

รายงานการวิจัย

ภาคีบ้านเรียน

การจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัว
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และเครือข่าย

โดย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ

370.152 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
ส 691 ร รายงานการวิจัย ภาควิชาบ้านเรียน การจัดการศึกษา
ร่วมกันระหว่างครอบครัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
และเครือข่าย : กรุงเทพฯ : สกศ. 2550.
232 หน้า
ISBN 978-974-559-962-8
1. การจัดการศึกษาโดยครอบครัว 2. บ้านเรียน
(homeschool) 3. ชื่อเรื่อง.

รายงานการวิจัย ภาควิชาบ้านเรียน การจัดการศึกษาร่วมกันระหว่าง
ครอบครัวสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและเครือข่าย

สิ่งพิมพ์ สกศ. อันดับที่ 40/2550

ISBN 978-974-559-962-8

พิมพ์ครั้งที่ 1 มิถุนายน 2550

จำนวน 2,000 เล่ม

ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่ กลุ่มนโยบายและแผนส่งเสริมการจัดการศึกษาของ
ศูนย์การเรียนรู้

สำนักนโยบายและแผนการศึกษา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ถนนสุขุมวิท เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

โทร. 0-2668-7123 ต่อ 2413

โทรสาร 0-2243-2787

Web site : <http://www.onec.go.th>

ผู้พิมพ์

บริษัท พรินทวามกราฟฟิค จำกัด

90/6 ซ.จรัญสนิทวงศ์ 34/1 ถนนจรัญสนิทวงศ์

แขวงอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700

โทร. 0-2424-3249, 0-2424-3252

โทรสาร 0-2424-3249, 0-2424-3252

คำนำ

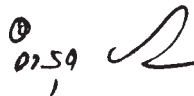
การจัดการศึกษาโดยครอบครัวเป็นมิติใหม่ของการปฏิรูปการศึกษา ที่มุ่งสนองตอบนโยบายที่เน้นการมีส่วนร่วมของสังคมอื่นในการจัดการศึกษา โดยได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 12 ที่ให้สิทธิแก่พ่อแม่ในการจัดการศึกษา และกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ.2547 ซึ่งปัจจุบันมีครอบครัวที่จัดการศึกษาตามกฎกระทรวงดังกล่าวแล้ว ประมาณ 41 ครอบครัว และการดำเนินงานที่ผ่านมาก็ยังมีความเข้าใจที่ไม่ตรงกันระหว่างครอบครัวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในหลายเรื่อง เนื่องจากการศึกษที่บ้านเรียนยังเป็นเรื่องใหม่ของสังคมไทยที่ภาครัฐและครอบครัวยังขาดความเข้าใจในปรัชญา หลักการ แนวคิดและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่มีความแตกต่างไปจากการศึกษาในโรงเรียน และมีความหลากหลายไปตามสภาพของครอบครัวและผู้เรียน

เพื่อให้การส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นไปอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ และเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา จึงร่วมกับสมาคมบ้านเรียนไทย ดำเนินการโครงการวิจัย “ภาคีบ้านเรียน: การจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และเครือข่าย” ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาโดยครอบครัวร่วมกันระหว่าง 3 ฝ่ายทั้งครอบครัว องค์กรเครือข่ายและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันรวมทั้งเป็นการประมวลประสบการณ์ องค์ความรู้ การจัดการกระบวนการ

(ข)

เรียนรู้ในครอบครัว เพื่อขยายผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้เป็นที่แพร่หลายยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นการสำรวจค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของครอบครัว และสำรวจความต้องการความช่วยเหลือทางด้านภาษีรวมทั้งสิทธิประโยชน์ที่จำเป็นอื่น ๆ สำหรับครอบครัวต่อไป

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ขอขอบคุณนายยุทธชัย-นางอุทัยวรรณ เฉลิมชัย จากสมาคมบ้านเรียนไทย ที่ได้ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ประเด็นที่เกี่ยวข้องได้อย่างครบถ้วน สมบูรณ์ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งประชาชนที่สนใจ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงาน “ภาคีบ้านเรียน: การจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และเครือข่าย” นี้จะเป็นความก้าวหน้าอีกขั้นหนึ่งของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวงการการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องต่อไป

(นายอรุณ จันทวานิช)

เลขาธิการสภาการศึกษา

คำชี้แจงของผู้วิจัย

นับตั้งแต่ปี 2542 ผมได้รับทำงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับบ้านเรียนให้กับสภาการศึกษาต่อเนื่องมา เริ่มจากรูปแบบและพัฒนาการการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย ปี 2543 การพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย ปี 2544 สภากาการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย ปี 2547 จนถึง คู่มือครอบครัวก้าวแรกสู่บ้านเรียน หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การจัดการศึกษาโดยครอบครัว ปี 2549

สำหรับงานชิ้นนี้ “ภาคีบ้านเรียนการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัว สพท. และเครือข่าย” จึงเป็นเสมือนการต่อยอดจากงานทุกชิ้นที่ผ่านมา เพื่อบอกถึงพัฒนาการล่าสุดรวมทั้งคาดหมายไปอีกหนึ่งจังหวัดก้าวต่อไป เป็นการต่อเติมนิยามบ้านเรียนไทยให้มีความสมบูรณ์ขึ้นเรื่อยๆ ด้วยมุมมองใหม่ในภาวะที่บ้านเรียนไม่เพียงเป็นเรื่องภายในบ้าน แต่กำลังเกิดความสัมพันธ์ทางสังคมที่จะต้องมีการเชื่อมโยงบทบาทหน้าที่ของหลายฝ่ายเข้าด้วยกัน

เนื่องจากตัวผมคลุกคลีดีโงมอยู่กับเรื่องของบ้านเรียนมานาน นับตั้งแต่บ้านเรียนกลับมามีฐานะในสังคมอีกครั้ง รวมแล้วก็กว่า 7-8 ปี ช่วงหนึ่งได้จัดการศึกษาบ้านเรียนให้กับลูกชายทั้งสองคนเองด้วย (ทั้งสองกำลังศึกษาระดับอุดมศึกษา) ขณะดำเนินการวิจัยและเขียนรายงานนี้ก็ทำหน้าที่นายกสมาคมบ้านเรียนไทยอยู่ จึงปฏิเสธไม่ได้ว่า ผมมีใจเอนไปให้กับชาวบ้านเรียนอยู่ไม่น้อย อย่างไรก็ตาม ทั้งหมดของงานวิจัยชิ้นนี้ยืนยันได้ว่าตั้งอยู่บนฐานของข้อเท็จจริงและมุ่งแสวงหาคำตอบอย่างมีความตระหนักถึงระเบียบวินัยทางวิชาการ

(ง)

ต้องขอขอบคุณต่อสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สทศ.) ที่เป็นผู้สนับสนุนให้เกิดมีงานวิจัยชิ้นนี้ขึ้นโดยขอขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับ ดร.รุ่งเรือง สุชาภิรมย์ ดร.จินตนา ศักดิ์ภู่อารัม คุณจักษณา อธิรัตนปัญญา คุณคารณีย์ อรุณวรการณ์ ที่ได้คอยช่วยแนะนำ ให้กำลังใจ และประสานงาน ให้ทุกอย่างเป็นไปอย่างราบรื่น

ขอขอบคุณ ดร.บุญชู ชลัษเฐียร จาก สทศ. หัวหน้าคณะทำงาน จัดทำคู่มือการดำเนินงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัว สำหรับ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ที่ถึงแม้ผมยังมีความไม่เห็นด้วยกับ ข้อกำหนดในคู่มือนั้นหลายเรื่อง แต่อย่างน้อยท่านก็ได้กรุณารับเอา ตัวอย่างแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวที่ผมเสนอบรรจุไว้ในคู่มือ

ขอขอบคุณเป็นพิเศษต่อคณะผู้บริหาร สทศ. ขอนแก่น เขต 1 และคุณปรียาดา สุขสงวง คณะผู้บริหาร สทศ. นครสวรรค์ เขต 1 และ คุณพจนา ทรัพย์สมาน คณะศึกษานิเทศก์ สทศ. กทม. เขต 2 และ คุณอรุณี เทพวรรณ ในความอนุเคราะห์จัดหาข้อมูลให้ด้วยความ กระตือรือร้น และในความจริงใจที่ท่านมีให้กับบ้านเรียน

ขอขอบคุณเป็นพิเศษต่อกลุ่มครอบครัวบ้านเรียนดวงตะวัน ครอบครัวธนธีรโชติ ครอบครัวเป็งหอม ครอบครัวเนาวธีรนนท์ ครอบครัว สังวรเวชภัณฑ์ ครอบครัวสบายใจ ครอบครัวก๊อปปี้ในเมือง และชาวบ้านเรียน รุ่งนุกเบิกครอบครัวชุตินธร ครอบครัวธงไชย ครอบครัวพันธุ์ไอสถ ครอบครัวฟุ้งอุดม ครอบครัวเหลืองแจ่ม ครอบครัวคุณวัฒน์นากา

ขอขอบคุณต่อคุณวิไลลักษณ์ จุฬานนท์ คุณอำภา รื่นใจดี คุณรตนพร บุตรดี คุณภาวิตา ใจกล้า คุณนจกร น้อยภูด ที่ได้อาสา ช่วยแบ่งเบาภาระงานของผมไปหลายอย่าง

(จ)

พร้อมทั้ง ขอขอบคุณต่อทุกๆ ท่าน ที่ไม่สามารถเอ่ยนามทั้งหมด
ได้ในที่นี้

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ มีระยะเวลาตั้งแต่เดือนเมษายน
ถึงธันวาคม 2549 จึงมีเวลาให้นานพอสมควร โดยเป็นงานวิจัยที่ทำ
ควบคู่ไปกับปฏิบัติการจริงของกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นโดยสมาคม
บ้านเรียนไทย แต่พอถึงช่วงเวลาสำหรับการเขียนรายงานคุณออกจะน้อย
ไปสักนิด ข้อจำกัดนี้มีเหตุมาจากตัวของผมเอง อันอาจทำให้ยังมี
ข้อบกพร่องอยู่บ้าง ซึ่งผมขออ้อมรับไว้ทุกประการ

ด้วยมิตรไมตรี

ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิมชัย
สมาคมบ้านเรียนไทย
ธันวาคม 2549

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

สภาพการณ์ภายหลังการประกาศกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 ซึ่งเป็นสถานการณ์ล่าสุดพบว่าสังคมมีความเข้าใจและมีทัศนคติที่ดีต่อการศึกษาบ้านเรียนเพิ่มขึ้น ดังข้อคิดเห็นที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันแล้วในประเด็นใหญ่ๆ ได้แก่ สิทธิในการเลือกแนวทางการศึกษาให้แก่บุตรหลานเป็นสิทธิของพ่อแม่ภายใต้การรับรองของรัฐธรรมนูญและกฎหมายการศึกษาของชาติ การศึกษาบ้านเรียนได้มีส่วนช่วยลดภาระให้กับรัฐ จึงควรปรับบทบาทภาครัฐไปในทางส่งเสริมสนับสนุนโดยมีการกำกับควบคุมเท่าที่จำเป็น ครอบครัวผู้จัดมีสิทธิในสิทธิประโยชน์ที่พึงได้จากรัฐเท่าเทียมกับการศึกษาอื่นในระดับเดียวกัน ด้วยบ้านเรียนมีความแตกต่างไปจากโรงเรียน การเปิดให้มีความอิสระยืดหยุ่นจะช่วยส่งเสริมให้บ้านเรียนเกิดการสร้างสรรค์ในเชิงนวัตกรรมการเรียนรู้ และผู้สำเร็จการศึกษาบ้านเรียนมีศักดิ์และสิทธิ์ทัดเทียมผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียน

ในส่วนที่ยังเป็นปัญหาอุปสรรคสำคัญพบว่ากระทรวงศึกษาธิการยังไม่มีโครงสร้างการบริหารการศึกษารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ที่ชัดเจน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.) ผู้รับผิดชอบระดับปฏิบัติการยังขาดความมั่นใจในการตัดสินใจ ไม่พร้อมที่จะสร้างระบบสร้างวิถีปฏิบัติงานของตนเอง ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องยังขาดโอกาสของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันเท่าที่ควร โดยประเด็นใหญ่ที่ยังมองต่างมุมกันมากที่สุดคือบรรทัดฐานที่จะใช้ตัดสินคุณภาพการจัดการศึกษาบ้านเรียน และครอบครัวผู้จัดยังไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ตามที่กฎหมายกำหนด

สภาพการณ์สำคัญอีกประการหนึ่งคือการก่อรูป “ภาคีบ้านเรียน” ที่ทำให้บ้านเรียนไม่ใช่เรื่องเฉพาะภายในบ้าน แต่เป็นองค์ประกอบของการจัดการศึกษาร่วมกัน สถานการณ์ใหม่นี้ ยังมีผลทำให้เท่าที่ในความสัมพันธ์ของทุกฝ่ายจะต้องมุ่งในทางสร้างความร่วมมือระหว่างกันยิ่งขึ้นกว่าที่ผ่านมา

องค์ประกอบหลัก 3 ฝ่ายในภาคีบ้านเรียน ได้แก่ **ครอบครัว** บทบาทหลักคือการเป็นแบบอย่างให้กับลูกและการสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ **สพท.** บทบาทหลักคือการกำกับ สนับสนุน รับรองผลผู้สำเร็จการศึกษา และ **เครือข่ายบ้านเรียน** ที่มีบทบาทสามารถเข้าช่วยในการเชื่อมประสาน สนับสนุน สร้างองค์ความรู้ รวมทั้งผลักดันกลไกที่เกี่ยวข้องทั้งหลายให้เคลื่อนตัวไปได้ดีขึ้น

กล่าวโดยรวมแล้ว ภาคีบ้านเรียนแม้เพิ่งเริ่มต้นแต่ก็มีพัฒนาการที่ดี เกิดความสัมพันธ์อันที่กัลยาณมิตรขึ้นในหลายพื้นที่ที่มีความเป็นไปได้ที่จะสร้างแบบแผนของการดำเนินงานในลักษณะได้รับความสำเร็จร่วมกัน ปัจจัยที่เป็นตัวเสริมทางด้าน สพท. คือ วิสัยทัศน์และการสนับสนุนอย่างจริงจังของผู้บริหาร การจัดโครงสร้างการบริหารจัดการชัดเจน เจ้าหน้าที่ผู้มีปฏิบัติมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครอบครัวสม่ำเสมอ และผลการดำเนินงานย้อนกลับมาเป็นเกียรติภูมิของหน่วยงานทำให้เกิดกำลังใจ ส่วนปัจจัยทางด้านครอบครัว ได้แก่ ทำหน้าที่พยายามสร้างความเข้าใจด้วยเหตุผล ให้ความร่วมมือกับกิจกรรมของ สพท. และมีการจัดการศึกษาที่ดีเกิดสัมฤทธิ์ผลกับตัวผู้เรียนชัดเจนเป็นที่น่าเชื่อถือ

คุณประโยชน์ที่การศึกษาบ้านเรียนได้ช่วยสร้างขึ้นอย่างมีความแตกต่างไปจากการศึกษาในระบบแบบเดิมที่ผ่านมา จะเห็นได้ในเรื่องต่อไปนี้ สร้างรูปธรรมตามหลักการให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

(๗)

เป็นผลงานชัดเจนของการปฏิรูปตามมาตรา 12 สร้างรูปธรรมตามหลักการปรับเปลี่ยนบทบาทภาครัฐในโลกยุคใหม่ สร้างรูปธรรมของการจัดการศึกษา 3 รูปแบบคือในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย สร้างรูปธรรมในฐานะเป็น “ห้องปฏิบัติการ” ของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งได้ช่วยตอบสนองแก้ปัญหาทางการศึกษาให้กับครอบครัวและกลุ่มเด็กผู้เรียนที่มีความต้องการเป็นพิเศษ

ข้อที่ควรพิจารณาเพิ่มเติมตรงนี้อีกประการหนึ่งก็คือ บทบาทของเครือข่าย ซึ่งเป็นที่ยอมรับในทางยุทธศาสตร์แล้วว่า เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมประสานและผลักดันหลายๆ เรื่อง สำหรับชาวบ้านเรียนไทยมีความพยายามที่จะก่อรูปเครือข่ายบ้านเรียนของตนมาโดยตลอดจากครอบครัวเดี่ยวรวมกันเป็นกลุ่มครอบครัวหลายลักษณะจนถึงเป็นองค์กรเครือข่าย ตั้งแต่ปี 2549 สามารถจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลในนาม “สมาคมบ้านเรียนไทย” พัฒนาการในข้อนี้ทำให้เห็นได้ถึงจังหวะเวลาที่เหมาะสมเอื้อประโยชน์แก่กัน เมื่อรัฐตระหนักเห็นความจำเป็นในการสร้างการมีส่วนร่วมในรูปเครือข่ายบ้านเรียน ก็มีองค์กรเครือข่ายของตนที่มีสถานภาพทางกฎหมายรองรับและมีผลงานที่ผ่านมาเป็นที่เชื่อถือได้

จุดประสงค์หลักของงานวิจัยชิ้นนี้คือ การนำตัวแปรที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนมาสร้างเป็นข้อเสนอต่อแนวทางการจัดการศึกษาร่วมกันของภาคีบ้านเรียน เพื่อให้การเคลื่อนไหวมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น ข้อเสนอส่วนหนึ่งมุ่งหวังให้ภาคีบ้านเรียนนำไปปรับประยุกต์ใช้ในภารกิจจัดการศึกษาร่วมกัน และบางข้อเสนอคาดหวังถึงขั้นการตัดสินใจในระดับนโยบาย ด้วยการปรับเปลี่ยนในข้อนั้นต้องการให้เกิดผลถึงระดับรากฐานของปัญหา

ข้อเสนอต่อแนวทางการจัดการศึกษาร่วมกันของภาคีบ้านเรียนทั้งหมดประกอบด้วยข้อเสนอ 6 ประการ ดังนี้

1. ข้อเสนอ : การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน

วิสัยทัศน์ที่ควรเป็นธงชัยเบื้องหน้าร่วมกันของภาคีบ้านเรียนก็คือ การสร้าง “ความแตกต่างในวิถีการเรียนรู้แบบใหม่” โดยนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ภาคีบ้านเรียนมีเงื่อนไขและโอกาสที่เอื้ออำนวยให้สามารถสร้างสรรค์ขึ้นอย่างเป็นจริงได้ ได้แก่ การเรียนรู้อย่างมีจุดหมายเพื่อความ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การเรียนรู้อย่างพัฒนาตามธรรมชาติและ เต็มศักยภาพ การเรียนรู้แบบบูรณาการวิถีชีวิต การเรียนรู้แบบ ครอบครัวเรียนรู้ร่วมกัน และการวัดประเมินผลการเรียนรู้แบบครบรอบ ในองค์รวมของตัวผู้เรียน

2. ข้อเสนอ : การพัฒนาแผนการจัดการศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล

คุณลักษณะที่ควรเป็นของแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว อย่างพิจารณาตามวิสัยทัศน์ความแตกต่างในวิถีการเรียนรู้แบบใหม่ได้แก่ (1) ความเป็นแผนการจัดการศึกษาที่ผสมผสานการศึกษานอกระบบ กับการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งมีความยืดหยุ่นในองค์ประกอบที่เป็น เงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา และเหมาะสมสอดคล้องกับ สภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม (2) ความเป็น แผนการจัดการศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล ที่กำหนดจุดมุ่งหมาย สาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ วางอยู่บนพัฒนาการที่เป็นจริงของตัวผู้เรียน เฉพาะบุคคล ตามธรรมชาตินิสัยในการเรียนรู้ พหุปัญญา ความถนัด ความสนใจ (แววจลลาด) และอัตราความเร็วหรือระยะเวลาที่ใช้ใน การเรียนรู้ของตัวผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละคน (3) ความเป็นแผนการจัดการศึกษาบูรณาการวิถีชีวิตมากกว่าที่จะจัดการเรียน การสอนเป็นวิชาๆ มุ่งให้ผู้เรียนมีความสามารถในการเรียนรู้หรือเรียนรู้ ได้ด้วยตัวเองเป็นสำคัญ

(ญ)

ในงานวิจัยนี้ได้สร้างตัวอย่างรูปธรรมของแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวขึ้น จำนวน 3 แผนจาก 3 ครอบครัว แต่ละแผนมีลักษณะเด่นเฉพาะของตนและสามารถแสดงออกได้ถึงทั้งสามคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้น สำหรับใช้เป็นแนวทางแก่ทั้งครอบครัวและ สพท. ซึ่งขณะนี้ สพฐ. ได้ยอมรับและบรรจุตัวอย่างทั้งสามแผนไว้ในคู่มือการดำเนินงานจัดการศึกษาโดยครอบครัวฯ ฉบับล่าสุด

3. ข้อเสนอ : การปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

คุณภาพของการจัดการศึกษาบ้านเรียนผลลัพธ์สุดท้ายควรประเมินกันที่คุณลักษณะที่เกิดขึ้นจริงในตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ อย่่างมีความเป็นองค์รวมมากกว่าแยกส่วน คุณภาพดังกล่าวควรถูกให้คุณค่าในความเป็นผู้รู้จริง ซึ่งไม่เพียงรู้ แต่เพื่อที่จะ “เป็น” (Being) ให้ได้มากที่สุด โดยพิจารณาจากคุณลักษณะที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ดังนี้ เกิดฉันทะในความรู้ เรียนรู้ได้จากทุกสิ่ง ยิ่งยากยิ่งท้าทาย สามารถนำไปเชื่อมโยง และเกิดความสุขจากการกระทำการสร้างสรรค์ พัฒนาจากการเป็นผู้เรียน ผู้ศึกษาไปเป็นผู้สร้างสรรค์ด้วย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรที่เกิดขึ้นภายใต้เจตนารมณ์ของการปฏิรูปการเรียนรู้ จึงควรใช้บนพื้นฐานการสร้างสรรค์มากกว่าที่จะยึดถือแบบตายตัว ดังที่ในตัวหลักสูตรเองก็ได้กำหนดไว้ในหัวข้อการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ การศึกษานอกระบบ การศึกษาที่จัดโดยครอบครัว สามารถปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรได้ตามความเหมาะสมซึ่งในข้อเท็จจริง ก็ได้มีผู้ดำเนินการในเรื่องนี้เป็นตัวอย่างให้เห็นแล้วอย่างการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะของ กศน. ที่ได้ประกาศใช้

“หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544” ที่มีการปรับใช้ทั้งสาระมาตรฐานการเรียนรู้ จำนวนหน่วยกิตและเวลาเรียนที่แตกต่างไปจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานฯ เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะทางธรรมชาติของกลุ่มเป้าหมายผู้เรียนการศึกษานอกระบบ ดังนั้น การศึกษาบ้านเรียนที่กำลังทำหน้าที่เป็นห้องปฏิบัติการการปฏิรูปการเรียนรู้ให้กับสังคมอยู่ และมีลักษณะเฉพาะเป็นการศึกษาสำหรับผู้เรียนเป็นรายบุคคลที่ผสมผสานการศึกษานอกระบบกับการศึกษาตามอัธยาศัย จึงเข้าข่ายต้องมีการปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรฯ และเป็นการขัดแย้งอย่างยิ่งหาก สพฐ. จะยืนยันว่าการศึกษานบ้านเรียนต้องยึดตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรฯ อย่างเคร่งครัดไม่สามารถปรับใช้ได้

ในงานวิจัยนี้ได้จัดให้มีการประชุมระดมความคิดจากทุกฝ่าย เพื่อสร้างข้อเสนอแนวทางการปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรฯ สำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ข้อเสนออันเป็นผลจากที่ประชุมมีสาระสำคัญกล่าวโดยสรุปคือ ให้ปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้โดยพิจารณาจากลักษณะพิเศษเฉพาะตัวผู้เรียน ด้านที่โดดเด่นหรือมีแนวโน้มควรพัฒนาให้เต็มศักยภาพ ส่วนที่ไม่ถนัดหรือเป็นจุดอ่อนให้วางแนวทางในการส่งเสริมให้มีความสมดุลยิ่งขึ้น ผู้เรียนที่มีความเป็นเลิศด้านต่างๆ สามารถเรียนรู้และประเมินผลในลักษณะข้ามช่วงชั้นได้ในแต่ละกลุ่มสาระ เช่นเดียวกับผู้เรียนที่มีความพร่องในทางใดทางหนึ่งก็ให้สามารถเรียนรู้และประเมินผลอย่างมีความแตกต่างในช่วงเวลาหรือช่วงชั้นกับผู้เรียนในเกณฑ์ปกติ โดยทำที่สุดแล้วผู้เรียนสามารถผ่านเกณฑ์การจบการศึกษาภาคบังคับและจบการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ตามเกณฑ์ที่ครอบครัวและ สพท. ร่วมกันกำหนด

(ฎ)

4. ข้อเสนอ : สิทธิประโยชน์ที่พึงได้จากรัฐ

จากการสำรวจความคิดเห็นของครอบครัวบ้านเรียน พบว่า ความต้องการสิทธิประโยชน์มีความสัมพันธ์กับจังหวะก้าวของครอบครัว อย่างครอบครัวที่อยู่ในช่วงสนใจ สิ่งที่ต้องการที่สุดคือข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ของครอบครัวที่ได้จัดการศึกษามาก่อนหน้า ครอบครัวที่ตัดสินใจจัดการศึกษาต้องการตัวอย่างแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว ครอบครัวที่เริ่มต้นจัด ต้องการเสริมทักษะในการเป็นนักจัดการเรียนรู้ ต้องการสิทธิที่เท่าเทียมกับนักเรียนในระบบ สำหรับครอบครัวที่จัดการศึกษามีประสบการณ์แล้ว สิ่งที่ต้องการที่สุดคือ ความเข้าใจและความยืดหยุ่นจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เปิดโอกาสให้ครอบครัวสร้างสรรค์ การเรียนรู้ที่มีความแตกต่างออกไปได้ เหล่านี้เป็นต้น

ในสิทธิประโยชน์เงินอุดหนุนการศึกษารายหัว ส่วนใหญ่ เห็นด้วยกับการให้เงินอุดหนุนแก่บ้านเรียนในอัตราเดียวกันกับนักเรียน โรงเรียนเอกชนในระดับเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ผลสำรวจต้นทุนที่เป็นจริงของค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ย/ปี/คน พบว่า ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นที่มีความแตกต่างจากการส่งบุตรเข้าโรงเรียนที่เห็นได้ชัดเจน ได้แก่ ค่าเรียนพิเศษ+ค่าตอบแทนครูพิเศษ ค่าใช้จ่ายการเดินทางทัศนศึกษา+ค่าบำรุงสถานที่สนับสนุนแหล่งเรียนรู้ และเมื่อพิจารณาโดยรวมในรายการ ค่าใช้จ่ายที่สำคัญ 10 รายการ ครอบครัวมีค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ย/ปี/คน อยู่ที่ประมาณ 120,000 บาท

ในสิทธิประโยชน์มาตรการสนับสนุนด้านภาษี สิ่งที่คาดหวังกันอยู่คือ การได้รับสิทธิให้หักลดหย่อนค่าการจัดการศึกษาให้กับบุตร จากปกติเดิมคนละ 2,000 บาทสำหรับบุตรที่เรียนในโรงเรียน เพิ่มขึ้นเป็น 3,000 - 5,000 บาทสำหรับบุตรที่ศึกษาแบบบ้านเรียน การนำค่าใช้จ่ายที่จ่ายไปเพื่อการจัดการศึกษาให้กับบุตรมาหักเป็นค่าใช้จ่ายหรือ

ค่าลดหย่อนก่อนการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา และการได้รับการยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับสินค้าบางประเภทเพื่อการศึกษาของบุตร เหล่านี้เป็นต้น

5. ข้อเสนอ : การจัดโครงสร้างการบริหารโดยเฉพาะ สำหรับการศึกษาตามมาตรา 12

ข้อเสนอต่อการแก้ไขกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 ได้แก่ เพิ่มเติมหน่วยงานรับผิดชอบเป็นขออนุญาตจัดการศึกษา ให้สถานศึกษาและองค์กรเครือข่ายการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นหน่วยงานรับผิดชอบด้วย แก้ไขเป็นให้ผู้อำนวยการ สพท. มีอำนาจในการอนุมัติการจดทะเบียนแทนคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา หรือแก้ไขให้การจดทะเบียนเป็นการจดทะเบียนเพื่อให้ทราบไม่ใช่การขออนุมัติ เพิ่มข้อกำหนดเกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุนทั้งในทางวิชาการ การบริหารจัดการศึกษา และด้านอื่นแก่การจัดการศึกษาโดยครอบครัว และให้มีโครงสร้างการบริหารหรือองค์คณะบุคคลทั้งในส่วนกลางและระดับเขตพื้นที่การศึกษา ที่ขยายจาก สพฐ. และ สพท. เดิม เมื่อมีการปรับโครงสร้างการบริหารจัดการโดยเฉพาะสำหรับศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 ขึ้นใหม่

เหตุผลประกอบของข้อเสนอในการจัดให้มีโครงสร้างการบริหารโดยเฉพาะสำหรับการศึกษาตามมาตรา 12 เนื่องจาก ขณะนี้ โครงสร้างการบริหารศูนย์การเรียนรู้มีความล้าหลังกันอยู่ อย่างของสถาบันพระพุทธศาสนา อำนาจในการจัดตั้ง ยุบ รวม และให้เลิกดำเนินการเป็นของมหาเถรสมาคม โดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติร่วมกับ สพฐ. และ สพท. ทำหน้าที่สนับสนุนให้ข้อเสนอแนวดังนั้น ในข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ ในกรณีที่มีความเหมาะสมสมควรจำเป็นก็สามารถที่จะมีโครงสร้างการบริหารจัดการตามสมควรแต่ละกรณีได้

(๗)

สพท. ปัจจุบันมีภาวะในการดูแลการศึกษาในระบบนันทนวงจนเกินกว่าที่จะแบกเพิ่มภาวะในการดูแลศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ ที่มีแนวโน้มจะขยายตัวเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อยๆ ประกอบกับ สพท. มีความชำนาญและมีกรอบจำกัดแบบการศึกษาในระบบอยู่ไม่น้อย จึงเป็นการไม่สอดคล้องกับการต้องมาดูแลการศึกษาที่มีความแตกต่างหลากหลายเป็นอย่างมากทั้งในรูปแบบการจัดและกลุ่มผู้เรียน และที่จริง มาตรา 37 วรรค 2 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (เพิ่มเติมในการแก้ไขฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545) ก็ได้ให้ทางออกในเรื่องนี้ไว้แล้ว คือ กระทรวงศึกษาธิการสามารถที่จะจัดให้มีโครงสร้างการบริหารจัดการเป็นการเฉพาะขึ้นได้เพื่อเสริมการดำเนินงานของ สพท. ในการจัดการศึกษาที่มีลักษณะพิเศษ ได้แก่ การศึกษาของผู้มีความพร่อง ผู้มีความสามารถพิเศษ การศึกษาที่จัดในรูปแบบการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาทางไกลและการศึกษาที่ให้บริการในหลายเขตพื้นที่การศึกษา

6. ข้อเสนอ : การส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาบ้านเรียน ในรูปแบบเครือข่าย

ข้อเสนอการใช้ประโยชน์องค์กรเครือข่ายบ้านเรียน รัฐพึงสนับสนุนองค์กรเครือข่ายบ้านเรียนโดยมุ่งหวังให้เกิดผลในทางต่อไป การใช้ประโยชน์ในฐานะผู้กระจายข่าว ในฐานะผู้ประสานงาน ในฐานะผู้พัฒนาองค์ความรู้ ในฐานะผู้จัดกิจกรรมครอบครัวเรียนรู้ร่วมกัน ในฐานะผู้ระดมทรัพยากร ในฐานะผู้จุดประกายผลักดันประเด็นใหม่ๆ และในฐานะผู้รับจดทะเบียนและผู้จัดการศึกษาตามที่ได้รับมอบหมายจาก สพท. และครอบครัวตามลำดับ

ข้อเสนอการพัฒนาเครือข่ายบ้านเรียนให้มีการขยายตัวและเข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยการสร้างความตระหนักถึงประโยชน์ที่จะเกิดจากการรวมตัวกัน การขยายเครือข่ายกลุ่มครอบครัวในพื้นที่ที่เริ่มจากการให้

ความสำคัญต่อการหนุนช่วย “กลุ่มครอบครัวรวมกันเฉพาะกิจ” เป็นอันดับแรก การมุ่งสร้างแนวร่วมเครือข่ายบ้านเรียน การพัฒนาประสิทธิภาพองค์กรเครือข่ายด้วยการจัดระบบบริหารจัดการที่ดีและแสวงหาการหนุนช่วยจากภาคส่วนต่างๆ ของสังคมโดยเฉพาะจากภาครัฐ และที่จะขาดเสียมิได้คือ การจัดระบบการเรียนรู้ร่วมกันที่นำไปสู่การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันในองค์กรเครือข่าย

ทั้งหมดนี้ทุกเรื่องทุกประเด็นยังมีรายละเอียดอีกมากภายในเล่มสำหรับท่านที่สนใจอย่างจริงจังได้พิจารณาเพิ่มเติม

สุดท้าย ต่อคำถามหลัก “ทำอย่างไรบ้านเรียนจึงจะไม่ย่ำซ้ำรอยความผิดพลาดเก่า เพื่อที่จะสร้างสรรค์วิธีการเรียนรู้แบบใหม่ วิธีการเรียนรู้ที่สมกับคุณค่าและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์”

ทั้งหมดของงานวิจัยชิ้นนี้ อย่างน้อยคงได้มีส่วนช่วยเติมถมที่ว่างของคำถามดังกล่าว ที่เดิมเคยกินเนื้อที่กว้างใหญ่ไพศาลให้หดเล็กลงบ้าง ตามสมควรแห่งสัจธรรมของมัน

(๓๖)

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(ก)
คำชี้แจงของผู้วิจัย	(ค)
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	(จ)
บทนำ	1
บทที่ 1 อดีตถึงปัจจุบันของการศึกษามันเรียน	7
บริบททางสังคม	7
กฎหมายปฏิรูปการศึกษา	12
การฟื้นคืนสิทธิการจัดการศึกษาของครอบครัว	17
ความหมายของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว	19
พัฒนาการการศึกษามันเรียนในสังคมไทย	23
รูปแบบการจัดการศึกษามันเรียน	27
นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ	29
สภาพการณ์หลังการประกาศใช้กฎกระทรวง	31
บทที่ 2 บทบาทของแต่ละฝ่ายในภาคีมันเรียน	38
บทบาทของครอบครัว :	
เป็นแบบอย่าง - สร้างสรรค์การเรียนรู้	38
บทบาทของ สพท. :	
กำกับ - สนับสนุน - รับรองผล	56
บทบาทของเครือข่ายมันเรียน :	
ประสาน - สนับสนุน - สร้างองค์ความรู้	69

บทที่ 3 แนวทางการจัดการศึกษาร่วมกันของภาคีบ้านเรียน	82
ข้อเสนอ : การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน	85
ข้อเสนอ : การพัฒนาแผนการจัดการศึกษาผู้เรียน เป็นรายบุคคล	89
ข้อเสนอ : การปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน	102
ข้อเสนอ : สิทธิประโยชน์ที่พึงได้จากรัฐ	110
ข้อเสนอ : การจัดโครงสร้างการบริหารโดยเฉพาะ สำหรับการศึกษาตามมาตรา 12	119
ข้อเสนอ : การส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาบ้านเรียน ในรูปแบบเครือข่าย	127
บรรณานุกรม	137
ภาคผนวก	139
แผนการจัดการศึกษาครอบครัวแนววิธีรณรงค์	140
แผนการจัดการศึกษาครอบครัวสังวรเวชภัณฑ์	151
บันทึกบ้านเรียนเสวนา การเติบโตอย่างมีความหมาย ของศิษย์เก่าโฮมสคูลไทยรุ่นบุกเบิก	166
ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมจากการประชุมสัมมนาเรื่อง “ภาคีบ้านเรียน : การจัดการศึกษาร่วมกันระหว่าง ครอบครัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และเครือข่าย”	203

บทนำ

บ้าน เคยมีบทบาทสำคัญในการเลี้ยงดูและให้การศึกษาบรมแก่บุตรหลาน เป็นรากฐานทางวัฒนธรรมไทยมาแต่โบราณ ต่อเมื่อมีการศึกษาในระบบโรงเรียนตามแบบของทางตะวันตก โรงเรียนได้เข้าแทนที่จนกลายเป็นเสมือนว่าเด็กที่ไม่ไปโรงเรียนคือผู้ไร้การศึกษา พร้อมกับวัฒนธรรมการศึกษาที่บ้านก็ถูกลดคุณค่าลงไปเรื่อยๆ

สิทธิและคุณค่าการจัดการศึกษาที่บ้านได้รับการฟื้นคืนขึ้นมาใหม่อีกครั้งในยุคสมัยของการปฏิรูปการศึกษาล่าสุด เกิดขึ้นในภาวะการณ์ที่กล่าวได้ว่าไม่เพียงประเทศไทยแต่ทั่วทั้งโลกกำลังประสบวิกฤติทางปัญญา โรงเรียนในฐานะที่ถูกคาดหวังให้เป็นเครื่องมือสร้างปัญญาให้กับคน จึงถูกตั้งคำถาม ถูกวิพากษ์วิจารณ์รุนแรง สุดท้ายก็พบว่า เครื่องมือเพื่อการพัฒนาคนนี้ ตัวมันเองต้องได้รับการพัฒนาขนานใหญ่เช่นกัน

มาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้เปิดมิติใหม่นอกเหนือจากรัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เคยเป็นผู้จัดการศึกษาในระบบโรงเรียนมาแต่ก่อน ต่อไปนี้ องค์กร สถาบันทางสังคมทั้งหลาย รวมทั้งครอบครัว มีสิทธิที่จะจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของตนเองแทนการส่งเด็กไปโรงเรียนได้ด้วย ทำให้การปฏิรูปการศึกษาครั้งนี้กลายเป็นภารกิจสำคัญร่วมกันของทุกภาคส่วนในสังคม

สำหรับ ครอบครัว เท่ากับเป็นการหวนกลับของวัฒนธรรมการศึกษาที่บ้าน ในชื่อใหม่ที่ถูกเรียกว่า **บ้านเรียน** หรือ **การศึกษาบ้านเรียน** เพื่อป้องกันถึงการมีบ้านเป็นฐานของการศึกษาเรียนรู้ ไม่ใช่โรงเรียนเป็นฐานอีกแล้ว

แต่ถึงแม้จะเคยเป็นถึงขั้นรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมก็ตาม ครั้นถูกละเลยลบลายมาเป็นเวลากว่าร้อยปีก็กลับกลายเป็นแขกแปลกหน้าไปได้อย่างน่าแปลกใจ เราจึงต้องมาสร้างองค์ความรู้เรื่องการศึกษาที่บ้านกันใหม่ เพื่อสร้างที่ทางที่เหมาะสมขึ้นใหม่ในท่ามกลางยุคสมัยที่สถาบันครอบครัวกำลังอ่อนแอจนไม่ได้รับการไว้วางใจจากสังคม

นับแต่ปี 2542 ผู้วิจัยได้รับทำงานศึกษาวิจัยให้กับสภาการศึกษา (สกศ.) ต่อเนื่องมาหลายชิ้น ในขอบข่ายที่เกี่ยวกับการศึกษาบ้านเรียน โดยเฉพาะ ในงานทุกชิ้นมีคำถามหลักซึ่งไม่ว่าจะเอ่ยถึงอย่างเป็นรูปธรรมหรือไม่ก็ตาม แต่ก็ เป็นแกนกลางสำคัญของเรื่องเสมอ นั่นก็คือ ทำอย่างไร บ้านเรียนจึงจะไม่ย่ำซ้ำรอยความผิดพลาดเก่า เพื่อที่จะสร้างสรรควิธีการเรียนรู้แบบใหม่ วิธีการเรียนรู้ที่สมกับคุณค่าและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์

งานวิจัยชิ้นนี้มีพัฒนาการสืบเนื่องจากงานศึกษาวิจัยที่ผ่านมา ภายใต้คำถามหลักที่ยังคงไม่เปลี่ยนแปลง ส่วนความรู้ใหม่ที่เพิ่มเติมขึ้นก็คือ สภาพการณ์ปัจจุบันที่มีความชัดเจนกว่าแต่ก่อนว่าบ้านเรียนไม่ใช่เรื่องเฉพาะภายในบ้าน หากแต่เป็นองค์ประกอบของการจัดการศึกษา ร่วมกันระหว่างครอบครัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และเครือข่ายทางสังคม ซึ่งในที่นี้ขอเรียกว่า **ภาคีบ้านเรียน** ทั้งยังมีความหมายลึกซึ้งไปถึง **ท่าทีใหม่** ที่สมาทานความร่วมมือกันเพื่อลูกหลานของเราเป็นที่ตั้ง อีกด้วย

วัตถุประสงค์และขอบข่ายของงานวิจัยชิ้นนี้ จึงเป็นการพยายามสร้างข้อเสนออย่างมีความคาดหวังถึงผลที่ควรจะเป็นในทางสร้างสรรค์ของแนวทางการจัดการศึกษาร่วมกันของภาคีบ้านเรียน ในฐานะองค์ประกอบใหม่ของระบบการศึกษาไทย ที่กำลังนำพาหลักการและเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการศึกษาเรียนรู้ให้ก่อเกิดผลในทางปฏิบัติ

อย่างเป็นจริงขึ้นมา ซึ่งในการนี้ นอกเหนือจากการสร้างแบบแผนของวิสัยทัศน์ร่วมกันแล้ว ที่สำคัญคือทำให้ข้อเสนอแบบแผนของการแก้ไข ปัญหาที่เห็นว่าเป็นปมเงื่อนสำคัญอย่างเป็นรูปธรรมประกอบกันด้วย

สำหรับระเบียบวิธีการทำงาน ในการประมวลข้อมูลและข้อเท็จจริงต่างๆ ผู้วิจัยได้อาศัยเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาโดยครอบครัวหรือการศึกษที่บ้านเรียนในสังคมไทย ซึ่งที่จริงก็ยังมีอยู่ไม่มากนัก ร่วมกับหนังสือ/เอกสารทางราชการหลายฉบับโดยเฉพาะที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาตามมาตรา 12 ประสานไปกับการสัมภาษณ์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับครอบครัว นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ เจ้าหน้าที่ภาครัฐทั้งจาก สกศ. สพฐ. สพท. และของหน่วยงานอื่นในกระทรวงศึกษาธิการที่เกี่ยวข้องมากมายหลายท่าน บางข้อใช้แบบสอบถามเข้าช่วยอย่างการดำเนินงานของ สพท. และต้นทุนค่าใช้จ่ายการจัดการศึกษาของครอบครัว บางข้อใช้การไปเยี่ยมถึงบ้านถึงสำนักงาน อย่างการไปเยี่ยมบ้านเรียนดวงตะวัน บ้านเรียนธนธีรโชติ บ้านเรียนสังวรเวชภัณฑ์ การเข้าพบ สพท. กทม.เขต 2 สพท. ขอนแก่น เขต 1 สพท. นครสวรรค์ เขต 1 เป็นต้น หลายเรื่องเป็นผลมาจากการได้เข้าร่วมการประชุม คณะกรรมการ/คณะทำงานในงานของราชการ อย่างคณะทำงานจัดทำคู่มือการดำเนินงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัวฯ ของ สพฐ. คณะอนุกรรมการสภาการศึกษาด้านส่งเสริมการจัดการศึกษาตามมาตรา 12ฯ เป็นต้น และสำหรับเรื่องที่ต้องการข้อสรุปจากการระดมความคิดของทุกฝ่ายเป็นพิเศษ ผู้วิจัยใช้วิธีจัดการประชุม/เสวนาขึ้นเอง อย่างการประชุมสร้างข้อเสนอการปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว การเสวนาการเติบโตอย่างมีความหมายของศิษย์เก่าโฮมสคูลไทยรุ่นบุกเบิก เป็นต้น พร้อมกันนี้ในบางข้อบางประเด็นก็ต้องอาศัยการบุกเบิกจากประสบการณ์ตรงของผู้วิจัยเอง

ผลทั้งหมดที่ออกมา ผู้วิจัยนำเสนอโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 บทใหญ่ด้วยกัน (ร่วมกับภาคผนวกที่จำเป็นอีก 2 เรื่อง) กล่าวคือ

บทที่ 1 อุดมคติถึงปัจจุบันของการศึกษาก่อนบ้านเรียน เป็นบทที่ทบทวนความเป็นมา ฐานะในอดีตและการฟื้นคืนใหม่ของการศึกษาที่บ้าน อย่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวาระแห่งการปฏิรูปการศึกษาของชาติ มีการทบทวนองค์ความรู้การศึกษาก่อนบ้านเรียนซึ่งเป็นผลจากงานวิจัยที่ผ่านมา และให้คำตอบของปัญหาสำคัญของบทนี้ ซึ่งก็คือ มีอะไรเกิดขึ้นบ้างภายหลังการประกาศใช้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 กฎกระทรวงที่ใช้เวลาร่างอยู่ถึงสี่ปี เพื่อมาเติมช่องว่างที่ถูกทิ้งไว้ท้ายมาตรา 12 ทำให้การศึกษาก่อนบ้านเรียนมีสถานภาพทางกฎหมายสมบูรณ์กว่าที่ผ่านมา ด้วยเพราะสภาพการณ์ภายหลังกฎกระทรวงนี้ถือได้ว่าเป็นสถานการณ์ล่าสุดในการนี้ ข้อที่พบนอกเหนือจากสิ่งที่กลายเป็นที่ยอมรับร่วมกันและปัญหาอุปสรรคที่ยังคงดำรงอยู่แล้ว ยังเห็นได้ชัดเจนถึงการก่อรูปของ “ภาคีบ้านเรียน” องค์ประกอบใหม่ที่กำลังมีบทบาทสานต่อภารกิจการศึกษาก่อนบ้านเรียนในสังคมไทย

บทที่ 2 บทบาทของแต่ละฝ่ายในภาคีบ้านเรียน เป็นบทที่เริ่มพิจารณาองค์ประกอบใหม่ดังกล่าว โดยทำการรวบรวมและวิเคราะห์บทบาทของทั้ง 3 ฝ่ายคือ ครอบครัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.) และเครือข่ายบ้านเรียน อย่างมุ่งที่แนวปฏิบัติของแต่ละฝ่ายและผลกระทบที่มีต่อกันและต่อการศึกษาก่อนบ้านเรียน อีกทั้ง เพื่อให้ได้ภาพชัดเจนเห็นเป็นรูปธรรม จึงได้นำเสนอตัวอย่างจริงจากประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ของครอบครัว ตัวอย่างการปฏิบัติงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และตัวอย่างการดำเนินงานของเครือข่ายโดยเฉพาะจาก “ปทุมสมาคม” ของสมาคมบ้านเรียนไทย ซึ่งเป็นองค์กรเครือข่ายบ้านเรียนแต่เพียงองค์กรเดียวในขณะนี้ ข้อค้นพบสำคัญของบทนี้ก็คือ ทุก

ฝ่ายของภาคีบ้านเรียนล้วนกำลังทำบทบาทหน้าที่ของตนอย่างโดยรวมแล้ว มีพัฒนาการที่ดีเมื่อเทียบกับข้อเท็จจริงที่ยังอยู่ในช่วงแรกของการเริ่มต้น เกิดความสัมพันธ์อันที่กัลยาณมิตรในหลายพื้นที่ มีแนวโน้มของการขยายตัวและความเป็นได้ในการสร้างแบบแผนของการดำเนินงาน ให้ได้รับความสำเร็จร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ยังมีตัวแปรอีกจำนวนหนึ่งที่นับเป็นปมเงื่อนที่ขาดที่ต้องการการปรับเปลี่ยนชนิดที่บางปมก็ต้องให้ถึงรากถึงโคนทีเดียว

บทที่ 3 แนวทางการจัดการศึกษาร่วมกันของภาคีบ้านเรียน เป็นบทที่นำตัวแปรที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนมาสร้างเป็นข้อเสนอ เพื่อหวังให้เกิดประโยชน์ต่อการนำไปปรับประยุกต์ใช้ในภารกิจจัดการศึกษาร่วมกันของภาคีบ้านเรียน โดยที่บางข้อเสนอ อย่างการจัดโครงสร้างการบริหารโดยเฉพาะสำหรับการศึกษาตามมาตรา 12 การแก้ไขกฎกระทรวง สิทธิประโยชน์ที่พึงได้จากรัฐ เป็นต้น คาดหวังสูงไปถึงขั้นการตัดสินใจระดับนโยบายให้เกิดยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการอย่างเป็นจริง อย่างไรก็ตาม เมื่อเป็นข้อเสนอที่แน่นอนว่ายังไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว จำต้องอาศัยจินตภาพมาช่วยประคองอย่างวาดหวังในทางสร้างสรรค์ ถึงกระนั้น ข้อเสนอทั้งหมดย่อมไม่ใช่สิ่งเพ้อพก ด้วยผู้วิจัยสร้างข้อเสนอโดยอิงอาศัยการสังเคราะห์ข้อมูลข้อเท็จจริงที่มีอยู่ตามระเบียบวิธีทำงานดังกล่าวข้างต้น กับโดยที่ข้อเสนอทั้ง 6 ประการนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นจุดเริ่มต้นที่จำเป็นทั้งสิ้น

ผู้วิจัยมีความเชื่อส่วนตัวว่า การศึกษาบ้านเรียน และการศึกษารูปแบบศูนย์การเรียนขององค์กร สถาบันทางสังคม สามารถที่จะมีบทบาทนำเป็นหัวหอกสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาเรียนรู้ได้ หากความเชื่อทางอุดมคตินี้ขยับเข้าใกล้ความเป็นจริงมากขึ้นเรื่อยๆ เราจะมีโอกาสได้เห็นร่วมกันถึงการเปลี่ยนผ่านในสังคมไทยที่น่าตื่นตาตื่นใจทีเดียว

บทที่ 1

อดีตถึงปัจจุบันของการศึกษาบ้านเรียน

บริบททางสังคม

ก่อนหน้านี้อ เศรษฐกิจของประเทศไทยเคยมีการเติบโตในอัตราที่ถือว่าเร็วที่สุดในโลก ในช่วงปี พ.ศ. 2528-2538 จนธนาคารโลกเชิดชูว่าเป็น “เสือตัวที่ห้า” แห่งเอเชีย มีการให้สมญานามนี้อย่างเป็นทางการในการประชุมที่จัดขึ้นที่กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. 2534 จนถึงปี พ.ศ. 2539 ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ถึงกับมีการตั้งเป้าหมายว่า ภายใน พ.ศ. 2563 (ค.ศ.2020) เศรษฐกิจไทยจะใหญ่เป็นอันดับแปดของโลก ด้วยรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อปีไม่น้อยกว่า 300,000 บาท และสัดส่วนของประชากรที่อยู่ต่ำกว่าเส้นความยากจนจะลดลงเหลือน้อยกว่าร้อยละ 5 (อ้างใน สุรนุช ธงศิลา โศกนาฏกรรมสยาม. แปลจาก Walden Bello. A Siamese Tragedy : Development & Disintegration in Modern Thailand. สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2542)

แต่ปลายปี 2539 นั้นเอง ประเทศไทยกลับกลายเป็นประเทศแรกที่ตกลงในหลุมของวิกฤตการณ์เศรษฐกิจขนาดใหญ่ ก่อนที่จะลุกลามไปยังประเทศอื่นๆ ความรุ่งเรืองที่ผ่านมาจึงมีค่าแค่เศรษฐกิจฟองสบู่ หลอกตาผู้คนมาโดยตลอด ภายในปี 2540 เงินทุนสำรองลดลงจาก 39,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ มาเหลือเพียง 7,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ มีการประกาศค่าเงินบาทลอยตัว ทำให้ภายในสองสามวันค่าเงินบาทลดจากอัตราแลกเปลี่ยนประมาณ 25 บาทเศษลงไปเป็นใกล้ 50 บาทต่อดอลลาร์สหรัฐ

จากนั้นเราก็ตกเป็นลูกหนี้ IMF ต้องสูญเสียทรัพย์สินของคนไทยแก่ต่างชาติมากมาย

ในรายงาน “การเติบโตอย่างมีคุณภาพ” (The Quality of Growth) ของธนาคารโลก ปี 2543 เอกสารจัดพิมพ์โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) ได้ชี้ว่า ลำพังการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ได้รับประกันถึงคุณภาพความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ความเชื่อตลอดเวลาที่ผ่านมามีตั้งความหวังว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจจะช่วยลดความยากจน เป็นความเชื่อที่ไม่เป็นจริง มีหน้าซ้ำ การเติบโตทางเศรษฐกิจกลับนำไปสู่ปัญหาของชีวิตและสังคมที่รุนแรงขึ้น อย่างเช่น กรณีการเสื่อมโทรมของธรรมชาติ ความเสี่ยงจากความผันผวนของการเก็งกำไร การระบาดของการคอร์รัปชัน เป็นต้น มองลึกลงไปในเรื่องแท้ทิศทางของโลกที่ผ่านมา จึงเป็นการกร่อนสลายต่อภาวะของชีวิตเสียมากกว่าที่จะพัฒนา

สังคมไทยย่อมต้องได้รับผลผกผันจากการพัฒนานั้นเช่นเดียวกัน เรื่องที่น่าเป็นห่วงที่สุดคือ ช่องว่างที่สุดโต่งระหว่างคนรวยกับคนจน ความยากจนยังนำไปสู่ปัญหาต่อเนื่อง เช่น อบายมุข ยาเสพติด อาชญากรรม โสเภณี แรงงานเด็ก การรุกรทำลายธรรมชาติ การระบาดของโรคร้ายจากการขาดบริการทางสาธารณสุข การขาดการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังเกิดภาวะการณ์ของการดำเนินชีวิตภายใต้แรงกดดันอย่างหนักท่ามกลางการแข่งขันเพื่อสถานภาพของตน เกิดความกังวลแปลกแยกทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคม สร้างผู้คนที่กลายเป็นคนไร้รากในสังคมรากลอยที่ไม่มีความรู้สึกร่วมกันกับสิ่งใดๆ ส่วนในด้านสิ่งแวดล้อมมีหลายเรื่องที่ไม่ทันกับปัญหาที่ทวีหนักขึ้นเรื่อยๆ อย่างเช่น ปัญหาความสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ คุณภาพดินที่เสื่อมโทรมจากเกษตรเคมี ปัญหาความเครียดทางน้ำที่ต้องใช้ทั้งใน

ทางเกษตร อุตสาหกรรมและการบริโภคในครัวเรือน ปัญหาความแปรปรวนของภูมิอากาศที่ทั้งน้ำท่วมฝนแล้งซ้ำซาก ปัญหาขยะและสารพิษ เป็นต้น

การเริ่มต้นด้วยการมองภาพรวมบริบทในสังคมโดยย่อ โดยเฉพาะด้านส่วนที่เป็นปัญหา เจตนา ก็เพื่อต่อยอดถึงกระบวนการทัศน์ใหม่ของการพัฒนา ที่ต้องหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนา “คน” ใช้ประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจไปในทางเป็นเครื่องมือสร้างความอยู่ดีมีสุขให้กับคนและสังคม

และโดยที่การจะพัฒนาคนต้องมุ่งพัฒนาที่การศึกษาเป็นสำคัญ ด้วยปัญหาทั้งหลายทั้งปวงล้วนมีต้นเหตุมาจากปัญหาทางปัญญาการศึกษาในฐานะที่เป็นเครื่องมือที่จะสร้างปัญญาให้กับคน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวด

สำหรับสถานการณ์ด้านการศึกษาในประเทศไทย ตลอดเวลาที่ผ่านมาภาครัฐมีบทบาทหลักในการจัดการศึกษา คือตกราวร้อยละ 85 ของการจัดการศึกษาในประเทศทั้งหมด ซึ่งใช้งบประมาณถึงร้อยละ 25 ของงบประมาณแผ่นดิน หรือคิดเป็นร้อยละ 4.8 ของ GNP ซึ่งเป็นอัตราการลงทุนทางการศึกษาที่สูงกว่าประเทศในเอเชียทั้งหลาย แม้แต่เกาหลี ญี่ปุ่น สิงคโปร์ จีน

ในส่วนที่เป็นปัญหา จากรายงานของ สกศ. ที่มีการพูดถึงกันอย่างแพร่หลายเกี่ยวกับ “ขีดความสามารถในการแข่งขันของคนไทย” จากการจัดอันดับของ UNDP ไทยอยู่ในอันดับที่ 76 ต่ำกว่ามาเลเซีย สิงคโปร์ แต่สูงกว่าจีน เวียดนาม ส่วนการจัดอันดับของ MID ไทยอยู่อันดับที่ 30 จาก 47 ประเทศ ต่ำกว่ามาเลเซีย สิงคโปร์ จีน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ : ด้านศักยภาพของคนไทย., 2544)

ในการประชุม “วาระสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา” เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2544 ซึ่ง สกศ.จัดขึ้น โดยมีพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี เป็นประธาน ได้ชี้ว่า การศึกษาไทยจำเป็นต้องดำเนินการปฏิรูปอย่างเร่งด่วนในปัญหาต่อไปนี้ คุณภาพการศึกษาดตกต่ำไม่ทันโลก คุณภาพครูส่วนใหญ่ไม่ได้มาตรฐานมีความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสการเข้ารับการศึกษา การศึกษามีความแปลกแยกจากสังคมไม่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในสังคม ขาดการบูรณาการศาสนา ศิลปวัฒนธรรม เข้าไว้ในกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม การบริหารจัดการขาดประสิทธิภาพ ยังรวมศูนย์อำนาจที่ส่วนกลาง องค์กรซ้ำซ้อน ประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรต่ำ ขาดการพัฒนา นโยบายอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ขาดการมีส่วนร่วมกับประชาชน ขาดการเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน

แต่ที่ลึกลงไปกว่านั้น คือการวิพากษ์อย่างถึงแก่นของท่านพุทธทาสภิกขุ ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี และศาสตราจารย์กิตติคุณสุมน อมรวิวัฒน์ ดังนี้

ท่านพุทธทาสภิกขุ วิพากษ์การศึกษาไทยว่า (1) เป็นการศึกษาที่เพิ่มความเห็นแก่ตัว เน้นความฉลาดแต่ไม่ควบคุมความฉลาด (2) เน้นวัตถุนิยม อาจนำไปสู่ความวินาศ (3) เป็นการศึกษาโดยไม่ไตร่ตรองรากฐานของตน มีเนื้อหาเพ้อมากไปและไม่เป็นประโยชน์ (4) ขาดสาระความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง ขาดเรื่องจิตวิญญาณ (โสรัทธ์ โพบัวแก้ว. สรรพนิพนธ์พุทธทาสภิกขุว่าด้วยการศึกษา. สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2532)

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี วิพากษ์ว่า “ความรู้คืออะไร ปัญญาคืออะไร ได้เลื่อนลงไปจากการศึกษาไทย คนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาส่วนใหญ่ไม่รู้ว่า ความรู้คืออะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร บ่อยๆ ครั้งสิ่งที่เรียกว่าความรู้ไม่ได้มีฐานอยู่ในความจริง การศึกษาของเราส่วนใหญ่

ไม่ได้ศึกษาจากความจริง สังคมไทยกลายเป็นสังคมที่ใช้ความจริงน้อย เพราะเราจัดการศึกษาก็จัดไปเรื่อยๆ โดยไม่พยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้ที่ว่าด้วยความรู้หรือญาณวิทยา (Epistemology) เสียก่อน ยิ่งเรื่องปัญญาด้วยแล้ว เรายิ่งไม่สนใจ การศึกษาเป็นเพียงการสอนเทคนิคเพื่อนำไปใช้ แต่ไม่ใช่เกิดปัญญาเพื่อความเป็นมนุษย์ เราจึงลดคนให้เหลือเป็นเครื่องยนต์กลไก บ้านเมืองจึงอยู่เป็นสุขได้ยากเพราะขาดความเข้มแข็งทางสติปัญญา” (ประเวศ วะสี. ยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ. มูลนิธิภูมิปัญญา , 2537)

ศาสตราจารย์กิตติคุณสุนน อมรวิวัฒน์ วิพากษ์ว่า “หากพิจารณาถึงเนื้อหาสาระของหลักสูตรและการสอน น่าคิดว่าครู นักเรียน นักศึกษา และผู้ปกครอง รู้สึกหรือไม่ว่ากระบวนการเรียนรู้ของชีวิตเรากำลังเวียนว่ายอยู่ในคุกขนาดใหญ่ มีรั้วล้อมแน่นหนาที่ชื่อว่า โรงเรียนมีห้องขังรูปสี่เหลี่ยมแบ่งไว้เป็นห้องๆ และมีกฎเกณฑ์กำหนดไว้ชัดเจนว่า นักเรียนชั้นไหนจะต้องเข้าห้องไหน จำนวนเท่าใด มีกรอบเวลาชัดเจนว่า ต้องเข้าห้องจงจำวันละ 5-6 ชั่วโมง เป็นเวลาอย่างน้อย 180-200 วันต่อปี เมื่อครบปีแล้วครูซึ่งควบคุมนักเรียนตลอดปีจะบอกว่านักเรียนคนไหนย้ายห้องได้และย้ายไม่ได้ ครูจึงมีบทบาทเป็นทั้งผู้คุม ผู้พิพากษา (และบางที่เป็นแพชเมฆาต) ที่จะตัดสินชีวิตของนักเรียน ... โรงเรียนเป็นสถานศึกษาที่เจียบขรั้มและเคร่งเครียด ยิ่งในห้องเรียนด้วยแล้ว การยืมผู้ตาครู พุดคุย หัวเราะ และลูกจากที่นั่งถือเป็นเรื่องไร้วินัย สถาบันอุดมศึกษาจะคลายความเข้มงวดและมีอิสระบ้าง แต่กรอบและเครื่องจองจำทางความคิดก็ยังมีอยู่มากมาย” (คำนิยามในหนังสือปฏิวัติการศึกษาไทย. รุ่ง แก้วแดง สำนักพิมพ์มติชน , 2541)

พร้อมกันนั้น เมื่อมองตรงมายังสถาบันครอบครัว ก็พบได้ถึงปัญหาอันเป็นผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาที่ผิดทางเช่นกัน

ครอบครัวไทยที่เคยมีลักษณะเป็นเครือญาติ สามารถถ่ายทอดค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีสืบต่อกัน ทำให้พี่น้องตนเองดูแลซึ่งกันและกันได้ บัดนี้ โดยทั่วไปกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว มีจำนวนมากที่แตกแยกหย่าร้าง มีการอพยพตั้งถิ่นฐานเข้าสู่เมืองใหญ่ ตกอยู่ในภาวะคว่ำเคร่งกับการ เลี้ยงชีพเพื่อการอยู่รอด โดยมุ่งไปที่การบริโภคทางวัตถุมากกว่าการ สร้างความงอกงามทางวัฒนธรรมและจิตใจ สูญเสียความสามารถใน การพึ่งตนเองและความสัมพันธ์ในเชิงเกื้อกูลแก่กัน ทั้งมีแนวโน้มที่จะ เพิ่มพูนปัญหาและความรุนแรงของปัญหามากขึ้น

กฎหมายปฏิรูปการศึกษา

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

มาตรา 42 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ

การศึกษาบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่ งานวิจัยตามหลักวิชาการ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดต่อ หน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา 43 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษา ขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมี คุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

การจัดการศึกษาบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การจัดการศึกษาบรมขององค์กรวิชาชีพและเอกชนภายใต้การ กำกับดูแลของรัฐ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาบรมและสนับสนุนให้เอกชน จัดการศึกษาบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการ ศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง

ทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความมั่งคั่งและปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยศิลปะวิทยาการต่างๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

ด้วยบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ อย่างน้อยในมาตราดังกล่าวข้างต้น ได้ส่งผลให้เกิดความเคลื่อนไหวสำคัญเพื่อการปฏิรูปการศึกษาอย่างเป็นวาระแห่งชาติ และนำไปสู่การตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่เป็นกฎหมายกำกับการปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบัน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545

เจตนารมณ์อันเป็นมิติใหม่ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยเฉพาะในข้อที่เกี่ยวกับระบบการศึกษาและการปฏิรูปการเรียนรู้พิจารณาได้จากบทบัญญัติในหมวดและมาตราต่างๆ ดังนี้

ความมุ่งหมายและหลักการ

มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ทำให้เข้าถึงแก่นแท้ที่เป็นจุดหมายของการศึกษาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ขยายจากเป้าหมายเดิมที่ทำให้การศึกษาเป็นเรื่องคับแคบอยู่เพียงเพื่อการผลิตทรัพยากรมนุษย์

มาตรา 8(2) การจัดการศึกษาให้ยึดหลัก “ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา” มาตรา 9(1) การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลัก “มีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ” มาตรา 9(5) “ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา” มาตรา 9(6) “ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น”

เป็นการปรับบทบาทของภาครัฐจากการดำเนินการเองมาเป็นการส่งเสริมสนับสนุน เปิดโอกาสให้สถาบันทางสังคมทั้งหมดได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์นวัตกรรมของการศึกษาเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา

มาตรา 10 การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

เป็นการยืนยันหน้าที่ของรัฐตามบัญญัติในรัฐธรรมนูญฯ พร้อมทั้งเน้นย้ำสิทธิที่ต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษของบุคคลที่มีความบกพร่อง พิการ ทูพพลภาพ ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส รวมถึงบุคคลที่มีความสามารถพิเศษ การศึกษาจะต้องมีรูปแบบที่เหมาะสมสอดคล้องตามความแตกต่างของบุคคล

มาตรา 12 นอกเหนือจากรัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันทางศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ให้การรับรองสิทธิในการจัดการศึกษาของภาคประชาชนและสังคมเอาไว้อย่างชัดเจน พร้อมทั้งยังกำหนดสิทธิประโยชน์ที่รัฐจะต้องจัดสรรให้ไว้ในมาตรา 13 และมาตรา 14 บิดา มารดา รวมทั้งบุคคล ครอบครัว องค์กรและสถาบันทางสังคมต่างๆ ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสิทธิได้รับการลดหย่อนยกเว้นภาษี เงินอุดหนุนสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตลอดจนการสนับสนุนให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่บุตร

ระบบการศึกษา

มาตรา 15 การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ...

มาตรา 18 การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดในสถานศึกษา ดังต่อไปนี้ 18(1) สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย 18(2) โรงเรียน 18(3) ศูนย์การเรียน ...

เป็นการขยายจากการศึกษาในระบบโรงเรียนไปสู่การศึกษาในรูปแบบที่มีความแตกต่างหลากหลายออกไป โดยที่การศึกษาทุกรูปแบบและสถานศึกษาทุกประเภทมีความทัดเทียมกัน สามารถถ่ายโอนผลการศึกษาระหว่างกันได้

แนวการจัดการศึกษา

ในหมวด 4 ตั้งแต่มาตรา 22 - มาตรา 30 บัญญัติถึงแนวการจัดการศึกษา แนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ หัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาคั้งนี้

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 เน้นความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม กำหนดความรู้สำคัญที่ต้องจัดให้มีทั้งในการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

มาตรา 24 กำหนดแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ได้แก่ ฝึกทักษะกระบวนการคิด การแก้ปัญหา ให้ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีความผสมผสานความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมและสื่อที่เอื้ออำนวยแก่การเรียนรู้ และจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมและจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 26 การประเมินผู้เรียนให้พิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน อย่างมีความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา ใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสเข้าศึกษาต่อ

มาตรา 27 และ มาตรา 28 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรแกนกลาง และสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำหลักสูตรในส่วนที่สอดคล้องกับสภาพชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักสูตรจะต้องมีลักษณะหลากหลาย จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ

(พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ ยังมีบทบัญญัติอีกหลายประการที่เกี่ยวกับการปฏิรูปโครงสร้างและการบริหารจัดการศึกษา ซึ่งขอละไว้ไม่กล่าวลงรายละเอียดในที่นี้)

การฟื้นคืนสิทธิการจัดการศึกษาของครอบครัว

ดังเป็นที่ทราบกันว่า การศึกษาของประชาชนแต่เดิมในสังคมไทย เป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกันระหว่างบ้านกับวัด เมื่อลูกเติบโตเจริญวัย ตามสมควรแล้วพ่อแม่ก็จะจัดให้ได้บวชเรียน พระท่านจะช่วยขัดเกล้า สอนให้เขียนอ่านหนังสือและศึกษารวมวินัยไปด้วย กับให้ช่วยงาน ของวัดติดสอยห้อยตามอาจารย์จนมีวิชาความรู้ติดตัว บางคนถึงขั้น ชำนาญเมื่อสึกหรือออกจากวัดมาก็กลายเป็นอาชีพ ถือเป็นการศึกษา อย่างไม่เป็นแบบแผนเคร่งครัด ขึ้นกับตัวครูผู้สอน ผู้เรียน สถานที่และ สิ่งแวดล้อมต่างๆ จะเอื้ออำนวย เข้าทำนองเรียนไป หัดไป ทำไป จนรู้ และเป็นไปเอง อย่างสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตและใช้เป็นประโยชน์ ต่อชีวิตได้จริง

การศึกษาอย่างเป็นแบบแผนเกิดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2527 เมื่อ มีการจัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรแห่งแรกขึ้นที่วัดมหาราชพาราม พร้อมกับมี “ประกาศโรงเรียน” ชักชวนให้ราษฎรนิยมการเรียนหนังสือ อันเป็นการศึกษาตามอย่างทางตะวันตก ด้วยหวังว่าการศึกษาแบบใหม่ จะช่วยให้ก้าวทันวิทยาการความรู้ของโลก สามารถพาชาติให้พ้นจากภัย คุกคามของพวกเขา

แรกมีโรงเรียนการจะส่งลูกเข้าโรงเรียนหรือไม่เป็นสิทธิของพ่อแม่ จนเมื่อมีพระราชบัญญัติประถมศึกษา บังคับให้ส่งเด็กๆ เข้าโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภายหลังจากพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2523 สิทธิ ในการเลือกที่จะจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานในรูปแบบที่แตกต่างไป จากการศึกษาระบบโรงเรียน ก็ถูกลบหายไปอย่างสิ้นเชิง

ต่อเมื่อเข้าสู่การปฏิรูปการศึกษาอีกครั้งในปัจจุบันพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ ในปี 2542 คือกฎหมายที่ได้ช่วยฟื้นคืนสิทธิของ

ครอบครัวในการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานของตนขึ้นมาใหม่ ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปของประเทศและของโลก สิทธิขั้นพื้นฐานโดยธรรมชาติของพ่อแม่ที่ต้องสูญเสียไประยะหนึ่งได้กลับมาดีและมีศักดิ์และสิทธิ์ทางกฎหมายอีกครั้ง เป็นการเริ่มต้น “การจัดการศึกษาโดยครอบครัว” อันเคยเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทยมาแต่โบราณกาลให้กลับคืนมีชีวิตชีวาขึ้นมาอีกในยุคสมัยของการปฏิรูปการศึกษาครั้งนี้

บทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและบทบาทการจัดการศึกษาของครอบครัวได้แก่

1. บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย (มาตรา 10)

2. บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับ และการศึกษานอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับ ตามความพร้อมของครอบครัว (มาตรา 11)

3. ครอบครัวมีสิทธิสามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับบุตรหลานได้ด้วยตนเอง (มาตรา 12)

4. บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง โดยเฉพาะครอบครัวที่จัดการศึกษาให้กับบุตรหรือบุคคลในความดูแล มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์จากรัฐ ทั้งในเงินอุดหนุนการศึกษาและสิทธิประโยชน์อื่นๆ (มาตรา 13, 14 และมาตรา 61)

5. การจัดการศึกษาของครอบครัวสามารถดำเนินการได้ทั้งในรูปแบบการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และ/หรือการศึกษาตามอัธยาศัย (มาตรา 15) โดยมีฐานะเป็นสถานศึกษาประเภทหนึ่งเรียกว่า “ศูนย์การเรียน” (มาตรา 18)

6. การศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดโดยครอบครัวอยู่ในการกำกับดูแล ส่งเสริมสนับสนุนของคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (มาตรา 38) และเนื่องจากการศึกษาโดยครอบครัวเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เข้าลักษณะจัดให้กับบุคคลที่มีความสามารถหรือความต้องการเป็นพิเศษ ส่วนใหญ่จัดในรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงจึงอาจจัดให้มีการบริหารจัดการเพื่อเสริมการบริหารจัดการของเขตพื้นที่ศึกษาก็ได้ (มาตรา 37)

ความหมายของการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

ไม่เพียงประเทศไทยเท่านั้นที่กำลังปฏิรูปการศึกษา ทุกประเทศในโลกกำลังให้ความสำคัญต่อการปฏิรูปการศึกษาเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ มีมูลเหตุมาจาก สภาพปัญหาของสังคมโดยเฉพาะปัญหาในเด็กและเยาวชนมีความหนักหน่วงมากขึ้น ในขณะที่ การศึกษาเครื่องมือเพื่อการพัฒนากลับส่อไปในทางล้มเหลวขาดประสิทธิภาพ ในรั้วโรงเรียนเอง กลายเป็นสถานที่ของความรุนแรง จนพ่อแม่ผู้ปกครองขาดศรัทธาหรือความมั่นใจต่อระบบการศึกษามากขึ้นทุกที

พร้อมกันนั้น ในยุคสมัยที่การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ในทุกด้าน วิทยาการความรู้มีความซับซ้อนมากกว่าแต่เดิมและมีการเคลื่อนตัวไม่หยุดนิ่ง เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศได้ช่วยทำให้ออกาสและวิธีการเข้าถึงความรู้มีลักษณะที่ผู้เรียนสามารถวางแผน กำหนดวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองได้มากยิ่งขึ้น การศึกษาแบบสร้างความรู้เฉพาะด้าน สอนทักษะตายตัว จึงใช้ไม่ได้หรือด้อยความสำคัญลง จำเป็นต้องขยายฐานการเรียนรู้จากการศึกษาในระบบโรงเรียนไปสู่การศึกษาในรูปแบบที่มีความหลากหลายออกไป จำเป็นต้องเปลี่ยนไปสู่การเรียนรู้ในวิธีการเรียนรู้ ให้เกิดทักษะความสามารถในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

เกิดทักษะการวิเคราะห์วิจารณ์และการเชื่อมโยงความรู้ เพื่อการก้าวให้ทันชีวิตในโลกยุคใหม่ รองรับการทำงานอาชีพและเทคโนโลยีซึ่งมีการพัฒนาตัวตลอดเวลา

ในความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงสร้างสรรค์นวัตกรรมของการศึกษาเรียนรู้วิถีทางใหม่ การศึกษาทางเลือกหนึ่งที่ก่อตัวขึ้นในหลายประเทศในช่วงยี่สิบกว่าปีที่ผ่านมา ได้แก่ การศึกษาที่เรียกกันว่า Home School พ่อแม่เป็นผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาให้กับบุตรของตนเองแทนการส่งเข้าโรงเรียน

ผู้มีบทบาทสำคัญในการนำเสนอแนวคิดการศึกษาแบบโฮมสคูลในสหรัฐอเมริกา ได้แก่ จอห์น โฮลท์ ซึ่งมีความเชื่อวาระบบการศึกษาแบบในโรงเรียนได้ขยายตัวมาในทางที่ผิดพลาด แทนที่จะทำให้เด็กเกิดความงอกงามทางปัญญากลับกลายเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของเด็กเสียเอง ในโลกของการเรียนรู้ที่แท้จริงเด็กสามารถเติบโตและพัฒนาได้โดยไม่ต้องเข้าโรงเรียน สภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์ในครอบครัว รวมทั้งกิจกรรมในวิถีของการดำเนินชีวิตทั่วไป สามารถสร้างให้เกิดการเรียนรู้จากภายในตัวเด็กเองได้

ในรายงานการวิจัย “การจัดการศึกษาโดยครอบครัว ประสบการณ์ของนานาชาติ” (อมรวิรัช นาคทรทรัพย์ , 2543) ได้แปลความหมายของโฮมสคูลว่าคือ “โรงเรียนในบ้าน” หรือ “กิจกรรมการเรียนการสอนที่ได้ถูกวางแผนขึ้นอย่างตั้งใจสำหรับเด็กที่เป็นสมาชิกของครอบครัวโดยกิจกรรมส่วนใหญ่เกิดขึ้นในบ้านหรือสภาพการณ์แบบครอบครัวที่มีผู้ปกครองทำหน้าที่ครูหรือผู้กำกับดูแลกิจกรรมเหล่านั้น” พร้อมทั้งระบุว่า มีเด็กที่เรียนอยู่ที่บ้านทั่วโลกจำนวนราว 2-3 ล้านคน เฉพาะในสหรัฐอเมริกามีจำนวนถึง 1.23 ล้านคน และคาดว่าในปี ค.ศ. 2008

อาจเพิ่มจำนวนไปเป็น 6.87 ล้านคน ส่วนประเทศอื่นๆ ที่มีเด็กเรียนอยู่กับบ้านจำนวนมาก ได้แก่ แคนาดา ออสเตรเลีย อังกฤษ ฝรั่งเศส เป็นต้น

สำหรับความหมายในแบบของไทยเมื่อเทียบกับบทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ๕ ความหมายที่สั้นกระชับและเป็นทางการของการศึกษาโดยครอบครัว น่าจะเป็น **“การศึกษาขั้นพื้นฐานที่ครอบครัวเป็นผู้จัดให้กับบุตร โดยได้รับสิทธิประโยชน์ที่รัฐจะต้องจัดให้ตามที่กฎหมายกำหนด”**

เมื่อมีกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 ความหมายของการศึกษาโดยครอบครัว ขยายความตามนิยามในกฎกระทรวง ดังนี้

“จัดการศึกษา” หมายความว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวแก่ผู้เรียน

“ครอบครัว” หมายความว่า บิดามารดา หรือบิดาหรือมารดา ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือผู้ปกครองตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

“ผู้จัดการศึกษา” หมายความว่า บุคคลในครอบครัวหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากครอบครัวนั้น ให้จัดการศึกษา

“ผู้เรียน” หมายความว่า บุตรหรือบุคคลผู้อยู่ในปกครองของครอบครัว

ข้อสังเกตของตรงนี้ก็คือ ในส่วน “ผู้จัดการศึกษา” นอกเหนือจากพ่อแม่ตามที่เราคุ้นเคยกันอยู่แล้ว ยังขยายไปถึง “ผู้ที่ได้รับมอบหมายจากครอบครัวนั้นให้จัดการศึกษา” ด้วย

ในอีกทางหนึ่ง ครอบครัวที่เป็นผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวเอง นิยมที่จะเรียกการศึกษาในรูปแบบนี้ว่า **“บ้านเรียน”** หรือ **“การศึกษาบ้านเรียน”** เพื่อบ่งบอกถึงการศึกษาที่มีบ้านเป็นฐาน ไม่ใช่โรงเรียน

เป็นฐานตั้งแต่ก่อน พร้อมทั้ง ให้ความหมายมุ่งเน้นที่ปรัชญาหรือทัศนะพื้นฐานและลักษณะของการจัดการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ ดังความหมายที่ได้จากสรุปผลของการสัมมนา “ก้าวแห่งการเริ่มต้นการจัดการศึกษาโดยครอบครัว” ในรายงานการวิจัย “สภาพการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย” (สกศ. , 2547) ดังนี้

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว คือการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิต พัฒนาตัวผู้เรียนให้มีวิถีชีวิตที่ตึงามครบพร้อมสมบูรณ์ในทุกๆ ด้าน

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว คือการจัดกระบวนการเรียนรู้ อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติในการเรียนรู้ของเด็ก เข้าถึงความแตกต่าง และศักยภาพของแต่ละบุคคลได้

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว คือการเรียนรู้ร่วมกันของครอบครัวในการวางแผนและการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองโดยตรง

การจัดการศึกษาโดยครอบครัว คือการฟื้นคืนความเข้มแข็งให้กับสถาบันครอบครัว และช่วยให้เด็กได้ฟื้นฟูสภาพจิตใจดึงเอาศักยภาพแฝงเร้นของตนออกมาได้

ทั้งหมดนั้นเมื่อกล่าวโดยรวม การศึกษาโดยครอบครัวหรือ การศึกษานอกโรงเรียนในสังคมไทย จะสะท้อนลักษณะสำคัญที่เป็นเสมือนนิยามของตน ดังนี้

1. เป็นการจัดการศึกษาที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง โดยเป็นผู้จัดการศึกษาเองทั้งหมด หรือมอบหมายให้มีผู้จัดการศึกษาให้ภายใต้การอำนวยการของครอบครัว

2. สาระและกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ที่จัดขึ้น เป็นไปในแนวทางตอบสนองต่อปรัชญา ทัศนะ ความเชื่อ ความสนใจ ความต้องการ หรือปัญหาของแต่ละครอบครัว จึงมีความเป็นนวัตกรรมการศึกษาที่มี

ความแตกต่างหลากหลายกันไป และแตกต่างจากการศึกษาในแบบแผนอย่างเดิม

3. ความสำเร็จของการศึกษา มุ่งไปที่การพัฒนาศักยภาพเด็กเป็นรายบุคคล ให้สอดคล้องตรงกับธรรมชาติความถนัดหรือความสนใจที่มีอยู่จริง จากการเป็นหน่วยการศึกษาขนาดเล็กที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบตัวต่อตัวและผสมผสานไปกับวิถีการดำเนินชีวิตได้

พัฒนาการศึกษาบ้านเรียนในสังคมไทย

ในหนังสือ “คู่มือครอบครัว ก้าวแรกสู่บ้านเรียน หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การศึกษาโดยครอบครัว” (ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิมชัย, 2549) ได้สรุปพัฒนาการของการศึกษากลับบ้านเรียนในสังคมไทยไว้ ดังนี้

ตั้งแต่ราวปี พ.ศ. 2528 เริ่มมีครอบครัวไทยอย่างน้อยจำนวนสองครอบครัวตัดสินใจจัดการศึกษากลับบ้านเรียน จากนั้นจนถึงช่วงรอยต่อก่อนการประกาศพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้มีครอบครัวจำนวนเพิ่มมากขึ้นจัดการศึกษากลับบ้านเรียนแต่เป็นไปอย่างเงียบๆ ไม่เปิดเผยกระทั่ง หลังการประกาศพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ปี 2542 การศึกษากลับบ้านเรียนจึงได้กลับมามีบทบาทในสังคมไทยอีกครั้ง ด้วยจำนวนที่ขยายตัวออกไปและเป็นไปอย่างเปิดเผย ประมาณการกันว่า ปัจจุบันในขอบเขตทั่วประเทศมีครอบครัวบ้านเรียนอยู่ราว 70 ถึงกว่า 100 ครอบครัว

ตัวอย่างครอบครัวบ้านเรียนรุ่นบุกเบิก

ช่วงเวลา	ครอบครัวบ้านเรียน
ดำเนินการก่อนปี พ.ศ.2530	ครอบครัวคุณพิภพ - รัชนี ธงไชย ครอบครัว นพ.โชติช่วง - วิจิตรา ชุตินธร
ดำเนินการหลังปี พ.ศ.2535	ครอบครัว นพ.พร - จันทร์เพ็ญ พันธุ์ไธสง ครอบครัวคุณสยาม - สมพร พึ่งอุดม ครอบครัวคุณสาทร - จินตนา สมพงศ์ ครอบครัว ดร.เจษฎา - นีราพร เหลืองแจ่ม ครอบครัวครูบาสุทธินันท์ - ฉวี ปรัชญพฤทธิ
ดำเนินการในช่วงรอยต่อของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542	ครอบครัวนาวาโทสุชสวัสดิ์ - กนกพร สบายใจ ครอบครัวคุณอาทิตย์ - สุกัลยา แดงพวงไพบูลย์ ครอบครัวคุณพรสรวง คุณวัฒน์นาการ

ช่วงระยะที่ยังไม่มีกฎหมายรับรองสิทธิ ครอบครัวใช้วิธีลงทะเบียนไว้กับโครงการโฮมสคูล โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ของมูลนิธิเด็ก ผู้เรียนมีฐานะเป็นนักเรียนของโรงเรียนได้รับวุฒิการศึกษาจากโรงเรียน ซึ่งวิธีการลงทะเบียนกับโรงเรียนนี้ยังคงใช้กันอยู่จนถึงปัจจุบัน นอกเหนือจากโรงเรียนหมู่บ้านเด็กแล้วมีโรงเรียนรับจดทะเบียนในโครงการโฮมสคูลเพิ่มขึ้น ได้แก่ โรงเรียนสัตยาไส และโรงเรียนประถมศึกษาธรรมศาสตร์ เมื่อขึ้นระดับมัธยมศึกษา ครอบครัวโดยส่วนใหญ่ใช้วิธีลงทะเบียนกับการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.)

ภายหลังการประกาศกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ.2547 จึงเริ่มมีครอบครัวไปจดทะเบียนกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวมีภูมิลำเนา ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ผู้เรียนจะมีฐานะเป็นผู้เรียนในการศึกษานอกระบบโดยตรง

ได้รับวุฒิมัธยมศึกษาจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่กำกับดูแล อันมีศักดิ์และสิทธิ์เช่นเดียวกับวุฒิมัธยมศึกษาของโรงเรียน

สำหรับ **สิ่งที่เป็นแรงผลักดัน** ให้ครอบครัวไทยนำลูกออกจากโรงเรียนหรือไม่ส่งลูกเข้าโรงเรียน แล้วมาจัดการศึกษาด้วยตนเอง พิจารณาจากปัจจัยภายในครอบครัว มีผลมาจากข้อใดข้อหนึ่งหรือผสมผสานกันในมูลเหตุต่อไปนี้

1. ครอบครัวมีทัศนคติที่แตกต่างไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน อาจเพราะมีศรัทธาทางศาสนาธรรมและทัศนะเชิงอุดมคติเป็นรากฐานความคิด ให้ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม ปฏิเสธการศึกษาแบบบริโภคนิยมมุ่งแข่งขันเอาวัดเอาเปรียบกัน เป็นต้น

2. ตัวบุตรมีความจำเป็น ไม่สามารถเรียนในระบบโรงเรียนได้ อาจเพราะเคยประสบปัญหาในโรงเรียน จากความรุนแรง ความไม่เป็นธรรม เป็นต้น หรือด้วยมีลักษณะพิเศษ ซึ่งเป็นไปได้ทั้งด้านที่เป็นความบกพร่องและด้านที่มีมากกว่าเด็กทั่วไป การศึกษาอย่างในโรงเรียนไม่สามารถตอบสนองและช่วยพัฒนาศักยภาพตามความแตกต่างนี้ได้

3. สภาพการณ์ของครอบครัวไม่เอื้ออำนวย เช่น อยู่ในชนบทห่างไกล ขาดโรงเรียนที่ดี หรือต้องใช้เวลาเดินทางมาก ครอบครัวต้องย้ายภูมิลำเนา ต้องเดินทางไปต่างประเทศอยู่บ่อยๆ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาโดยดูจาก **ปัจจัยทางสังคม** ก็จะเป็นเช่นเดียวกับการเกิดขึ้นของการศึกษาแบบโฮมสคูลในหลายๆ ประเทศ คือ มีมูลเหตุผลักดันมาจากปัจจัยใหญ่ๆ ดังนี้

1. โลกในปัจจุบันและอนาคต ข้อมูล ข่าวสาร และความรู้ใหม่ๆ เกิดและเคลื่อนตัวไปอย่างซับซ้อนรวดเร็ว ขณะเดียวกัน สื่อ เทคโนโลยีที่พัฒนาแพร่หลายทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นที่บุคคลจะสามารถ

เรียนรู้และเข้าถึงความรู้ต่างๆ ได้ด้วยตนเอง มีอิสระหลุดจากข้อจำกัดของวิธีการเรียนแบบเดิมมาสู่การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่บ้านในวันนี้จึงกลายเป็นสถานที่แห่งการศึกษาเรียนรู้ได้ไม่ต่างหรืออาจมีประสิทธิภาพมากกว่าโรงเรียน

2. ปัญหาของการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยเฉพาะในเรื่องความแข็งแกร่งไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกของสังคมที่เป็นจริง และปัญหาความไม่มีคุณภาพ ในขณะที่เรากำลังต้องการวิธีการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการเคลื่อนไหวของความรู้ยุคใหม่ การศึกษาในโรงเรียนกลับเต็มไปด้วยข้อจำกัด

3. การเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วทำให้เกิดความซับซ้อนและการขยายตัวอย่างมากมายของกิจกรรมทางสังคม เกิดผลกระทบต่อชีวิตของผู้คนทั้งในทางปริมาณและความหลากหลาย ลำพังการศึกษาในระบบโรงเรียนไม่สามารถตอบสนองต่อความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มผู้เรียนที่มีมากขึ้น รวมทั้งลำพังการให้บริการของรัฐทางการศึกษาก็ไม่สามารถที่จะทำได้ทั้งถึงมีประสิทธิภาพ จำเป็นที่จะต้องมีรูปแบบการศึกษาที่แตกต่างออกไป และการระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคมให้มาช่วยกัน

4. วิวัฒนาการของสังคมมนุษย์กำลังเคลื่อนตัวจากกระบวนทัศน์และระบบที่ผิดพลาดไปสู่การให้คุณค่าความหมายอย่างใหม่ต่อชีวิต ต้องการการสร้างสรรค์อารยธรรมอีกยุคสมัยเพื่อให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ด้วยวิถีของการเรียนรู้ที่มีอิสระและสอดคล้องกับศักยภาพในการเรียนรู้ตามธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ ซึ่งทั้งหมดนั้น จะต้องไปพ้นจากพันธนาการของการศึกษาที่มุ่งเพียงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สู่การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ทั่วด้านโดยแท้จริง

รูปแบบการจัดการศึกษาบ้านเรียน

การตัดสินใจจัดการศึกษาบ้านเรียนย่อมเป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละครอบครัว ถึงแม้มีจุดร่วมกันอยู่แต่ก็มีเหตุผลความจำเป็นที่แตกต่างกันไปในแต่ละครอบครัวเป็นมูลเหตุสำคัญ ดังนั้น การดำเนินการจัดการศึกษาบ้านเรียนจึงเป็นบทบาทหน้าที่ เป็นการสร้างสรรค์อำนาจการของแต่ละครอบครัวเป็นหลัก

อย่างไรก็ตาม การศึกษาเรียนรู้จำเป็นต้องมีมิติในทางสังคม ต้องการการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างโลกภายในกับโลกภายนอก บ้านเรียนจึงไม่ใช่เรื่องของความเป็นปัจเจกล้วนๆ แต่มีด้านส่วนในความสัมพันธ์ทางสังคมอยู่ด้วย ประกอบกับ รากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทยยังพอมิเอื้อโยของความเป็นชุมชนที่เอื้ออาทรต่อกัน การศึกษาแบบบ้านเรียนไทยนอกจากรูปแบบครอบครัวเดี่ยวที่พ่อแม่จะเป็นผู้รับผิดชอบอำนาจการเป็นหลักแล้ว จึงเห็นได้ถึงแนวโน้มของการพยายามเกาะเกี่ยวเข้าหากัน จนเกิดพัฒนาการในลักษณะที่เป็นกลุ่มครอบครัวและเครือข่ายบ้านเรียนด้วย

รูปแบบการดำเนินการจัดการศึกษาที่มีการรวมกลุ่มครอบครัว มีทั้งการรวมกลุ่มกันแบบเฉพาะกิจ และแบบชายประสานงาน มีการนัดหมายไปเรียนรู้ร่วมกันเป็นระยะตามโอกาสอำนวย กับการรวมกลุ่มแบบรวมศูนย์การจัดการ ที่ครอบครัวบ้านเรียนหลายครอบครัวจัดการศึกษาให้กับลูกหลานร่วมกันในสถานที่ตั้งแห่งหนึ่ง จัดให้มีครูทำหน้าที่เป็นผู้สอน พ่อแม่ในกลุ่มที่มีเงื่อนไขอาจร่วมเป็นครูหรืออยู่ในทีมบริหารจัดการด้วย

กลุ่มครอบครัวที่รวมกันเฉพาะกิจ

มีลักษณะการรวมตัวเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันเป็นครั้งคราว มีความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างหลวมๆ ไม่มีข้อผูกพันชัดเจน โดยจะมีครอบครัวบ้านเรียน 1 หรือ 2 ครอบครัวเป็นแกนหลักสำคัญในการริเริ่มเตรียมการกิจกรรมต่างๆ ตามความสนใจ เริ่มจากต้องการจัดให้กับบุตรของตน (ที่ศึกษาแบบบ้านเรียน) แล้วชักชวนเด็กอื่นๆ ครอบครัวอื่นๆ (ทั้งที่เป็นบ้านเรียนและที่เรียนในโรงเรียน) มาเข้าร่วมทำกิจกรรมด้วย ตัวอย่างเช่น “กลุ่มห้องเรียนวันเสาร์” ที่มีครอบครัวสังวรเวชภักดิ์ เป็นแกนนำ “กลุ่มลูกปลาแม่” จังหวัดสุพรรณบุรี มีครอบครัวเนาวิธรรนห์ เป็นแกนนำ เป็นต้น

กลุ่มครอบครัวที่มีลักษณะเป็นข่ายประสานงาน

ตัวอย่างของกลุ่มครอบครัวในลักษณะนี้ที่ชัดเจนที่สุด คือ “กลุ่มบ้านเรียนปัญญากร” สมาชิกของกลุ่มจะเป็นครอบครัวบ้านเรียนทั้งหมด มีการจัดการศึกษาของแต่ละครอบครัวประสานไปกับการจัดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มตามเวลาที่นัดหมาย โดยมีข้อตกลงหรือหลักการที่ยึดถือร่วมกัน มีความต่อเนื่องสม่ำเสมอในการดำเนินงาน ปัจจุบัน บุตรหลานในกลุ่มส่วนใหญ่เข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมปลายและอุดมศึกษาแล้ว อีกส่วนหนึ่งยังคงศึกษาแบบบ้านเรียนอยู่

กลุ่มครอบครัวที่มีลักษณะรวมศูนย์การจัดการ

เป็นการรวมตัวของครอบครัวที่มีจุดมุ่งหมายหรือหลักการการศึกษาที่ยึดถือร่วมกันแล้วได้ดำเนินการจัดการศึกษากันในบ้านเรียนให้กับบุตรร่วมกัน โดยใช้สถานที่ตั้งแห่งหนึ่ง มีครอบครัวที่เป็นแกนนำในกลุ่มเป็นผู้บริหารจัดการหลัก มีการจัดหาครูผู้สอนเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอนร่วมกับพ่อแม่ในกลุ่ม ตัวอย่างในปัจจุบัน ได้แก่ “กลุ่มบ้านเรียนดวงตะวัน” จังหวัดขอนแก่น

กลุ่มครอบครัวบ้านเรียนในลักษณะรวมศูนย์การจัดการนี้ ปัจจุบันทางภาครัฐจะถือว่าเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่เป็นศูนย์การเรียน ตามมาตรา 18(3) มากที่สุด

นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ

ในรายงานการวิจัย “สภาพการณ์และฐานข้อมูลการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย” (สกศ. , 2547) ในบทสังเคราะห์ผลการประชุม “เวทีบ้านเรียนสัญภูมิภาค” ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ร่วมกับสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการและสถาบันบ้านเรียนไทย (สมาคมบ้านเรียนไทย) จัดขึ้นในช่วงปี 2546 มีสาระที่สามารถแสดงถึง “แนวนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการต่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว” ที่ชัดเจนที่สุด โดยสรุปมาจากคำแถลงของผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงศึกษาธิการในการประชุมทั้ง 4 ครั้งดังกล่าว มีเนื้อความดังนี้

1. หลักการสำคัญอันเป็นเจตนารมณ์ประการหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษา คือการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรและสถาบันทางสังคมต่างๆ ให้มีบทบาทร่วมเป็นผู้จัดการศึกษา นอกเหนือจากที่รัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการอยู่ ทั้งนี้ เพื่อให้รูปแบบของการจัดการศึกษาต่อจากนี้ไปมีความหลากหลาย ยืดหยุ่น สอดคล้องกับความแตกต่างของผู้เรียน ตรงตามธรรมชาติของการเรียนรู้ที่มุ่งสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มากขึ้น ทั้งยังเป็นไปตามการพัฒนาเปลี่ยนแปลงของโลกในวันนี้และในอนาคต

2. รัฐบาลได้ประกาศนโยบายไว้อย่างชัดเจนว่า จะส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกส่วนในสังคมได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา และฝึกอบรม โดยรัฐจะเป็นผู้วางระบบ นโยบาย กำกับคุณภาพและ

มาตรฐาน การระดมทรัพยากร ตลอดจนการเตรียมความพร้อมใน
ทุกๆ ด้าน

3. กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศนโยบายบัญญัติรูปมุ่งปฏิรูป
การศึกษาใน 5 ด้าน ในนโยบายประการแรกคือ การปฏิรูประบบการศึกษา
ได้ให้ความสำคัญอย่างเต็มที่ต่อการรวมพลังของสังคมให้ร่วมกัน
สร้างสรรค์การศึกษาที่มีความหลากหลาย การศึกษาเพื่อความเป็น
มนุษย์ที่สมบูรณ์

4. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บท
การศึกษาของชาติ ได้รับรองสิทธิในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว
องค์กรและสถาบันทางสังคมต่างๆ ไว้ ภายใต้หลักการ เอกภาพด้าน
นโยบายหลากหลายในการปฏิบัติ หลักการกระจายอำนาจ และหลัก
การมีส่วนร่วมที่สามารถตรวจสอบได้

5. กล่าวเฉพาะการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่พ่อแม่ผู้ปกครอง
เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงในการจัดการศึกษาให้กับบุตร บนพื้นฐานของ
ความรักความปรารถนาดีต่อบุตรหลานของตน ถือเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง
ของการศึกษาเรียนรู้ที่มีพัฒนาการในสังคมไทยอย่างน่าสนใจ และ
เชื่อว่าจะเป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ที่มีความชัดเจนยิ่งขึ้นไปเป็นลำดับ
รัฐภายใต้การดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการจึงมีนโยบายที่จะส่งเสริม
สนับสนุนให้ความสำคัญ เร่งดำเนินการโดยเฉพาะในการประกาศใช้
กฎกระทรวงเพื่อการนี้จะให้แล้วเสร็จภายในปี พ.ศ. 2546 (กฎกระทรวงมี
การบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 14 กรกฎาคม 2547) พร้อมกับให้มีกลไกทาง
กฎหมายและกลไกสนับสนุนอื่นๆ ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ ทั้งนี้ ภายใต้หลักหรือกรอบในการดำเนินการ
5 ประการ ได้แก่

- 5.1 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัว
- 5.2 พ่อแม่จะต้องมีอิสระในการดำเนินการมีความเป็นไปได้
ในทางการปฏิบัติ
- 5.3 มีความสอดคล้องกับหลักการและแนวทางในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
- 5.4 มีคุณภาพได้มาตรฐาน
- 5.5 ความเป็นสากลเทียบเคียงกับต่างประเทศได้

สภาพการณ์หลังการประกาศใช้กฎกระทรวง

พ.ศ. 2543 - 2546 ระหว่างที่กฎกระทรวงตามกำหนดตอนท้ายของ มาตรา 12 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ อยู่ในขั้นตอนของการ ยกร่างดำเนินการ เรื่องราวของการศึกษาโดยครอบครัวได้รับความสนใจ มีการเผยแพร่ทางสื่อมวลชนหลายแขนงในนามของโฮมสคูลและบ้านเรียน จนดูเหมือนเป็นผลงานชิ้นสำคัญชิ้นหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษา ครั้งนี้ ครอบครัวผู้จัดการศึกษามูลนิธิบ้านเรียนมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนขึ้นหลักเกินร้อยครอบครัว โดยที่ส่วนใหญ่ยังต้องจดทะเบียนอยู่กับโครงการ โฮมสคูล โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จังหวัดกาญจนบุรี อันเป็นทางออกทางเลี้ยง ที่ปฏิบัติกันต่อๆ กันมาตั้งแต่ครั้งแรกที่ยังไม่มีสิทธิทางกฎหมายรับรอง ทั้งยังมีการคาดหมายกันว่า จำนวนครอบครัวผู้จัดการศึกษามูลนิธิบ้านเรียน จะขยายตัวเป็นเท่าตัวในแต่ละปี ภายหลังจากกระทรวงเรื่องนี้ประกาศใช้ จากการที่สิทธิประโยชน์ทางกฎหมายของการศึกษามูลนิธิบ้านเรียนจะมีผล เต็มที่สมบูรณ์

เมื่อกระทรวงศึกษาธิการประกาศกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 ประกาศลงวันที่ 14 กรกฎาคม 2547 จากนั้น เริ่มมีครอบครัวทยอยไปติดต่อขอจดทะเบียน

จัดการศึกษากับทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาตามที่มีภูมิลำเนา แต่พบว่ามีการครอบครัวยุคใหม่ที่สามารถจดทะเบียนได้จำนวนน้อยกว่าที่คาดการณ์ไว้อย่างมาก ครอบครัวบ้านเรียนส่วนใหญ่ยังคงเลือกที่จะจดทะเบียนกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็กเช่นเดิม อีกทั้ง ยังมีปรากฏการณ์ของปัญหาหลายๆ อย่างที่แสดงถึงความเข้าใจที่ต่างกันระหว่างครอบครัวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่ในหลายเรื่อง

เดือนกันยายน 2547 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ได้จัดทำเอกสารแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดโดยครอบครัว และมีการประชุมเพื่อชี้แจงเรื่องนี้อย่างเป็นทางการครั้งแรกแก่ผู้บริหารของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.) ทั่วประเทศในเดือนพฤศจิกายน 2547

กลางเดือนมีนาคม 2548 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) ได้จัดให้มีการประชุมติดตามความคืบหน้าภายหลังการประกาศใช้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวฯ ก่อนการประชุมได้มีแบบสอบถามไปถึงสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั้ง 175 เขต ได้รับตอบกลับมา 112 เขต ผลสรุปอย่างไม่เป็นทางการพบว่า เกือบครึ่งหนึ่งคือร้อยละ 49 ยังไม่ได้รับตัวกฎกระทรวง ร้อยละ 62.5 ยังไม่ได้รับคู่มือแนวปฏิบัติในการดำเนินการ และร้อยละ 86 บอกว่ามีความเข้าใจต่อเรื่องการศึกษโดยครอบครัวในระดับน้อยถึงปานกลาง

เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว มีความพยายามที่จะจัดกระบวนการสร้างความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะจากการดำเนินงานภายใต้ความร่วมมือระหว่างสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กับสถาบันบ้านเรียนไทย (สมาคมบ้านเรียนไทย) เช่น ได้จัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการ “ก้าวแรกสู่บ้านเรียน” ทั้งหมด 3 ครั้ง (9 กรกฎาคม 20 และ 27 สิงหาคม 2548) ผู้เข้าร่วมประชุมมีทั้งจากทางครอบครัวและเจ้าหน้าที่ สพท.

พร้อมกับได้มีการจัดทำหนังสือ “คู่มือครอบครัว ก้าวแรกสู่บ้านเรียน : หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การศึกษาโดยครอบครัว” ออกเผยแพร่แก่ผู้สนใจทั่วไปตั้งแต่เดือนมีนาคม 2549

สำหรับทางด้าน สพฐ. นอกจากจัดให้มีการประชุมทำความเข้าใจเป็นระยะๆ แล้ว สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สพฐ. ได้ร่วมกับ สพท. ในเขตที่มีผู้จดทะเบียนจัดการศึกษที่บ้านเรียนแล้ว ทำการวิจัยติดตามผลถอดบทเรียนการจัดการศึกษาของครอบครัว จนถึงเดือนมกราคม 2549 สพฐ. ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำคู่มือการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวขึ้นอีกชุดหนึ่งเพื่อจัดทำคู่มือแนวปฏิบัติที่มีรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องการวัดประเมินผลและเอกสารหลักฐานการศึกษา คู่มือฉบับหลังนี้แล้วเสร็จมีการเผยแพร่ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2549

ผลจากการดำเนินงานข้างต้น ทำให้มีจำนวนครอบครัวบ้านเรียนจดทะเบียนจัดการศึกษากับทาง สพท. เพิ่มมากขึ้น ข้อมูลจากการสำรวจของสำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สพฐ. เมื่อเดือนตุลาคม 2549 มีจำนวนทั้งหมด 39 ครอบครัว ผู้เรียน 47 คน ในเขตพื้นที่การศึกษาทั้งหมด 23 เขต

ขณะเดียวกัน ผลจากการประชุมร่วมกันหลายครั้งแสดงได้ถึงพัฒนาการทางด้านทัศนคติและความเข้าใจที่ดีเพิ่มขึ้นด้วยดังมี **ข้อคิดเห็นที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันแล้ว** ในประเด็นใหญ่ๆ พอสรุปได้ ดังนี้

1. พ่อแม่มีสิทธิเสรีภาพที่จะเลือกแนวทางการศึกษาให้แก่บุตรหลานของตน ตามหลักสิทธิมนุษยชนที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองและตามบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

2. การเข้ามารับเป็นผู้จัดการศึกษาให้กับบุตรของพ่อแม่ เป็นการสอดคล้องกับหลักการและแนวนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมจัด

การศึกษาขององค์กรทางสังคมต่างๆ จึงควรปรับบทบาทของภาครัฐให้เป็นไปในทางส่งเสริมสนับสนุน โดยมีการกำกับควบคุมเท่าที่จำเป็น

3. ครอบครัวยุติการศึกษามีสิทธิในสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐทัดเทียมกับการจัดการศึกษาในสถานศึกษาอื่นๆ ในระดับเดียวกัน ทั้งในเรื่องการส่งเสริมทางวิชาการ เงินอุดหนุนทางการศึกษา การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีเพื่อการศึกษา ตลอดจนโอกาสในการเข้าถึงบริการทางการศึกษาอื่นๆ ในฐานะที่เป็นรูปแบบการจัดการศึกษารูปแบบหนึ่งที่มีสถานภาพทางกฎหมายรับรองโดยสมบูรณ์

4. การจัดการศึกษที่บ้านเรียนมีความแตกต่างไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน จากข้อจำกัดและเงื่อนไขโอกาสที่ไม่เหมือนกัน จึงควรเปิดโอกาสให้มีอิสระ มีความยืดหยุ่นในกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรค์ในเชิงนวัตกรรมการศึกษา พร้อมทั้งให้เกิดการประสานความร่วมมือกับทางโรงเรียน เพื่อการส่งผลสะท้อนที่ดีต่อกันและสามารถใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันได้

5. ผู้สำเร็จการศึกษาจากการศึกษที่บ้านเรียนมีศักดิ์และสิทธิ์ทัดเทียมกับผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียน ภายใต้กระบวนการวัดประเมินผลและการประกันคุณภาพการศึกษา จากการรับรองของ สพท. ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่กำกับดูแล

อย่างไรก็ตาม ยังคงมีความเข้าใจที่ไม่ตรงกันและเป็นปัญหาอุปสรรคอยู่อีกหลายประการ เนื่องจากการศึกษที่บ้านเรียนที่แม่เคยเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของสังคมไทยมาแต่โบราณ แต่ถึงวันนี้ ภายหลังจากความคุ้นชินกับการศึกษาในระบบโรงเรียนมานานกว่าร้อยปี บ้านเรียนกลับกลายเป็นเรื่องใหม่ที่ต้องการการทำความเข้าใจกันใหม่อย่างขนานใหญ่ และทั่วถึง เมื่อพิจารณาในขอบเขตทั่วประเทศทางด้านครอบครัวโดยทั่วไปยังขาดความมั่นใจและไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลหรือคำแนะนำที่ชัดเจนพอ

ในขณะที่ เจ้าหน้าที่ สพท. ซึ่งต้องรับผิดชอบการศึกษาในโรงเรียนเป็นหลัก ลำพังตรงนี้ก็ตกในสภาพขาดแคลนกำลังคน งบประมาณ ฯลฯ อยู่แล้ว เมื่อต้องมารับผิดชอบการศึกษที่บ้านเรียน (และการศึกษารูปแบบศูนย์การเรียนอื่นๆ ที่จะติดตามมาในระยะต่อไป) ทำให้เกิดความรู้สึกลัวว่าเป็นภาระหนักเพิ่มขึ้นที่จะต้องคอยไปกำกับดูแลเป็นรายครอบครัว ยังไม่ต้องกล่าวไปถึงการสร้างสรรคในเชิงของการส่งเสริมสนับสนุน

ปัญหาอุปสรรคสำคัญ สรุปมาจากวงประชุมสัมมนาหลายครั้งที่ปัจจุบันยังคงเป็นปัญหาอยู่ มีดังนี้

1. กระทรวงศึกษาธิการยังไม่มีโครงสร้างการบริหารจัดการในเรื่องการศึกษาโดยครอบครัว รวมถึงการศึกษารูปแบบศูนย์การเรียน (ตามมาตรา 12) ที่ชัดเจน โดยเฉพาะตรงส่วนกลางภายใน สพฐ. แยกการรับผิดชอบเรื่องนี้ออกเป็นส่วนๆ เรื่องการประสานจัดการกับ สพท. อยู่ที่สำนักงานนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน เรื่องหลักสูตรการเรียนการสอนการวัดประเมินผลอยู่สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา เรื่องการวิจัยสร้างองค์ความรู้อยู่ที่สำนักพัฒนานวัตกรรมการศึกษา เป็นต้น ทำให้ยังขาดการพัฒนาที่มีความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพเพียงพอ ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ

2. สพท. ที่รับผิดชอบระดับปฏิบัติการ ส่วนใหญ่ยังขาดความมั่นใจในการตัดสินใจตามหลักการกระจายอำนาจ ยังไม่พร้อมที่จะสร้างระบบสร้างวิธีปฏิบัติงานของตนเอง ต้องสอบถามขอรายละเอียดการปฏิบัติมายังส่วนกลาง เมื่อส่วนกลางก็ยังไม่มีความดูแลโดยตรงเรื่องจึงเป็นไปอย่างล่าช้า

3. ยังขาดโอกาสของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในหมู่ครอบครัวและภาครัฐ แม้มีการจัดอยู่บ้างแต่ก็ยังไม่เพียงพอ ขาดเวทีถกอภิปรายถอดบทเรียนประสบการณ์ขาดการพยายามสร้างเครือข่ายบน

วิถีทางของการแสวงหาความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทำให้ปัญหาโดยส่วนใหญ่กลายเป็นเรื่องของการโต้เถียงมากกว่าที่จะเป็นประเด็นนำสู่การเรียนรู้พัฒนา

4. ประเด็นใหญ่ที่ยังมองต่างมุมแตกต่างกันอย่างมาก คือเรื่องคุณภาพการศึกษา โดยที่ภาครัฐยึดตามหลักเกณฑ์ กฎ ระเบียบของการศึกษาในระบบโรงเรียน ยึดบรรทัดฐานคุณภาพตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ตามมาตรฐานแต่ละกลุ่มสาระวิชา โดยเคร่งครัด ถึงแม้ยอมให้มีความยืดหยุ่นในวิธีการเรียนการสอนได้ แต่ในการวัดประเมินผลจะต้องเป็นไปตามระเบียบการวัดประเมินผลตามหลักสูตรเช่นเดียวกับนักเรียนในโรงเรียน ในขณะที่ ทางครอบครัวต้องการจัดการศึกษาอย่างเป็นไปตามธรรมชาติของตัวผู้เรียน ตามความถนัดหรือศักยภาพที่มีความแตกต่างกันของแต่ละบุคคล มีความยืดหยุ่นต่อยอดความรู้ขึ้นจากความสนใจในลักษณะยึดผู้เรียนสำคัญ ให้เคลื่อนตัวไปพร้อมกับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันมากกว่าที่จะสอนไปตามแผนตามข้อกำหนดของหลักสูตร โดยสามารถปรับจุดเน้นของมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระวิชาได้ตามพัฒนาการที่เป็นจริงของตัวเด็กแต่ละคน ไม่ต้องการการวัดผลชนิดที่ต้องให้เกรดให้คะแนน

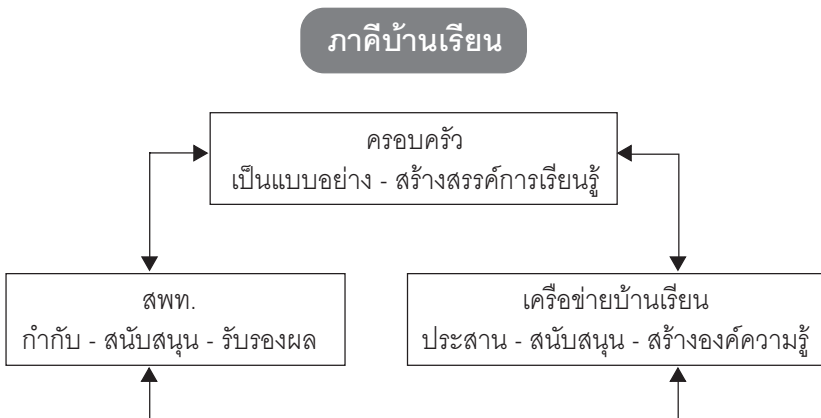
5. ครอบครัวที่ลงทะเบียนได้รับอนุมัติให้เป็นผู้จัดการศึกษาแล้ว ยังไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ของตนตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ทั้งในเงินอุดหนุนการศึกษารายหัว การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษี และสิทธิอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิที่จะได้รับการสนับสนุนในทางวิชาการหรือการสร้างความร่วมมือในความรู้ความสามารถที่จะให้การศึกษากับบุตร ซึ่งเป็นเรื่องที่ครอบครัวต้องการมากที่สุด

สภาพการณ์สำคัญอีกประการหนึ่งของการศึกษากลับบ้านเรียน ภายหลังเมื่อมีกฎกระทรวงฯ แล้วก็คือ การก่อรูปชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ ของ

“**ภาคีบ้านเรียน**” ที่ทำให้บ้านเรียนไม่เป็นเพียงเรื่องเฉพาะภายในบ้าน แต่มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีหลายฝ่ายเข้ามาร่วมกันสานทอการศึกษา รูปแบบใหม่นี้ อย่างจำเป็นต้องยึดหลักแห่งความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เป็นที่ตั้ง

องค์ประกอบหลักของภาคีบ้านเรียน ได้แก่ **ครอบครัว** ที่เป็น ผู้จัดหรือผู้อำนวยการจัดการศึกษา **สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา** (สพท.) ที่เป็นผู้กำกับ ดูแล สนับสนุน และที่ควรมีส่วนร่วมเป็นองค์ประกอบ เพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่งด้วยคือ **เครือข่ายบ้านเรียน** ซึ่งจะมีบทบาทเป็นผู้เชื่อม ประสานช่วยผลักดันให้กลไกในการส่งเสริมสนับสนุนทั้งหลายเคลื่อนตัวไป ได้ดียิ่งขึ้น

ทั้งสามองค์ประกอบนี้จะขยายความโดยละเอียดตามลำดับต่อไป

บทที่ 2

บทบาทของแต่ละฝ่ายในภาคีบ้านเรียน

บทบาทของครอบครัว : เป็นแบบอย่าง - สร้างสรรค์การเรียนรู้

บทบาทหลักของ **ครอบครัว** ในภาคีบ้านเรียน คือ บทบาทในการเป็นแบบอย่างให้กับลูก และบทบาทในการสร้างสรรควิธิการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม ยังมีบทบาทที่ถูกกำหนดตามกฎหมายระเบียบของทางราชการอยู่ด้วย ขยายความในแต่ละบทบาท ดังนี้

บทบาทหน้าที่ตามกฎหมายระเบียบราชการ

เมื่อพิจารณาตามข้อกำหนดในกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ.2547 และตามเอกสารประกอบ 2 ฉบับ ได้แก่ แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัวฯ (พ.ศ.2548) และคู่มือการดำเนินงานจัดการศึกษาโดยครอบครัวสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (พ.ศ.2549) ซึ่งเป็นเอกสารทางการของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ที่ใช้กำกับในเรื่องนี้ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของครอบครัวไว้ ดังนี้

1. เป็นผู้ยื่นคำขออนุญาตจัดการศึกษา แจ้งความประสงค์ที่จะจัดการศึกษาพร้อมแสดงรายละเอียดประกอบคำขออนุญาต อาทิ แผนการจัดการศึกษาของครอบครัว ยื่นต่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ครอบครัวมีภูมิลำเนาอยู่

ในเอกสารคู่มือการดำเนินงานจัดการศึกษาโดยครอบครัวฯ มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมให้ครอบครัวมีการวิเคราะห์ตนเองเกี่ยวกับเหตุผลที่ครอบครัวต้องจัดการศึกษาเองแทนการส่งบุตรเข้าโรงเรียน ประชญาแนวคิดในการจัดการศึกษาของครอบครัว ความคาดหวังที่มีต่อผู้เรียน และความพร้อมของครอบครัวด้วย

2. ดำเนินการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว

ในเอกสารคู่มือการดำเนินงานจัดการศึกษาโดยครอบครัวฯ มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมให้ครอบครัวระบุนวัตกรรมที่จะจัดการศึกษาในรูปแบบใด เช่น จัดแบบมีข้อตกลงร่วมกับโรงเรียน จัดแบบครอบครัวเดี่ยว จัดแบบรวมกลุ่มครอบครัวที่มีแนวคิดคล้ายๆ กัน จัดแบบศูนย์การเรียนรู้ (มอบหมายให้มีผู้ทำหน้าที่จัดการศึกษาให้) เป็นต้น

3. ดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามหลักเกณฑ์และวิธีการวัดผลของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยประเมินจากพัฒนาการ พฤติกรรม ผลงานจากการปฏิบัติกิจกรรม ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เน้นการประเมินไปพร้อมกับการปฏิบัติกิจกรรม มีการปรับปรุงแก้ไขไปพร้อมกับการจัดกิจกรรม มีการปรับกิจกรรม เนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนรู้ไปตามพัฒนาการผู้เรียน

4. จัดทำรายงานการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน เอกสาร/หลักฐานที่แสดงร่องรอยพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนและสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา ตามที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำหนด อย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

5. ปรับปรุงผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเสนอแนะ

บทบาทในการเป็นแบบอย่างให้กับลูก

ความสำเร็จของการจัดการศึกษาบ้านเรียน นอกจากการปฏิบัติตามกฎระเบียบของราชการข้างต้นแล้ว ที่เป็นหัวใจสำคัญน่าจะอยู่ตรงที่ **คุณลักษณะของตัวพ่อแม่** โดยเฉพาะในแง่ของการเป็นแบบอย่างเป็นผู้นำให้แก่ลูกได้ และความมุ่งมั่นที่จะสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวาให้เกิดพัฒนาการในตัวลูกอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็ก

บทบาทในการเป็นแบบอย่างให้กับลูก ปัจจัยสำคัญที่สุดคือความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว การเป็นครอบครัวที่มีความปรองดองใช้เหตุผลต่อกันและให้ความสำคัญกับเรื่องหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกครอบครัวจนเป็นนิสัย การที่พ่อแม่เป็นผู้มีทัศนคติต่อชีวิตอย่างถูกต้อง มีความชัดเจนมั่นคงในสิ่งที่ตนทำไม่ย่อถอยลงเลไปมา พร้อมทั้งใช้ความเป็นผู้นำหรืออาณัติของความเป็นพ่อแม่อย่างยังคงเคารพในความต้องการและความคิดเห็นของลูกด้วย ทั้งหมดนั้น เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่ช่วยสนับสนุนสร้างความสำเร็จในการจัดการศึกษาบ้านเรียน เข้าทำนองทำให้ดูอยู่ให้เห็น เพราะลูกจะเป็นอย่างที่พ่อแม่เป็นไม่ใช่อย่างที่พ่อแม่พร่ำสอน

ในรายงานการวิจัย “การจัดการศึกษาโดยครอบครัว ประสบการณ์ของนานาชาติ” (อมรวิทย์ นาครทรรพ, 2543) ได้นำเสนอบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่ที่นำไปสู่การส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้และการพัฒนาบุคลิกภาพของลูกไว้อย่างน่าสนใจ ควรคัดบางส่วนมาประกอบในที่นี้ ดังนี้

บทบาท	หน้าที่
ยอดนักสังเกต	หมั่นสังเกต ฟัง บันทึกความสนใจของลูก ประยุกต์ใช้ความเข้าใจที่มีต่อลูกในสถานการณ์ต่างๆ พร้อมกับตรวจสอบความเข้าใจนั้นอยู่เสมอ
ขุนคลังให้กำลังใจ	เชื่อในตัวลูก แสดงความเชื่อมั่นและชื่นชมในความสำเร็จของเขา มีส่วนร่วมในเหตุการณ์สำคัญของลูก เป็นต้นแบบของการมองโลกในแง่ดีและไม่ย่อท้อต่อปัญหา
โปรโมเตอร์นักคิด	จัดสถานการณ์ให้ลูกได้สำรวจสิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ แสดงความชื่นชมต่อผลงานหรือความคิดแปลกใหม่ของลูก เป็นต้นแบบที่ดีของการริเริ่มสร้างสรรค์ด้วยการหากิจกรรมต่างๆ ที่ครอบครัวสามารถสร้างสรรคร่วมกัน
คอนซัลต์	ส่งเสริมให้ลูกตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ เอง มีกิจกรรมระดมสมองเพื่อแก้ปัญหาพร้อมกับลูก ช่วยลูกคิดถึงผลกระทบต่างๆ จากการตัดสินใจ ส่งเสริมการเป็น “นักหาข้อมูล” ของลูก ให้กำลังใจเมื่อลูกตัดสินใจไม่ถูกบ้าง
ศาลสถิตยุติธรรม	แสดงออกถึงความคาดหวังที่ชัดเจนต่อลูกในเรื่องความซื่อสัตย์ เป็นต้นแบบที่ดีของการพูดความจริงตรงไปตรงมา แสดงความยุติธรรมไม่ลำเอียงในทุกโอกาส แสดงความชื่นชมเมื่อลูกกล้ายืนหยัดทำในสิ่งที่ถูกต้องและเป็นธรรม
ผู้ว่าการสื่อสาร	ให้ลูกมีส่วนร่วมในวงสนทนาอยู่เสมอ กระตุ้นให้ลูกพูด แสดงความคิดเห็นความรู้สึก แนะนำวิธีการพูดและการแสดงออกที่เหมาะสมแก่โอกาสต่างๆ
หุ้นส่วนในความรับผิดชอบ	ให้ลูกมีส่วนร่วมรับผิดชอบงานบ้านที่เหมาะสมกับวัย เป็นต้นแบบด้วยการทำงานบ้านประจำวันอย่างกระตือรือร้น ให้รางวัลเล็กๆ น้อยๆ เมื่อลูกทำหน้าที่ที่รับผิดชอบ

บทบาท	หน้าที่
โค้ช	ส่งเสริมให้ลูกมีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้แพ้-ชนะ เน้นแข่งกับตัวเองมากกว่ามุ่งเอาชนะผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมการแข่งขันต่างๆ ของลูก คอยให้กำลังใจยามผิดหวัง
ตลกประจำบ้าน	หาเวลาว่างในแต่ละวันเล่นกับลูก หาอะไรสนุกทำด้วยกัน มีอารมณ์ขันและแสดงอารมณ์ขันในชีวิตประจำวัน
นักบรรณคดี สิทธิมนุษยชน	แสดงความเคารพในสิทธิและความคิดเห็นของลูก ส่งเสริมให้ลูกได้สัมผัสกับบุคคลและความคิดที่หลากหลายเพื่อเพาะสร้างความเคารพแก่ผู้อื่น
บ่อเกิดแห่ง ความเข้าใจและ ความเมตตา เพื่อนมนุษย์	แสดงความรักความเมตตาเป็นอาจิดน สอนให้ลูกเอาใจเขามาใส่ใจเรา เช่นด้วยคำถาม “ลูกจะรู้สึกอย่างไรถ้าเป็นเขา” ให้ความชื่นชมเมื่อลูกแสดงความเมตตาต่อผู้อื่น และมีท่าทีที่ชัดเจนเมื่อลูกแสดงความไม่น่ารักกับผู้อื่น มีกิจกรรมทำบุญทำทานร่วมกันทั้งครอบครัวโดยให้ลูกเป็นต้นคิดหรือตัวตั้งตัวตี

บทบาทในการสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้

ประสบการณ์ของหลายครอบครัวบ้านเรียมพบว่า การพยายามจัดหลักสูตรสาระวิชา จัดตารางการเรียนการสอน การทำให้เป็นระบบแบบแผนเหมือนหรือคล้ายกับทางโรงเรียนนั้น จะพาไปสู่ทางตันเห็นถึงความล้มเหลวได้ในเวลาไม่นาน โดยสะท้อนออกชัดเจนตรงพฤติกรรมเบื้องต้นที่ไม่สนใจที่จะเรียนรู้ของลูก

ครอบครัวบ้านเรียมที่มีประสบการณ์แล้วส่วนใหญ่ จึงเลือกที่จะจัดกระบวนการเรียนรู้แบบที่มีลักษณะอ่อนตัวเลื่อนไหลไปตามธรรมชาติของวิถีชีวิตประจำวันของครอบครัว แม้จะมีการสอน อ่าน

เขียน คิดเลข ทำแบบฝึกหัดเหมือนกับในโรงเรียนอยู่ด้วย แต่กิจกรรมเหล่านั้นไม่ได้เกิดขึ้นภายใต้ตารางเวลาเป็นคาบเรียนที่ตายตัว โดยจะยึดเอาความสนใจของลูกเป็นตัวตั้ง มีการกำหนดกรอบหรือเป้าหมายหลักๆ ไว้อย่างให้สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ที่เป็นจริง เนื้อหาสาระใดที่ลูกสนใจเป็นพิเศษก็ใช้เวลากับตรงนั้นมากขึ้น พ่อแม่จัดสภาพแวดล้อมหาสื่อ/สิ่งสนับสนุนช่วยเหลืออำนวยความสะดวกให้ลูกเกิดพัฒนาการในการเป็นนักค้นคว้า รู้วิธีการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองเป็นหลัก และกำหนดคอตีตราความเร็วในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

ในหนังสือ “คู่มือครอบครัว ก้าวแรกสู่บ้านเรียน หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การศึกษาโดยครอบครัว” (สกศ., 2549) ได้ให้คำแนะนำไว้หลายประการที่สรุปมาจากประสบการณ์การจัดกระบวนการเรียนรู้ของครอบครัวบ้านเรียนในลักษณะบูรณาการวิถีชีวิต ดังนี้

1. สร้างแรงจูงใจใฝ่รู้ใฝ่เรียนด้วยความตระหนักในคุณค่าของชีวิต ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แทนการกระตุ้นด้วยการแข่งขันและความเห็นแก่ตัว
2. เรียนรู้ในสาระความเป็นจริงของชีวิต มี “ทักษะชีวิต” เป็นแกนหลักบูรณาการอยู่ในทุกสาระ มุ่งที่การรู้ใน “วิธีการเรียนรู้” มากกว่า “ตัวความรู้” และ “ผู้รู้” กับ “สิ่งที่ถูกรู้” ไม่แยกออกจากกัน
3. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในทุกวิถีทาง ทั้งอย่างมีกระบวนการของการฝึกฝนเป็นขั้นตอนและอย่างเป็นไปตามธรรมชาติด้วยการซึมซับรับรู้ ทั้งโดยประสบการณ์ตรงจากการลงมือทำ การค้นคว้าทดลอง และการสัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ มีการค่อยๆ สังสมสร้างองค์ความรู้ ตลอดจนเกิดการหยั่งรู้ได้ด้วยญาณทัศนะ
4. ความถนัดและความสามารถในการเรียนรู้มีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ตามธรรมชาติที่แท้จริงของชีวิต ด้วยความเชื่อมั่น

ว่าคนทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้อย่างน้อยก็ในทางใดทางหนึ่ง และทุกคนล้วนปรารถนาให้ชีวิตตนได้ดีมีคุณค่า การจัดการศึกษาจึงนอกจากจะต้องสอดคล้องกับพัฒนาการตามช่วงวัยโดยรวมแล้ว ยังต้องสร้างโอกาสให้ทุกคนได้แสดงออก ได้ค้นพบตัวเอง พบความถนัด ความสนใจ พบจุดเด่น ข้อด้อย เพื่อให้เกิดการพัฒนาในทางพรสวรรค์ให้โดดเด่นขึ้นอย่างมีความสมดุลกับพัฒนาการด้านอื่นๆ

5. ความรู้แกน (Core Knowledge) หรือความรู้ในส่วนที่เป็นแก่นแกนอันจำเป็น เพื่อสร้างทั้งความมั่นคงทางวิชาการและความมั่นคงในชีวิต นอกจากศาสตร์ในสาขาวิชาต่างๆ อาทิ ภาษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เป็นต้น ท่านพุทธทาสภิกขุเสนอให้ใช้ “ธรรมศาสตร์” เป็นแกนของศาสตร์ทั้งปวง ได้แก่ ธรรมชาติ กฎธรรมชาติ หน้าที่ตามกฎหมายธรรมชาติ และผลอันเกิดจากการทำหน้าที่ตามกฎหมายธรรมชาติ

6. เรียนรู้อย่างมีความสมดุลและบรรสานสอดคล้อง ทั้งความรู้สากลกับท้องถิ่น ตะวันตกกับตะวันออก วิทยาศาสตร์กับศาสนา โดยมุ่งให้เกิดการตื่นรู้ มีทักษะและวิจารณญาณในการคิด การแก้ปัญหา การสร้างสรรค์ สามารถเท่าทันยุคสมัยและนำการเปลี่ยนแปลงได้

7. หลักสูตรและแผนการจัดการศึกษาจะต้องไม่หยุดนิ่งตายตัว ยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้เสมอ โดยให้มีความเป็นปัจจุบัน สอดรับกับภาวะการณ์ในสังคมและการเคลื่อนไหวของวิทยาการต่างๆ ที่มีความผันแปรรวดเร็วซับซ้อนกว่าในอดีตเป็นอย่างมาก พร้อมกับตอบสนองต่อพัฒนาการของตัวผู้เรียนเป็นรายบุคคล ให้เป็นหลักสูตรและแผนการจัดการศึกษาที่มีความกล้าคิดกล้าจินตนาการ แสวงหาทางเลือกและวิธีการใหม่ๆ อย่างมีความรอบคอบรอบด้านในการพิจารณาทุกปัจจัยที่แวดล้อมอยู่

8. ลองพยายามสลายหลักสูตร รายวิชาและคาบเรียน การจัดตารางสอนแยกเรียนเป็นรายวิชาทำให้ขาดการเชื่อมโยงความรู้เข้าด้วยกัน แม้จะมีการบูรณาการในวิชา ข้ามวิชา หรือแบบสหวิชาก็ตาม แต่ก็ยังแปลกแยกจากการเรียนรู้ที่ชีวิตจริง ห่างไกลจากสภาพปัญหาชุมชน และสังคม อีกทั้งยังเป็นการเรียนจากภายนอกไม่ได้เกิดจากความสนใจใคร่รู้จากภายในของตัวผู้เรียน

9. กำหนดหลักการ กรอบแนวทาง ประเด็นสำคัญไว้เท่าที่มีความจำเป็น ในลักษณะเป็น “แผนการจัดการศึกษารายบุคคล” เพื่อให้มีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนไปตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะโครงการหรือหน่วยการเรียนรู้ที่ต่อยอดขึ้นมาจากความสนใจของเด็ก ทั้งนี้ ด้วยการเปิดใจกว้าง ยอมให้เด็กหรือผู้เรียนมีอิสระ มีโอกาสที่จะแสดงความต้องการของตน ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ผู้ใหญ่คอยโอบอุ้มนำทางตามสมควร ด้วยความเชื่อมั่นว่า “ในภาวะที่เป็นธรรมชาติที่สุด เด็กจะเรียนรู้ได้ดีที่สุด”

ตัวอย่างประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ของครอบครัว

การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแผนการศึกษา

ตัวอย่างการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครอบครัวบ้านเรียน “สังวรเวชภัณฑ์”

ด.ช.ดล สังวรเวชภัณฑ์ อายุ 7 ขวบ ด.ช.แดน สังวรเวชภัณฑ์ อายุ 4 ขวบ

กลุ่มโครงเรื่องสัมพันธ์ เรื่อง ชีวิตสีเขียว กิจกรรมย่อย ต้นไม้ใกล้ตัว วัสดุพืชข้างทาง

กลุ่มเรียนรู้ร่วมกิจกรรม ห้องเรียนวันเสาร์

กลุ่มโครงเรื่องสัมพันธ์ : ชีวิตสีเขียว

นัยยะสาระ

เรียนรู้โครงสร้างและชนิดของพืช ประโยชน์ของพืชต่อมวลชีวภาพ พืชเพื่อชีวิตที่พอเพียง พืชท้องถิ่น พืชเกษตร ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม การเกษตร ดิน น้ำ แสงแดด ระบบสัมพันธ์

จุดมุ่งหมายการเรียนรู้

- รู้จักส่วนประกอบของต้นไม้ โครงสร้างและหน้าที่โดยรวมจาก สื่อนั่งสื่อและของจริง ตั้งแต่ราก ต้น ใบ ดอก ผล และยอดของพืช แต่ละตระกูล

- เข้าใจและมองเห็นคุณค่าของต้นไม้ทุกชนิด ไม่ว่าจะป็น ต้นไม้ที่มนุษย์ปลูกขึ้นหรือต้นไม้ที่ขึ้นเองอย่างวัชพืช

- เข้าใจความสัมพันธ์ของพืชกับสิ่งมีชีวิตในท้องถิ่น ประโยชน์ที่ได้รับจากพืชสมุนไพรใกล้ตัวที่สามารถนำมาใช้ในการดำรงชีวิต

- สำรวจวัชพืชรอบบ้านและบริเวณรอบชุมชนของตนเอง โดยการเดินและชี้จักรยาน

- เข้าใจและบอกความสัมพันธ์ระหว่างพืชข้างทางกับชนิดของแมลงที่พึ่งพากัน

- ปลูกต้นไม้และเฝ้าสังเกต เรียนรู้กระบวนการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ด้วยตัวเอง พิจารณาและตัดสินใจด้วยตัวเองว่าควรปลูกต้นไม้ เพื่อประโยชน์ ความเหมาะสม ตามปัจจัยที่มีและตามสภาพความเป็นจริง

- สร้างงานศิลปะจากส่วนต่างๆ ของพืช ใบไม้ ก้าน ฟันผิว ฝัก สังเกตและทดลองทำด้วยตัวเอง

กิจกรรมต้นไม้ใกล้ตัว

ออกกำลังกายด้วยการเดินสำรวจบ้านแต่ละหลังในหมู่บ้าน ทั้งต้นไม้ใหญ่ที่คนปลูกประดับบ้านและที่ขึ้นเอง ระหว่างเดิน

ชวนกันร้องเพลงที่เกี่ยวกับพืชที่พบเห็น สลับกับการพูดคุยหน้าที่อวัยวะต่างๆ ของพืช มีการซักถาม ตั้งข้อสังเกตแลกเปลี่ยนระหว่างพ่อแม่ลูก

เลือกเก็บใบไม้ต่างๆ ที่มีรูปร่าง พื้นผิว ขนาดแตกต่างกัน ใส่ตะกร้าใบเล็กประจำตัว นำกลับมาจดจำแนกชื่อ-ชนิดของใบที่พบ สังเกตความต่างของใบไม้ทั้งขอบใบ เส้นใบ ความเข้มพื้นผิว (เช่น ผิวมัน มีขน) เลื่อนนำไปทำแม่พิมพ์ใบไม้ หรือปะติดทำบัตรรอยพร หาข้อสรุปว่าพื้นผิวอย่างไรให้คุณสมบัติต่างกันมากน้อยแค่ไหน

เลือกเก็บดอกไม้ ราก ผล ในทำนองเดียวกันในวันอื่นๆ

แต่งกลอนที่เกี่ยวข้องกับดอกไม้ที่รู้จักและประทับใจ โดยใช้ภาษาและสัมผัสง่ายๆ ตามวัย

บันทึกเพิ่มเติม

- เพลงที่ร้องส่วนใหญ่เป็นเพลงที่แม่เคยร้องให้ฟังเกี่ยวกับดอกไม้ผีเสื้อ แมลงปอ บางเพลงแต่งเองให้ตลกบ้าง สร้างบรรยากาศให้เด็กกล้าท่ามกลางแดดร้อน

- เปลือกไม้ ผลแห้ง เด็กๆ นำมาใช้สำหรับงานประดิษฐ์ของเล่นจากธรรมชาติได้อีก เช่น ลูกตะแบกเป็นล้อรถไฟ ลูกไม้ กิ่งไม้ ทะลายหมากแห้งทำแมลงต่างๆ เก็บสะสมไว้เป็นวัตถุดิบสำหรับกิจกรรมของเล่นเน้นประหยัดได้อีก

- แม่พิมพ์ใบไม้ พบว่าที่ให้ผลงานออกมาถูกใจคือ มะเขือ เพราะใบมีขนนุ่มและเส้นใบนูน อมสีได้ดีกว่าพืชที่มีใบมันวาว เด็กๆ ช่วยกันจัดอันดับแม่พิมพ์ใบไม้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมไล่ตามลำดับหลังปฏิบัติงานเสร็จ

กิจกรรมวัชพืชข้างทาง

ชี้จักรยานสำรวจวัชพืชรอบหมู่บ้าน เปรียบเทียบกับหนังสือเรื่องวัชพืช พืชสามัญ และดอกหญ้า เก็บตัวอย่างมาวาดและจดบันทึก

สังเกตลักษณะเด่น ชื่อสามัญ ชื่อท้องถิ่น ประโยชน์ในทางสมุนไพร และ โทษที่อาจมี

เลือกปลูกพืชพืชที่เป็นอาหารของหนอนผีเสื้อในบริเวณบ้าน โดยการเสาะหาจากข้างทาง เรียนรู้ทำความเข้าใจพืชแต่ละชนิดเจริญเติบโตได้ดีในสภาพแวดล้อมอย่างไร สังเกตปัจจัยที่มีผลกับการเติบโตของพืช เช่น แดด ความชื้น ลักษณะดิน ฤดูกาล ประสานกับเรื่องความประหยัด ความรับผิดชอบในการทำงาน

จัดแจกัน ประดิษฐ์ของตกแต่งในบ้านด้วยดอกหญ้า ค้นพบความงามของดอกหญ้า คุณค่าที่ไม่ต้องซื้อหามาแพง ถ่ายทอดลงโปสเตอร์ ส่งและแบ่งปันความรู้ให้กับผู้อื่น

บันทึกเพิ่มเติม

- ดล สนใจเรื่องวัชพืชเป็นทุนเดิมอยู่แล้วตั้งแต่เล็ก จึงมีหนังสือที่ดลเลือกซื้อมาเองเกี่ยวกับพืชเพิ่มเติมอยู่ตลอด ใช้ประกอบการค้นคว้าได้ดีเวลาออกสำรวจภาคสนามทั้งรอบบ้านและเวลาไปต่างหวัด

- ดล สนใจและชอบปลูกพืชที่มียาง ถึงแม้มีพิษกับคนแต่เป็นอาหารโปรดของหนอนผีเสื้อ เช่น ต้นรัก ต้นข้าวสาร ชวนชม ยี่ถ่อ รวมไปถึงพืชอาหารหนอน เช่น ตระกูลมะนาว ตระกูลกะทกรก กาฝาก พืชอาหารของผีเสื้อตัวเต็มวัย เช่น หลู่ฉ่างช้าง ดาวกระจาย ได้หวั่น เข้ม เป็นต้น

- ดล ขยายกิจกรรมเพิ่มเกี่ยวกับรูปร่าง รูปทรง โดยออกแบบแจกันต่างๆ ให้เข้ากับรูปร่างใบไม้หลากหลาย เช่น พลุฉีก เปะก๊วย เฟิร์น ใบมะขาม เป็นต้น

กลุ่มเรียนรู้ร่วมกิจกรรม : ห้องเรียนวันเสาร์

นโยบายสาระ

ปฏิสัมพันธ์ ประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จากกระบวนการสู่แรงบันดาลใจต่อยอดการเรียนรู้ยิ่งขึ้น

จุดมุ่งหมายในการเรียนรู้

- เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ การเล่น การสร้าง จากกิจกรรมที่หลากหลาย

- เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดทัศนคติ การเรียนรู้ และการทำงานร่วมกัน

- ให้อำนาจการทำงานเป็นขั้นตอน การแก้ปัญหา รู้จักความผิดพลาดไปสู่ความสำเร็จร่วมกัน

- ปลุกฝังความรักในการทำงานและความรับผิดชอบต่อภารกิจร่วมกัน

กิจกรรมการเรียนรู้เดือนมีนาคม-มิถุนายน 2549 (จัดที่บ้านดลกับแดนทุกวันเสาร์ โดยใช้กิจกรรมปฏิบัติการทางศิลปะเป็นส่วนใหญ่)

นวัตกรรมปั้นดิน เรียนรู้ ถ่ายทอดความรู้สู่สัมผัสผืนดินผ่านมือ สร้างรูปทรง 3 มิติ เด็กๆและพ่อแม่สร้างหน้าตาบุคลิกจากจินตนาการ ออกมาเป็นหน้าตาได้อย่างน่ารักน่าชัง

เส้นสายปลายพู่กัน ฝึกทักษะหัดเขียนเส้นสายด้วยปลายพู่กัน การควบคุมเส้นและรูปทรงทางความคิด เด็กๆ ดันสุดความคิด เชื่อมโยงรูปทรงกับสรรพสิ่งจากความจำ และฝึกถ่ายทอดความรู้สึกผ่านรูปทรง

สีน้ำสร้างลูกแก้ว เรียนรู้จักสีสันทันจากสีน้ำ ใ้พู่กันสร้างแสงเงาให้เกิดมิติเป็นลูกแก้วหลากสีสันทันตามจินตนาการ

แปรงสีฟันสร้างภาพ เรียนรู้การสร้างภาพด้วยแปรงสีฟัน (Stencil)

และตัดกระดาษเรียนรู้รูปร่างสมมาตร (Symmetry) เชื่อมโยงความสัมพันธ์พื้นที่บริเวณว่างและรูปร่าง

แปลงร่างล่องหน เป็นการเรียนรู้การทำงานร่วมกัน เด็กจับคู่กันให้คนหนึ่งนอนลงบนกระดาษส่วนอีกคนร่างภาพด้วยเทียนไข แล้วช่วยกันลงสีบนกระดาษเกิดเป็นเส้นรูปร่าง สลับกันร่างภาพแล้วลงสีต่อไป

ร่องรอยธรรมชาติ ช่วยกันเดินหาใบไม้ รูปร่างต่างๆ นำมาสร้างร่องรอยภาพบนตุ้บจากการกดทับบนดินปั้น โดยตัดเป็นแผ่นสี่เหลี่ยมเล็กๆได้ประทับใจกับร่องรอยธรรมชาติที่เกิดขึ้น

ลายเส้นเท่ทำเอง วาดภาพบนเส้น สร้าวสรรค์จินตนาการส่วนตัว ถ่ายทอดลงบนเส้นเท่ด้วยตัวเอง

ภาพสวยบนตารางเส้น เด็กสร้างรูปร่างจากจินตนาการบนตารางเส้น (Grid) เป็นการฝึกหาความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนภาพรวมของรูปร่าง และตำแหน่งตารางบนแนวอนแนวตั้ง จัดวางเรียงตำแหน่งลงสีสั้นต่างๆ

สร้างสรรค์ร่วมกัน 1 ร่วมกันเขียนภาพโดยใช้ฟู่กันบนกระเบื้องคนละหลายๆ แผ่น จินตนาการหลากหลายของเด็ก และพ่อแม่ถูกถ่ายทอดเชื่อมต่อกันเป็นภาพรวมชิ้นใหญ่บนกระเบื้องจัดเรียงกัน

สร้างสรรค์ร่วมกัน 2 ร่วมกันเขียนภาพโดยใช้ฟู่กันบนกระดาษสา จินตนาการหลากหลายของเด็กและพ่อแม่ถูกถ่ายทอด เด็กๆ ช่วยกันนำภาพของตนเองมาจัดวางทากาวลงบนเฟรมผ้าใบผืนใหญ่ เป็นภาพจินตนาการร่วมกัน

สำรวจบึง เด็กทบทวนทำความเข้าใจจักสัตว์เล็กน้ำจืดจากบัตรภาพ ช่วยกันวาดแผนที่เส้นทางจักรยานและตำแหน่งบึงหลังบ้าน สำรวจจรมบึงแล้วกลับมาวาดบันทึกลงบนแผนที่ จำแนกสัตว์ และหาตัวบ่งชี้คุณภาพน้ำบึง

สัตว์กึ่งไม้ เด็กๆ เตรียมหากิ่งไม้ เมล็ดพืช รูปทรงขนาดต่างๆ นำมาประกอบกันเป็นสัตว์ต่างๆ เด็กและพ่อแม่เรียนรู้โครงสร้างลำตัว แขน ขา ขนาดและสัดส่วน ตกแต่งรายละเอียดบุคคลิกต่างๆ ของสัตว์ โดยจินตนาการเลือกใช้ชิ้นส่วนของกิ่งไม้

นอกจากกิจกรรมตามที่กล่าวมาแล้วนั้น เด็กๆ มักจะใช้เวลาเล่นร่วมกันอย่างสนุกสนาน เช่น เลโก้ ต่อวางรถไฟ โดยเฉพาะการที่จักรยานสำรวจธรรมชาติ จะเป็นเวลาที่ชื่นชอบเป็นพิเศษของเด็ก

กระบวนการวัดและประเมินผลการศึกษา

ตัวอย่างบันทึกรายงานผลการจัดการศึกษาของครอบครัว บ้านเรียน “ธนธีรโชติ”

ด.ช. ศานติ (ฟาง) ธนธีรโชติ อายุ 9 ปี

ประเมินตาม “กรอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้” ในแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว ซึ่งประกอบด้วย เรียนรู้ผ่านการทำกิจกรรม ผ่านการพูดคุย ผ่านการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ผ่านการเล่น ผ่านโครงงานของครอบครัวซึ่งดำเนินตามวิถีชีวิตและฤดูกาล ผ่านกิจกรรมนอกสถานที่ ผ่านวิทยากรในห้องถิ่น ผ่านสื่อต่างๆ และห้องสมุด เรียนรู้ร่วมกับครอบครัวอื่นๆ และร่วมกับโรงเรียนในชุมชนในรายวิชาที่สนใจ

รายงานผลการจัดการศึกษาของ ด.ช.ศานติ ปี 2548 ที่ครอบครัวจัดทำขึ้นได้ให้รายละเอียดสิ่ง que เด็กได้เรียนและผลทางพัฒนาการที่เกิดขึ้น ในลักษณะเป็นการประเมินผลเชิงคุณภาพโดยไม่ได้ระบุตัวเลขคะแนนหรือเกรดแต่อย่างใด

คัดย่อมานำเสนอเพียงบางส่วนของ **กิจกรรมการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง** ซึ่งทั้งหมดมีบันทึกไว้เฉพาะตรงนี้ถึง 23 กิจกรรมที่

ด.ช.ศานติ เรียนรู้โดยการริเริ่มและต่อยอดด้วยตัวเองภายใต้การสนับสนุนของครอบครัว ดังนี้

กิจกรรม	รายละเอียด ผลการเรียนรู้ ข้อสังเกต
<p>ห้วงคิดคำนึง ของนักประดิษฐ์</p>	<p>เมื่อไปบ้านญาติฟางมักจะขอข้าวของเครื่องใช้ที่เสียแล้วมาทำการถอดแยกชิ้นส่วนแล้วเก็บสะสม → ปริมาณของสะสมมากขึ้นพอจึงจัดหาลิ้นชักพลาสติก 4 ชั้นให้เป็นที่เก็บ → ยามว่างฟางจะเอาของในลิ้นชักมาทดลองบนพื้นบ้านบนโต๊ะบ้างแล้วนั่งอยู่กับกองชิ้นส่วนตัวคนเดียวเป็นเวลานาน หยิบจับของในกองขึ้นมาพิจารณา นานๆ ที่จะถามพ่อกเกี่ยวกับชิ้นส่วนที่หยิบมาดู หรือไม่ก็จะถามว่า “มันเป็นไปได้ไหมที่จะ ...” พอได้คำตอบก็จะกลับไปหากองชิ้นส่วน พ่อไม่สามารถบรรยายแยกแยะด้วยคำพูดได้ว่าฟางกำลังเรียนอะไร แต่ในช่วงเวลาที่ดูเหมือนไม่ได้เรียนอะไรเลยนี้คาดว่าฟางกำลังสังเกต คิด วิเคราะห์ เชื่อมโยงสิ่งต่างๆ อยู่ ข้อเสียคือฟางไม่ค่อยจะเก็บของ บางทีกองไว้เป็นเวลาหลายวันเป็นอาทิตย์ ทำให้สกปรกเลอะเทอะ จนบางครั้งพ่อต้องยื่นคำขาดว่าจะช่วยทิ้งของให้ฟางจึงยอมเก็บของ แต่ก็รู้สึกเห็นใจเพราะพ่อเองเวลาทำอะไรยังไม่จบก็ไม่ค่อยอยากเก็บของเหมือนกัน</p>
<p>เกียรติ</p>	<p>ฟางถามพ่อเรื่องเครื่องยนต์ของรถทำงานอย่างไร → เปิด Encyclopedia เจอการทำงานของลูกสูบ 4 จังหวะ (Intake, Compression, Power, Exhaust) → ไปดูแบบจำลองที่พิพิธภัณฑ์เด็กและพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์คลอง 5</p>

กิจกรรม	รายละเอียด ผลการเรียนรู้ ข้อสังเกต
<p>จักรยาน 1</p>	<p>ตอนไป กทม. ยายให้หลอดไฟ สายไฟและถ่านไฟฉาย → หัดต่อวงจรให้ไฟสว่าง → รื้อของเล่นเสียเอามอเตอร์มา ต่อแทนหลอดไฟ → ใช้ขอเดปเตอร์ปรับแรงดันตัวเก่าๆ จาก นำมาใช้แทนถ่านไฟฉาย → รู้คุณสมบัติของ D.C Motor คือให้แรงดันมากยิ่งขึ้นหมุนเร็ว ถ้าสลับขั้วจะสลับทิศทางการหมุน → พ่อชวนฟางทดลองการผลิตไฟฟ้าโดยรื้อเอา ลวดอาบนํ้ายาเก่ามาพันเป็นขดลวดแล้วเอาแท่งแม่เหล็ก เคลื่อนผ่าน ฟางเอาโวลต์มิเตอร์มาวัดเห็นเข็มกระดิก → ฟางไปเปิด Encyclopedia พบเรื่องมอเตอร์และเรื่องเครื่อง กำเนิดไฟฟ้า → พ่อแนะนำฟางว่า D.C Motor สามารถ ทำเป็นเครื่องกำเนิดไฟฟ้าได้ → ฟางประดิษฐ์เครื่อง กำเนิดไฟฟ้าโดยเอาขอเดปเตอร์จ่ายให้มอเตอร์หมุนเพลลา ของมอเตอร์ต่อเข้ากับมอเตอร์ตัวที่สอง แล้วเอาหลอดไฟ ต่อรับไฟจากมอเตอร์ตัวที่สองทำให้หลอดไฟติดได้ ฟาง ทดลองเปลี่ยนความเร็วของมอเตอร์ตัวแรก พบว่าความเร็ว มากทำให้หลอดไฟสว่างมาก → ฟางได้ความคิดว่าน่าจะหาอย่างอื่นที่หมุนได้มาปั่นมอเตอร์ตัวที่สอง พ่อชี้ให้ ฟางดูล้อช่วยแรงของจักรเย็บผ้า ฟางจึงได้ความคิดเอา ล้อยางรถของเล่นมาต่อกับเพลลาของมอเตอร์และเอา มอเตอร์ไปยึดกับจักรเย็บผ้าโดยให้ล้อยางแตะกับล้อช่วย แรงของจักร เมื่อถีบจักรมอเตอร์หมุนไปด้วย ฟางลองเอา โวลมิเตอร์มาวัดพบว่าม่ีแรงดันไฟฟ้า ลองเอาหลอดไฟมา ต่อพบว่า ต้องถีบจักรเร็วมากหลอดไฟจึงพอจะสว่าง ฟาง มาถามพ่อว่ามีหลอดไฟที่กินไฟน้อยกว่านี้ไหม พ่อจึง แนะนำให้ฟางรู้จักกับ LCD ซึ่งกินไฟน้อยกว่าหลอดไฟแต่ ให้แสงสว่างออกมาได้ ฟางรื้อเอา LCD จากของเล่นเก่า เอามาต่อแทนหลอดไฟ ฟางเรียนรู้ว่า LCD มีขั้วบวก-ลบ ต้อง</p>

กิจกรรม	รายละเอียด ผลการเรียนรู้ ข้อสังเกต
	<p>ต่อให้ถูกขั้วจึงจะสว่าง → ฟางสนใจขั้วจักรยานและรักจักรยานของตนมากพอเคยพาไปขี่จักรยานกับแม่และน้อง ส่วนพ่อขับรถไปรอที่จุดนัดพบ ฟางพยายามขี่จักรยานตามรถพ่อแล้วถามพ่อว่า ความเร็วของรถขณะนั้นเป็นเท่าไร บ่นว่าถ้าจักรยานของเขามีมิเตอร์วัดความเร็วแบบรถของพ่อก็จะดี → วันหนึ่งฟางมาปรึกษาพ่อว่า ถ้าเอามอเตอร์มาปั่นด้วยจักรยานแบบที่ทำกับจักรเย็บผ้าจะได้หรือไม่ และพ่อจะว่าอะไรหรือเปล่าถ้าเขาจะขอซื้อมิเตอร์เข็ม พ่อเลยยกมิเตอร์เข็มตัวเล็กให้ฟางหนึ่งตัว ฟางเอาอุปกรณ์ที่ได้ไปประกอบกับจักรยานโดยใช้ D.C Motor ของเล่นเป็นเครื่องกำเนิดไฟฟ้าแล้วต่อวงจรวัดแรงดันไฟด้วยมิเตอร์เข็มตัวเล็กเอามอเตอร์ไปติดตั้งบนแฮนด์จักรยานตอนนี้เวลาฟางขี่จักรยานไปไหนมาไหนก็สามารถดูความเร็วได้จากเข็มมิเตอร์</p>
<p>ทำที่เก็บถ่านไฟฉายใช้แล้ว</p>	<p>ฟางมีโอกาสดูซีดีเรื่องพลังงาน 2000 เป็นสารคดีเกี่ยวกับพลังงานและสิ่งแวดล้อม ได้รู้เรื่ององค์ประกอบในเดนมาร์กที่มีการจัดการแยกขยะมีพิษออกไปเก็บไว้ในห้องเฉพาะภายในอาคารทำงาน → เกิดแรงบันดาลใจขอล่องพลาสติกกับพื้นที่ใต้โต๊ะทำงานของพ่อ จัดทำเป็นเขตถ่านไฟฉายใช้แล้วโดยมีการติดป้ายเตือนเป็นเขตอันตราย</p>
<p>สร้างบ้านให้แมว</p>	<p>เป็นควีนหลงหลังการไปร่วมกิจกรรมสร้างกฎูตินถวายเป็นช่วง 21-23 เม.ย. 49 ฟางรักแมวที่เลี้ยงมากเลยได้ความคิดอยากสร้างบ้านดินให้แมวนอน แต่พ่อบอกว่าดินของเราต้องปรับคุณสมบัติก่อนเพราะไม่มีทราย และเราก็ไม่มีแกลบ ไม่มีเวลาในการทำอิฐดินดิบ ฟางจึงขอยืมแฉ่งที่มีอยู่ลงไปเรียงกัน ฟางกับน้องข้าวช่วยกันอยู่ 2 วัน</p>

กิจกรรม	รายละเอียด ผลการเรียนรู้ ข้อสังเกต
	ท่ามกลางแดดร้อนเดือนเมษายน ฟางเป็นคนเรียงอิฐ น้องข้าวเป็นคนขนอิฐ ทั้งสองช่วยกันคิดช่วยกันทำ บางครั้งก็ร้อนแล้วเรียงใหม่จนได้ออกมาเป็นบ้านแมวที่มีหลังคา และมีซุ้มหน้าบ้าน เห็นเด็กๆ พุดคุยถกเถียงเอาจริงเอาจัง รวากับเป็นการสร้างบ้านของผู้ใหญ่จริงๆ
สอนนักเรียน ร.ส.หวิทย์ฯ ในชั่วโมง ชมรมคน-ช่าง-คิด	ฟางได้ตามพ่อแม่ไปทำกิจกรรมชมรมคน-ช่าง-คิด ทุกครั้ง จนฟางมีความคิดอยากสอนเรื่องเกี่ยวกับไฟฟ้า ฟางใจร้อน จะเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมเอง เตรียมการสอนเอง มีหลายสิ่งหลายอย่างที่แม่ทักท้วงว่าต้องเตรียมแต่ฟางบอกว่าไม่ต้อง เมื่อชั่วโมงดำเนินกิจกรรมมาถึงทุกอย่างดูขลุกขลักไปหมด แต่ก็ดำเนินไปได้เพราะแม่เข้าไปช่วย หลังกิจกรรมฟางได้รับบทเรียนและประสบการณ์อันไม่อาจอธิบายด้วยคำพูด

บทบาทของ สพท. : กำกับ - สนับสนุน - รับรองผล

ตามโครงสร้างกระทรวงศึกษาธิการ การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และมีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.) ทำหน้าที่กำกับดูแลโดยตรงในระดับปฏิบัติการในแต่ละพื้นที่ การศึกษาโดยครอบครัวที่เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงถูกจัดให้อยู่ภายใต้โครงสร้างการบริหารจัดการดังกล่าวตามกำหนดของกฎหมาย

นอกจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แล้ว การกำกับดูแลการศึกษาโดยครอบครัวจะขึ้นกับกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ.2547 และเอกสารประกอบสำคัญ 3 เล่ม ได้แก่ (1) แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัวฯ (พ.ศ. 2548) (2) คู่มือการดำเนินงานจัดการศึกษาโดยครอบครัว สำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (พ.ศ. 2549) และ (3) เอกสารหลักฐานการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ซึ่งทั้งหมดนั้นได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของ สพท. ต่อเรื่องการศึกษาโดยครอบครัวไว้ ดังนี้

บทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุน

1. จัดให้มีการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจต่อชุมชน สาธารณชนในเขตพื้นที่ ในเรื่องสิทธิของครอบครัว หลักเกณฑ์และข้อกำหนดในการปฏิบัติตามกฎกระทรวงฯ ให้เป็นไปตามนโยบายและยุทธศาสตร์การส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2. จัดให้มีการสร้างความรู้ความเข้าใจ การเพิ่มความพร้อมให้กับครอบครัวผู้สนใจประสงค์จะจัดการศึกษาโดยครอบครัว เช่นมี

เว็บไซต์แนะนำการศึกษาโดยครอบครัว คลินิกให้คำปรึกษา ศูนย์
แนะแนวฝึกอบรมเพื่อการเป็นนักจัดการเรียนรู้ของพ่อแม่ คลังหลักสูตร
และข้อมูลสารสนเทศ เป็นต้น และให้มีการติดตามให้คำแนะนำและให้
ความช่วยเหลือในการฝึกอบรมต่อเนื่อง เพื่อสนับสนุนให้การจัดการศึกษา
โดยครอบครัวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาและครอบครัวร่วมมือกัน
จัดการศึกษาและใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อเป็นการช่วยการผสมผสาน
การศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย ให้เกิดประโยชน์แก่
ผู้เรียนสูงสุด

4. ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง
ครอบครัว การจัดตั้งองค์กรเครือข่ายครอบครัว เพื่อทำให้เกิดการ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ทำให้การศึกษาโดย
ครอบครัวมีมิติและพัฒนาการในทางสังคมยิ่งขึ้น

5. ดูแลส่งเสริมสนับสนุนให้ครอบครัวได้รับความช่วยเหลือ
ทางด้านวิชาการตามความเหมาะสมและความจำเป็น รวมทั้งได้รับสิทธิ
ประโยชน์ตามที่กฎหมายกำหนด (เงินอุดหนุนการศึกษา การยกเว้น
หรือลดหย่อนภาษี สิทธิอื่นๆ เช่น บัตรประจำตัวผู้เรียน การเข้ารับการ
ประเมินผลการเรียนรู้รายขอระดับชาติ การเข้ารับการศึกษาวิชา
ทหาร เป็นต้น)

6. ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ
เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ

บทบาทหน้าที่ในการกำกับดูแล

1. การอนุญาตจัดการศึกษา พิจารณาคำร้องและรายละเอียด
ประกอบคำขออนุญาตจัดการศึกษาโดยครอบครัว เสนอให้คณะกรรมการ

เขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาโดยเร็ว และแจ้งผลการพิจารณาให้ครอบครัวที่ยื่นคำขออนุญาตภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับคำขออนุญาต

2. การจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว โดยร่วมกับครอบครัวจัดทำขึ้นเพื่อให้เกิดการสื่อสารที่ตรงกันตั้งแต่ต้น และใช้เป็นเข็มทิศนำทางการจัดการศึกษาสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างเต็มตามศักยภาพ ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และเป้าหมายการศึกษาแห่งชาติ

3. การจัดทำทะเบียนผู้เรียน โดยใช้แบบพิมพ์และการดำเนินงานให้เป็นไปตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ สพฐ. 350/2549 เรื่อง การใช้ทะเบียนผู้เรียนสำหรับการศึกษาโดยครอบครัว สั่ง ณ วันที่ 13 ตุลาคม 2549 สำหรับการออกแบบบัตรประจำตัวผู้เรียนจากการศึกษาโดยครอบครัว ให้อยู่ในดุลยพินิจของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานั้นๆ

4. การประเมินผล การตัดสินและการรับรองผลการศึกษา

4.1 ประเมินผลการเรียนรู้และรับรองคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยประเมินตามเป้าหมายในแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว และเป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานฯ ด้วยวิธีที่หลากหลาย เช่น จากรายงานผลการประเมินตนเองของครอบครัว แฟ้มสะสมผลงานของผู้เรียน การสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้อง การให้ผู้เรียนสาธิต นำเสนอหรือปฏิบัติเพิ่มเติม เป็นต้น กรณีผู้เรียนไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรแจ้งให้ครอบครัวจัดให้มีการซ่อมเสริมแก่ผู้เรียนและจัดให้มีการประเมินผลใหม่ภายในระยะเวลาที่กำหนด (การประเมินผลนี้มีข้อกำหนดต่างๆ แจ้งไว้โดยละเอียดในคู่มือการดำเนินงานจัดการศึกษาโดยครอบครัวสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา อาทิ แนวทางในการเก็บหลักฐาน/ร่องรอยการเรียนรู้ การจัดทำรายงานการประเมินผลการจัดการศึกษาของ

ครอบครัวในรอบ 1 ปี แนวทางการกำหนดค่าน้ำหนัก/หน่วยกิต และเกณฑ์การตัดสินผลการประเมินการจัดการเรียนรู้โดยครอบครัว)

4.2 พิจารณานอุมัติผลการศึกษา หลังจากครอบครัวจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการศึกษา และผ่านการประเมินของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาครบถ้วนเพื่อรับรองว่าผู้เรียนผ่านเกณฑ์การผ่านช่วงชั้นหรือจบหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับ หรือจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน แล้วออกเอกสารหนังสือรับรอง หรือหลักฐานการศึกษา ซึ่งได้แก่ ระเบียบแสดงผลการเรียนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับการศึกษาโดยครอบครัว (ปพ.1 : 1/ค - 4/ค) ประกาศนียบัตรหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับการศึกษาโดยครอบครัว (ปพ.2 : บ/ค , ปพ.2 : พ/ค) และแบบรายงานผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับการศึกษาโดยครอบครัว (ปพ.3 : 1/ค - 4/ค) ซึ่งผู้เรียนจะมีศักดิ์และสิทธิ์เช่นเดียวกับผู้เรียนที่จบการศึกษาในระบบทุกประการ

4.3 ประสานงานให้ผู้เรียนได้เข้ารับการประเมินคุณภาพระดับชาติที่จัดสอบโดยสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) สำหรับผู้เรียนที่อยู่ปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงชั้นที่ 4 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6) ซึ่งต้องใช้เป็นส่วนหนึ่งของการสมัครเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษา

4.4 แต่งตั้งนายทะเบียนดำเนินงานจัดทำและออกเอกสารหลักฐานการศึกษาและเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องสำหรับครอบครัว และมีหน้าที่จะต้องดำเนินการตามข้อกำหนดในคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่เกี่ยวข้องกับเอกสารหลักฐานการศึกษาของครอบครัวและคำอธิบายการจัดทำเอกสารการศึกษานี้ๆ

5. การเทียบโอนผลการเรียน หากครอบครัวเลิกจัดการศึกษา กลางคัน สพท.จะต้องติดตามเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาต่อเนื่องจาก สถานศึกษาแห่งใดแห่งหนึ่งโดยเร็วที่สุด พร้อมทั้งอำนวยความสะดวก ในเรื่องการออกเอกสารหลักฐานการศึกษาหรือรายงานผลการประเมิน การจัดการศึกษา ส่งต่อให้สถานศึกษาที่รับผู้เรียนเข้าศึกษาต่อ ใช้ประกอบการพิจารณาในการเทียบโอนผลการเรียน

6. การเลิกจัดการศึกษา

6.1 กรณีครอบครัวประสงค์ขอเลิกจัดการศึกษา สำนักงาน เสนอเรื่องให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาให้ความเห็นชอบ แล้วออกคำสั่งให้ครอบครัวเลิกจัดการศึกษา พร้อมกับติดตามให้ผู้เรียน ได้เข้ารับการการศึกษาต่อเนื่องในสถานศึกษา หากผู้เรียนยังไม่จบการศึกษา ภาคบังคับ

6.2 กรณี สพท. แจ้งให้ครอบครัวปรับปรุงการจัดการศึกษา แต่ครอบครัวมิได้ดำเนินการ และคณะกรรมการเขตพื้นที่ศึกษามีมติ ให้ครอบครัวนั้นเลิกจัดการศึกษา สพท.จะจัดหาที่เรียนใหม่ให้กับผู้เรียน โดยที่หากครอบครัวไม่เห็นด้วย สามารถดำเนินการอุทธรณ์หรือฟ้องร้อง ตามกระบวนการทางกฎหมายได้

7. การย้ายภูมิลำเนา เมื่อครอบครัวย้ายที่อยู่อาศัยจากพื้นที่ใน ความรับผิดชอบของ สพท. เดิม ไปอยู่ในความรับผิดชอบของ สพท. เขต ใหม่ ทาง สพท. เดิมมีหน้าที่ทำหนังสือถึง สพท. ใหม่ พร้อมแนบเอกสาร หลักฐานต่างๆ ในการจัดการศึกษาของครอบครัวที่ได้มีการดำเนินการ มาแล้ว และการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับทะเบียนผู้เรียน เพื่อให้พื้นที่ ใหม่สามารถรับช่วงดูแลการจัดการศึกษาของครอบครัวนั้นต่อไป

ตัวอย่างการดำเนินงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

จากการติดตามของสมาคมบ้านเรียนไทยพบว่า สพท. ที่มีครอบครัวบ้านเรียนจดทะเบียนจัดการศึกษาแล้ว ปัจจุบันหลายเขตพื้นที่มีการดำเนินงานที่ดี ส่งผลในทางเกื้อกูลกันระหว่างเจ้าหน้าที่กับทางครอบครัว อาทิ สพท. กรุงเทพมหานคร เขต 2 สพท. ขอนแก่น เขต 1 สพท. นครสวรรค์ เขต 1 เป็นต้น

ดังพิจารณาได้จากเอกสารของ **สพท. นครสวรรค์ เขต 1** “รายงานผลการส่งเสริมสนับสนุน เสริมสร้างคุณภาพการศึกษาที่จัดโดยครอบครัว” รายงานโดยนางพจนา ทรัพย์สมาน ศิกษานินเทศก์ แสดงถึงการดำเนินงานอย่างเป็นลำดับ คัดมาบางส่วน ดังนี้

1. เผยแพร่ให้ความรู้แก่ผู้ปฏิบัติและผู้สนใจ

- จัดทำสำเนาหนังสือคู่มือครอบครัว “ก้าวแรกสู่บ้านเรียน” จำนวน 100 เล่ม เผยแพร่แก่เจ้าหน้าที่ของเขตและครอบครัวผู้สนใจ
- เผยแพร่ตัวอย่างแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวให้แก่ครอบครัวที่สนใจ
- ประชาสัมพันธ์ทางวิทยุชุมชน และวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์จังหวัดนครสวรรค์
- ให้ความรู้โดยตรง เช่น การบรรยายให้แก่ นักศึกษาระดับมัธยมศึกษา วิชาเอกบริหารการศึกษา ระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

2. จัดตั้งคณะทำงานรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่

- คณะกรรมการอำนวยการ ประกอบด้วย คณะผู้บริหาร สพท. นครสวรรค์ เขต 1 และหัวหน้ากลุ่มงานทุกงาน ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา

เสนอแนะ สนับสนุนการดำเนินงานจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

- คณะกรรมการดำเนินการ แบ่งเป็น 2 คณะ ได้แก่ (1) คณะกรรมการฝ่ายส่งเสริมหลักสูตรและวิชาการ ประกอบด้วย ศึกษานิเทศก์ กลุ่มงานพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ทำหน้าที่สนับสนุนช่วยเหลือการจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว กำกับติดตามให้ความรู้ส่งเสริมด้านวิชาการ (2) คณะกรรมการฝ่ายส่งเสริมและบริการ ประกอบด้วย หัวหน้ากลุ่มงานและเจ้าหน้าที่ ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจต่อชุมชน การอนุญาตและการยกเลิกการจัดการศึกษาของครอบครัว

- คณะกรรมการฝ่ายวัดประเมินและเทียบโอนผลการเรียน ประกอบด้วย ศึกษานิเทศก์ กลุ่มงานวัดและประเมินผล ทำหน้าที่จัดให้มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง พิจารณาตัดสินและอนุมัติการประเมินผ่านมาตรฐานช่วงชั้นตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ

3. การช่วยเหลือดูแลการจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว

มุ่งช่วยให้ครอบครัวสามารถวิเคราะห์ประเมินตนเองตัดสินใจเลือกแนวทางในการจัดการศึกษา และจัดทำแผนการจัดการศึกษาได้เหมาะสมกับปรัชญา แนวคิด สภาพปัจจัยความพร้อมของครอบครัว และความรู้ ทักษะพื้นฐาน ความถนัดความสนใจ วิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการจัดทำแผนเป็นความร่วมมือกันของครอบครัวกับทาง สพท. ทำให้เกิดแผนที่นำทางฉบับเดียวกัน พุดภาษาเดียวกัน สามารถร่วมแรงร่วมใจกันส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาของครอบครัวให้เกิดประสิทธิภาพ

4. การประเมินความพร้อมของครอบครัว

ก่อนการเสนอคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อขอความเห็นชอบให้จัดการศึกษาโดยครอบครัว คณะศึกษานิเทศก์และเจ้าหน้าที่จะทำการประเมินความพร้อมของครอบครัว ณ สถานที่จัดการศึกษา หัวข้อการประเมินประกอบด้วย (1) ปรัชญาแนวคิดของครอบครัว สอดคล้องกับสภาพสังคมจารีตประเพณี ไม่เป็นภัยต่อสังคม ไม่เป็นภัยต่อร่างกายจิตใจของผู้เรียน (2) เป้าหมายแนวทางการจัดการศึกษาของครอบครัว วิธีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน (3) ความพร้อมด้านบุคลากร ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ เจตคติ บุคลิกภาพ เวลา (4) สภาพความเป็นอยู่ บรรยากาศ แหล่งการเรียนรู้ สุขอนามัย สื่อ อุปกรณ์ (5) กิจกรรมการเรียนรู้ วิธีการร้องรอยการเรียนรู้ (6) วิธีการวัดประเมินผล เครื่องมือ การสรุปรายงานของครอบครัว

5. การเสนอคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ขออนุญาตจัดการศึกษา

นำเสนอผลการศึกษาข้อมูลการประเมินความพร้อมของครอบครัวให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาพิจารณาให้ความเห็นชอบแล้วแจ้งผลการพิจารณาต่อครอบครัวโดยเร็ว

6. การนิเทศให้ความช่วยเหลือ ดูแลร่วมแก้ปัญหากับครอบครัว

คณะกรรมการทุกฝ่ายร่วมเรียนรู้ ร่วมแก้ปัญหา และส่งเสริมพัฒนาการจัดการศึกษาของครอบครัวอย่างต่อเนื่อง ทั้งในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

7. การดูแลสิทธิประโยชน์

ปีการศึกษา 2549 ได้จัดสรรเงินอุดหนุนค่าใช้จ่ายรายหัว การศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ผู้เรียนจากการศึกษาโดยครอบครัว จำนวน 1 ราย ในอัตราเดียวกับนักเรียนโรงเรียนเอกชน คือจำนวน 4,540 บาท

8. การประเมินและสรุปรายงานผล

มีการพิจารณาทั้งจากรายงานการจัดการศึกษาที่ประเมิน โดยครอบครัวผู้จัดเอง และการประเมินเพื่อรับรองผลการเรียนรู้ประจำปี และการผ่านช่วงชั้นของคณะกรรมการฝ่ายประเมินผลของ สพท.

อีกตัวอย่างหนึ่ง ที่แสดงถึงทัศนคติและความสัมพันธ์อันดี ระหว่างเจ้าหน้าที่ สพท. กับครอบครัว ได้แก่ ข้อเขียนเรื่อง “มารู้จัก ครอบครัว Home School กันเถอะ” ของนางอรุณี เทพวรรณ นักวิชาการ ศึกษา 8 ว กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา สพท. กรุงเทพมหานคร เขต 2 เผยแพร่ในวารสารของ สพท. เขต 2 ดังนี้

มารู้จักครอบครัว Home School กันเถอะ

ท่านคงอยากจะทราบใช่ไหมคะว่า น้องๆ ที่เรียนในรูปแบบ Home School เขาเรียนกันอย่างไร และน้องๆ แต่ละคนมีความน่ารักมีความสามารถอย่างไรบ้าง มารู้จักกันเลยคะ

น้องเจ้าชาย (ด.ช.ทิเบต วิชระอนนท์) ศึกษาระดับช่วงชั้น 1 (ป.1-3) มีความสามารถในการเรียนรู้ในสาระคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ได้ค่อนข้างเร็วมาก สามารถรับและเข้าใจเนื้อหาที่ยุ่งยากซับซ้อนได้มากกว่าเด็กในวัยเดียวกัน เคยผ่านการทดสอบ I.Q. Test พบว่ามี I.Q. มากกว่า 130 คุณพ่อ (**คุณปริทธรณ์ ก้อนในเมือง**) ประกอบอาชีพเป็นวิศวกรโยธาและวิศวกรโครงสร้าง เป็นผู้จัดการศึกษา จึงจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้น้องเจ้าชายได้เรียนรู้สอดคล้องกับศักยภาพ ความสนใจและความถนัด เพื่อให้สามารถพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และแม้ขณะนี้จะมีอายุเพียง 6 ปี ก็สามารถศึกษาเนื้อหาสาระของระดับช่วงชั้นที่ 1 จบแล้ว โดยเฉพาะสาระคณิตศาสตร์มีการเรียนต่อยอดจนถึงช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-3) แล้วด้วย

น้องเจ้าชายจึงเป็นผู้เรียนคนแรกของการเรียน Home School ของ สพท.กรุงเทพมหานคร เขต 2 ที่ขอเข้ารับการประเมินการผ่านช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-3) ขณะนี้อยู่ระหว่างการประเมิน ซึ่งคาดว่าผลการประเมินคงผ่านแน่ๆ ค่ะ

น้องปรีณส์ (ด.ช.ปัทมธร ตรีเลิศกุล) ศึกษาระดับช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-3) มีลักษณะพิเศษเฉพาะคือช่างสังเกต ชอบแสดงความคิดเห็น คิดอย่างมีเหตุผล สนใจเรื่องรอบตัว มีความคิดสร้างสรรค์ ชอบวาดรูป เป็นคนใจร้อน เคยผ่านการศึกษาปฐมวัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ (นครเชียงใหม่ ประเทศจีน) คุณแม่ (**คุณกุลประภัสสร สุขบาง**) เป็นแม่บ้านและประกอบอาชีพอิสระ เป็นผู้จัดการศึกษา โดยได้จัดทำหลักสูตรบ้านเรียน Little Prince ประกอบด้วยเนื้อหา 4 ส่วน คือ การพัฒนารายตัว (Individual Development) ทักษะชีวิต (Life Skill) ทักษะการคิดและการเรียนรู้ (Mind and Learning Skill) และเนื้อหาวิชา (Knowledge) และมีการเสริมกิจกรรมการดูแลสุขภาพ การพึ่งพาตนเองในชีวิตประจำวัน และการสร้างระเบียบวินัยในตนเอง

น้องดล (ด.ช.ดล สัจจเวทภัณฑ) ศึกษาระดับช่วงชั้นที่ 1 (ป.1-3) เป็นเด็กช่างสังเกต มีความคิดละเอียดอ่อนและอารมณ์ค่อนข้างอ่อนไหว มีสมาธิในงานที่สนใจค่อนข้างสูง มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ มีเหตุผล พุดน้อย

ชื้อาย มีความถนัดความชอบด้านศิลปะและธรรมชาติเป็นพิเศษ คุณพ่อ (คุณแดนสรวง สัจวรเวชภัณฑ์) ประกอบอาชีพอิสระด้านศิลปะ เป็นผู้จัดการศึกษา โดยจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และมีธรรมชาติศึกษาเป็นแกนกลางแห่งบูรณาการองค์ความรู้ สร้างกระบวนการสังเคราะห์เชื่อมต่อการเรียนรู้ทั้งหมดเข้าสู่ผลิตผลทางความคิดและจินตนาการผ่านกระบวนการทางศิลปะ มีการจัดสาระความรู้เป็นองค์รวมสัมพันธ์เกี่ยวกับธรรมชาติศึกษา มนุษย์และสังคมวิทยา คณิต ตรรกะ สัญญะและมิติ ระบบสื่อสารและภาษาความหมาย ศาสนาและจริยธรรม ดุลยภาพและจิต สุนทรีย์ จินตสังเคราะห์ โดยเชื่อมโยงสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มโครงสร้างสัมพันธ์ กลุ่มสาระทักษะแกนร่วม กลุ่มถนัดการเรียนรู้ และกลุ่มเรียนรู้ร่วมกิจกรรม

น้องพัต (ด.ช.ภัส ย์งู) ศึกษาในระดับช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-6) เป็นเด็กมีเหตุผลรักความสะอาด รู้จักระมัดระวังตัวเองเรื่องอุบัติเหตุและความปลอดภัยเป็นอย่างดี มีสมาธิมาก คุณพ่อ (คุณบัญชา ย์งู) ประกอบอาชีพอิสระ (ผลิตและบรรจุขนมขบเคี้ยวขายปลีก-ส่งให้กับร้านค้าทั่วประเทศ) เป็นผู้จัดการศึกษา โดยจัดกรอบเนื้อหาสาระให้น้องพัตได้เรียนรู้ตามสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ของ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กำหนด ทั้งนี้ ในระหว่างการจัดการเรียนรู้มีการวัดผลและประเมินผลทั้งจากการจัดทำใบงาน การอธิบายการสนทนา การอภิปรายแบบทดสอบ แบบบันทึกการทำกิจกรรม การปฏิบัติงานจริง และการจัดทำโครงการ

ขณะนี้ คุณพ่อคุณแม่ของน้องปรีนส์ น้องดล และน้องพัต กำลังจัดทำรายงานการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของน้องๆ เพื่อส่งให้ สพท.กรุงเทพมหานคร เขต 2 พิจารณาต่อไปค่ะ

ในส่วนของ สพท.กรุงเทพมหานคร เขต 2 ได้จัดให้คณะฝ่ายวิชาการ (ศึกษานิเทศก์) นิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวไปแล้ว 1 ครั้ง เมื่อเดือนมีนาคม 2549 เพื่อเยี่ยมเยียนและให้คำปรึกษา คำแนะนำ ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของครอบครัว และวันที่ 10 สิงหาคม 2549 จัดให้ทั้ง 4 ครอบครัวได้พบปะกันกับคณะฝ่ายวิชาการ สพท.กรุงเทพมหานคร เขต 2 เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในรูปแบบกัลยาณมิตร เพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้เรียน

สรุปปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานประสบผลที่ดี

จากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นทั้งจากทาง สพท. และครอบครัว พบว่ามีปัจจัยที่ช่วยส่งผลในทางส่งเสริมซึ่งกันและกัน ดังนี้

ปัจจัยทางด้าน สพท.

1. ความชัดเจนของนโยบาย วิสัยทัศน์ และการสนับสนุนอย่างจริงจังของคณะผู้บริหาร

2. มีโครงสร้างในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ งานแต่ละส่วนมีผู้รับผิดชอบชัดเจน มีการประชุมปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง มีส่วนงานหลายส่วนงานเข้ามารับผิดชอบร่วมกันอย่างสามารถเชื่อมประสานกันได้

3. การให้โอกาส ให้เวลาในการศึกษาเรียนรู้ พร้อมทั้งมีสื่อเอกสารสนับสนุนแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานฝ่ายต่างๆ อยู่เสมอ

4. เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานมีลักษณะเป็นคนเปิดใจต่อความคิดที่แตกต่าง มีความเป็นกัลยาณมิตร ยินดีที่จะเอื้อเฟื้อต่อครอบครัว

5. ผลของการดำเนินงานย้อนกลับมาเป็นเกียรติภูมิของหน่วยงาน ได้รับการยอมรับ กลายเป็นตัวอย่างเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องการจัดการศึกษา โดยครอบครัวให้แก่หน่วยงานอื่นๆ ผู้ปฏิบัติงานเกิดความสุข มีพัฒนาการในการเรียนรู้จากผลของการปฏิบัติงาน

ปัจจัยทางด้านครอบครัว

1. ครอบครัวบ้านเรียนในพื้นที่ มีการประสานงานกับทางเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่องบนพื้นฐานของการพยายามสร้างความเข้าใจต่อกัน รับฟังข้อคิดเห็นของเขตพื้นที่ด้วยเหตุด้วยผล

2. ครอบครัวมีการดำเนินการจัดการศึกษาที่ดี เกิดสัมฤทธิ์ผล ต่อตัวผู้เรียนอย่างชัดเจน ทำให้สามารถสร้างการยอมรับ ความน่าเชื่อถือ ในวิธีการเรียนรู้แบบบ้านเรียนที่แตกต่างไปจากการเรียนในโรงเรียน

3. ครอบครัวให้ความร่วมมือ อาทิ เป็นวิทยากรให้กับกิจกรรม ต่างๆ ที่ สพท. จัดขึ้น นำเอาบทเรียนประสบการณ์เผยแพร่เป็น ประโยชน์ต่อวงการศึกษาคณะต่อการศึกษาในระบบโรงเรียน

สิ่งที่พบปัญหาอุปสรรค

สำหรับในด้านที่เป็นปัญหาอุปสรรค จากการสำรวจด้วย แบบสอบถามถึง สพท. ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ผลที่ได้รับ โดย ส่วนใหญ่แจ้งว่าไม่มีปัญหา เฉพาะส่วนน้อย (เพียง 3 เขตพื้นที่) ที่ระบุถึง ปัญหาสำคัญในเรื่องต่อไปนี้

- การทำความเข้าใจในฐานะที่เป็นเรื่องใหม่รูปแบบใหม่ทาง การศึกษา

- การทำความเข้าใจกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้สนใจที่เข้ามา สอบถาม เนื่องจากยังไม่มีข้อมูลที่ชัดเจนเพียงพอทั้งสองฝ่าย

- การผสมผสานอย่างสอดคล้องเหมาะสมระหว่างเป้าหมาย และกระบวนการจัดการเรียนรู้ของครอบครัว กับหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

- ขาดตัวอย่างรูปธรรมของแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว

- ยังขาดรายละเอียดหลักเกณฑ์ วิธีการปฏิบัติของการวัดและ ประเมินผลการจัดการศึกษา และการออกเอกสารหลักฐานทางการศึกษา ที่เป็นของการศึกษาโดยครอบครัว

บทบาทของเครือข่ายบ้านเรียน : ประสาน - สนับสนุน - สร้างองค์ความรู้

หลักการสำคัญประการหนึ่งในการนำการศึกษาไปสู่มิติใหม่ในยุคสมัยของการปฏิรูปการศึกษาก็คือ “ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา” และยุทธศาสตร์ที่จะสร้างความสำเร็จในเรื่องนี้ได้ก็คือ การสร้าง การส่งเสริม และการพัฒนา “เครือข่ายเพื่อการปฏิรูปการศึกษา” ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นจริง

ดังในเอกสารทางการเพื่อการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาหลายฉบับ อาทิ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2559) ข้อเสนอยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ.2545-2547) ยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาไทย (Roadmap) พ.ศ.2548-2551 เป็นต้น จะมีการกำหนดยุทธศาสตร์ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ตามแนวทางหรือมาตรการที่มุ่งไปที่การสร้างความร่วมมือ การปรับกระบวนการทัศน์ของบุคลากรผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย การเร่งทบทวนและออกกฎระเบียบรองรับ การจัดสรรสิทธิประโยชน์สร้างแรงจูงใจ การจัดโครงสร้างการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งที่มีการกล่าวถึงเกือบจะในทุกฉบับก็คือ การส่งเสริมจัดระบบเครือข่ายในพื้นที่ เพื่อให้เป็นกลไกสำคัญช่วยในการประสานความเข้าใจและผลักดันให้กลไกอื่น ๆ มีการเคลื่อนตัว

เครือข่าย (Network) ในที่นี้น่าจะหมายถึง **“ความร่วมมืออย่างเป็นระบบ มีการประสานเชื่อมโยงที่นำไปสู่การเพิ่มพลังและการบรรลุผลสำเร็จในเป้าหมายร่วมกัน”** และการที่เครือข่ายจะมีความแตกต่างจากการรวมกลุ่มทั่วไป พิจารณาได้จากองค์ประกอบที่สำคัญต่อไปนี้

- ความเข้มแข็งในบทบาทของสมาชิก ที่จะต้องร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมลงมือเป็นผู้กระทำ มากกว่าที่จะคอยเป็นแต่เพียงผู้รับบริการ
- จุดมุ่งหมายที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งในทางอุดมคติวิสัยทัศน์ และผลประโยชน์ กรณีที่เกิดมีความขัดแย้งแตกต่างก็สามารถแก้ไขได้ โดยไม่เสียหลักการหรือจุดยืนไป
- ระบบบริหารจัดการที่ดี ที่สามารถประสานทุกส่วนอย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะเรื่องการส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของสมาชิก การจัดระบบสื่อสารสนเทศ และการแสดงตนนำเสนอผลงานให้เป็นที่ได้รับการยอมรับสนับสนุนจากสาธารณชน

เครือข่ายบ้านเรียม

สำหรับในต่างประเทศที่การศึกษาทางเลือกแบบ Home School มีพัฒนาการมายาวนาน การมี local support group ระหว่างกลุ่มพ่อแม่โฮมสคูลด้วยกัน เป็นเรื่องปกติและเป็นเรื่องจำเป็น ในรายงานการวิจัย “การจัดการศึกษาโดยครอบครัว ประสบการณ์ของนานาประเทศ” (อมรวิรัช นาคกรทรรพ , 2543) ได้กล่าวถึงตัวอย่างกิจกรรมของเครือข่ายกลุ่มพ่อแม่โฮมสคูล ในรัฐมิชิแกน สหรัฐอเมริกา ไว้ดังนี้

- จัดประชุมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะ ปัญหา ประสบการณ์ เป็นครั้งคราว
- ไปทัศนศึกษาร่วมกันหลายๆ ครอบครัว
- จัดวิทยากรมาบรรยายพิเศษให้กับสมาชิกในกลุ่ม
- พบปะสังสรรค์จัดงานปาร์ตี้เพื่อกระชับความสัมพันธ์
- จัดงานประจำปีของกลุ่ม ซึ่งอาจทำในรูปนิทรรศการผลงานของลูกๆ สมาชิก การแสดงละครหรือดนตรี
- จัดนิทรรศการหลักสูตร นำบริษัทห้างร้านที่ทำสื่อดีๆ มาเสนอผลิตภัณฑ์

- จัดสัมมนาวิชาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่สนใจ สำหรับสมาชิก

- จัดตั้งห้องสมุดเล็กๆ ของกลุ่ม เป็นแหล่งหยิบยืมหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการจัดโฮมสคูลสำหรับสมาชิก

- จัดทำหนังสือหรืออนุทินประจำปี บันทึกความทรงจำร่วมกัน

- ประสานกับหน่วยงานที่ให้บริการทดสอบ หรือครูผู้ชำนาญการ มาให้บริการแนะนำปรึกษาเรื่องการสอบวัดความรู้ต่างๆ

ส่วนความพยายามที่จะก่อรูป “เครือข่ายบ้านเรียน” ในสังคมไทย นั้น เริ่มมาตั้งแต่เมื่อกลางปี 2543 จากการจัดให้มีการประชุมร่วมกันของ ครอบครัวบ้านเรียนต่อเนื่องหลายครั้ง (โดยมี “กลุ่มบ้านเรียนปัญญากร” เป็นแกนนำสำคัญ) จนในวันที่ 23 กันยายน 2543 ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) ก็ได้มีการจัดตั้ง “ศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัว” มีชื่อย่อว่า ศปศค. นับเป็นองค์กรเครือข่ายบ้านเรียนแห่งแรก

สมาชิกของ ศปศค. นอกจากชาวครอบครัวบ้านเรียนแล้วยังขยายไปถึงสมาชิกร่วมเรียนรู้ คือครอบครัวที่แม่ลูกหลานจะยังเรียนอยู่ในโรงเรียน แต่เป็นครอบครัวที่ให้ความสำคัญต่อการปฏิรูปการศึกษา และมีความสนใจจริงจังในแนวการศึกษาบ้านเรียน ต้องการให้ลูกหลานได้เข้าร่วมกิจกรรมกับทางครอบครัวบ้านเรียน

ต่อมา วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2546 ศปศค. ได้มีการพัฒนาองค์กรเพื่อมุ่งหวังให้มีการดำเนินงานที่มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น รวมทั้งเปลี่ยนชื่อมาเป็น “สถาบันบ้านเรียนไทย” ชื่อย่อ สบท. โดยยังคงได้รับการสนับสนุนจาก สกศ. (ซึ่งมีชื่อใหม่เช่นกันเป็น สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา)

ภารกิจของสถาบันบ้านเรียนไทย ในฐานะองค์กรเครือข่าย บ้านเรียน ตามที่กำหนดไว้ในเอกสารของสถาบัน เมื่อปี 2546 มีดังนี้

- วิจัยสร้างองค์ความรู้ วิจัยพัฒนาสร้างองค์ความรู้การจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทยและเรียนรู้ประสบการณ์จากนานาประเทศ สร้างความร่วมมือระดับองค์กรกับหน่วยงานต่างประเทศ

- เคลื่อนไหวสังคม เผยแพร่ขยายผลและพัฒนาแนวทางการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย ผลักดันให้ข้อเสนอต่อนโยบายกฎระเบียบของภาครัฐ สร้างการยอมรับที่จะเป็นองค์กรทำหน้าที่รับผิดชอบเบี่ยงให้คำปรึกษาแก่ครอบครัวที่ประสงค์จะจัดการศึกษาโดยครอบครัว

- สร้างชุมชนบ้านเรียน จัดกิจกรรมทางวิชาการ กิจกรรมเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและสำนึกบ้านเรียนไทยให้กับสมาชิกและสาธารณชน สนับสนุนประสานงานให้เกิดการรวมกลุ่มครอบครัวบ้านเรียนที่มีถิ่นอาศัยในพื้นที่เดียวกันเพื่อการร่วมมือเกื้อหนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การแลกเปลี่ยนประยุกต์บทเรียนระหว่างกันและกัน

จนถึงปี พ.ศ. 2548 สถาบันบ้านเรียนไทย เพื่อให้มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีสถานภาพทางกฎหมายที่สมบูรณ์จึงได้จดทะเบียนจัดตั้งเป็นสมาคม ชื่อจึงเปลี่ยนเป็น “**สมาคมบ้านเรียนไทย**” ชื่อย่อ สบท. ได้รับการอนุมัติการจัดตั้งสมาคมตั้งแต่วันที่ 9 พฤศจิกายน 2548 โดยยังคงภารกิจหลักในการ “**วิจัยสร้างองค์ความรู้-เคลื่อนไหวสังคม-สร้างชุมชนบ้านเรียน**” มุ่งหวังที่จะทำให้การศึกษากันในบ้านเรียนได้รับการยอมรับเชื่อถือในฐานะนวัตกรรมและทางเลือกของการศึกษาในสังคมไทย ภายใต้ปรัชญาและจุดหมายเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

แผนภาพการพัฒนาเครือข่ายบ้านเรียน

ตัวอย่างการดำเนินงานของเครือข่ายบ้านเรียน

1. งานวิจัยสร้างองค์ความรู้

- การวิจัย “รูปแบบและพัฒนาการการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย” พ.ศ.2543 ในนามกลุ่มบ้านเรียนปัญญากร
- การศึกษาเบื้องต้น “การพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย” พ.ศ.2544 ในนามศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัว (สปศค.)
- การวิจัย “สภาพการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย” พ.ศ.2547 ในนามสถาบันบ้านเรียนไทย

- คู่มือครอบครัว “ก้าวแรกสู่บ้านเรียน หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การจัดการศึกษาโดยครอบครัว” พ.ศ.2549 ในนามสถาบันบ้านเรียนไทย

2. การประสานให้ข้อเสนอต่อหน่วยงาน กฏระเบียบของภาครัฐ

- มีผู้แทนเข้าร่วมเป็นกรรมการ อนุกรรมการ คณะทำงาน ในเกือบทุกชุดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาก่อนบ้านเรียนและการศึกษาขององค์กรทางสังคมต่างๆ ในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ ทั้งที่แต่งตั้งโดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) และหน่วยงานอื่นๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ

- มีผู้แทนเข้าร่วมในการประชุม สัมมนา ในทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยครอบครัวและการศึกษาขององค์กรทางสังคมต่างๆ ในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้

3. การเผยแพร่ขยายผล

- จัดทำจดหมายข่าว “บ้านเรียนไทย” รายเดือน เผยแพร่แก่สมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

- จัดทำเว็บไซต์ www.thaihomeschool.com เผยแพร่แก่ผู้สนใจทั่วไป

- จัด “คลินิกบ้านเรียน” ให้คำแนะนำปรึกษาทั้งแก่เจ้าหน้าที่ภาครัฐและครอบครัว ที่ต้องการข้อมูลต้องการทราบแนวปฏิบัติหรือแนวทางในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

- จัดทำ “ทะเบียนบ้านเรียน” ในขอบเขตทั่วประเทศ เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำคัญในการติดตามสถานการณ์การจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย

- มีผู้แทนเข้าร่วมเป็นวิทยากรในการอภิปราย ฝึกอบรม ประชุม สัมมนา ในทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยครอบครัว และการศึกษาขององค์กรทางสังคมต่างๆ ในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ ที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งในการบรรยายให้กับนิสิตนักศึกษาในสถาบันการศึกษาต่างๆ

- จัดให้มีการประชุม สัมมนา ฝึกอบรม เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจต่อเรื่องการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เช่น การประชุม ปฏิบัติการ “เวทีบ้านเรียน 4 ภูมิภาค” ในภาคกลาง-เหนือ-อีสาน-ใต้ รวม 4 ครั้ง ในปี 2546 การประชุมปฏิบัติการ “ก้าวแรกสู่บ้านเรียน” รวม 3 ครั้ง ในปี 2548 การประชุม “การปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับศูนย์การเรียนรู้ครอบครัว” ในปี 2549 เป็นต้น

4. จัดกิจกรรมครอบครัวเรียนรู้ร่วมกัน

- จัดวิทยากรให้ความรู้ความเข้าใจแก่พ่อแม่เป็นระยะๆ
 - จัดกิจกรรมทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้ กิจกรรมกลุ่มเรียน กิจกรรมค่ายเรียนรู้ เป็นระยะๆ

- จัดกิจกรรม “สุขชีวิต” ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในช่วงปี 2546-2547 เป็นการพัฒนาชุดการเรียนรู้ประกอบการจัดกิจกรรม จำนวน 9 ชุด ได้แก่ เราเป็นอย่างที่เรากิน ทักษะการเคลื่อนไหว : สมรรถภาพทางกาย ทักษะ การปรับใจ : สมรรถภาพทางจิต ความงามและสุนทรียภาพ จินตนาการ สร้างสรรค์ คนเราต้องรู้จักตัวเอง แท้จริงชีวิตคือความสัมพันธ์ ศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ และความสุขความสำเร็จของชีวิต

ตัวอย่างการดำเนินงานของเครือข่ายบ้านเรียนพิจาณาอย่างเป็น รูปธรรมได้จาก “ปุมสมาคม” ซึ่งสมาคมนบ้านเรียนไทยได้ทำการบันทึกไว้ ในปี 2549 คัดมาเฉพาะบางส่วน ดังนี้

10 มกราคม เข้าร่วมประชุม “แนวทางการส่งเสริมและพัฒนา สหกิจด้านการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของประชาชน : การศึกษาทางเลือก” จัดโดยคณะกรรมการการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและพัฒนาศึกษา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

16 มกราคม เป็นวิทยากรในการเสวนา “การศึกษากระแสหลักกับมิติการศึกษาทางเลือก” ในการสัมมนา เรื่อง “การปฏิรูปการศึกษาบนรากฐานปรัชญาพอเพียง” จัดโดยงานยุทธศาสตร์การจัดการความรู้เพื่อสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

9 กุมภาพันธ์ เข้าพบคณะทำงานจัดทำคู่มือการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว ที่ห้องประชุม สทส. เพื่อขอทราบแนวทางการจัดทำคู่มือดังกล่าว และให้ข้อมูลทางด้านครอบครัวแก่คณะทำงาน

21 กุมภาพันธ์ ศูนย์ข้อมูลที่ปรึกษาไทย กระทรวงการคลัง ได้จดทะเบียนให้สมาคมบ้านเรียนไทยเป็นที่ปรึกษาประเภท B หมายเลข 2003

16 มีนาคม เข้าร่วมการประชุม “การพิจารณาการอุดหนุนค่าใช้จ่ายสำหรับผู้จัดการศึกษาตามมาตรา 12” จัดโดยสำนักพัฒนากฎหมายการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

8 เมษายน ให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวนำสู่บทความเรื่อง “โฮมสคูลไทยก้าวไกล-ไม่โดดเดี่ยว” ในหนังสือพิมพ์ข่าวสด ฉบับวันที่ 26 เมษายน 2549

20 เมษายน จัดการประชุมเปิดโครงการแนวทางการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างศูนย์การเรียนรู้ครอบครัว องค์การเครือข่าย และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ณ ห้องประชุม สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เพื่อชี้แจงสร้างทำความเข้าใจ ระดมความคิดเห็นแสวงหาวิธีการดำเนินงาน ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยภาคประชาการทั้งจาก สกศ. สทส. สพท. ครอบครัวบ้านเรียน ครอบครัวผู้สนใจและผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งหมด 60 คน

1 พฤษภาคม จัดการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันของศูนย์การเรียนรู้ครอบครัวที่ได้จดทะเบียนกับ สพท. แล้วในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล มีผู้เข้าร่วมสนทนา 6 ครอบครัว (จากทั้งหมด 8 ครอบครัว) สาระส่วนใหญ่เป็นการแลกเปลี่ยนบรรยากาศในการจัดการศึกษาของครอบครัวและปัญหาอุปสรรค

9 พฤษภาคม ร่วมกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันของครอบครัวบ้านเรียน และครอบครัวร่วมเรียนรู้ ณ เกาะเกร็ด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี

20 พฤษภาคม เยี่ยมครอบครัวบ้านเรียน “สังวรเวชภัณฑ์” ร่วมกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครอบครัวบ้านเรียนและครอบครัวในละแวกใกล้เคียง

23 พฤษภาคม เยี่ยมสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ร่วมหารือกับกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษาศึกษานิเทศก์และกลุ่มติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สาระส่วนใหญ่เป็นการแลกเปลี่ยนทำความเข้าใจถึงการดำเนินงานของเขตฯ ที่เกี่ยวกับการศึกษาโดยครอบครัว การให้ข้อมูลทางด้านครอบครัวแก่เขตฯ การขอความร่วมมือในการสร้างกระบวนการทำงานร่วมกันต่อไป พร้อมกันนี้ ได้ร่วมสังเกตการณ์การประเมินเพื่อผ่านช่วงชั้น 1 ของ ด.ช.ทิเบต บุตรชายคุณปริทรรศน์ ก้อนในเมือง โดยการใช้ข้อสอบการวัดผลระดับชาติ 3 วิชา ได้แก่ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาไทย

24 พฤษภาคม เข้าร่วมการประชุมในฐานะกรรมการในคณะกรรมการพัฒนานโยบายส่งเสริมการจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ในสถานประกอบการและองค์กรสังคมอื่น ณ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา วาระการประชุมที่สำคัญคือ การติดตามความก้าวหน้าการส่งเสริมการจัดการศึกษาศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 และการ

พิจารณาร่างแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของ ศูนย์การเรียน

26 พฤษภาคม เข้าร่วมการประชุมหรือแนวทางการส่งเสริมให้มีระบบและกลไกการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ผู้ปกครองในการพัฒนาผู้เรียน : ในส่วนที่เป็นกรณีศึกษา ซึ่งเป็นโครงการวิจัยของสำนักมาตรฐาน การศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

7-9 มิถุนายน ร่วมกับสำนักนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษา เดินทางไปศึกษาและเก็บข้อมูลการดำเนินงาน ของ สพท. ขอนแก่น เขต 1 และการจัดการศึกษาของกลุ่มบ้านเรียน ดวงตะวัน พบว่าครอบครัวได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานมีลักษณะ เป็นกัลยาณมิตรแก่กันมีแนวโน้มของการพัฒนาที่ชัดเจน สามารถ เป็นต้นแบบที่จะเผยแพร่ขยายผลต่อไปได้

19 มิถุนายน เข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการถอดบทเรียนการจัดการ การศึกษาแบบบ้านเรียน (Home School) จัดโดยสำนักพัฒนานวัตกรรมการ การจัดการศึกษา สพฐ.

24 มิถุนายน ร่วมกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มครอบครัว บ้านเรียนและครอบครัวร่วมเรียนรู้ ณ จังหวัดสุพรรณบุรี

26 มิถุนายน เข้าร่วมประชุมเพื่อแสดงความคิดเห็นต่อร่าง คู่มือการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว โดยเฉพาะในเรื่องการวัด ประเมินผล จัดโดยคณะทำงานจัดทำคู่มือการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยครอบครัว สพฐ.

29 มิถุนายน เข้าร่วมประชุมรายงานความก้าวหน้าการจัดทำแผน การจัดการศึกษาศูนย์การเรียน และการบรรยายเรื่อง “กรอบแนวคิด การคำนวณค่าใช้จ่ายรายหัวในการจัดการศึกษาของสถานประกอบการ ในรูปศูนย์การเรียน” จัดโดยสำนักนโยบายและแผนการศึกษา สกศ.

1 กรกฎาคม ร่วมกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกัน “ดำเนินา” ของกลุ่มครอบครัวบ้านเรียนและครอบครัวร่วมเรียนรู้ ณ สวนแสงอรุณ จ.ปราจีนบุรี

21 กรกฎาคม เข้าพบคุณพรทิพย์ กล้ารบ สำนักบริหารงาน การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) เพื่อขอข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการปรับ ใช้มาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับกลุ่ม เป้าหมายการศึกษาของ กศน. และเรียนเชิญเป็นวิทยากร

26 กรกฎาคม จัดการประชุม เรื่อง “การปรับใช้มาตรฐาน การเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับศูนย์การเรียนรู้ครอบครัว” ณ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เพื่อการจัดทำข้อเสนอแนวทาง การปรับใช้มาตรฐานดังกล่าวเสนอต่อ สพฐ. ต่อไป

27-28 กรกฎาคม ร่วมกับสำนักนโยบายและแผนการศึกษา สกศ. เดินทางไปศึกษาและเก็บข้อมูลการดำเนินงานของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา นครสวรรค์ เขต 1 และการจัดการศึกษาของครอบครัว คุณวีระเดช ธนธีรโชติ

2-4 สิงหาคม เข้าร่วมการประชุมกับคณะทำงานจัดทำคู่มือ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว สพฐ.

9 สิงหาคม ให้สัมภาษณ์ในรายการของสถานีวิทยุชุมชน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หาดใหญ่

10-11 สิงหาคม ร่วมกับสำนักนโยบายและแผนการศึกษา สกศ. เข้าร่วมการเสวนา “บ้านเรียนหนทางแห่งปัญญาและความรัก” จัดโดย โครงการโรงเรียนได้ร่มไม้ เครือข่ายการศึกษาทางเลือกภาคใต้ ณ สวนสายน้ำ จ.สงขลา

25 สิงหาคม เข้าร่วมการเสวนา “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม : บทบาทร่วมของสถาบันครอบครัว โรงเรียน สถาบันศาสนาและชุมชน” ณ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

26 สิงหาคม ร่วมกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มครอบครัว
ในนิทรรศการศิลปะ “ควบกล้าธรรมชาติ” ครอบครัวบ้านเรียน
“สังวรเวชภัณฑ์” ณ หอศิลป์จามจุรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

30 สิงหาคม เข้าร่วมการประชุม “การสังเคราะห์องค์ความรู้
เพื่อการผลักดันเชิงนโยบายความเป็นธรรมในการกระจายรายได้” หัวข้อ
“การศึกษากับการกระจายรายได้” จัดโดยสำนักงานสภาพัฒนาการ
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

16 กันยายน จัดการประชุมเสวนาครอบครัวบ้านเรียนที่จัดทะเบียน
กับ สพท. ในเขต กทม. และจังหวัดใกล้เคียง ณ สำนักงานเลขาธิการ
สภาการศึกษา เนื้อหาสำคัญคือ การได้พบปะสร้างความสัมพันธ์
การติดตามสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การขอความคิดเห็นต่อข้อกำหนด
ต่างๆ ในเรื่องการวัดและประเมินผล ที่จะใช้บังคับตามร่างคู่มือการจัด
การศึกษาโดยครอบครัว ของ สพฐ. รวมทั้งการขอความร่วมมือในการ
ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องค่าใช้จ่ายรายหัวในการจัดการศึกษาของครอบครัว

1 ตุลาคม จัดการประชุมเสวนา “การเติบโตอย่างมีความหมาย
ของศิษย์เก่าโฮมสคูลไทยรุ่นบุกเบิก” ณ ห้องประชุมอาคารรักลูกแฟมิลีกรุ๊ป

19 ตุลาคม ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว
แก่นักวิจัยจากสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

23-24 พฤศจิกายน เข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการ เพื่อชี้แจง
การดำเนินงานตามคู่มือการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว
จัดโดยสำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สพฐ.

14 ธันวาคม เข้าร่วมการประชุมคณะอนุกรรมการสภาการศึกษา
ด้านการส่งเสริมการจัดการศึกษาตามมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ เรื่อง “แผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจัด

การศึกษาขององค์กรทางสังคมต่างๆ ในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้” ณ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

15 ธันวาคม เข้าร่วมการประชุมเพื่อการส่งเสริมและเผยแพร่การจัดการศึกษาโดยครอบครัวในเขตพื้นที่ จ.เลย จัดโดยครอบครัวบ้านเรียน “อานาจพิชิตไฟรี” ร่วมกับ สพท. เลย

กล่าวโดยสรุป องค์กรเครือข่ายบ้านเรียนในสังคมไทยมีลักษณะเป็นเครือข่ายที่เกิดจากการริเริ่มสร้างสรรค์ของกลุ่มประชาชนเอง (citizen initiative) ไม่ได้เป็นผลมาจากการริเริ่มผลักดันของภาครัฐ เป็นการรวมกลุ่มของผู้มีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน หรือการรับรู้มีมุมมองที่ร่วมกัน ซึ่งถึงแม้จะมีพัฒนาการมาเป็นลำดับจนสามารถจดทะเบียนเป็นสมาคมมีฐานะเป็นนิติบุคคลได้ แต่ก็ยังอยู่ในช่วงระยะเวลาแรกแห่งการก่อตัว โดยที่ระดับความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของสมาชิกยังอยู่ในช่วงของการพยายามขยายตัว

ข้อจำกัดที่สำคัญก็คือ “สมาคมบ้านเรียนไทย” เป็นองค์กรเครือข่ายบ้านเรียนอย่างเป็นทางการที่มีอยู่เพียงองค์กรเดียว ในขณะที่ยังไม่มีองค์กรเครือข่ายบ้านเรียนในระดับพื้นที่อื่นๆ ประกอบกับสมาคมฯ ยังคงลักษณะเป็นองค์กรอาสาสมัครร้อยเปอร์เซ็นต์ คือยังไม่มีเจ้าหน้าที่ประจำที่มีค่าตอบแทนอย่างชัดเจน ยังไม่มีสำนักงานที่แน่นอน เงินทุนดำเนินงานซึ่งมีจำนวนไม่มากนักได้มาจากการลงขันสนับสนุนภายในกลุ่มสมาชิก และได้จากการสนับสนุนของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา เป็นค่าตอบแทนการทำวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว อีกทั้ง แกนนำสำคัญขององค์กรล้วนมีภาระในการจัดการศึกษาให้กับบุตรของตนพร้อมกันไปด้วย

บทที่ 3

แนวทางการจัดการศึกษาร่วมกันของภาคบ้านเรียน

การศึกษาโดยครอบครัวหรือการศึกษที่บ้านเรียนที่ฟื้นคืนขึ้นใหม่นี้ เกิดขึ้นในท่ามกลางการปฏิรูปการศึกษาที่มุ่งหวังให้เป็นวาระสำคัญของชาติ จากเจตนารมณ์ดังกล่าว สาระสำคัญทั้งหมดจึงควรที่จะสามารถสร้างความแตกต่างออกไปได้ ด้วยนวัตกรรมของวิธีการเรียนรู้แบบใหม่ที่สามารถแก้ไขความผิดพลาดอันเคยมีอยู่ในระบบการศึกษาแบบเดิม

จากการศึกษาสภาพการณ์การศึกษที่บ้านเรียน กล่าวทั้งในทางหลักการและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ภายในช่วงระยะเวลาราว 8 ปี (พ.ศ.2542-2549) ที่การศึกษที่บ้านเรียนได้ฟื้นคืนขึ้นใหม่ จากรุ่นบุกเบิกไม่กี่ครอบครัวจนขยายจำนวนขึ้นเกินหลักร้อยครอบครัว โดยมีครอบครัวที่จดทะเบียนอย่างเป็นทางการแล้วราวสี่สิบครอบครัว ทั้งยังมีแนวโน้มชัดเจนของการจะขยายตัวต่อไป รวมถึงบทบาทของแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาร่วมกัน ในลักษณะที่เป็น “ภาคบ้านเรียน” ดังรายละเอียดในบทต้นๆ ของเอกสารรายงาน

ในการนี้ เราสามารถเห็นได้ถึง ประโยชน์สำคัญที่การศึกษาบ้านเรียนได้สร้างให้กับการศึกษาและสังคมโดยรวมอันเป็นความแตกต่างออกไปจากเดิม อย่างน้อยในเรื่องต่อไปนี้

(1) ได้ตอบสนองและสร้างรูปธรรมตามหลักการ “ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา”

จากการที่ได้รับความสนใจจากสังคม มีการสื่อสารขยายผลไปสู่สังคมวงกว้างอย่างต่อเนื่องในทุกสื่อ กล่าวได้ว่า การศึกษาบ้านเรียนเป็นหัวหอกนำของการขยายฐานการศึกษาไปสู่สังคมทั้งหมด (Education for All - All for Education) และของบทบัญญัติการให้สิทธิการจัดการศึกษาแก่องค์กร/สถาบันทางสังคมต่างๆ ตามมาตรา 12 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ จนดูเหมือนเป็นผลงานชิ้นโบว์แดงของการปฏิรูปการศึกษาตามมาตรา 12 นี้

(2) ได้ตอบสนองและสร้างรูปธรรมตามหลักการปรับเปลี่ยนบทบาทภาครัฐในโลกยุคใหม่

บ้านเรียนได้ช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐจากการรับเอาความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานมาเป็นของตน เกิดค่านิยมของการพึ่งตนเองและวิถีทางของการสร้างสถาบันครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง เป็นรูปธรรมของการเปลี่ยนผ่านจากการเอารัฐเป็นตัวตั้งในทุกๆ ด้าน มาเป็นให้ประชาชนและสถาบันทางสังคมเป็นตัวตั้ง เปลี่ยนจากการศึกษาที่รัฐเป็นผู้จัดที่มักเน้นหนักไปในทางรับใช้นโยบายทางเศรษฐกิจและการเมือง มาเป็นการศึกษาของประชาชนที่รับใช้ชีวิตที่เป็นจริง ซึ่งตรงนี้เป็นเรื่องใหญ่มีความหมายในระดับการเปลี่ยนผ่านของยุคสมัยทีเดียว

(3) ได้ตอบสนองและสร้างรูปธรรมของการจัดการศึกษา 3 รูปแบบ

กล่าวได้ว่า การศึกษาบ้านเรียนเป็นหัวหอกนำของการขยายฐานจากการศึกษาในระบบโรงเรียนไปสู่การผสมผสานการศึกษา

ทั้งสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย อย่างทุกรูปแบบมีความตัดเทียมกัน จากการศึกษาที่เริ่มมีโครงการความร่วมมือระหว่างบ้านเรียนกับโรงเรียนเกิดขึ้นในบางพื้นที่ นอกจากนี้ ยังเป็นการปูพื้นฐานที่จะมีผลต่อเนื่องกลายเป็นการศึกษาตลอดชีวิต

(4) ได้ตอบสนองและสร้างรูปธรรมของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

การศึกษานอกระบบได้กลายเป็น “ห้องปฏิบัติการ” สำคัญของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ไม่ว่าจะยกเอาหลักคิดหรือทฤษฎีของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในแง่มุมใดมากล่าว ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้อย่างมีความสุข การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้แบบพัฒนากระบวนการคิด การเรียนรู้แบบพัฒนาสุนทรียภาพพัฒนาลักษณะนิสัย กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ฯลฯ เราสามารถค้นพบความมีชีวิตชีวาของกระบวนการเรียนรู้เหล่านั้นได้ในการศึกษานอกระบบ มาถึงวันนี้มีครอบครัวบ้านเรียนจำนวนไม่น้อยที่กำลังช่วยกันสร้างสรรค์นวัตกรรมของการเรียนรู้ สิ่งสมบัตการเรียนประสบการณ์จากความเป็นจริงมากขึ้นเรื่อยๆ สามารถถ่ายทอดไปเป็นประโยชน์แก่การศึกษาโดยรวมได้

(5) ได้ตอบสนองและแก้ปัญหาให้กับครอบครัวและกลุ่มผู้เรียนที่มีลักษณะพิเศษ

กรณี เด็กที่มีความบกพร่อง พิการ เจ็บป่วย หรือมีความเป็นเลิศกว่าเด็กทั่วไป การศึกษาอย่างในโรงเรียนไม่สามารถตอบสนองและช่วยพัฒนาศักยภาพตามความแตกต่างนี้ได้ และกรณีที่ครอบครัวตกอยู่ในภาวะจำเป็น ต้องอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ขาดโรงเรียนที่มีคุณภาพเพียงพอ

ต้องย้ายภูมิลำเนาบ่อยๆ ต้องเดินทางไปต่างประเทศ เป็นต้น การศึกษาบ้านเรียนสามารถเป็นทางออกให้กับภาวะการณดังกล่าวได้

หลังจากได้ประมวลสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ทั้งหมดของการศึกษาบ้านเรียนในสังคมไทย สามารถสร้างแบบแผนของการแก้ไขปัญหาและพัฒนา รวมเป็นข้อเสนอสำหรับ แนวทางการจัดการศึกษาร่วมกันของภาคีบ้านเรียน ทั้งหมด 6 หัวข้อ ดังนี้

(1) ข้อเสนอ : การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน

(2) ข้อเสนอ : การพัฒนาแผนการจัดการศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล

(3) ข้อเสนอ : การปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

(4) ข้อเสนอ : สิทธิประโยชน์ที่พึงได้จากรัฐ

(5) ข้อเสนอ : การจัดโครงสร้างการบริหารโดยเฉพาะสำหรับการศึกษาตามมาตรา 12

(6) ข้อเสนอ : การส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาบ้านเรียนในรูปแบบเครือข่าย

ข้อเสนอ : การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน

หัวใจสำคัญในการแสวงหาแนวทางการจัดการศึกษาร่วมกันของภาคีบ้านเรียน นอกเหนือจากการสำรวจสภาพการณ์ที่เป็นอยู่เพื่อสร้างแบบแผนของการแก้ไขปัญหาต่างๆ แล้ว ยังจะต้องไม่ละเลยต่อการสร้างจินตภาพถึงผลที่ควรจะเป็นในทางสร้างสรรค์ ให้ยึดถือไว้เป็นวิสัยทัศน์เป็นธงชัยเบื้องหน้าร่วมกัน

ด้วยบ้านเรียนไม่ควรเป็นเพียงแค่การย้ายสถานที่เรียนจากโรงเรียนไปไว้ที่บ้าน โดยที่ตัวปรัชญาและการเรียนรู้ไม่ได้ต่างไปจากเดิม

ซึ่งนั่นเท่ากับเป็นการย้ำซ้ำรอยความผิดพลาดเก่าในรูปแบบใหม่ แทนแท้ที่ควรจะสร้างเสริมขึ้น ให้เป็นวิสัยทัศน์ร่วมกันของทุกฝ่ายในภาคีบ้านเรียนก็คือ “ความแตกต่างในวิถีการเรียนรู้แบบใหม่” ตรงนี้เป็นเรื่องที่จะต้องทำให้เกิดความกระจ่างยิ่งๆ ขึ้น เพื่อนำไปสู่ความมีเอกภาพในท่ามกลางความหลากหลายได้อย่างแท้จริง

ในที่นี้ ผู้วิจัยขอเสนอคุณลักษณะสำคัญอันเป็นหัวใจของวิถีการเรียนรู้แบบบ้านเรียน นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ชาวภาคีบ้านเรียนควรร่วมกันสร้างสรรค์ขึ้น ดังนี้

เรียนรู้อย่างมีจุดหมายเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สร้างแรงบันดาลใจด้วยอุดมคติ ความตระหนักในคุณค่าของชีวิตและศักยภาพความเป็นมนุษย์อันสูงส่ง บ่มสร้างศรัทธามั่นคงในความจริง ความดีงามและความมีอิสระ เพื่อการสร้างสรรค์โลกที่ยั่งยืนและมีสันติสุขให้คุณค่าทั้งในทางความสามารถที่จะดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่อย่างมีคุณภาพ รู้เท่าทัน และในทางจิตวิญญาณ มโนธรรมอันเป็นคุณลักษณะแห่งความเป็นมนุษย์ที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ตัวอื่นๆ ออกจากความคับแคบของการศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบบริโภคนิยมที่มุ่งผลิตคนเข้าสู่ตลาดแรงงานและสร้างค่านิยมของการแข่งขันเอารอดเอาเปรียบกัน มาเป็นการศึกษาที่มีความศรัทธาในเมล็ดพันธุ์แห่งความดีงามของมนุษย์ การศึกษาที่ครบพร้อมทั้งด้านความรู้และคุณธรรม สอดคล้องกับธรรมชาติที่เป็นจริงในการเรียนรู้ของมนุษย์

เรียนรู้อย่างพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ด้วยความตระหนักในความแตกต่างหลากหลายของคนแต่ละคน โดยที่คนทุกคนไม่เว้นแม้ผู้พิกลพิการล้วนมีความสามารถในการเรียนรู้และประสบความสำเร็จในชีวิตได้ตามศักยภาพแห่งตนที่ไม่จำเป็นต้อง

เหมือนกัน การเรียนรู้ที่บ้านเรียนมีความรักของพ่อแม่เป็นรากฐาน ซึ่งเป็นความรักที่ยิ่งใหญ่ที่สุด และมีโอกาสหลุดออกมาจากชั้นเรียน ขนาดใหญ่อย่างในโรงเรียน จึงมีความเป็นไปได้ที่จะสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเป็นสำคัญ ผู้เรียนเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตนเอง เริ่มต้นจากความสนใจความถนัดของตัวผู้เรียน เป็นเงื่อนไขทำให้เกิดความสุขและแรงจูงใจใฝ่เรียนออกมาจากภายในตัวผู้เรียน ได้ค้นพบธรรมชาติและศักยภาพที่แท้จริงเฉพาะของแต่ละคน แล้วต่อยอดพัฒนาศักยภาพนั้นให้เต็มสมบูรณ์ขึ้นอย่างมีความสมดุลกับพัฒนาการด้านอื่นๆ

เรียนรู้อย่างบูรณาการวิถีชีวิต คือการไม่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง แต่มุ่งเรียนรู้ในสาระความจริงของชีวิตโดยใช้ “ชีวิต” เป็นแกนหลักบูรณาการอยู่ในทุกสาระ เรียนรู้อย่างไม่แยกออกจากชีวิตจริง มุ่งให้ “วิชาการกับวิถีชีวิต” เป็นเนื้อเดียวกันให้มากที่สุด ให้อบรมรู้กระจ่างตามภาวะการณ์ที่เป็นจริงอย่างเป็นระบบของการลงมือปฏิบัติไม่ใช่แค่คำพูดคำสอน ให้เรียนรู้ได้ในทุกวิถีทาง ในท่ามกลางวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน ในทุกเวลาทุกสถานที่ เรียนรู้ได้ทั้งจากสิ่งชอบใจและไม่ชอบใจ เรียนรู้แล้วนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ จึงจะนับว่าได้เรียนรู้แน่แล้ว

ครอบครัวเรียนรู้ร่วมกัน บ้านเรียนไม่ใช่การย้ายโรงเรียนไปไว้ที่บ้านและไม่ใช่การที่พ่อแม่ตั้งตัวเป็นผู้สอนวิชาความรู้ให้กับลูกแทนครู แต่ที่ถูกต้องเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ครอบครัวทั้งครอบครัวกำลังเรียนรู้ร่วมกัน พ่อแม่เรียนรู้ร่วมกันไปกับลูก สามารถที่จะเรียนรู้ได้จากกันและกัน ซึ่งสุดท้ายจะไม่ใช่แค่การเรียนการสอน แต่จะกลายเป็นทั้งเนื้อทั้งตัว เป็นวิถีชีวิตทั้งหมดของครอบครัว นอกจากนี้ ยังขยายไปถึงการมีปฏิสัมพันธ์ทางการเรียนรู้กับสังคมนอกบ้านทั้งในครอบครัว ญาติมิตรและครอบครัวชาวบ้านเรียนด้วยกัน กระบวนการครอบครัวเรียนรู้ร่วมกันนี้นับว่าเป็นจุดเด่นเฉพาะของการศึกษาบ้านเรียนด้วย แม้โรงเรียนที่มีคุณภาพดี

ที่สุดอย่างไรก็ยังมีจุดอ่อนข้อหนึ่งตรงที่แยกเด็กออกจากครอบครัว เด็กไม่ได้เรียนรู้อะไรร่วมกับพ่อแม่และครอบครัว

วัดและประเมินผลอย่างครบพร้อมในองค์รวมของตัวผู้เรียน

คำนึงถึงธรรมชาติของสติปัญญา ความสนใจ ความถนัดในการเรียนรู้ที่มีความแตกต่างกัน หรือพหุปัญญาของผู้เรียนแต่ละคน มากกว่าการประเมินไปตามมาตรฐานของแต่ละกลุ่มสาระวิชาอย่างตายตัว ผลของการประเมินทำให้ผู้เรียนสามารถกำหนดทิศทางการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ มีความก้าวหน้าไปบนเส้นทางที่เหมาะสมของแต่ละคน โดยไม่จำเป็นต้องมีการตัดสินใจ-ตก ซึ่งเป็นการพิพากษาและไปทำลายความมั่นใจของเด็กบางส่วน

กล่าวโดยหลักการคุณลักษณะทั้ง 5 ประการนี้ ล้วนได้รับการยอมรับกำหนดเป็นหลักคิดและกระบวนการสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาอยู่บ้างแล้ว แต่เนื่องจากยังไม่เป็นวิสัยทัศน์ร่วมกันของทุกฝ่ายอย่างแท้จริง เพราะบ้างยังมองว่าเป็นหลักการที่ดีแต่ปฏิบัติไม่ได้ บ้างเชื่อว่าการศึกษาอย่างที่เป็นอย่างก็เป็นอยู่บ้างแล้ว บ้างยืนยันว่าต้องให้เป็นไปตามกฎระเบียบ กฎเป็นอย่างไรก็ปฏิบัติไปอย่างนั้นถึงแม้จะขัดกับวิสัยทัศน์ก็ตาม และโดยข้อเท็จจริงทั้งตัวหลักสูตร กฎระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน การวัดประเมินผลในระบบการศึกษาก็ยังมีส่วนที่ขัดแย้งกับหลักการคุณลักษณะทั้ง 5 ดังกล่าวอยู่จริง ๆ

ดังนั้น ถึงแม้จะมีหลักหรือคำกล่าวบางเรื่องบางอย่างในทำนองนี้ ให้พบเห็นอยู่บ้างแล้ว แต่ก็ยังต้องถือว่า การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันถึงวิถีทางของการเรียนรู้แบบใหม่ ยังคงเป็นภารกิจสำคัญอันดับแรกที่ภาคีบ้านเรียนจะต้องลงแรงช่วยกันชวนขยายพยายามทำให้เกิดผลเป็นจริงขึ้นมาให้ได้

ข้อเสนอ : การพัฒนาแผนการจัดการศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล

แผนการจัดการศึกษาของครอบครัว ถือเป็นเอกสารสำคัญ ประกอบการพิจารณาในการยื่นขออนุญาตจัดการศึกษาบ้านเรียน ตามกฎกระทรวงกำหนดให้เป็นการจัดทำร่วมกันระหว่างครอบครัวกับ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยให้เป็นไปตามความมุ่งหมาย หลักการ และแนวทางการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

ในระยะต้น ปี 2548 อันเป็นช่วงแรกของการเปิดรับจดทะเบียน เจ้าหน้าที่ของเขตจะเคร่งครัดว่า แผนการจัดการศึกษาของครอบครัวจะต้องยึดตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ถึงขนาดต้องระบุ หรือคัดลอกเอามาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นของทั้ง 8 กลุ่มสาระวิชา ลงไว้ในแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวด้วย

ต่อมาเมื่อมีการคลี่คลายจากการทำความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้น แผนการจัดการศึกษาของครอบครัวได้มุ่งเน้นไปที่การแสดงจุดมุ่งหมาย การจัดการศึกษาของครอบครัว และพัฒนาการลักษณะเฉพาะตัวของ ผู้เรียนยิ่งขึ้น มีความสำคัญในฐานะที่เป็นเข็มทิศนำทางและเป็นเครื่องมือ สำหรับการสื่อสารให้ตรงกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ดังที่ได้มีการ เน้นย้ำเรื่องนี้ไว้ในเอกสาร “คู่มือการดำเนินงานจัดการศึกษาโดย ครอบครัวยุคใหม่” ฉบับล่าสุด (สพฐ., 2549) ว่า “แผนการจัดการศึกษาโดย ครอบครัวยุคใหม่เป็นเครื่องมือที่ฉายภาพความคิดในการพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้เข้าใจได้ตรงกันระหว่างครอบครัวและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และนำไปสู่ความสามารถในการปฏิบัติของทุกฝ่ายได้อย่างมีความสุข”

“ความเข้าใจที่ตรงกัน” ถือเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง ในที่นี้ ขอเสนอ คุณลักษณะที่ควรจะเป็นของแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว ตามลักษณะเฉพาะของการศึกษาบ้านเรียนที่มีวิสัยทัศน์เบื้องต้นว่าเป็น

“ความแตกต่างในวิธีการเรียนรู้แบบใหม่” ดังนั้น ตัวแผนการศึกษาที่จะส่งผลกระทบต่อเนื่องตั้งแต่ขั้นตอนการขออนุญาตการจัดการศึกษาไปจนถึงการวัดประเมินผล จึงจำเป็นที่จะต้องแสดงได้ถึงคุณลักษณะที่แตกต่างนี้ด้วย ดังนี้

(1) กระบวนการจัดการศึกษที่บ้านเรียนโดยทั่วไปเป็นการศึกษานอกระบบผสมผสานกับการศึกษาตามอัธยาศัย

เข้าลักษณะตามความหมายในมาตรา 15(2) และมาตรา 15(3) แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ กล่าวคือ

“การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น”

แผนการจัดการศึกษที่บ้านเรียนจึงควรมีความต่างไปจากการศึกษาในระบบ (ที่ทุกอย่างต้องกำหนดไว้แน่นอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ)จากการที่มีความยืดหยุ่นสูงไม่ตายตัวสามารถปรับเปลี่ยนตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปภายใต้ทิศทางใหญ่ที่วางเป็นกรอบกำกับไว้ สามารถเลือกสรรกลั่นกรองอิงมาจากหลากหลายหลักสูตรหรือนวัตกรรมทางการศึกษาเรียนรู้ ที่เห็นว่าสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาของครอบครัว สอดคล้องกับสภาพของตัวเด็กและครอบครัว

(2) แผนการศึกษาของครอบครัวเป็นแผนการศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล

การกำหนดจุดมุ่งหมาย สาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ จึงต้องวางอยู่บนสภาพพัฒนาการที่เป็นจริงของตัวผู้เรียนเฉพาะบุคคล ตามธรรมชาติในการเรียนรู้ พหุปัญญา ความถนัดความสนใจ (แววจลัด) และอัตราความเร็วหรือระยะเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งมีความแตกต่างกันตรงนี้เป็นโอกาสสำคัญในการหลุดออกจากข้อจำกัดของชั้นเรียนขนาดใหญ่ที่ต้องใช้หลักสูตร แผนการศึกษาและการวัดประเมินผลเป็นพิมพ์เขียวเดียวสำหรับเด็กทุกคนเหมือนกันหมด เป็นเงื่อนไขเปิดทางให้บ้านเรียนสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมตามแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ได้

(3) แผนการศึกษาของครอบครัวเป็นการบูรณาการวิถีชีวิตมากกว่าจัดการเรียนการสอนเป็นวิชาๆ

โดยมุ่งเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตัวเองเป็นสำคัญ กระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นได้มาจากกิจกรรมและสถานการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวัน เรียนรู้จากสื่อ แหล่งเรียนรู้ การเดินทาง การสังสรรค์สังนทานการ กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์งานอดิเรก ฯลฯ แผนการศึกษาบ้นเรียนจึงไม่ควรที่จะไปกำหนดจำนวนชั่วโมงเวลาเรียนของแต่ละกลุ่มสาระวิชาเหมือนอย่างของการศึกษาในระบบ

ปัญหาของเรื่องแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวนอกเหนือจาก**คุณลักษณะที่ควรเข้าใจให้ตรงกัน** ทุกฝ่ายแล้ว ยังพบปัญหาสำคัญอีกข้อหนึ่งคือ ที่ผ่านมายัง **ขาดตัวอย่างรูปธรรม** ที่สามารถสร้างความเห็นพ้องต้องกันของทุกฝ่าย ผู้วิจัยจึงได้จัดทำตัวอย่างแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวขึ้น จำนวน 3 แผน จาก 3 ครอบครัวบ้านเรียน เพื่อให้เป็นแนวทางแก่ทั้งครอบครัวและเจ้าหน้าที่ สพท. โดยตัวอย่าง

ทั้งสามเรียงเรียงปรับประยุกต์มาจากแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวที่ได้รับอนุมัติจาก สพท. แล้วประกอบด้วย

1. แผนการจัดการศึกษาครอบครัวแบ่งหอม ได้รับอนุมัติจาก สพท. ปทุมธานี เขต 2
2. แผนการจัดการศึกษาครอบครัวแนววิธึรนนท์ได้รับอนุมัติจาก สพท. สุพรรณบุรี เขต 1
3. แผนการจัดการศึกษาครอบครัวสังวรเวชภัณฑ์ ได้รับอนุมัติจาก สพท. กรุงเทพฯ เขต 2

แต่ละแผนมีลักษณะเด่นของตนเอง โดยเฉพาะในความเป็นแผนการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยรวมสามารถแสดงได้ถึงปรัชญาหรือทัศนะทางการศึกษาและความมุ่งมั่นตั้งใจจริงของครอบครัว รวมทั้งความละเอียดอ่อนในการสังเกตและเข้าใจต่อพัฒนาการของบุตร อันเป็นพื้นฐานนำไปสู่การให้น้ำหนักวางทิศทางการจัดสาระและกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องตามหลักการยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนการแสดงออกถึงพลังในการริเริ่มสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรมการศึกษาซึ่งทำให้แผนการจัดการศึกษาของครอบครัวกลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทั้งในตัวของมันเองและต่อการปฏิรูปการศึกษาของสังคมโดยรวม

ทั้งสามแผนนี้ ต่อมาทาง สพฐ. ได้นำไปใช้ประกอบอยู่ในคู่มือการดำเนินงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัวฯ ฉบับล่าสุด จึงถือได้ว่าเป็นตัวอย่างแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวที่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการแล้ว

เนื่องจากแต่ละแผนมีความยาวอยู่พอสมควร ในบทนี้จึงคัดเฉพาะ “แผนการศึกษาของครอบครัวแบ่งหอม” มานำเสนอเพียงแผนเดียว ส่วนแผนการศึกษาของครอบครัวแนววิธึรนนท์ และครอบครัว

สังวรเวชภัณฑ์ นำเสนอไว้ในภาคผนวกท้ายเล่ม ทั้งนี้ เพื่อให้สาระของข้อเสนอเรื่องแผนการจัดการศึกษาของครอบครัวมีความต่อเนื่องกับสาระในข้อเสนอในเรื่องอื่นๆ ถัดไป

แผนการจัดการศึกษาครอบครัวแบบทอม

ข้อมูลพื้นฐานของครอบครัว

คุณพ่อ นายไชยวัฒน์ แบ่งหอม อายุ 46 ปี รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) ปัจจุบันประกอบอาชีพทนายความ

คุณแม่ นางชুমมาศ แบ่งหอม อายุ 43 ปี สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาอาชีวศึกษาและงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล เคยสอนหนังสือระดับอุดมศึกษาและบัณฑิตศึกษามา 10 ปี ปัจจุบันเป็นคุณแม่ของลูกตลอด 24 ชั่วโมง

ที่อยู่ 34/28 หมู่ 7 ซอยจามร(ค) ตำบลคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

เหตุผลในการจัดการศึกษาของครอบครัว

วิถีชีวิตของครอบครัวเป็นไปบนพื้นฐานแบบไทย เน้นธรรมชาติผสมผสานกับเทคโนโลยีเท่าที่จำเป็น คุณพ่อทำงานคนเดียว คุณแม่ทำหน้าที่แม่บ้านจัดการเรื่องลูกเป็นหลัก ให้ความสำคัญกับลูกเป็นอันดับหนึ่ง การตัดสินใจเลือกจัดการศึกษาโดยครอบครัวเริ่มที่พ่อแม่ก่อนแล้วไปสู่ลูก ให้ลูกเป็นเข็มทิศ โดยฟังฟังกระบวนการทางสังคมและสาระทางวิชาการประกอบกันไป แต่ทุกอย่างต้องไม่ขัดแย้งกับแนวคิดพื้นฐานของครอบครัวและการเรียนรู้อย่างมีความสุขของลูก

เหตุผลที่เลือกจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้กับลูก โดยสรุปที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่

1. แนวคิดพื้นฐานของพ่อแม่ไม่สอดคล้องกับระบบการศึกษาในปัจจุบัน
2. ธรรมชาติของตัวลูก พฤติกรรม บุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย ตลอดจนพัฒนาการด้านต่างๆ (ที่เฝ้ามองจากการเลี้ยงลูกด้วยตนเอง) เห็นว่าไม่เหมาะสมกับการศึกษาในระบบ

กระบวนการต่างๆ เพื่อการเตรียมความพร้อมของครอบครัว

1. การอ่านหนังสือและความรู้เกี่ยวกับเด็ก สุขภาพ โภชนาการ จิตวิทยา สังคมวิทยา และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่เริ่มตั้งครรภ์

2. หลังคลอดเข้าสู่กระบวนการเลี้ยงลูก ตามหลักการสมัยใหม่ผสมกับข้อมูลดั้งเดิมจากคุณย่าคุณยาย เป็นไปตามธรรมชาติจากความรักความรู้สึกของพ่อแม่ที่มีต่อลูก

3. เมื่อเริ่มตัดสินใจเลือกแนวทางการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ได้ค้นหาข้อมูลทีละชิ้นซึ่งขึ้นในเรื่องทางการศึกษา จากแหล่งข้อมูลเฉพาะเจาะจงทั้งจากหน่วยราชการ สื่อมวลชน และครอบครัวผู้มีประสบการณ์จัดการศึกษามาก่อน

4. เริ่มลงมือจัดการศึกษาตั้งแต่เมื่อลูกอายุได้ 2 ปี 6 เดือน โดยเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มครอบครัวที่รวมตัวกันเป็นศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นสถาบันบ้านเรียนไทย และเข้าร่วมการสัมมนาทางวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

5. รวบรวมประสบการณ์ที่ได้จากการลงมือทำ การสังเกต การทดลอง การเลียนแบบ จนที่สุดมาเป็นแนวทางการจัดการศึกษาของครอบครัวแบ่งหอม

ข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน

ด.ช.มาศวัฒน์ แบ่งหอม อายุ 6 ปี 10 เดือน (เกิดวันที่ 3 เมษายน 2541) ยังไม่เคยเข้าเรียนในโรงเรียน

ระดับการศึกษาที่จัด ระดับประถมศึกษา ช่วงชั้นที่ 1

ครอบครัวได้จัดโปรแกรมการเรียนรู้ที่เริ่มมีความเข้มข้นตั้งแต่อายุได้ 3 ปี ทุกโปรแกรมจะอยู่บนพื้นฐานการเล่นและพัฒนาการของตัวลูกเป็นหลัก โดยแทรกอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นจริงของครอบครัว

โปรแกรมการเรียนรู้ที่จัดเตรียมในช่วงอายุ 3-5 ปี ได้แก่ (1) สีและรูปทรง พร้อมทั้งการสร้างความสนใจในการวาดภาพระบายสี (2) ตัวเลข กระบวนการของการนับ การทำความเข้าใจกับตัวเลขทั้ง 10 ตัว (3) ทำความรู้จักพยัญชนะไทย ทั้ง 44 ตัว (4) กิจกรรมกลุ่มกับเด็กทั้งวัยเดียวกันและต่างวัย (5) สร้างสมาธิให้นั่งกับที่ได้นานๆ (6) ปลูกฝังให้รักการอ่าน (7) ปลูกฝังเรื่องธรรมชาติ (8) เชื่อมโยงสภาพสังคมระหว่างเมืองกับชนบท (9) ปลูกฝังระเบียบวินัยภายในบ้าน (10) อบรมมารยาททั่วไปของสังคม

พัฒนาการเมื่ออายุได้ 5 ปี

(1) มีความมั่นใจในการแยกแยะสีและรูปร่างการใช้สีมีการผสมผสานมากขึ้น วาดภาพเป็นรูปเป็นร่าง บอกเล่าอธิบายได้ถึงงานที่ตัวเองทำ ทักษะการตัดกระดาษตามรูปร่างและตามเส้นทำได้ดีขึ้น แต่โดยรวมแล้วความสนใจในการวาดภาพระบายสีถือว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับเด็กวัยเดียวกัน

(2) สามารถนับจำนวนได้ถึงหลักร้อย จำตัวเลขทั้ง 10 ได้แม่นยำ เคยเข้าเรียนเสริมที่คูมองระยะหนึ่ง แต่ลูกไม่ชอบจึงหยุดเรียน

(3) จุดจำปัญญชนะไทยได้ทั้งหมด ถามตัวไหนก็สามารถตอบได้ทันที มีพัฒนาการด้านการเขียนดีขึ้น เขียนเป็นคำๆ ได้อย่างถูกต้อง เช่น พ่อ แม่ บ้าน หมา แมว เป็นต้น แต่ยังไม่สวยงาม

(4) กิจกรรมกลุ่มกับเด็กๆ เป็นสิ่งที่ลูกชอบมากที่สุด ยิ่งมีคนยิ่งคึกคัก เล่นได้กับคนทุกเพศทุกวัย เมื่อพบกลุ่มเด็กด้วยกันจะวิ่งเข้าหาทันทีไม่ว่าจะรู้จักกันหรือไม่ก็ตาม ถ้าถูกรังแกจะอดทนมากไม่ร้องไห้ เว้นแต่จะเจ็บมากจริงๆ ชอบการเล่นที่เป็นแบบเคลื่อนที่ วิ่ง กระโดด ขี่จักรยาน ปีนป่าย เล่นแบบออกกำลัง การเล่นแบบนั่งอยู่กับที่ เช่น เล่นขายของ ต่อจิกซอ จะเล่นอยู่ได้ไม่นาน

(5) การสร้างสมาธิให้อยู่นิ่งนานขึ้น ยังไม่สำเร็จ ยังต้องเพิ่มวิธีการเพิ่มกิจกรรม อาจต้องปล่อยเวลาให้ถึงวัยที่ความสนใจลดลงหรือเปลี่ยนเป็นความสนใจที่ลูกควบคุมได้เอง แต่จุดนี้ถือเป็นลักษณะเด่นของลูกก็ได้ คือแข็งแรง มีพลังกำลัง คล่องแคล่ว รวดเร็ว มีแนวของความเป็นนักกีฬา

(6) ลูกรักหนังสือ หนังสือที่ชอบจะเอามาอ่านดูเป็นประจำ แต่มักขอให้แม่อ่านให้ฟัง พยายามสร้างความคุ้นเคยกับการสะกดคำ การอ่านเต็มประโยคให้อ่านหนังสือจากเล่มที่ชอบ วันเว้นวันหรือเป็นช่วงๆ เพื่อไม่ให้รู้สึกเบื่อหนังสือและรอให้มีความพร้อมในการอ่านมากกว่านี้

(7) ลูกชอบธรรมชาติพอๆ กับเทคโนโลยี สถานที่ไม่มีไฟฟ้า น้ำประปาไม่สะดวกสบาย ลูกยังสนุกได้เต็มที่ไม่เคยปฏิเสธที่จะไป ชอบทะเล น้ำตก รักร้าที่เป็นป่า ชอบแบบโลดโผนเผชิญภัยในธรรมชาติ รู้ได้ถึงเรื่องการพยายามดูแลความสะอาดของแหล่งน้ำ รู้จักเสียตายเมื่อเห็นไฟไหม้ป่า

(8) ครอบครัวมีคุณปู่คุณย่าอยู่กำแพงเพชร คุณตาคุณยายอยู่ชัยภูมิ ตั้งแต่เล็กลูกมีโอกาสเดินทางไปเยี่ยมสม่ำเสมอ ได้เห็นวิถีชีวิตที่แตกต่าง

ได้สัมผัสเรียนรู้ทั้งด้านสังคม ธรรมชาติ ได้ทักษะที่ผสมผสานในการใช้ชีวิต เป็นการเรียนรู้แบบสะสมประสบการณ์จากคนในครอบครัวต่างวัยต่างสถานที่ เป็นสาเหตุสำคัญทำให้ลูกเป็นเด็กที่ปรับตัวได้ง่ายและได้ดี เป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างเสริมทักษะชีวิต

(9) ระเบียบวินัยภายในบ้าน ลูกสามารถปฏิบัติกิจวัตรในชีวิตประจำวัน เช่น การทานอาหารร่วมกัน ช่วยคุณพ่อล้างรถ ช่วยคุณแม่ตากผ้า เก็บของเล่น เก็บหนังสือเข้าที่ และจัดการภารกิจส่วนตัว อาบน้ำ แปรงฟัน แต่งตัวได้ด้วยตัวเอง

(10) การอบรมมารยาททั่วไปของสังคม พ่อแม่จะทำเป็นตัวอย่างพร้อม กับบอกย้ำในเรื่องสำคัญ ลูกสามารถปฏิบัติได้ตามสมควร เช่น การยกมือไหว้ สวัสดีผู้ใหญ่ การกล่าวคำขอโทษ กล่าวคำขอบคุณ การพูดจาสุภาพ การเดินด้วยความระมัดระวัง เป็นต้น

สรุปผลพัฒนาการในปัจจุบัน เมื่ออายุ 6 ปี 10 เดือน

ด้านร่างกาย สูง 121 เซนติเมตร น้ำหนัก 25.5 กิโลกรัม สุขภาพแข็งแรง ว่องไว ปรวดเปรี้ยว ชอบโลดโผน ชอบการออกกำลังกาย วิ่งมากกว่าเดิน มีความอดทนต่อความเจ็บปวดทางร่างกายสูงมาก ไม่มีโรคประจำตัว

ทักษะทางด้านกีฬา ว่ายน้ำได้ดี เข้าร่วมการแข่งขันว่ายน้ำตั้งแต่ปี 2547 ซึ่งก็เรียนได้คล่องแคล่วและได้ระยะทางไกล วิ่งได้ดีทั้งระยะสั้นและระยะไกล

ด้านจิตใจ อารมณ์และสังคม ร่าเริง แจ่มใส ซุกซน ช่างพูดช่างคุย ปรับตัวเข้ากับคนอื่นได้ดี เป็นฝ่ายเข้าหาคนอื่นก่อนเสมอ ไม่กลัวคนแปลกหน้า ชอบการเข้าร่วมกิจกรรมกับทั้งต่างวัยและวัยเดียวกัน มารยาทพื้นฐาน เช่น การเคารพผู้ใหญ่ การขอโทษ ขอขอบคุณ ทำได้ดี มีความเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่น มีความอยากรู้ อยากเห็น ตลอดเวลาจนเหมือนรุ่นวายุในบางครั้ง ยังไม่มีความเข้าใจเหตุการณ์ทางด้านนามธรรมบางอย่าง เช่น ความตาย แต่สามารถเข้าใจความสัมพันธ์ในครอบครัวได้เป็นอย่างดี

ด้านสติปัญญา ชอบซักถามและสามารถพูดจาทอบโต้ได้ถูกต้องตามสถานการณ์ ไม่ชอบการคิดคำนวณในเชิงคณิตศาสตร์ แต่มีทักษะความคิดวิเคราะห์ในเชิงสังคมเหมาะสมกับสภาพและวัย มีความจำระยะยาวดีแต่ความจำระยะสั้นยังต้องปรับปรุง ยังขาดสมาธิในเรื่องที่ไม่สนใจ เป็นเด็กในกลุ่ม Practice Learning และ Extrovert

ด้านอื่น ๆ รู้จักการเก็บออม สะสมของเล่น รักความอิสระ ชอบที่โล่งกว้าง ไม่ชอบอยู่ในห้องที่มีพื้นที่จำกัด ยังขาดความระมัดระวังในเรื่องความปลอดภัย

ความมุ่งหมายของครอบครัวในการจัดการศึกษาให้กับลูก

นอกเหนือจากจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยทั่วไปแล้ว ครอบครัวมีจุดมุ่งหมายโดยเฉพาะ ดังนี้

1. ต้องการให้เกิดการเรียนรู้อย่างอิสระ เป็นไปตามธรรมชาติและศักยภาพของลูก เป็นเรื่องที่ยากเรียนอยากรู้อย่างแท้จริง
2. สร้างค่านิยมและทัศนคติในด้านการศึกษาที่แตกต่างไปจากเดิม
3. มุ่งสร้างเสริมคุณลักษณะที่ควรมีในตัวลูก คือ มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต รู้ผิดชอบชั่วดี มีคุณธรรมจริยธรรมตามมาตรฐานอันเป็นคุณแก่ตนเองและสังคม สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

การจัดสาระ/ความรู้

1. จุดเน้นตามศักยภาพและพัฒนาการของลูก

เน้นศักยภาพในเชิงกีฬาที่ลูกมีแววมมาตั้งแต่เล็ก กำหนดประเภทกีฬา เวลาในการฝึกซ้อมและแข่งขัน เรียนรู้กฎกติกา มารยาทในการเล่นกีฬา และการแข่งขัน สร้างโครงสร้างทางร่างกายให้พร้อม การดูแลฟื้นฟูกล้ามเนื้อ การดูแลด้านโภชนาการ โดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง

ประเภทกีฬาหลักที่กำลังเรียนรู้ฝึกฝน ได้แก่ วอลเลย์บอล วิ่ง และจักรยาน

วอลเลย์บอล เข้าเรียนวอลเลย์บอลอย่างถูกต้องตั้งแต่อายุ 4 ปี ที่โรงเรียนวอลเลย์บอลพรหมประทาน ซึ่งเป็นโรงเรียนวอลเลย์บอลที่ได้รับอนุญาตถูกต้องจากกระทรวงศึกษาธิการ และสังกัดสมาคมวอลเลย์บอลแห่งประเทศไทย โดยจะฝึกสัปดาห์ละ 4 วันๆ ละ 1 ชั่วโมง 30 นาที ถ้าเป็นช่วงก่อนการแข่งขัน 1 เดือนต้องซ้อมทุกวันๆ ละอย่างน้อย 1 ชั่วโมง ได้เข้าสู่กระบวนการเป็นนักกีฬาวอลเลย์บอลรุ่นอายุ 6 ปี ตั้งแต่ปลายปี 2547 เข้าร่วมแข่งขันในนามโรงเรียนวอลเลย์บอลพรหมประทาน 2 ครั้ง ได้รับ 2 เหรียญเงิน 1 เหรียญทองแดง จากการแข่งขัน 4 รายการ

การวิ่ง และขี่จักรยาน ฝึกซ้อมสัปดาห์ละ 2 วันๆ ละ 1 ชั่วโมง ตามสถานที่ต่างๆ ที่เหมาะสมภายใต้การดูแลของพ่อและแม่

ในอนาคต กีฬาที่มีความเป็นไปได้ที่ลูกสามารถจะพัฒนาไปเป็นนักกีฬาที่ยอดเยี่ยม ได้แก่ ไตรกีฬา

2. สารที่เป็นอันเหมาะสมกับสภาพและวัยและการดำรงตนในสังคม

ภาษาไทย เน้นการอ่านและเขียนที่ถูกต้องตามหลักภาษาไทย ให้มีการเขียนบันทึกประจำวัน เขียนจดหมายโต้ตอบกับเพื่อน เชื่อมโยงภาษากับการสื่อสารที่ทำให้ได้ฝึกทักษะการเขียนอ่านและเพิ่มความซับซ้อนของมิติทางสังคม

ภาษาอังกฤษ จัดให้เข้าเรียนกับครูผู้เชี่ยวชาญโดยตรง สัปดาห์ละ 2 วัน วันละ 1 ชั่วโมง ตามเนื้อหาสาระที่ครูกำหนดโดยคำนึงถึงความพร้อมของเด็ก

คณิตศาสตร์ เน้นเรื่องระบบจำนวน การนับ หลักเลข การบวก ลบ คูณ หาร เครื่องหมายและสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ รูปทรงและการคิดคำนวณ

วิทยาศาสตร์ เน้นการเรียนรู้ของจริงจากธรรมชาติรอบตัวมากกว่ารู้จากในหนังสือตำรา เมื่อเห็นและสัมผัสจากของจริงแล้วจึงเข้าสู่กระบวนการเพิ่มเติมสาระจากตำรา เช่น รู้จักการเจริญเติบโตของต้นไม้จากการปลูกและเฝ้าดูการเปลี่ยนแปลง รู้จักร่างกายจากการพิจารณาเปรียบเทียบร่างกายของตนเองกับของพ่อแม่ของเพื่อนๆ เรียนรู้เรื่องโลกและธรรมชาติจากทุกที่ๆ ไป ทุกที่ๆ อยู่ เป็นต้น มีลักษณะสะสมความรู้และประสบการณ์ไปตามสภาพและวัย ที่เชื่อมโยงถึงกันตลอดเวลา เรื่องใดที่ลูกสนใจแม้อาจไม่ตรงหรือไม่มีในหลักสูตรครอบครัวยังจะนำพาไปสู่แหล่งความรู้และการค้นหาข้อมูลร่วมกัน เพื่อให้เด็กองค์ความรู้และนำมาใช้ประโยชน์ได้ในสถานการณ์จริง

ศาสนา สังคม ศิลปวัฒนธรรมและจารีตประเพณี เรียนรู้จากกระบวนการจริงในการใช้ชีวิต การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ศาสนา ประเพณี สัมผัสทุกอย่างจากชีวิตประจำวันที่เติบโตอยู่ท่ามกลางสังคมที่เป็นจริง เรียนรู้การอยู่ร่วมกันผ่านกิจกรรมกลุ่มที่ดำเนินอย่างสม่ำเสมอทั้งภายในและภายนอกครอบครัว เรียนรู้การมีคุณธรรมจากการถ่ายทอดการเห็นตัวอย่างที่ดีจากพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ลุงป้า น้าอา และการสกัดกันสิ่งที่ไม่เหมาะสม พยายามขัดเกลาลักษณะนิสัยที่ดีฝึกปฏิบัติจนเกิดเป็นแบบแผนประจำตัวติดกายติดใจเด็กตลอดไป หากลูกมีความต้องการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งในเรื่องใดจะนำพาเข้าสู่กระบวนการค้นคว้าข้อมูลจากทุกแหล่ง ทุกสื่อ อันเป็นการต่อยอดความรู้ยิ่งๆ ขึ้นไป

เทคโนโลยี เรียนรู้จากการปฏิบัติในวิถีชีวิต ให้สามารถใช้อุปกรณ์ทุกอย่างได้เมื่อจำเป็น เน้นการใช้เพื่อการสื่อสารที่ถูกต้อง เรียนรู้ถึงพัฒนาการของอุปกรณ์แต่ละอย่าง ภายใต้การดูแลของพ่อแม่อย่างใกล้ชิดและเท่าที่จำเป็น โดย

ครอบครัวจะเน้นกระบวนการตามธรรมชาติก่อนเสมอ สำหรับคอมพิวเตอร์เน้นการใช้เพื่อทักษะการค้นหาความรู้ ด้วยการเล่น Education game และ Internet

ศิลปะ เป็นเรื่องที่ถูกไม่ชอบ มีความสนใจและพัฒนาการน้อยมากเมื่อเทียบกับเด็กวัยเดียวกัน จะไม่กำหนดสาระตายตัวแต่ใช้วิธีชี้ให้ดู ขวนกันเล่น ขวนกันทำ ไม่จำกัดเวลาแต่ประมาณสัปดาห์ละ 3-4 ครั้ง โดยให้มีความเชื่อมโยงกับสาระทางวิทยาศาสตร์ รูปทรงทางเรขาคณิต และสาระความรู้อื่นๆ ด้วย เพื่อสร้างความสนใจและความคุ้นเคย

การจัดกระบวนการเรียนรู้

1. สิ่งที่บอก ที่สอน ที่อบรมและปฏิบัติต่อลูก ล้วนเกิดจากธรรมชาติในความรักที่มีต่อลูกและเป็นตามธรรมชาติของความสัมพันธ์ในครอบครัว ทุกอย่างออกมาจากภายในแล้วจึงเพิ่มเติมปรุงแต่งด้วยความรู้จากหนังสือตำราจากสังคมภายนอก จากประสบการณ์การเลี้ยงดูลูกด้วยตัวเองตลอด 24 ชั่วโมง พบว่าการเรียนรู้ของลูกมีอยู่ตลอดเวลาในการใช้ชีวิตปกติประจำวัน ช่วยกระตุ้นการเรียนรู้ของพ่อแม่ให้เกิดมีขึ้นตามไปด้วย สิ่งที่ถูกไม่ต้องเผชิญ คือ การรีบตื่นนอนเพื่อไปโรงเรียน ลูกจึงมีเวลาเป็นของตัวเอง ตื่นนอนเองในตอนเช้าเป็นเวลาสม่ำเสมอทุกวันโดยไม่ต้องปลุก เกิดการเรียนรู้อย่างอิสระตลอดทั้งวันด้วยตัวเอง ลูกจะเป็นผู้เชิญชวนให้พ่อแม่จัดสรรข้อมูลให้ตามที่ต้องการอยากเล่นอยากเรียน หมุนเวียนไปตามความสนใจ กลายเป็นแบบแผนเวลาโดยอัตโนมัติ วงจรของลูกเกิดตามพัฒนาการตามวัยและตามลักษณะของตัวเอง แม้เคยลองจัดเวลาให้อยู่ช่วงหนึ่งแล้วไม่ได้ผล จึงปล่อยให้ทำตามธรรมชาติของลูก ในที่สุด ก็เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ลูกเป็นผู้นำ พ่อแม่เป็นผู้ตาม ไม่ต้องบังคับ ไม่ต้องจัดตารางเวลา เพียงแต่พ่อแม่คอยสังเกตความเปลี่ยนแปลงและปรับเปลี่ยนการส่งเสริมสนับสนุนตามพัฒนาการของลูก

2. พัฒนาการกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองให้เกิดกับลูกอย่างต่อเนื่องด้วยการ

- 2.1 ให้ลูกสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เน้นการค้นคว้าหาข้อมูลโดยตรงจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย โดยอาศัยพื้นฐานความสามารถจากการอ่านและเขียน ไม่เน้นการท่องจำแต่จะเน้นการเข้าสู่ข้อมูลด้วยการค้นคว้าและการจดบันทึก

2.2 ให้ลูกสร้างสาระการเรียนรู้ที่ตนเองพึงพอใจ จัดเนื้อหาเองตามความสนใจความอยากรู้ แม้จะไม่สอดคล้องตามลำดับของหลักสูตรกระทรวง เพื่อให้เกิดการก่อรูปทางความคิดความรู้อย่างเป็นธรรมชาติ

2.3 ให้ลูกพัฒนาทุกอย่างด้วยตนเองตามศักยภาพที่มีอยู่ในตัว ไม่มีการบังคับเรื่องเวลาเรียนหรือแบบแผนการเรียนรู้ แต่จัดสาระความรู้ที่เหมาะสมกับสภาพและวัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง

3. เชื่อมโยงความสัมพันธ์ในการใช้ชีวิตที่เป็นจริงประกอบกับข้อมูลต่างๆ โดยนำความสนใจใคร่รู้ของลูกมาเป็นตัวหลักในการจัดสาระการเรียนรู้ที่สูงขึ้นเป็นลำดับ ภายใต้สถานการณ์จริง ในการสนับสนุนดูแลให้คำแนะนำของคนในครอบครัว ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญ สถาบันที่เป็นตัวแทนขององค์ความรู้เหล่านั้น

4. เรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง ในองค์ความรู้ที่จำเป็น เช่น ด้านกีฬา โภชนาการ ภาษาอังกฤษ เป็นต้น

5. เรียนรู้จากห้องเรียนในโลกกว้าง โดยพิจารณาจากความสนใจของลูกและสภาพความสัมพันธ์ของครอบครัวกับเครือข่ายและสังคมภายนอก มีการบันทึกข้อมูลเหตุการณ์และผลที่เกิดขึ้นในทางการเรียนรู้ เช่น ความพึงพอใจ ความสนใจต่อเนื่อง ความรู้ความเข้าใจที่แสดงออก เป็นต้น ตัวอย่างกิจกรรมห้องเรียนในโลกกว้าง ได้แก่ การไปเยี่ยมคุณปู่คุณย่าที่กำแพงเพชร เยี่ยมคุณตาคุณยายที่ชัยภูมิ ร่วมดูคุณพ่อทำงานโดยเฉพาะเมื่อไปทำงานต่างจังหวัด ร่วมเทศกาลงานประเพณีในชุมชน ไปแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์วิทยาศาสตร์ และอื่นๆ เป็นต้น

6. กิจกรรมกลุ่มครอบครัวร่วมเรียนรู้ เป็นการรวมกลุ่มเรียนรู้ร่วมกับครอบครัวบ้านเรียนด้วยกัน และครอบครัวอื่นๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กันทั้งของพ่อแม่และเด็ก เน้นการปฏิบัติเสริมทักษะประสบการณ์มากกว่าทางวิชาการ และพยายามให้มีความต่อเนื่องเพื่อต่อยอดประสบการณ์ความรู้ กิจกรรมมีทั้งลักษณะครอบครัวช่วยกันจัดขึ้นในรูปค่ายเรียนรู้ การไปทัศนศึกษาแหล่งเรียนรู้ต่างๆ การเรียนรู้จากวิทยากร ผู้เชี่ยวชาญ ปรชาญชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น

7. การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ พ่อแม่ถือเป็นสื่อที่สำคัญที่สุดสำหรับลูก ทุกอย่างถูกถ่ายทอดภายใต้เงื่อนไขของความเป็นจริง ทั้งความรู้ ทักษะคิ อารมณ์ ตลอดจนกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ทำให้เกิดพัฒนาการที่ตัวพ่อแม่และถ่ายทอดสิ่งที่เหมาะสมดีงามให้กับลูกอย่างเป็นธรรมชาติ และเป็นพื้นฐานสำคัญก่อให้เกิดความแข็งแกร่งของครอบครัวในทุกด้าน สำหรับสื่ออื่นๆ ได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสาร สื่อเทคโนโลยี วิทยุทัศน์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต สื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ทั้งหมดได้จัดเตรียมไว้ทุกสภาวะและสาขาวิชาที่เหมาะสมกับสภาพและวัยของลูก พร้อมเพื่อการใช้งาน

แนวทางการวัดและประเมินผล

วัดจากพัฒนาการความก้าวหน้าในแต่ละด้าน เน้นการปฏิบัติ

การเก็บชิ้นงานจากผลการทำงานตามที่มอบหมาย

จากการสังเกต พูดคุย การทดสอบด้วยวิธีโต้ตอบ (สัมภาษณ์หรือ Oral Test) เพื่อให้ถ่ายทอดแสดงความคิดเห็นอันมีลักษณะเฉพาะหน้า

สอบถามจากบุคคลรอบข้างที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นครั้งคราวและใกล้ชิดกับลูก โดยเฉพาะในเรื่องไหวพริบสติปัญญา การโต้ตอบเชิงเหตุผล การแก้ปัญหา ลักษณะนิสัย มารยาท เป็นต้น

บันทึกกิจกรรมการเรียนรู้เป็นลายลักษณ์อักษร ด้วยภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว โดยพ่อแม่

ข้อเสนอ : การปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในการจัดการศึกษาบ้านเรียนพ่อแม่ผู้จัดการศึกษาย่อมปรารถนา ในผลลัพธ์ที่ตกกับตัวลูกของตนโดยตรงคือ ลูกเติบโตงอกงามไปตามจุดมุ่งหมายที่คาดหวังไว้ ทำนองเป็นคนเก่ง คนดี มีความสุขตามสมควรแก่ตน ในขณะที่ ภาครัฐผู้กำกับดูแลก็ย่อมปรารถนาให้เกิดสัมฤทธิ์ผลที่ดีของการจัดการศึกษาบ้านเรียนเช่นกัน กล่าวคือ ทั้งสองฝ่ายต่างมุ่งเน้น และต้องการให้เกิด “คุณภาพ” ไม่มีฝ่ายใดจะมีเจตนาละเลยในเรื่องคุณภาพ

แต่ปมเงื่อนสำคัญอยู่ที่มุมมองที่ต่างกันในเรื่องเดียวกันนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ “คุณภาพ” ถูกตีความว่าเป็น “มาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของกระทรวงศึกษาธิการ” และถูกยืนยันว่า “มาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอนสำหรับการศึกษาในระบบ ต้องถูกนำมาใช้กับผู้เรียนในการศึกษากลับบ้านเรียนอย่างไม่สามารถปรับได้แต่อย่างใดทั้งสิ้นเพื่อให้ได้มาตรฐานคุณภาพเดียวกัน” ถึงแม้บ้านเรียนจะเป็นการศึกษาแบบนอกระบบและตามอัธยาศัยก็ตาม

ในการพิจารณาปมเงื่อนที่สำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยมีข้อควรพิจารณาที่มีความต่างออกไปใน 2 ประเด็นใหญ่ ดังนี้

ประเด็นแรก คุณภาพของการจัดการศึกษาผลลัพธ์สุดท้าย ควรประเมินกันที่คุณลักษณะที่เกิดขึ้นจริงในตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ อย่างมีความเป็นองค์รวมมากกว่าแยกส่วน

โดยเฉพาะคุณลักษณะที่ “รู้จริงจนผู้รู้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับความรู้หรือสิ่งที่ถูกรู้” (ยถาภูตสัมมัมปิปัญญา) หรือไม่เพียงรู้ แต่เพื่อที่จะ “เป็น” (Being) ให้ได้มากที่สุด คุณภาพที่แท้ันบังเกิดขึ้นจริงภายใน

ตัวผู้เรียนเช่นนี้ ท่านพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้เคยอธิบายไว้ กล่าวโดยสรุปให้พิจารณาจากคุณลักษณะ ดังนี้

“เกิดขึ้นทีละน้อย” ความต้องการอย่างสำคัญเริ่มแรกที ควรพัฒนาขึ้นก่อนในกระบวนการพัฒนาคน ก็คือความต้องการหรือความรักในการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้กลายเป็นความสุขที่ได้รับการตอบสนองความต้องการที่จะได้นั้น

“เรียนรู้ได้จากทุกสิ่ง” เมื่อคนเริ่มการศึกษาโดยเพื่อสนองความต้องการที่จะเรียนรู้ของตนอย่างแท้จริง ก็จะไม่ขึ้นกับความชอบใจหรือไม่ชอบใจ ประสบการณ์หรือสถานการณ์ทุกอย่างล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น และมีความสุขได้ทั้งจากสิ่งที่ชอบใจและไม่ชอบใจ ถึงตอนนี้คนจะเริ่มพัฒนาแล้ว จากมิติของความสุขที่เปลี่ยนแปลงไป บุคคลนั้นเริ่มพ้นจากสังสารวัฏแห่งสุขและทุกข์จากการพบสิ่งที่ชอบใจ และไม่ชอบใจ

“ยิ่งยากยิ่งทำหาย” ขึ้นต่อไปคนจะก้าวไปสู่ความตระหนักรู้ว่า จากสิ่งที่ไม่ชอบใจ สิ่งที่เป็นปัญหาหรือยากลำบาก เรามักเรียนรู้ได้มากกว่าสิ่งที่ง่ายหรือชอบใจ ทำให้เกิดความสุขได้แม้จากการพบสิ่งที่ยาก พบปัญหาให้แก้ไข

“นำไปเชื่อมโยง” เมื่อเรียนรู้และได้ความรู้มากก็จะมีerkก้าวหน้าต่อไปเรื่อยๆ รู้ว่าคืออะไร เป็นอะไร ทำไมเป็นอย่างนี้ เป็นเพราะอะไร เป็นมาอย่างไร โยงสัมพันธ์ถึงอะไร เอาไปใช้ทำอะไร และเรียนรู้สิ่งอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพิ่มขยายออกไป เมื่อเรียนรู้หลายอย่างเพิ่มมากขึ้น เห็นความแตกต่าง การเรียนรู้จะเชื่อมโยงไปสู่การมองเห็นว่า อะไรควรจะเป็นอย่างไร ภาวะที่ดีที่ถูกต้องควรเป็นอย่างไร มีความต้องการชนิดใหม่ขึ้นมา คืออยากให้สิ่งนั้นอยู่ในภาวะอย่างหนึ่งที่ดีที่เห็นด้วยปัญญาว่ามันควรจะเป็น

“สุขจากการกระทำ การสร้างสรรค์” เมื่อต้องการให้เป็นอย่างนั้น แต่มันยังไม่เป็น ก็เกิดความต้องการต่อไปอีก เรียกว่า ความอยากทำให้มันดี มีการสนองความต้องการด้วยการกระทำ นี่เป็นขั้นตอนที่สำคัญมากของการพัฒนาคนคือ เกิดความสุขจากการกระทำ เกิดภาวะของการสร้างสรรค์ พัฒนาจากการเป็นผู้เรียนผู้ศึกษา มาเป็นผู้สร้างสรรค์ด้วย และจะก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไปเรื่อยๆ จากการเรียนรู้ ผักผ่อน พัฒนาตนท่ามกลางการลงมือกระทำและการสร้างสรรค์ไม่สิ้นสุด

การพิจารณาอย่างเป็นองค์รวมในคุณลักษณะของผู้เรียนที่สุดท้ายได้กลายเป็นผู้สร้างสรรค์และมีความสามารถที่จะเรียนรู้ต่อเนื่องไปตลอดชีวิตดังกล่าวข้างต้น ควรได้รับการพิจารณาให้เป็นจุดเน้นสำคัญของการประเมินคุณภาพที่เกิดจากการศึกษาบ้านเรียน ส่วนในบรรดาความรู้ที่เป็นขึ้นเป็นอัน เป็นเรื่องนั้นเรื่องนี้ ทั้งเรื่องเล็กเรื่องใหญ่ทั้งหลาย ซึ่งถึงแม้ยังไม่รู้ในวันที่ถูกถาม แต่หากมีคุณลักษณะของการเป็นผู้รู้-ผู้สร้างสรรค์อยู่ในตัวแน่แล้วก็ย่อมสามารถรู้ได้ในวันต่อไป

ประเด็นที่สอง หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรที่เกิดขึ้นภายใต้เจตนารมณ์ของการปฏิรูปการเรียนรู้ จึงควรใช้บนพื้นฐานการสร้างสรรค์มากกว่าที่จะยึดถือแบบตายตัว

การศึกษาบ้านเรียน มีลักษณะพิเศษเฉพาะที่สำคัญคือ เป็นการศึกษาเพื่อให้ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคล มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส ซึ่งตรงกับความเป็นการศึกษาอิสระและการศึกษาตามอัธยาศัย ตามกำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ดังนั้น จึงเข้าลักษณะว่ามีความแตกต่างจากการศึกษาในระบบ โดยที่สามารถมี

ความยืดหยุ่นได้ในองค์ประกอบสำคัญของการจัดการศึกษาซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา ความในข้อนี้ชัดเจนอยู่ในตัวแล้ว และเชื่อว่ามีผลสืบเนื่องมาทำให้มีข้อกำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 หัวข้อการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ (หน้า 11 ในหลักสูตรรูปเล่มขนาด A4) ว่า

“การจัดการศึกษาบางประเภทที่มีกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ได้แก่ การศึกษาทางด้านศาสนา นาฏศิลป์ กีฬา อาชีวศึกษา การศึกษาที่ส่งเสริมความเป็นเลิศด้านต่างๆ การศึกษาสำหรับผู้บกพร่องในด้านต่างๆ ผู้มีความสามารถพิเศษ การศึกษานอกระบบและการศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัวและองค์กรต่างๆ การศึกษาเหล่านี้สามารถปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการให้เป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด”

ดังนั้น การยืนยันว่า การประเมินผลผู้เรียนของการศึกษาบ้านเรียนจะต้องยึดตามมาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยไม่สามารถปรับได้แต่อย่างใดทั้งสิ้น จึงขัดแย้งอย่างชัดเจนกับข้อกำหนดในกฎหมายการศึกษาแห่งชาติรวมทั้งขัดแย้งกับข้อที่กำหนดไว้ในตัวหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานฯ เองอีกด้วย

ตลอดจนในข้อเท็จจริง การศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะอื่นๆ ก็ได้มีการดำเนินการปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรฯ กันไปแล้ว ดังเช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียน หรือในปัจจุบันคือสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ได้ประกาศใช้ “หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544” เมื่อเดือนมีนาคม 2546 โดยได้อ้างอิงสิทธิในการปรับใช้จากข้อกำหนดไว้ในแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่ม

เป้าหมายเฉพาะ ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานฯ และตามเจตนารมณ์ ในมากมายหลายมาตราที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติฯ ในหลักเกณฑ์ดังกล่าวได้มีการปรับทั้งสาระการเรียนรู้ เป็น 4 หมวดวิชาพื้นฐาน 4 หมวดวิชาประสบการณ์ ปรับมาตรฐานการเรียนรู้ ระดับการศึกษา (ประถมศึกษา-มัธยมศึกษาตอนต้น-มัธยมศึกษา ตอนปลาย) ให้เหมาะสมกับลักษณะทางธรรมชาติของกลุ่มเป้าหมาย ผู้เรียนการศึกษานอกระบบ ปรับจำนวนหน่วยกิตที่ต้องเรียนตลอด หลักสูตรให้มีจำนวนน้อยลงเช่นเดียวกับเวลาเรียนตลอดหลักสูตรในแต่ละระดับการศึกษาที่ลดลงเหลือ 2 ปี หรือน้อยกว่าได้หากมีการเทียบ โอนผลการเรียนมาจากหลักสูตรอื่นหรือจากทักษะ/ประสบการณ์ของผู้เรียน เหล่านี้เป็นต้น ข้อเท็จจริงในข้อนี้เป็นการยืนยันอย่างชัดเจนว่า ใน การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่มีความแตกต่างออกไป สามารถปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ (รวมทั้งองค์ประกอบอื่นๆ) ใน หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานฯ ได้ และในทางปฏิบัติก็มีการปรับกันไป แล้วด้วย

พร้อมกันนั้น เมื่อสังคมต้องการให้การปฏิรูปการเรียนรู้เกิดขึ้น อย่างเป็นจริง ไม่ใช่เสมือนเป็นแค่หลักการหรือๆ ที่ปฏิบัติไม่ได้ และ การศึกษาบ้านเรียนกำลังทำหน้าที่เป็น “ห้องปฏิบัติการ” ของการปฏิรูป การเรียนรู้ให้กับสังคมอยู่อย่างที่ยังหาความคาดหวังจากรูปแบบการศึกษา อื่นๆ ได้ไม่ชัดเจนเท่า เงื่อนไขสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้ ห้องปฏิบัติการบ้านเรียนนี้ทำหน้าที่ของตนได้อย่างเต็มที่ ก็คือการ ยอมรับในข้อปฏิบัติให้มีความยืดหยุ่นในองค์ประกอบสำคัญของการ จัดการศึกษาซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา ตามความ เหมาะสมสอดคล้องกับธรรมชาติที่เป็นจริงของกลุ่มเป้าหมายผู้เรียน โดย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.) และสำนักงานคณะกรรมการ

การศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จะต้องไม่สร้างอุปสรรคด้วยการยึดมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานฯ เครื่องคิดอย่างไม่มียอมให้มีการปรับใช้เหมือนดังที่ผ่านมา

ในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ ได้จัดให้มีการประชุมในนามสมาคมบ้านเรียนไทย ร่วมกับสำนักนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2549 เรื่อง “การปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับศูนย์การเรียนครอบครัว” ผู้เข้าร่วมประชุมและวิทยากรมาจากทั้งครอบครัวบ้านเรียน สพท. ที่มีผู้จดทะเบียนจัดการศึกษาบ้านเรียนแล้ว สพฐ. และ สกศ. รวมทั้งวิทยากรจากสำนักบริหารงาน การศึกษา นอกโรงเรียน (กศน.) วัตถุประสงค์และเนื้อหาของประชุมเป็นการระดมความคิดเห็นเพื่อสร้างข้อเสนอแนวทางการปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ดังกล่าว ซึ่งทำให้ได้ข้อสรุปเป็นข้อเสนอของที่ประชุม ขอคัดมานำเสนอให้เป็นข้อเสนอของงานวิจัยครั้งนี้ด้วย ดังนี้

ข้อเสนอ

แนวทางการปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัวหรือศูนย์การเรียนรู้ครอบครัว

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ เพื่อใช้เป็นกรอบทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา มีโครงสร้างของหลักสูตรยืดหยุ่น ยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ อย่างคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ นำไปใช้จัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการศึกษาของกลุ่มผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ โดยได้มีการกำหนดไว้ในหัวข้อ “การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ” อันได้แก่ การศึกษาทางด้านศาสนา นาฏศิลป์ กีฬา อาชีวศึกษา การศึกษาที่ส่งเสริมความเป็นเลิศด้านต่างๆ การศึกษาสำหรับผู้บกพร่องในด้านต่างๆ ผู้มีความสามารถพิเศษ การศึกษานอกกระบบและการศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัวและองค์กรต่างๆ **การจัดการศึกษาเหล่านี้สามารถปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ตามความเหมาะสม** ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดโดยครอบครัว เป็นการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ มีลักษณะพิเศษคือเป็นการศึกษาของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ผสมผสานระหว่างศึกษานอกกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สามารถจัดให้เป็นไปตามหลักการยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้เกิดพัฒนาการตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพตรงตามสภาพจริงของตัวผู้เรียนได้มากที่สุด อันเป็นผลมาจากการคำนึงถึงสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความถนัด ความสนใจที่ผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ทั้งยังเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาที่สอดคล้องเหมาะสมเป็นพิเศษสำหรับผู้มีความบกพร่องหรือมีความเป็นเลิศในด้านต่างๆ เป็นการเฉพาะ

การจัดการศึกษาโดยครอบครัวจึงเป็นการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ตามกำหนดในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ให้สามารถปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรได้ตามความเหมาะสม สำหรับหลักเกณฑ์และวิธีการปรับใช้ ควรมีแนวทางในการพิจารณา ดังนี้

1. การปรับใช้ให้พิจารณาจากความถนัด ความสนใจ ศักยภาพ ลักษณะพิเศษเฉพาะของตัวผู้เรียน ซึ่งแสดงออกในระดับที่แตกต่างกัน ได้แก่ เริ่มปรากฏมีแนวโน้ม มีความเด่นชัด หรืออาจยังไม่ชัดเจน โดยทั่วไปคนๆ หนึ่งจะมีศักยภาพด้านใดด้านหนึ่งโดดเด่นเป็นพิเศษ หรืออาจมีมากกว่าหนึ่งศักยภาพ ขณะเดียวกันก็อาจมีบางด้านที่ไม่สนใจ ไม่ถนัด เป็นไปตามธรรมชาติของชีวิตที่ย่อมต้องมีความแตกต่างกัน ส่วนที่โดดเด่นหรือเริ่มมีแนวโน้มควรพัฒนาให้เต็มศักยภาพ ส่วนที่ไม่ถนัดหรือเป็นจุดอ่อนให้วางแนวทางในการส่งเสริมให้มีความสมดุลยิ่งขึ้น

2. ให้ครอบครัวร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กำหนดสัดส่วนความสำคัญการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่มสาระ โดยพิจารณาตามศักยภาพและลักษณะพิเศษเฉพาะตัวของผู้เรียน

3. การปรับใช้มาตรฐานช่วงชั้นให้พิจารณาในฐานะที่เป็นตัวชี้วัดเทียบเคียงการพัฒนาของผู้เรียนตามช่วงเวลาที่จะเป็น มีความยืดหยุ่นไม่ยึดตายตัว ผู้เรียนอาจไม่ผ่านการประเมินทั้งหมดของทุกตัวบ่งชี้ในแต่ละกลุ่มสาระ แต่สามารถผ่านการประเมินเป็นส่วนใหญ่และในส่วนที่เห็นว่าสำคัญเป็นมาตรฐานขั้นต่ำ

4. ผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ มีความเป็นเลิศด้านต่างๆ ให้สามารถเรียนรู้และประเมินในลักษณะที่ข้ามช่วงชั้นได้ในแต่ละกลุ่มสาระ เช่นเดียวกับผู้เรียนที่มีความพร่องในด้านต่างๆ ก็ให้สามารถเรียนรู้และประเมินผลอย่างมีความแตกต่างในช่วงเวลาหรือช่วงชั้นกับผู้เรียนในเกณฑ์ปกติได้

5. การปรับใช้ให้ท้ายที่สุดผู้เรียนต้องมีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาผ่านเกณฑ์การจบการศึกษาภาคบังคับ และจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวคือ

5.1 ผู้เรียนผ่านการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม ได้รับการตัดสินผลการเรียนตามเกณฑ์ที่ครอบครัวและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ร่วมกันกำหนด และสำหรับช่วงชั้นที่ 4 ได้หน่วยกิตครบตามหลักสูตรสำหรับการจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

5.2 ผู้เรียนผ่านการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียน ได้ตามเกณฑ์ที่ครอบครัวและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ร่วมกันกำหนด

5.3 ผู้เรียนผ่านการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้ตามเกณฑ์ที่ครอบครัวและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ร่วมกันกำหนด

5.4 ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและผ่านการประเมิน ได้ตามเกณฑ์ที่ครอบครัวและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ร่วมกันกำหนด

ข้อเสนอ : สิทธิประโยชน์ที่พึงได้จากรัฐ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดสิทธิประโยชน์ที่รัฐจะต้องจัดสรรให้แก่ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวเช่นเดียวกับการศึกษาที่จัดโดยบุคคล องค์กรและสถาบันทางสังคมอื่น ได้แก่ ให้ได้รับเงินอุดหนุนการศึกษา การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษี การสนับสนุนให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่บุตร ทั้งนี้ ตามความเหมาะสมและความจำเป็นและตามที่กฎหมายกำหนด (มาตรา 13, 14 และ 61)

จากการสำรวจความคิดเห็นของครอบครัวบ้านเรียนในเรื่องสิทธิประโยชน์จากรัฐนี้ โดยส่วนใหญ่แสดงความต้องการอย่างมีความสัมพันธ์กับจังหวะก้าวของครอบครัว กล่าวคือ

ครอบครัวที่อยู่ในช่วงสนใจ อยู่ระหว่างตัดสินใจ สิ่งที่ต้องการมากที่สุดคือ ข้อมูลข่าวสาร ทั้งเรื่องที่ต้องปฏิบัติตามระบบระเบียบของทางราชการและประสบการณ์จากครอบครัวที่ได้จัดการศึกษามาก่อนหน้า เพื่อพิจารณาว่าครอบครัวมีความพร้อมเพียงไร

ครอบครัวที่ตัดสินใจจะจัดการศึกษา สิ่งที่ต้องการมากที่สุดคือ ข้อปฏิบัติในการจดทะเบียนขออนุญาต แนวทางและตัวอย่างในการจัดทำแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว เพื่อการกำหนดทิศทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับบุตรอย่างเป็นรูปธรรม

ครอบครัวที่เริ่มต้นจัดการศึกษา สิ่งที่ต้องการเรียงตามลำดับคือ

- (1) การเสริมความรู้และทักษะเพื่อการเป็นนักจัดการเรียนรู้ที่ดี และความรู้ในการวัดประเมินผลการศึกษา
- (2) การมีแหล่งเรียนรู้ที่ดีในพื้นที่ อาทิ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ สวนสัตว์ เป็นต้น
- (3) การมีกลุ่มครอบครัวในการจัดให้มีกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกัน
- (4) การเรียนรู้

ร่วมกับโรงเรียนในบางวิชาหรือบางกิจกรรม การมีโอกาสดูใช้ทรัพยากรทางการศึกษาของโรงเรียน เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ ห้องดนตรี เป็นต้น (5) สิทธิที่เท่าเทียมกันของผู้เรียนเช่นเดียวกับนักเรียนในระบบ เช่น บัตรประจำตัวผู้เรียน สิทธิในการได้รับการคัดเลือกเพื่อรับทุนการศึกษา การได้เข้าเรียนวิชาทหารรักษาดินแดน การสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เป็นต้น (6) การได้รับเงินอุดหนุนการศึกษารายหัว (7) การได้รับการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีในค่าใช้จ่ายทางการศึกษาแก่นบุตร

ครอบครัวที่จัดการศึกษามีประสบการณ์แล้ว สิ่งที่ต้องการมากที่สุดคือ ความเข้าใจและความยืดหยุ่นในการกำกับดูแลจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อเปิดโอกาสให้ครอบครัวสามารถสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ที่มีความแตกต่างไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งตรงตามธรรมชาติและศักยภาพการเรียนรู้ของบุตรอย่างแท้จริง

ดังนั้น ข้อเสนอต่อภาครัฐในการจัดสรรสิทธิประโยชน์ให้แก่ครอบครัวบ้านเรียนจึงควรให้ความสำคัญอย่างมีความรอบด้าน โดยเฉพาะในเรื่องต่อไปนี้

1. การให้บริการทางข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานทั้งในส่วนกลางและในเขตพื้นที่ เช่น จัดให้มีเว็บไซต์ ศูนย์สารสนเทศ คลินิกให้คำปรึกษา ศูนย์ฝึกอบรมเพื่อการเป็นนักจัดการเรียนรู้ของพ่อแม่ เป็นต้น

2. ให้มีการวิจัยสร้างองค์ความรู้ถอดประสบการณ์การจัดการศึกษาของครอบครัวบ้านเรียน ซึ่งจะช่วยให้เสริมความมั่นใจให้กับครอบครัวที่อยู่ระหว่างการตัดสินใจ และทำให้กระบวนการเรียนรู้แบบบ้านเรียนมีพัฒนาการที่เข้มแข็งมีคุณภาพ ตลอดจนสร้างการยอมรับจากสังคมมากยิ่งขึ้น

3. ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มครอบครัวในพื้นที่ เพื่อให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน การหนุนช่วยซึ่งกันและกัน ผ่อนเบาภาระของภาครัฐส่วนหนึ่ง

4. ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ รวมทั้งจัดให้มีห้องสมุดครอบครัว ศูนย์เทคโนโลยีและสื่อทางการศึกษา เป็นต้น

5. ให้มีโครงการโฮมสคูลหรือโครงการบ้านเรียนในโรงเรียน เกิดความร่วมมือในเชิงการผสมผสานการศึกษาทั้ง 3 รูป คือในระบบ นอกกระบบและตามอัธยาศัย

6. การประสานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้รับรู้และตอบรับสิทธิของผู้เรียนจากการศึกษาบ้านเรียน เช่น การลดราคาบัตรเข้าชมของแหล่งเรียนรู้ต่างๆ การเพิ่มคุณสมบัติผู้เรียนจากบ้านเรียนในการสมัครคัดเลือกเข้ารับทุนการศึกษา การเข้าเรียนวิชาชีพหารักษาดินแดน การสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อ เป็นต้น

สำหรับสิทธิประโยชน์ในเรื่องเงินอุดหนุนการศึกษาและการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษี มีรายละเอียดที่ต้องแจกแจงเป็นพิเศษ จึงแยกเป็นหัวข้อต่างหากในลำดับถัดไป

สรุปความต้องการของครอบครัวบ้านเรียนในสิทธิประโยชน์จากรัฐ

จังหวะก้าวของครอบครัว	สิ่งที่มีความต้องการมากที่สุด
ครอบครัวที่อยู่ในช่วงสนใจอยู่ระหว่างตัดสินใจ	ข้อมูลข่าวสาร ข้อปฏิบัติตามระเบียบราชการ ประสบการณ์ของครอบครัวบ้านเรียนที่จัดมาก่อน
ครอบครัวที่ตัดสินใจจะจัดการศึกษา	ข้อปฏิบัติในการจดทะเบียนขออนุญาต ตัวอย่างแผนการจัดการศึกษาของครอบครัว
ครอบครัวที่เริ่มต้นจัดการศึกษา	การเสริมความรู้และทักษะในการจัดการเรียนรู้/ การประเมินผล แหล่งเรียนรู้ที่ดี กลุ่มครอบครัวจัดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน บางวิชาบางกิจกรรม สิทธิที่เท่าเทียมกับผู้เรียนในระบบ เงินอุดหนุนการศึกษารายหัว การลดหย่อน/ ยกเว้นภาษี
ครอบครัวที่จัดการศึกษามีประสบการณ์แล้ว	ความเข้าใจและความยืดหยุ่นในการกำกับดูแลจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ข้อเสนอในเรื่องเงินอุดหนุนการศึกษาและมาตรการทางภาษี

เงินอุดหนุนการศึกษา

หลักคิดประการแรก ในการที่รัฐจะจัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษา รายหัวที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปคือเด็กทุกคนที่เรียนในระดับการศึกษาเดียวกันควรได้รับการอุดหนุนเท่าเทียมกัน เว้นแต่เด็กบางกลุ่ม เช่น ยากจน ด้อยโอกาส พิการ เป็นต้น ที่ควรได้รับความช่วยเหลือเป็นพิเศษ

จากหลักคิดข้อนี้ นำมากำหนดเงินอุดหนุนให้แก่ผู้เรียนในการศึกษาบ้านเรียน ขณะนี้ ได้มีการดำเนินงานไปแล้ว 2 ทาง ได้แก่

- ทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา คือ สพท. ขอนแก่น เขต 1 และ สพท. นครสวรรค์ เขต 1 ได้จัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษารายหัวให้แก่ผู้เรียนในการศึกษาบ้านเรียนที่จดทะเบียนแล้ว จำนวน 4 ครอบครัว เด็ก 5 คน และจำนวน 1 ครอบครัว เด็ก 1 คน ตามลำดับ ในอัตราเดียวกันกับนักเรียนโรงเรียนเอกชน

- ทางสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) ได้มีข้อเสนอตามมติที่ประชุมสภาการศึกษา ในคราวประชุมครั้งที่ 4/2549 เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2549 ให้นำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบขอให้มีการจัดสรรเงินอุดหนุนรายหัวให้แก่ผู้เรียนในการศึกษาบ้านเรียน ในระหว่างนี้เป็นการชั่วคราว ในอัตราที่จัดให้กับนักเรียนโรงเรียนเอกชนในระดับและประเภทเดียวกัน (เนื่องจากไม่ได้เป็นการศึกษาโดยรัฐจึงเข้าข่ายสถานศึกษาของเอกชนประเภทหนึ่ง) จนกว่าจะได้มีงานวิจัยแสดงค่าใช้จ่ายที่เป็นจริงของการจัดการศึกษาบ้านเรียน

เงินอุดหนุนการศึกษารายหัวในอัตราที่ให้กับนักเรียนเอกชนที่นำมาเทียบเคียงให้กับการศึกษาบ้านเรียน ปัจจุบันใช้ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2547 ดังนี้

ระดับก่อนประถมศึกษา

ปกติ 4,040 บาท พิการ 20,920 บาท

ระดับประถมศึกษา

ปกติ 4,540 บาท พิการ 20,920 บาท

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ปกติ 6,100 บาท พิการ 21,700 บาท

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ

ปกติ 7,000 บาท พิการ 22,200 บาท

หลักคิดอีกประการหนึ่ง ในการที่รัฐจะจัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษา รายหัว คือ การกำหนดอัตราเงินอุดหนุนจากการคำนวณค่าใช้จ่าย รายหัวที่เป็นจริง ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการสุ่มสำรวจค่าใช้จ่ายที่ใช้ ในการจัดการศึกษาของครอบครัวบ้านเรียน ในจำนวนผู้เรียน 10 คน พบ ข้อมูลที่สำคัญ ดังนี้

การจัดการศึกษาบ้านเรียนช่วยให้ครอบครัวไม่ต้องจ่ายค่าใช้จ่าย ทางการศึกษาของบุตรที่เกิดขึ้นในโรงเรียนทั่วไป อย่างเช่น ค่าแรกเข้า ค่าบำรุงการศึกษา ค่าเครื่องแบบนักเรียน ค่าอาหารและค่าเดินทาง ประจำวัน ค่าสนับสนุนสมาคมครูและผู้ปกครอง ค่าไฟฟ้าสำหรับห้อง คอมพิวเตอร์ห้องปฏิบัติการค่าอุปกรณ์การเรียนที่มีการเรียกเก็บเป็นพิเศษ ค่าเรียนพิเศษที่บ้าน (ซึ่งทุกวันนี้กลายเป็นเรื่องปกติที่เด็กต้องเรียนใน ทุกโรงเรียน) เหล่านี้เป็นต้น

ค่าใช้จ่ายของการศึกษาบ้านเรียนโดยรวมจะร่วมอยู่ในค่าใช้จ่าย ของครอบครัว เช่น ค่าอาหาร ค่าสาธารณูปโภคต่างๆ สำหรับส่วนที่ ทำให้เกิดรายจ่ายเพิ่มขึ้นเป็นการเฉพาะ จากตัวเลขค่าใช้จ่ายที่ทำการ สัมรวจจากกลุ่มตัวอย่างครอบครัวบ้านเรียน พบว่ามีค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ย / ปี /เด็ก 1 คน ในแต่ละรายการ ดังนี้

รายการ ค่าใช้จ่าย	ค่าใช้จ่าย โดยเฉลี่ย/ปี/คน	ใช้ไปในการ
สถานที่	11,375	ค่าบำรุงสถานที่ สนับสนุน แหล่งเรียนรู้ต่างๆ
ครุภัณฑ์	4,680	คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต
อุปกรณ์การเรียน/ การฝึก	6,112	อุปกรณ์การทดลอง งานประดิษฐ์ ศิลปะ กีฬา
วัสดุสิ้นเปลือง	3,418	กระดาษ สมุด แฟ้ม เครื่องเขียน แผ่นซีดี ฯลฯ
หนังสือ	6,592	แบบเรียน แบบฝึกหัด หนังสือ เสริมความรู้
ทัศนศึกษา	9,355	ค่าเดินทาง ค่าเข้าชม ค่าตอบแทนวิทยากร
การเรียนพิเศษ	37,775	เรียนภาษา เลข ดนตรี ศิลปะ กีฬา
ครูสอนพิเศษ	14,137	กรณีเรียนพิเศษเป็นการเฉพาะตัว หรือกลุ่ม
พัฒนาความรู้ ของพ่อแม่	6,600	เข้าประชุม สัมมนา ซื้อหนังสือ อ่านเพิ่มเติม
เบ็ดเตล็ด	12,118	ค่าสมาชิกสมาคมบ้านเรียนไทย ฯลฯ
รวม	113,115	

ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นที่มีความแตกต่างจากการส่งบุตรเข้าเรียน
ในโรงเรียนตามปกติ ที่เห็นได้ชัดเจน ได้แก่

ค่าเรียนพิเศษและค่าตอบแทนครูสอนพิเศษ เนื่องจากพ่อแม่
ต้องการให้ลูกได้เรียนเสริมในสาระวิชาหลักโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ
คณิตศาสตร์ เพื่อยังสามารถต่อยอดเมื่อกลับเข้าศึกษาต่อในระบบได้
พร้อมกับการส่งเสริมในทางบุคลิกภาพ อารมณ์ สังคม ผ่านการเรียนรู้

ฝึกฝนทางด้านศิลปะ ดนตรี กีฬา เพื่อให้เกิดพัฒนาการครบในคุณลักษณะของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ค่าใช้จ่ายการทัศนศึกษา รวมค่าใช้จ่ายสถานที่ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ เนื่องจากพ่อแม่ต้องการให้โลกการเรียนรู้ของเด็กเปิดกว้างออกไปอย่างเต็มที่ และได้เรียนรู้จากความจริง เรื่องจริง คนจริง สถานที่จริงให้ได้มากที่สุด

ในการพิจารณาอัตราเงินอุดหนุนให้แก่ผู้เรียนในการศึกษที่บ้านเรียน เมื่อใช้ตัวเลขค่าใช้จ่ายรายหัวต้นทุนค่าใช้จ่ายที่เป็นจริงของครอบครัวมาเป็นฐานในการพิจารณา ข้อสำคัญจึงควรไม่ละเลยที่จะคำนึงถึง **ค่าใช้จ่ายในการเรียนเสริมพิเศษและค่าใช้จ่ายในกิจกรรมการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้** นี้ด้วย

อย่างไรก็ตาม การจัดสรรเงินอุดหนุนรายหัวให้ในอัตราเดียวกันกับนักเรียนโรงเรียนเอกชนเป็นสิ่งที่พ่อแม่ครอบครัวบ้านเรียนเห็นพ้องด้วย เพราะเท่ากับยืนยันถึงความเท่าเทียมและศักดิ์และสิทธิ์ของการศึกษที่บ้านเรียนแล้ว ประเด็นปัญหาในขณะนี้ก็คือ มีเพียง สพท. 2 เขตเท่านั้นที่ได้จัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษานี้ให้ ในขณะที่เขตพื้นที่อื่นๆ ที่มีครอบครัวจดทะเบียนจัดการศึกษที่บ้านเรียนเช่นกันยังคงสงวนท่าทีอยู่ซึ่งเมื่อศึกษาจากบทเรียนจาก สพท. ทั้งสองแห่งที่ก้าวหน้าไปก่อน บัจจุบันหลักจะอยู่ที่ความชัดเจนในนโยบายและวิสัยทัศน์ของคณะผู้บริหาร แต่ก็อาจจะมึบัจจุบันเนื่องมาจากข้อจำกัดในทางงบประมาณของหน่วยงานประกอบอยู่ด้วย

มาตรการสนับสนุนทางด้านภาษี

สำหรับมาตรการสนับสนุนทางด้านภาษี ให้มีการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีค่าใช้จ่ายทางการศึกษาที่จัดให้กับบุตร จากการศึกษา

เอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า ได้มีการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีเงินได้ให้แก่บุคคลและนิติบุคคลเพื่อการศึกษาอยู่แล้วหลายประการที่ทราบกันดีได้แก่

การหักลดหย่อนค่าการศึกษาของบุตรที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนที่อายุไม่เกิน 25 ปี หักได้คนละ 2,000 บาท

การหักลดหย่อนได้เท่าจำนวนเงินบริจาค แต่ไม่เกินร้อยละ 10 ของเงินได้ที่เหลือจากการหักลดหย่อนอื่นๆ แล้ว เมื่อบริจาคเงินให้กับสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชน (ตามมาตรา 47 (จ) แห่งประมวลรัษฎากร)

นอกจากนี้ ยังมีการยกเว้นภาษีเงินได้จากค่าสอน ค่าสอบ เงินได้จากกิจการโรงเรียนราษฎร์ การยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับการประกอบกิจการขายตำราเรียน เป็นต้น

แต่เนื่องจากการศึกษาโดยครอบครัว รวมทั้งศูนย์การเรียนขององค์กร สถาบันทางสังคมอื่นตามมาตรา 12 เป็นสถานศึกษารูปแบบใหม่ที่จัดขึ้นภายหลัง ประมวลรัษฎากร กฎ ประกาศเกี่ยวกับมาตรการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีทางการศึกษาต่างๆ ดังนั้น จึงยังไม่ครอบคลุมมาถึงศูนย์การเรียน ข้อเสนอของเรื่องนี้ในลำดับแรก จึงควรเป็นการนำมาตรการทางภาษีที่มีอยู่แล้วดังกล่าวมาพิจารณาพิเคราะห์พิจารณา ขอให้ขยายให้ครอบคลุมมาถึงการศึกษาโดยครอบครัวและศูนย์การเรียนอื่นๆ ตามมาตรา 12 ด้วย ในข้อที่มีความจำเป็นและเหมาะสม

ในการนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดยสำนักพัฒนากฎหมายการศึกษา กำลังดำเนินการศึกษาวิจัยจัดทำข้อเสนอแนวทางการลดหย่อน/ยกเว้นภาษีทางการศึกษาให้กับศูนย์การเรียน จะแล้วเสร็จภายในปี 2549 นี้ ความชัดเจนของเรื่องนี้จึงควรเกิดขึ้นภายหลังทราบผลจากการศึกษาวิจัยดังกล่าว

อย่างไรก็ตามสิ่งที่มีความคาดหวังกันอยู่ในหมู่ครอบครัวบ้านเรียน ก็คือการได้รับสิทธิให้หักลดหย่อนค่าการจัดการศึกษาให้กับบุตร จากปกติ

เดิมคนละ 2,000 บาทสำหรับบุตรที่เรียนในโรงเรียน เพิ่มขึ้นเป็น 3,000 - 5,000 บาทสำหรับบุตรที่ศึกษาแบบบ้านเรียน การนำค่าใช้จ่ายที่จ่ายไปเพื่อการจัดการศึกษาให้กับบุตรมาหักเป็นค่าใช้จ่ายหรือค่าลดหย่อนก่อนการคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา และการได้รับการยกเว้น ภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับสินค้าบางประเภทเพื่อการศึกษาของบุตร เหล่านี้เป็นต้น

ข้อเสนอ : การจัดโครงสร้างการบริหารโดยเฉพาะสำหรับการศึกษา ตามมาตรา 12

ความเคลื่อนไหวซึ่งเป็นที่น่ายินดีล่าสุด คือการที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติ เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2549 เห็นชอบใน “แผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขององค์กรทางสังคมต่างๆ ในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้” ของกระทรวงศึกษาธิการ นำเสนอโดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา แผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวถือเป็นแผนยุทธศาสตร์ฉบับแรกของกระทรวงศึกษาธิการที่มีต่อเรื่องการศึกษา รูปแบบศูนย์การเรียนรู้โดยตรง ทำให้นโยบายต่อเรื่องการศึกษาบ้านเรียน มียุทธศาสตร์และมาตรการในการดำเนินงานของภาครัฐมารองรับอย่างเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น ทั้งยังขยายครอบคลุมไปถึงการศึกษาตามมาตรา 12 ทั้งหมด โดยเฉพาะเรื่องศูนย์การเรียนรู้ของสถานประกอบการ ก่อให้เกิดพลังขึ้นมาอย่างชัดเจน ทำให้การศึกษารูปแบบศูนย์การเรียนรู้สามารถสร้างพื้นที่ของตนร่วมในวาระแห่งการปฏิรูปการศึกษาของชาติได้มากกว่าที่ผ่านมา

ในความเป็นมาที่นำสู่ “แผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขององค์กรทางสังคมต่างๆ ในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้” ได้วิเคราะห์สภาพปัญหาในส่วนที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษา โดยครอบครัวและการศึกษาในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้ โดยสรุปคือ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.) ซึ่งเป็นหน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการที่กำกับดูแลอยู่ ยังให้ความสนใจศูนย์การเรียนไม่มากนัก เนื่องจากมีภารกิจด้านการศึกษาในระบบที่มีผู้เรียนจำนวนมาก และเพราะยังขาดความรู้ความเข้าใจที่เพียงพอ เนื่องจากศูนย์เรียนนับเป็นเรื่องใหม่ของสังคมไทย มีผลทำให้ส่วนงานที่รองรับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนทั้งใน สพฐ. และ สพท. ยังไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

สำหรับในส่วนที่เกี่ยวกับกฎหมายคือกฎกระทรวงเพื่อการนี้ พบว่ากฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวฯ ที่ประกาศใช้ปัจจุบัน ยังมีลักษณะควบคุมมากกว่าส่งเสริม ซึ่งขัดกับหลักการที่คณะรัฐมนตรีเคยมีมติเห็นชอบ เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2546 อนุมัติหลักการร่างกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. โดยย้ำเน้นให้กฎกระทรวงเป็นไปในทางส่งเสริมรับรองสิทธิของบิดา มารดาและผู้ปกครอง (รายงานการวิจัยสภาพการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย สกศ., 2547 หน้า 207-211) อีกทั้งยังพบว่า กฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา 12 เหมือนกันกลับมีความล้าหลังไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

“แผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขององค์กรทางสังคมต่างๆ ในรูปแบบศูนย์การเรียน” มีสาระสำคัญ ดังนี้

วิสัยทัศน์ : เสริมสร้างพลังให้บุคคล องค์กรตามมาตรา 12 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มีส่วนร่วมจัดศูนย์การเรียนที่สอดคล้อง กับความต้องการของแต่ละกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีคุณภาพ ประสิทธิภาพ

พันธกิจ : (1) ดำเนินการด้านกฎหมายเพื่อเปิดโอกาสให้บุคคล องค์การตามมาตรา 12 มีสิทธิในการจัดการศึกษาทางเลือก และเพื่อให้ ผู้จัดการศึกษาได้รับสิทธิตามที่กฎหมายกำหนด (2) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการคลัง กระทรวงแรงงาน สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย กระทรวงอุตสาหกรรม และอื่นๆ ร่วมมือกันส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ (3) เสริมสร้างพลังให้กับบุคคล องค์การตามมาตรา 12 ในการจัดการศึกษา ทางเลือกอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง และเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย เพื่อ ระดมทรัพยากรจากทุกส่วนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (4) สร้างความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในสิทธิที่จะได้รับการ จัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้แก่บุคคล องค์การตามมาตรา 12

เป้าหมาย : ภายในปี 2554 ผู้รับบริการจากศูนย์การเรียนรู้ทุกคน ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ และบุคคล องค์การตามมาตรา 12 ที่พร้อมและประสงค์จะจัดศูนย์การเรียนรู้ได้รับการ ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพและ ประสิทธิภาพ

ระยะเวลาดำเนินการ : ปี 2550-2554

ยุทธศาสตร์ : ประกอบด้วย

- ยุทธศาสตร์ที่ 1 เร่งจัดทำและบังคับใช้กฎกระทรวง แนวปฏิบัติ ระเบียบที่เกี่ยวข้อง และให้ผู้จัดการศึกษาได้รับสิทธิตามที่กฎหมาย

- ยุทธศาสตร์ที่ 2 จัดโครงสร้างและการบริหารให้เอื้อต่อศูนย์ การเรียนรู้ในรูปแบบเครือข่าย

- ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศูนย์การเรียนรู้ให้ จัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ประสิทธิภาพ เชื่อมโยงได้กับโรงเรียนทั่วไป เพื่อระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วนในสังคม

- ยุทธศาสตร์ที่ 4 ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการทำกับ ติดตามผล ผู้เรียน และประเมินผลการจัดศูนย์การเรียนรู้

ลงรายละเอียดเพิ่มขึ้นในข้อที่เกี่ยวกับกฎหมายและโครงสร้างการบริหาร ได้กำหนดเป็นมาตรการข้อแรกของยุทธศาสตร์ 1 ว่า “เร่งจัดทำ กฎกระทรวงที่ยังไม่ได้ประกาศใช้และปรับปรุงกฎระเบียบที่ประกาศใช้แล้ว” กับในอีก 4 มาตรการของยุทธศาสตร์ 2 ว่า “(1) ให้มีองค์คณะบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจในศูนย์การเรียนรู้ดูแลทั้งนโยบายและการปฏิบัติ (2) ให้ สพฐ.จัดให้มีระบบการประสานงานทั้งในแนวดิ่งและแนวนอนเพื่อให้คำชี้แนะแก่ศูนย์การเรียนรู้ (3) ให้มีองค์คณะบุคคลระดับเขตพื้นที่ให้คำปรึกษาและนำให้ความช่วยเหลือแก่ศูนย์การเรียนรู้ (4) ส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานและงบประมาณแก่องค์กรเครือข่าย”

จากมาตรการทั้งในยุทธศาสตร์ที่ 1 และยุทธศาสตร์ที่ 2 ในแผน ยุทธศาสตร์ดังกล่าว ผู้วิจัยมีข้อเสนอเป็นการต่อเนื่องขยายเพิ่มเติม ดังนี้

ประเด็นแรก ข้อเสนอต่อการแก้ไขกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547

(1) เพิ่มเติมหน่วยงานรับผิดชอบเขียนขออนุญาตจัดการศึกษาให้สถานศึกษา และองค์กรเครือข่ายการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นหน่วยงานรับผิดชอบด้วย

เหตุผลประกอบ อ้างอิงจากข้อความเดิมในร่างกฎกระทรวงว่า ด้วยการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. ที่ได้รับอนุมัติหลักการตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2546 ดังนี้ “เพื่อประโยชน์แก่บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา อาจประกาศกำหนดให้บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง ยื่นคำขออนุญาตเขียนจัดการศึกษาโดยครอบครัวตามวรรคหนึ่ง ต่อสถานศึกษาหรือองค์กร

เครือข่ายการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่เขตพื้นที่การศึกษากำหนด” ซึ่งจะช่วยเหลือคนเบาภาระของ สพท. ลง และยังส่งผลเอื้ออำนวยให้การศึกษโดยครอบครัวมีโอกาสขยายตัวเพิ่มมากขึ้น

(2) **แก้ไขเพื่อให้ผู้อำนวยการ สพท. มีอำนาจในการอนุมัติ การจดทะเบียนแทนคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา หรือแก้ไข ให้การจดทะเบียนเป็นการจดทะเบียนเพื่อแจ้งให้ทราบ ไม่ใช่การขออนุมัติ**

เหตุผลประกอบ เพื่อให้การดำเนินงานในขั้นตอนตั้งแต่การยื่น คำขออนุญาตจนถึงการได้รับอนุมัติ สามารถเป็นไปได้อย่างจริงภายใน 30 วัน ตามที่กฎกระทรวงกำหนด กรณีแก้ไขให้เป็นการจดทะเบียนเพื่อแจ้งให้ทราบ มีตัวอย่างในประเทศอังกฤษ ผู้ปกครองที่ประสงค์จะจัดการศึกษาที่บ้าน สิ่งที่จะต้องทำคือมีหนังสือไปแจ้งทางโรงเรียน (ในพื้นที่) ทางโรงเรียนจะไม่มีหน้าที่พิจารณาใดๆ นอกจากรับทราบและถอนชื่อนักเรียนผู้นั้นจาก ทะเบียนโรงเรียน พร้อมกับแจ้งให้สำนักงานการศึกษาท้องถิ่น (Local Education Authority หรือ L.E.A.) ทราบเรื่องภายใน 2 สัปดาห์ จากนั้นจะเป็นหน้าที่ของ L.E.A. ในการติดตามดูแลต่อไป (อมรวิรัช นาคกรทรรพ, 2543 หน้า 54)

(3) **เพิ่มข้อกำหนดเกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุนทั้งในทาง วิชาการ การบริหารจัดการศึกษา และด้านอื่นแก่การจัดการศึกษา โดยครอบครัว**

เหตุผลประกอบ ให้เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2546 และเป็นเช่นเดียวกันกับที่ได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ว่าด้วยสิทธิของสถานประกอบการในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานใน ศูนย์การเรียน พ.ศ. 2547 และกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548

(4) ให้มีโครงสร้างการบริหารหรือองค์คณะบุคคลทั้งในส่วนกลางและระดับเขตพื้นที่การศึกษา ที่ขยายจาก สพฐ. และ สพท. เดิม เมื่อมีการปรับโครงสร้างการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ขึ้นใหม่ ตามมาตรการในแผนยุทธศาสตร์ที่ 2

เหตุผลประกอบ เพื่อให้อยู่ภายใต้โครงสร้างการบริหารจัดการเดียวกันกับศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 อื่นๆ

ประเด็นที่สอง ข้อเสนอในการจัดให้มีโครงสร้างการบริหารโดยเฉพาะ สำหรับการศึกษาตามมาตรา 12

เหตุผลประกอบ

(1) ขณะนี้ โครงสร้างการบริหารจัดการการศึกษาศูนย์การเรียนรู้ตามมาตรา 12 ที่มีกฎกระทรวงเพื่อการนี้รองรับและมีศูนย์การเรียนรู้ได้รับอนุมัติจัดการศึกษาแล้ว มีความลักลั่นกันอยู่ กล่าวคือ การศึกษาบ้านเรียน และศูนย์การเรียนรู้ของสถานประกอบการ หน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและกำกับดูแลคือ สพฐ. และ สพท. ในขณะที่ของสถาบันพระพุทธศาสนา อำนาจในการจัดตั้ง ยุบ รวม และให้เลิกดำเนินการเป็นของมหาเถรสมาคม โดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ร่วมกับ สพฐ. และ สพท. ทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนและให้ข้อเสนอแนะ

จากข้อเท็จจริงนี้ แสดงให้เห็นว่า ศูนย์การเรียนรู้ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีความเหมาะสม/ความจำเป็นและสามารถที่จะให้มีโครงสร้างการบริหารจัดการโดยเฉพาะขึ้นได้ นอกเหนือจากที่เคยเข้าใจกันมาก่อนหน้านี้ว่า เมื่อเป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานก็ต้องอยู่ในการกำกับดูแลของ สพฐ. และ สพท. เท่านั้น

(2) มาตรา 12 ได้ให้สิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่บุคคลครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา

สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นเจตนารมณ์ที่เปิดกว้างมาก เพื่อให้โอกาสในการได้รับการศึกษาของประชาชนกระจายออกไปให้ทั่วถึงมากที่สุด เป็นการตอบสนองต่อกลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายแตกต่างกันเป็นอย่างมาก ทั้งในทางฐานะ โอกาสทางสังคมและช่วงวัย อีกทั้ง รูปแบบที่จะใช้ในการจัดการศึกษามีโอกาสที่จะเป็นได้ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และการผสมผสานทั้ง 3 รูปแบบ นับเป็นการเปิดมิติใหม่ของการจัดการศึกษาที่ขยายพรมแดนของการเรียนรู้ออกไปอย่างไม่จำกัด

ด้วยเหตุนี้ โครงสร้างการบริหารการศึกษาตามมาตรา 12 จึงต้องการทั้งวิสัยทัศน์ นวัตกรรม และกลไกการจัดการที่มีความยืดหยุ่นคล่องตัวเป็นอย่างยิ่ง การให้อยู่ในการกำกับดูแลโดย สพฐ. และ สพท. ที่ต้องรับภารกิจหลักดูแลการศึกษาในระบบ ย่อมมีความชำนาญและมีกรอบจำกัดแบบการศึกษาในระบบอยู่ไม่น้อย จึงเป็นการไม่สอดคล้องกันกับเจตนารมณ์ของมิติทางการศึกษาเรียนรู้แบบใหม่ดังกล่าว จำเป็นต้องจัดให้มีโครงสร้างการบริหารจัดการโดยเฉพาะขึ้น

(3) จากข้อมูลข่าวสารที่ปรากฏทางสื่อมวลชนโดยทั่วไป จากข้อคิดเห็นและเอกสารสรุปในที่ประชุม/สัมมนาหลายต่อหลายครั้ง และจากการสอบถามโดยตรงกับเจ้าหน้าที่ สพท. ที่รับผิดชอบการศึกษาตามมาตรา 12 ในระดับปฏิบัติการ พบตรงกันว่า ลำพังการกำกับดูแลการศึกษาในระบบก็เป็นภารกิจที่หนักหน่วงของ สพท. อยู่แล้ว ระหว่างโรงเรียน ประถมศึกษากับโรงเรียนมัธยมศึกษาซึ่งเคยดูแลโดยสองกรม แต่ตอนนี้ต้องมาอยู่ใน สพท. เดียว ก็เป็นปัญหาใหญ่ที่ยังหาข้อสรุปในการแก้ไขไม่ได้ตลอดไปถึงปัญหาใหญ่อื่นๆ อีกมากมายใน สพท. เมื่อต้องเพิ่มภารกิจกำกับดูแลการศึกษาตามมาตรา 12 ขึ้นมาอีก ทั้งมีแนวโน้มที่ศูนย์การเรียนรู้จะเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อยๆ จากบุคคล ครอบครัว สถานประกอบการ

และองค์กร สถาบันทางสังคมอื่นๆ ต่อไป กับบวกเพิ่มความหลากหลายในรูปแบบวิธีการจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้เข้าไปอีกที่เป็นเรื่องใหม่ที่ยากต่อการบริหารจัดการให้สอดคล้องกัน

ด้วยสภาพการณ์ของปัญหาทั้งหมดเหล่านั้น จึงดูแล้วไม่น่าที่จะหาทางแก้ได้ภายใต้โครงสร้างและทรัพยากรในการบริหารอันจำกัดของ สพท. อย่างเป็นอยู่ในเวลานี้

(4) มาตรา 37 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ บัญญัติไว้ว่า “กระทรวงอาจจัดให้มีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานดังต่อไปนี้ เพื่อเสริมการบริหารและการจัดการของเขตพื้นที่การศึกษาก็ได้ (1) การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพ (2) การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดในรูปแบบการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัย (3) การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับบุคคลที่มีความสามารถพิเศษ (4) การจัดการศึกษาทางไกล และการจัดการศึกษาที่ให้บริการในหลายเขตพื้นที่การศึกษา”

บทบัญญัติในมาตราดังกล่าว ควรพิจารณาได้ว่า กระทรวงศึกษาธิการสามารถที่จะจัดให้มีโครงสร้างการบริหารจัดการเป็นการเฉพาะขึ้นได้ เพื่อเสริมการดำเนินงานของ สพท. และการศึกษาตามมาตรา 12 ก็เข้าข่ายตามลักษณะพิเศษทั้ง 4 ข้อดังกล่าว จึงเป็นการสมควรที่จะจัดให้มีโครงสร้างการบริหารจัดการเป็นการเฉพาะขึ้นสำหรับการศึกษาตาม มาตรา 12

ข้อเสนอ : การส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาบ้านเรียนในรูปแบบเครือข่าย

ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ผ่านมาว่า การศึกษาบ้านเรียนในสังคมไทยมีความพยายามและเกิดพัฒนาการในการก่อรูป “เครือข่ายบ้านเรียน” มาเป็นลำดับ จากการรวมกันเป็น “กลุ่มครอบครัว” ทั้งแบบกลุ่มครอบครัวเฉพาะกิจ กลุ่มครอบครัวแบบข่ายประสานงาน และกลุ่มครอบครัวที่มีการรวมศูนย์การจัดการ ไปจนถึงการจัดตั้งเป็น “องค์กรเครือข่ายบ้านเรียน” จากศูนย์ประสานงานการจัดการศึกษาโดยครอบครัว สถาบันบ้านเรียนไทย จนมาเป็น สมาคมบ้านเรียนไทย ในที่สุด

ประกอบกับในเอกสารทางการเพื่อการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาหลายฉบับ อาทิ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2559) ข้อเสนอยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ.2545-2547) ยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาไทย (Roadmap) พ.ศ.2548-2551 ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะ การส่งเสริมจัดระบบเครือข่ายในพื้นที่ เพื่อให้เป็นกลไกสำคัญช่วยในการประสานความเข้าใจและผลักดันให้กลไกอื่นๆ มีการเคลื่อนตัว

จนมาถึง “แผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขององค์กรทางสังคมต่างๆ ในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้” ฉบับล่าสุด ซึ่งให้ความสำคัญต่อเครือข่ายยิ่งขึ้น ให้เป็นยุทธศาสตร์สำคัญข้อที่ 2 “จัดโครงสร้างและการบริหารให้เชื่อมต่อศูนย์การเรียนรู้ในรูปแบบเครือข่าย” พร้อมทั้งมีมาตรการในข้อที่ 4 รองรับให้ “ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานและงบประมาณแก่องค์กรเครือข่าย”

สภาพการณ์ดังกล่าว ได้สร้างจังหวะเวลาที่เหมาะสมเอื้อประโยชน์แก่กันและกัน คือ ภาครัฐตระหนักเห็นประโยชน์เห็นความ

จำเป็นของเครือข่ายบ้านเรียนที่จะเข้ามาช่วยขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม ในขณะที่ บ้านเรียนก็มีองค์กรเครือข่ายของตนที่มีสถานภาพทางกฎหมายรองรับเป็นที่เชื่อถือได้

จึงเหลือข้อที่ควรพิจารณาต่อในทีนี้คือ รัฐพึงสนับสนุนแก่องค์กรเครือข่ายบ้านเรียนโดยมุ่งหวังให้เกิดผลในทางใด และเครือข่ายบ้านเรียนจะพัฒนาให้มีการขยายตัวและเข้มแข็งยิ่งขึ้นได้อย่างไร

ประเด็นแรก ข้อเสนอการใช้ประโยชน์องค์กรเครือข่ายบ้านเรียน

(1) การใช้ประโยชน์องค์กรเครือข่ายบ้านเรียนในฐานะผู้กระจายข่าว

วัตถุประสงค์ : เพื่อการบริการข้อมูลข่าวสาร เผยแพร่ ขยายผล สร้างความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติที่ถูกต้องในเรื่องการศึกษาบ้านเรียน แก่สังคม สาธารณชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่ครอบครัวที่มีความสนใจ การศึกษาบ้านเรียน อยู่ในช่วงศึกษาหาข้อมูลพิจารณาปัจจัยความพร้อมของตน ต้องการความมั่นใจเพื่อการตัดสินใจ สิ่งที่ครอบครัวมีความต้องการมากที่สุดในช่วงนี้คือ ความรู้ที่ตอบคำถามว่า บ้านเรียนคืออะไร ทำไมต้องมีการศึกษาบ้านเรียน บ้านเรียนเรียนรู้อันอย่างไร ประสบการณ์ของครอบครัวบ้านเรียนที่จัดมาก่อน ศักดิ์และสิทธิ์ทางกฎหมายและข้อปฏิบัติตามระเบียบราชการ เป็นต้น

กิจกรรมที่มีความเป็นไปได้ : จัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ จดหมายข่าว เว็บไซต์ คู่มือครอบครัว สื่อแนะนำคำถาม/คำตอบที่สำคัญ ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศบ้านเรียน คลินิกบ้านเรียนให้คำปรึกษา คลังหลักสูตร/แผนการจัดการศึกษาของครอบครัว นิทรรศการหลักสูตร/แผนการจัดการศึกษาของครอบครัว การอบรมเชิงปฏิบัติการ “ก้าวแรกสู่บ้านเรียน” หนังสือถอดบทเรียนประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ของครอบครัว เป็นต้น

(2) การใช้ประโยชน์องค์กรเครือข่ายบ้านเรียนในฐานะ ผู้ประสานงาน

วัตถุประสงค์ : เพื่อการประสานประโยชน์ร่วมกันของทุกฝ่ายในภาคีบ้านเรียน สร้างช่องทางและโอกาสในการประสานความคิดความเข้าใจระหว่างกัน หลอมรวมเพื่อให้เกิดวิสัยทัศน์หรือจุดมุ่งหมายร่วมกัน เสริมสร้างความสัมพันธ์ร่วมมือระดับองค์กร/หน่วยงานทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ กลุ่มเป้าหมายสำคัญคือครอบครัวที่เพิ่งเริ่มต้นจัดการศึกษาก่อนบ้านเรียน และ สพท. ที่เพิ่งเริ่มมีครอบครัวไปจดทะเบียนจัดการศึกษา

กิจกรรมที่มีความเป็นไปได้ : จัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดงานสังสรรค์กระชับความสัมพันธ์ จัดทำทะเบียน/แผนที่ครอบครัวบ้านเรียน จัดกิจกรรมที่นำไปสู่การเชื่อมโยง/การก่อตัวของกลุ่มครอบครัวบ้านเรียนในพื้นที่ จัดการระดมความคิดเพื่อหาข้อสรุปแนวทางการแก้ไขปัญหาที่สำคัญ สร้างช่องทางหรือระบบการสื่อสารระหว่างกัน สร้างกิจกรรมที่ทำให้เกิดการดำเนินงานและประสบความสำเร็จร่วมกันของทุกฝ่ายในภาคีบ้านเรียน ประสานงาน/แลกเปลี่ยนข่าวสาร/ทำข้อตกลงความร่วมมือกับหน่วยงาน/องค์กรภายในประเทศและต่างประเทศ เป็นต้น

(3) การใช้ประโยชน์องค์กรเครือข่ายบ้านเรียนในฐานะ ผู้พัฒนาองค์ความรู้

วัตถุประสงค์ : ส่งเสริมการวิจัย การเพิ่มทักษะ/ประสบการณ์ในการให้ข้อสรุปของคำตอบอย่างมีกระบวนการสืบค้นความจริงมีเหตุผล พิสูจน์ได้ สร้างและพัฒนาองค์ความรู้การศึกษาบ้านเรียนในสังคมไทย พร้อมทั้งแสวงหาประสบการณ์จากนานาประเทศ เพื่อให้กระบวนการศึกษาแบบบ้านเรียนมีพัฒนาการที่ถูกต้องมีคุณภาพ อธิบายและตอบคำถามต่างๆ ได้ชัดเจน เป็นที่เชื่อถือยอมรับของสังคมยิ่งขึ้น

กิจกรรมที่มีความเป็นไปได้ : โครงการศึกษาวิจัยการศึกษาบ้านเรียนในสังคมไทยครอบคลุมทุกขอบข่าย การวิจัยถอดประสบการณ์ครอบครัวบ้านเรียนเพื่อสร้างตัวแบบ (model) ที่มีความหลากหลายต่อการนำไปประยุกต์ใช้ การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการสร้างความพร้อมในการเป็นนักจัดการเรียนรู้/นักวัดประเมินผลให้กับพ่อแม่ การจัดกิจกรรมสัมมนาทางวิชาการ จัดการบรรยายพิเศษของวิทยากร เป็นต้น

(4) การใช้ประโยชน์องค์กรเครือข่ายบ้านเรียนในฐานะผู้จัดกิจกรรมครอบครัวเรียนรู้ร่วมกัน

วัตถุประสงค์ : เพื่อส่งเสริมและทำให้เกิดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันเพิ่มมิติทางสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกของเด็กบ้านเรียน เกิดกลุ่มเพื่อนและทักษะ/วินัยในการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นเสริมความแข็งแกร่งให้กับกระบวนการเรียนรู้ของแต่ละครอบครัว นำไปสู่การรวมกลุ่มกันของครอบครัวบ้านเรียนในละแวกหรือพื้นที่เดียวกัน สามารถช่วยเหลือเกื้อหนุนและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกันและกัน

กิจกรรมที่มีความเป็นไปได้ : การทัศนศึกษา ค่ายพักแรม การเข้าร่วมงานเทศกาล กิจกรรมชมรม กิจกรรมอาสาสมัคร โครงการศึกษา ร่วมกันเป็นกลุ่ม การศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ การจัดงานพบปะสังสรรค์ประจำปี การจัดตั้งห้องสมุด/ศูนย์สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษาของกลุ่ม เป็นต้น

(5) การใช้ประโยชน์องค์กรเครือข่ายบ้านเรียนในฐานะผู้ระดมทรัพยากร

วัตถุประสงค์ : เพื่อการแสวงหาและระดมทรัพยากร/เงินทุน สนับสนุนการดำเนินงาน ทำให้เครือข่ายและการศึกษาบ้านเรียนมีการขับเคลื่อนไปได้อย่างเข้มแข็งมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดึงให้ทุก

ภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วม ผ่อนเบาภาระของภาครัฐ นำไปสู่ การพึ่งตนเองได้ของภาคประชาสังคม

กิจกรรมที่มีความเป็นไปได้ : โครงการบ้านเรียนในโรงเรียน การประสานความร่วมมือระหว่างบ้านเรียนกับโรงเรียน โครงการ/กิจกรรม ที่มีการดำเนินงานร่วมกันหลายฝ่าย การใช้บุคลากร/วิทยากรจากองค์กร/ หน่วยงานต่างๆ การตั้งกองทุนบ้านเรียนไทยเพื่อการระดมเงินทุนสนับสนุน กิจกรรมสร้างรายได้ของตนเอง โครงการแลกเปลี่ยนผู้เรียนกับต่างประเทศ โครงการภายใต้การสนับสนุนขององค์กร/หน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ เป็นต้น

ผู้จุดประกายผลักดันประเด็นใหม่ๆ

วัตถุประสงค์ : เพื่อขยายผลรูปแบบการศึกษาบ้านเรียนใน สังคมไทย สร้างความตระหนักและรักษาไว้ซึ่งสิทธิและสิทธิประโยชน์ ของครอบครัว ให้ข้อเสนอต่อนโยบาย ยุทธศาสตร์ กฎระเบียบของ ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง สร้างพัฒนาการให้การศึกษาบ้านเรียนส่งผลสะท้อน อันเป็นประโยชน์ต่อระบบการศึกษาและสังคมโดยรวมยิ่งขึ้น

กิจกรรมที่มีความเป็นไปได้ : นำเสนอผลงานจากการศึกษาวิจัย ประสานงานกับองค์กร/หน่วยงานต่างๆ ให้รับรู้และตอบรับสิทธิของ ผู้เรียนในการศึกษาบ้านเรียน มีผู้แทนเข้าร่วมในคณะกรรมการ/ คณะทำงานของภาครัฐในงาน/ภารกิจที่เกี่ยวข้อง มีผู้แทนเข้าร่วมการ ประชุม/สัมมนา/กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง มีผู้แทนเป็นวิทยากรในการประชุม/ สัมมนา/กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง จัดการประชุม/กิจกรรมระดมความคิดเพื่อ การหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่สำคัญจัดทำรายงานพัฒนาการประจำปี จัดกิจกรรมแสดงผลงานนวัตกรรม/ผลงานการศึกษาบ้านเรียน เป็นต้น

(7) การใช้ประโยชน์องค์กรเครือข่ายบ้านเรียนในฐานะผู้รับผิดชอบทะเบียนและผู้จัดการศึกษา

วัตถุประสงค์ : สร้างความตระหนักและรักษาไว้ซึ่งสิทธิของครอบครัว ผ่อนเบาภาระของ สพท. สร้างโอกาสให้การศึกษากลับบ้านเรียนมีการขยายตัวออกไปมากกว่าที่ผ่านมา พัฒนาแนวทางการจัดการศึกษา ร่วมกันโดยภาคีบ้านเรียนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น ให้ความช่วยเหลือแก่ครอบครัวที่เพิ่งเริ่มต้นจัดการศึกษา/ครอบครัวที่ต้องจัดการศึกษาด้วยความจำเป็นจากเหตุต่างๆ โดยที่ยังไม่มีความพร้อม เพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการเรียนรู้สาระวิชาหลัก ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ในลักษณะเป็นกลุ่ม/เป็นการเรียนรู้ร่วมกันมากยิ่งขึ้น

กิจกรรมที่มีความเป็นไปได้ : ทำหน้าที่รับผิดชอบทะเบียนจัดการศึกษากลับบ้านเรียน โดยได้รับมอบหมายจาก สพท. ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการศึกษาตามที่ได้รับมอบหมายจากครอบครัวผู้ประสงค์จะจัดการศึกษาดำเนินการศูนย์การเรียนบ้านเรียน ที่มีการผสมผสาน การจัดการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ/กิจกรรมพบกกลุ่มเรียนกับกิจกรรมที่บ้าน/การเรียนรู้อย่างเป็นแบบแผนกับการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของครอบครัว การให้คำปรึกษาในการจัดทำแผนการจัดการศึกษา การพัฒนาต้นแบบตัวอย่างหลักสูตร/แผนการจัดการศึกษาของครอบครัว การพัฒนาชุดการเรียนรู้ร่วมกัน จัดให้มีการทดสอบวัดประเมินผลร่วมกัน เป็นต้น

ประเด็นที่สอง ข้อเสนอการพัฒนาเครือข่ายบ้านเรียนให้มีการขยายตัวและเข้มแข็งยิ่งขึ้น

(1) การสร้างความตระหนักถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกัน

การตัดสินใจจัดการศึกษากลับบ้านเรียนมีเหตุมาจากสภาพภายในครอบครัวเป็นหลัก ทั้งในทางทัศนคติและสภาพแวดล้อม ในการ

ดำเนินการครอบครัวก็ต้องทุ่มเทลงมือสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ให้กับลูกอย่างจริงจัง พร้อมไปกับการจัดการเรื่องอื่นๆ ของครอบครัว อย่าง การงานเพื่อการครองชีพ เป็นต้น ภาวะที่หนักหน่วงนี้ทำให้ครอบครัวส่วนหนึ่งเลือกที่จะจำกัดเรื่องราวให้อยู่แต่เฉพาะภายในครอบครัวของตน เพราะการไปประสานร่วมกับครอบครัวอื่นอาจสร้างความยุ่งยากเป็น ภาระเพิ่มมากขึ้น และเพราะไม่เห็นประโยชน์ชัดเจนจากการรวมกลุ่มกัน การจะขยายเครือข่ายบ้านเรียนออกไปได้จึงจำเป็นต้องมีการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ถึงประโยชน์ของเครือข่ายทั้งต่อครอบครัวต่อตัวลูก โดยตรงและต่อสังคมโดยรวม สร้างความตระหนักว่า ในระยะยาวยิ่ง รวมตัวกันเข้มแข็งขึ้นเพียงไรก็จะยิ่งช่วยแบ่งเบาภาระของครอบครัวลง จากการหนุนช่วยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน การรักษาสิทธิที่พึงมีพึงได้ การลดเวลาและความเสียหายจากการลงถูกลงผิด การสร้างกลุ่มเพื่อน ความสุขในการเรียนรู้ และวินัยทางสังคมให้กับลูก เหล่านี้เป็นต้น

(2) การขยายเครือข่ายระดับกลุ่มครอบครัวในพื้นที่

จากประสบการณ์ที่ผ่านมาพบว่า ครอบครัวบ้านเรียนมีการรวมกลุ่มกันทั้งแบบเฉพาะกิจ แบบข่ายประสานงาน และแบบรวมศูนย์การจัดการ โดยที่ “กลุ่มครอบครัวที่รวมกันเฉพาะกิจ” มีโอกาสที่จะเกิดขึ้นได้มากที่สุด จากการเชื่อมโยงเข้าหากันด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ของลูกๆ ครอบครัวบ้านเรียน 1 หรือ 2 ครอบครัวเป็นแกนนำสำคัญริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ชักชวนเด็กๆ จากครอบครัวในละแวกใกล้เคียงและอยู่ในช่วงวัยเดียวกันมาทำกิจกรรมด้วยกันเป็นครั้งคราวแต่ก็มีความต่อเนื่องพอสมควร โดยเปิดกว้างไม่จำกัดว่าต้องเป็นเฉพาะเด็กบ้านเรียน การสนับสนุนให้เกิดการก่อรูปกลุ่มในลักษณะนี้และเมื่อพบว่ามีกรรวมกลุ่มเฉพาะกิจกันตรงที่ได้ก็เข้าไปช่วยสนับสนุนให้เกิดความต่อเนื่องยิ่งขึ้น กับประสาน

ให้แต่ละกลุ่มได้รู้จักมีกิจกรรมร่วมกันข้ามกลุ่ม นับเป็นช่องทางสำคัญที่จะขยายให้เกิดเครือข่ายบ้านเรียนในระดับพื้นที่เพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งเป็นโอกาสของการพัฒนาการรวมกลุ่มให้มีความเข้มข้นขึ้น ยกกระดับเป็นการรวมกลุ่มแบบข่ายประสานงาน แบบรวมศูนย์การจัดการ และเป็นองค์กรเครือข่ายบ้านเรียนในระดับพื้นที่/ภูมิภาค

(3) การมุ่งสร้างแนวร่วมเครือข่ายบ้านเรียน

“ครอบครัวที่ลูกยังเรียนอยู่ในโรงเรียน” จำนวนมากที่มีความกระตือรือร้นในการแสวงหาเพิ่มเติมกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับลูก ถือเป็นแนวร่วมที่สำคัญที่สุด ดังนั้น กลุ่มครอบครัวบ้านเรียน และองค์กรเครือข่ายบ้านเรียนจึงเปิดรับสมาชิกครอบครัวและเด็กในระบบโรงเรียนด้วย แนวร่วมสำคัญอีกทางหนึ่งคือ “โรงเรียนในพื้นที่” หากเกิดความร่วมมือเป็นเครือข่ายกันได้ก็จะเป็นแหล่งหนุนช่วยทรัพยากรและบุคลากรทางการศึกษาชั้นดี รวมไปถึง “บุคคล/องค์กร/หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน” ล้วนเป็นเป้าหมายของการขยายและสร้างแนวร่วมทั้งสิ้น แนวทางการสร้างแนวร่วมนี้ยังหมายรวมถึง การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี การสร้างกลยุทธ์ในการทำงานร่วมกันอย่างไม่มุ่งเอาแพ้เอาชนะ การให้เกียรติซึ่งกันและกัน ในทุกบริบทที่เครือข่ายบ้านเรียนเข้าไปมีความสัมพันธ์ด้วย

(4) การจัดระบบบริหารจัดการพัฒนาประสิทธิภาพองค์กรเครือข่าย

สมาคมบ้านเรียนไทย ซึ่งเป็นองค์กรเครือข่ายบ้านเรียนอย่างเป็นทางการที่มีอยู่เพียงองค์กรเดียวขณะนี้ ยังอยู่ในช่วงระยะเวลาแรกแห่งการก่อตัว ซึ่งเป็นธรรมดาที่จะออกอาการวุ่นวาย สับสน ขัดแย้ง จากการที่ประกอบขึ้นด้วยคนหลายประเภทที่ต่างความคิดกัน เพิ่งได้ร่วมงานกัน ยังไม่ชัดเจนในวิธีการทำงานและการประสานงานประสาน

ความคิดเห็นเข้าด้วยกัน เป็นต้น ดังนั้น เจ็อนไขสำคัญที่สุดที่จะสร้าง ความราบรื่นทำให้องค์กรเครือข่ายบ้านเรียนขยายตัวและสร้าง คุณประโยชน์ให้กับชาวบ้านเรียนและสังคมโดยรวมอย่างมีประสิทธิภาพ ยิ่งขึ้น ประการแรก ก็คือ **การจัดระบบบริหารจัดการที่ดี** ซึ่งหลักทั่วไป ของการบริหารองค์กรเครือข่าย จะอยู่ในเรื่องสำคัญต่อไปนี้

- จัดระบบในทุกๆ ส่วนงานให้คล่องตัว เข้าถึงได้ง่าย ไม่ยุ่งเหยิง สับสนซึ่งจำเป็นต้องมีสำนักงานที่เอื้อต่อการดำเนินงานมีเจ้าหน้าที่ประจำ และมีเครื่องไม้เครื่องมือตามสมควรแก่การดำเนินงาน

- มีการดำเนินงานและกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สามารถประสาน ความต้องการของสมาชิก/แนวร่วม ไปพร้อมๆ กับการขับเคลื่อนเรื่อง การศึกษาบ้านเรียนในสังคมไทย

- มีการจัดระบบสื่อสารของสมาชิกในเครือข่ายและระหว่าง เครือข่าย การขยายบทบาทหน้าที่/การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย และการรักษาส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีของสมาชิก

- มีการจัดหาทรัพยากรมาสนับสนุนการดำเนินงานอย่างพอเพียง พร้อมทั้งมีระบบรับผิดชอบดูแลที่มีความชัดเจน โปร่งใส ตรวจสอบได้

เจ็อนไขสำคัญที่จะต้องประกอบกันในประการต่อมา คือ **การได้รับ ความหนุนช่วยจากภาคส่วนต่างๆ ของสังคม** โดยเฉพาะจากภาครัฐ เพื่อเสริมให้องค์กรเครือข่ายบ้านเรียนมีพัฒนาการตอบรับกับยุทธศาสตร์ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในวาระแห่งการปฏิรูปการศึกษาอย่างทันกับ สถานการณ์

(5) การจัดระบบการเรียนรู้ร่วมกันที่นำไปสู่การสร้างวิสัยทัศน์ ร่วมกัน

การศึกษาบ้านเรียน กล่าวในทางส่วนรวมแล้วมีภารกิจสำคัญคือ “การสร้างความแตกต่างในวิถีของการเรียนรู้แบบใหม่” ตามเจตนารมณ์

ของการปฏิรูปการศึกษาปฏิรูปการเรียนรู้ ตลอดจนไปให้ถึงความหวังที่จะได้เห็นโลกที่ยั่งยืนและมีสันติสุข ประสบการณ์ของบรรดาเครือข่ายในภาคประชาสังคมทั้งหลายที่ผ่านมามอบว่า การก้าวพ้นจากผลประโยชน์เฉพาะหน้าที่ตาเห็นไปสู่การมีจุดมุ่งหมายใหญ่ในเชิงอุดมคติร่วมกันในหมู่สมาชิก ถือเป็นหัวใจสำคัญในการธำรงไว้ซึ่งแก่นแท้ของการพยายามสร้างระบบการเรียนรู้ร่วมกันที่นำสู่การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน จึงเป็นอีกเงื่อนไขระดับชี้ขาดความอยู่รอดของเครือข่ายอย่างปฏิเสธไม่ได้

ทั้งนี้ ด้วยเพราะมีจุดหมายในเชิงอุดมคติ ความเข้มแข็งที่เกิดจากการร่วมกันคิด ร่วมกันสร้าง ร่วมกันลงมือทำ ไม่ใช่คอยเป็นแต่เพียงผู้รับบริการ จึงจะสามารถเกิดขึ้นได้อย่างเป็นจริง และเมื่อมีความขัดแย้งใดๆ ไม่ว่าเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่ก็จะสามารถแก้ไขได้ โดยไม่บานปลาย กลายเป็นความแตกแยกหรือไขว้เขวเสียหลักการจุดยืนไป อีกทั้ง ยังช่วยผลิตและสร้างแกนนำเครือข่ายผู้เอาการเองงานคนแล้วคนเล่า ให้สามารถสืบทอดส่งต่อภารกิจไปถึงคนรุ่นใหม่อีกได้อย่างต่อเนื่อง

สุดท้าย ต่อคำถามหลัก “ทำอย่างไรบ้านเรียนจึงจะไม่ย่ำซ้ำรอยความผิดพลาดเก่า เพื่อที่จะสร้างสรรค์วิธีการเรียนรู้แบบใหม่ วิธีการเรียนรู้ที่สมกับคุณค่าและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์”

ทั้งหมดของงานวิจัยชิ้นนี้ อย่างน้อยคงได้มีส่วนช่วยเติมถมที่ว่างของคำถามดังกล่าว ที่เดิมเคยกินเนื้อที่กว้างใหญ่ไพศาลให้หดเล็กลงบ้าง ตามสมควรแห่งสัจตถะของมัน

บรรณานุกรม

- กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ. **หลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพฯ : 2546
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, 2544
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. **การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพฯ : บริษัท ชัคเซต มีเดีย จำกัด, 2543
- คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงาน กระทรวงศึกษาธิการ. **แนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัวและสถานประกอบการ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2548
- _____. **คู่มือการดำเนินงานจัดการศึกษาโดยครอบครัว สำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา**. กรุงเทพฯ : 2549 (เอกสารสำเนา)
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน สำนักราชบัณฑิตยสถาน. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545**. กรุงเทพฯ : 2545
- _____. **การเติบโตอย่างมีคุณภาพ**. แปลจาก ธนาคารโลก The Quality of Growth. กรุงเทพฯ : 2543
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **การศึกษาพัฒนาการหรือบูรณาการ**. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2540

ยุทธชัย-อุทัยวรรณ เฉลิมชัย. **รูปแบบและพัฒนาการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543

_____. **การพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544

_____. **สภาพการณ์และฐานข้อมูลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547

_____. **คู่มือครอบครัวก้าวแรกสู่บ้านเรียน หลักคิดและกระบวนการเข้าสู่การศึกษาโดยครอบครัว**. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน กระทรวงศึกษาธิการ. (ร่าง) **แผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขององค์กรทางสังคมต่างๆ ในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้**. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549 (เอกสารสำเนา)

โสรัจ โปธิแก้ว และคนอื่นๆ. **สรณิพนธ์พุทธศาสนิกขุว่าด้วยการศึกษา**. ในการสัมมนาเรื่อง “แนวทางพุทธศาสนาที่ควรนำมาเพื่อพัฒนาการศึกษา : ในทัศนะท่านพุทธทาสภิกขุ”. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2532

อมรวิษข์ นาครทรรพ. **การจัดการศึกษาโดยครอบครัว (Home School) ประสพการณ์ของนานาประเทศ**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543

การผสมสี

**แผนการจัดการศึกษา
ครอบครัวแนวธีรนนท์**

แผนการจัดการศึกษาครอบครัวแนวธีรนนท์

ข้อมูลพื้นฐานของครอบครัว

บิดา นายชาติวี เนาวธีรนนท์ ปริญญาตรี นิติศาสตร์ อายุ 50 ปี อาชีพ สำนักงานกฎหมายและบัญชี

มารดา นางธนาธิป เนาวธีรนนท์ ปริญญาตรี การบัญชี อายุ 44 ปี อาชีพ สำนักงานกฎหมายและบัญชี

ที่อยู่ 7/107 หมู่บ้านยิ่งรวย ซอย 2/2 ถนนนางแว่นแก้ว ต.ท่าพี่เลี้ยง อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี 72000

เหตุผลในการจัดการศึกษาของครอบครัว

ครอบครัวมีความเชื่ออย่างเต็มเปี่ยมว่า เด็กในช่วงอายุระหว่าง 1-10 ปี ควรมีชีวิตประจำวันอยู่ภายใต้ความรัก การดูแล เลี้ยงดูเอาใจใส่ และปลูกฝังให้การเรียนรู้ ของพ่อแม่ มากกว่าที่จะให้ไปอยู่ในความดูแลจัดการของสถานรับเลี้ยงเด็กเล็กหรือโรงเรียน เพราะเด็กในช่วงอายุดังกล่าวมีภาวะจิตใจที่บอบบางต่อเรื่องราวและสิ่งต่างๆที่จะเข้ามากระทบ ซึ่งอาจส่งผลเสียต่อระบบสมองและสภาพจิตใจของเด็กในระยะยาว ดังนั้น อ้อมอกอันอบอุ่นของพ่อแม่จึงเป็นเกราะกำบังที่สำคัญและจำเป็นต่อภาวการณ์อันไม่พึงประสงค์ทั้งปวง

ความเชื่อที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ความเชื่อที่ว่าการศึกษาในระบบปัจจุบันไม่สามารถตอบสนองต่อพัฒนาการด้านการเรียนรู้ของเด็กได้อย่างเต็มตามศักยภาพที่แท้จริงของแต่ละคน

เมื่อเป็นดังนี้ จึงเห็นว่าการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว น่าจะเป็นแนวทางที่รองรับการเรียนรู้ของลูกได้ เพราะการจัดการศึกษาโดยครอบครัว(ตามความเห็นของข้าพเจ้า) เป็นการศึกษาที่เป็นไปตามธรรมชาติของมนุษย์ เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกโอกาส ทุกสถานที่ และเกิด

ได้กับทุกๆ คนตามสภาพความเป็นจริง เป็นการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตเพิ่มศักยภาพในการเรียนรู้ที่หลากหลายได้ด้วยตัวเอง โดยพ่อแม่ทำหน้าที่เพียงเป็น “ผู้จัดการศึกษา” ที่มุ่งเน้นให้ “ลูกเป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้” ตามความสนใจและตามความถนัด และมีหน้าที่ ส่งเสริมให้ลูกรู้จักการใช้สติปัญญาในเชิงวิทยาศาสตร์วิเคราะหมากกว่า การท่องจำ ทั้งนี้ เพื่อให้ลูกสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ด้วยความเป็นผู้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีความกตัญญูกตเวที มีเมตตาธรรมต่อเพื่อนมนุษย์ และที่สำคัญคือ ไม่ยึดติดในค่านิยมแห่ง ปริญญาบัตรใดๆ

ข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน

ด.ช.ธีรวิร์ เนาวธีรนนท์ อายุ 6 ปี 10 เดือน (เกิดวันที่ 1 เมษายน 2541) สูง 130 ซม. น้ำหนัก 38 กก. มีความรู้ ความเข้าใจพื้นฐานด้านต่างๆ พอสรุปได้ ดังนี้

ระดับการศึกษาที่จัด ระดับประถมศึกษา ช่วงชั้นที่ 1

พัฒนาการด้านต่างๆ

ความรู้ด้านภาษาอังกฤษ

การเขียน สามารถเขียนตัวอักษรได้ครบทุกตัว โดยเฉพาะแบบ ตัวพิมพ์ใหญ่และ ตัวเขียนเล็ก

การอ่าน สามารถอ่านหนังสือภาษาอังกฤษได้ทุกประเภท (ยกเว้น คำศัพท์ที่มีหลายพยางค์ หรือคำศัพท์ทางวิทยาศาสตร์ยากๆ ยังสะกดไม่ค่อยถูกต้องนัก)

การพูด สามารถสนทนา ได้ตอบ ด้วยประโยคและคำศัพท์ ง่ายๆ ได้

หมายเหตุ : สำเนียงในการอ่านและพูด จัดอยู่ในเกณฑ์ดี

ความรู้ด้านภาษาไทย

การเขียน อยู่ระหว่างการหัดเขียนตามแบบ แต่ยังไม่เขียนไม่ได้

การอ่าน ยังสะกดคำอ่านไม่ได้ แต่ชอบให้พ่อแม่อ่านให้ฟัง โดยเฉพาะหนังสือประเภทนิทาน

การพูด พูดภาษาไทยได้ฉะฉาน ชัดเจน (ยกเว้น ตัว “ง” ยังออกเสียงไม่ค่อยชัด)

หมายเหตุ : เนื่องจากเจ้าตัวไม่ค่อยชอบภาษาไทยเท่าภาษาอังกฤษ

ความรู้ / ความสามารถด้านอื่นๆ

คอมพิวเตอร์ มีความรู้เกี่ยวกับการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ สามารถใช้เครื่อง P.C. ได้คล่องแคล่วหลายโปรแกรม และใช้ Internet ได้เป็นอย่างดี

คณิตศาสตร์ สามารถเขียนตัวเลขได้ครบทุกตัว นับจำนวนถึงหลักร้อยได้คล่อง บวก-ลบ เลขสองหลักได้ ท่องและจำสูตรคูณได้บางแม่ เช่น แม่ 2 แม่ 3 แม่ 5 เป็นต้น

วิทยาศาสตร์ มีความรู้เกี่ยวกับโลก คน สัตว์ สิ่งของ และธรรมชาติพอสมควร สามารถแยกแยะและบอกลักษณะ ความแตกต่างได้

ศิลปะ มีความรู้เรื่องสีเป็นอย่างดี สามารถวาดรูปตามจินตนาการของตนเองได้

กีฬา มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการเล่นกีฬาหลายประเภท เพราะมีความชอบและสนใจข่าวกีฬาทุกชนิด โดยเฉพาะการแข่งขัน FORMULA.1 สามารถจำชื่อและหน้าตาของนักแข่งได้แทบทุกคนแต่ตัวเองไม่ค่อยชอบเล่นกีฬา (ชอบเล่นเป็นบางอย่าง เช่น ไดรฟ์กอล์ฟ ฟุตบอล เป็นต้น)

ดนตรี/บันเทิง ไม่ค่อยให้ความสนใจด้านนี้ ร้องเพลงได้บ้างตามความชอบที่ได้ฟังจากโทรทัศน์ ไม่สนใจเครื่องดนตรีทุกประเภท

จุดหมายในการจัดการศึกษา

โดยที่ที่มีความมุ่งหวังให้ลูก(ผู้เรียน) มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดีมีคุณธรรม มีความรู้ มีจิตใจที่สงบเยือกเย็นเป็นสุข มีความเมตตา กรุณาต่อผู้อื่น มีความรักในความเป็นไทย และที่สำคัญคือมีศักยภาพ ในการศึกษาต่อ และหรือสามารถประกอบอาชีพพอเลี้ยงตัวได้ จึงกำหนด จุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอัน พึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรม ของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและ ค่านิยมอันพึงประสงค์

2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า

3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญ ก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะในการจัดการ ปรับวิธีการคิด การทำงาน ให้เหมาะสมกับสถานการณ์

4. มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิดการสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต และเน้นเป็นพิเศษทางด้านภาษาอังกฤษ คือนอกจากสามารถเขียน อ่าน ฟัง เข้าใจแล้ว ให้สามารถสนทนาโต้ตอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านคอมพิวเตอร์ ให้สามารถมีความรู้ ความชำนาญ ถึงระดับเป็น โปรแกรมเมอร์

5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพ ที่ดี และให้มีทักษะด้านกีฬาบอลล์ สามารถเป็นนักกอล์ฟสมัครเล่น ในระดับเยาวชนได้

6. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

7. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม

8. รักท้องถิ่น ชุมชน และประเทศชาติ มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ

พร้อมกันนี้ ครอบครัวมุ่งเน้นคุณลักษณะทางด้านคุณธรรม จริยธรรมสำคัญที่เหมาะสมกับช่วงวัย 4 ประการ ดังนี้

คุณลักษณะ	ดัชนีบ่งชี้
1. มีความซื่อสัตย์	ไม่พูดจาโกหก กล้าที่จะยอมรับผิด เล่นเกมหรือแข่งขันอะไรต้องไม่โกง
2. มีความเมตตา กรุณา	แบ่งปันของๆ ตนแก่ผู้อื่นด้วยความเต็มใจ ไม่รังแกผู้ที่อ่อนแอกว่าให้ความช่วยเหลือผู้อื่นตามกำลังความสามารถ
3. มีวินัย	รู้จักหน้าที่ของตนเอง ยอมรับกติกาหรือบรรทัดฐานทางสังคม
4. มีความกตัญญู	เคารพเชื่อฟังพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ ช่วยเหลือแบ่งเบางานในบ้าน

การจัดสาระ/ความรู้

จัดเนื้อหาความรู้ 8 กลุ่มสาระ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ โดยครอบคลุมกำหนดจุดเน้นในแต่ละกลุ่มสาระ ดังนี้

ภาษาไทย

- ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้ความคิดไปใช้ตัดสินใจแก้ปัญหา ในการดำเนินชีวิต และสร้างนิสัยรักการอ่าน ใช้กระบวนการเขียน เขียนสื่อสาร รายงานข้อมูล เรื่องราว ความรู้ ความคิด อย่างมีประสิทธิภาพ ให้เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย เข้าใจความสัมพันธ์ ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม สังคม ชีวิตประจำวัน นำมาประยุกต์ใช้ในการ ดำเนินชีวิตจริงได้

คณิตศาสตร์

- ให้เข้าใจถึงความหลากหลายของการแสดงจำนวน และการใช้ จำนวนในชีวิตจริง เข้าใจถึงผลที่เกิดจากการดำเนินการของจำนวน และ ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินการต่างๆ และสามารถใช้ในการดำเนินการ ในการแก้ปัญหาได้ ให้มีความสามารถในการแก้ปัญหา การให้เหตุผล การสื่อสาร การสื่อความหมาย การเชื่อมโยงความรู้ต่างๆ ทางคณิตศาสตร์ การเชื่อมโยงกับศาสตร์อื่นๆ และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

วิทยาศาสตร์

- ให้เข้าใจหน่วยพื้นฐานของสิ่งมีชีวิต โครงสร้างและหน้าที่ของระบบต่างๆของสิ่งมีชีวิตที่ทำงานสัมพันธ์กัน ให้ เกิดกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ สื่อสารถึงสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ ไปใช้ในการดำรงชีวิตของตนเองได้ เข้าใจสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับสิ่งมีชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิต ต่างๆ ในระบบนิเวศ เข้าใจความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ

นำความรู้ไปใช้ในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน เข้าใจคุณสมบัติของสาร คุณสมบัติของพลังงาน ความสัมพันธ์ระหว่างพลังงานกับการดำรงชีวิต มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยา สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้

ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

- ให้เข้าใจถึงความสำคัญของหลักธรรม คำสอนในทุกศาสนา สามารถนำหลักธรรมมาใช้เป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน ให้ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม การกระทำความดี และปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี ตามกฎหมาย ประเพณี วัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

สุขศึกษาและพลศึกษา

- ให้เข้าใจธรรมชาติของการเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์ เข้าใจและมีทักษะในการเคลื่อนไหว กิจกรรมทางกาย รักษาการออกกำลังกาย มีน้ำใจนักกีฬา มีทักษะในการป้องกันและหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ อุบัติเหตุ สารเสพติด และความรุนแรง เข้าใจและเห็นคุณค่าของตนเอง ครอบครัว สังคม เพศศึกษา มีทักษะชีวิตเพื่อการสื่อสารและสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบุคคล

ศิลปะ

- ให้เข้าใจสร้างสรรค์และถ่ายทอดงานทัศนศิลป์ตามจินตนาการได้ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์ กับประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

การงานอาชีพและเทคโนโลยี

- ให้เข้าใจในการทำงาน มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะ

กระบวนการทำงาน การจัดการ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน และการแสวงหาความรู้ มีคุณธรรมและลักษณะนิสัยในการทำงาน มีจิตสำนึกในการใช้พลังงาน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การใช้เทคโนโลยี เพื่อการดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัว

ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ)

- ให้เข้าใจและใช้ภาษาฯ ตามบริบท วัฒนธรรมของเจ้าของภาษาได้อย่างเหมาะสม ตีความเรื่องที่อ่านจากสื่อประเภทต่างๆ ได้ เข้าใจและใช้ทักษะทางภาษาฯในการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และใช้ภาษาฯ เป็นพื้นฐานในการเตรียมการเข้าสู่อาชีพ การพัฒนาตนเอง พัฒนาชุมชนและสังคม

การจัดกระบวนการเรียนรู้

จัดให้มีการเรียนรู้โดยยึดหลักและวิธีการที่สำคัญ ดังนี้

1. มุ่งเน้นให้พ่อ-แม่-ลูก เรียนรู้ร่วมกัน จากแหล่งความรู้ทุกประเภท จากการทดลอง จากประสบการณ์ตรงตามแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งจะทำให้ลูกเกิดแรงจูงใจ อยากเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

2. มุ่งเน้นตามความต้องการและความสนใจของลูกเป็นหลัก การเรียนรู้เรื่องใด อย่างไร จะไม่มีการกำหนดเวลาและวิธีการที่ตายตัว แต่จะปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นตามความพร้อมของลูกและตามสถานการณ์

3. เน้นการเรียนรู้เชิงวิเคราะห์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถคิดค้นหาต้นเหตุของปัญหา และวิธีการแก้ปัญหานั้นๆ ได้ด้วยตัวเอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถในการคิดได้อย่างเป็นระบบ

4. พ่อแม่อยู่ในฐานะ “ผู้จัดการศึกษา” ให้ลูก มีหน้าที่จัดหาอุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้ต่างๆ และพาลูกไปยังแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้ลูกแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการของตัวเอง

แผนการเรียนรู้

เดือนพฤษภาคม - ธันวาคม 2549

เป้าหมาย	กิจกรรมหลัก	กิจกรรมอื่นๆ
<p>1. บูรณาการทุกกิจกรรมทุกเหตุการณ์ตลอดวันให้เป็นการเรียนรู้ทุกสาระวิชา</p> <p>2. ภาษาไทย เป็นวิชาหลัก สามารถเขียนตัวพยัญชนะวรรณยุกต์ได้ทุกตัวโดยไม่ต้องดูแบบผัน เสียง ตา มวรรณยุกต์ อ่านและสะกดคำง่าย ๆ ได้ถูกต้อง เขียนตามคำบอก เขียนจ.ม.ถึงเพื่อนอ่านสำนวนไทย คำพังเพย สุภาษิต อ่านหนังสือทั่วไป</p> <p>- คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ และวิทยาศาสตร์ เป็นวิชาการอง</p> <p>- สาระอื่นๆ เป็นวิชาประกอบ</p>	<p>- การเรียนรู้ภาษาไทย โดยใช้สื่อต่างๆ ทั้งหนังสือ ซีดีรอม วีซีดี ฯลฯ รวมทั้งการเล่นที่สามารถประยุกต์เป็นการเรียนรู้ได้</p> <p>- เรียนภาษาอังกฤษกับครูชาวต่างชาติ สัปดาห์ละ 2 วันๆ ละ 2 ชั่วโมง</p> <p>- เรียนเทคโนโลยี สัปดาห์ละ 2 วันๆ ละ 2 ชั่วโมง</p> <p>- เรียนคอมพิวเตอร์กับครู สัปดาห์ละ 2 วันๆ ละหนึ่งชั่วโมงครึ่ง</p> <p>- เรียนศิลปะ สัปดาห์ละ 1 วันๆ ละ 2 ชั่วโมง</p> <p>- ก่อนนอน พ่ออ่านหนังสือประเภทสำนวนไทย นิทานไทย พุทธศาสนา ให้ฟัง</p>	<p>- เล่นคอมพิวเตอร์</p> <p>- ฝึกวาดภาพระบายสี</p> <p>- ออกกำลังกาย (ไตรพีคอล์ฟ ซี่จักรยาน ฟุตบอล วิ่ง)</p> <p>- พักผ่อน ดูทีวี เล่นเกม เล่นกับพ่อแม่ อ่านหนังสือที่ชอบ</p> <p>- เรียนรู้นอกสถานที่ตามแหล่งเรียนรู้</p> <p>- กิจกรรมกลุ่มกับเพื่อน เยี่ยมญาติ</p> <p>- ฝึกทำงานบ้าน เช่น กวาดบ้านล้างจาน เก็บขยะ รดน้ำต้นไม้</p> <p>- กิจกรรมปลูกผักสวนครัวในบ้าน</p>

แนวทางการประเมินผล

หลักการที่ใช้คือ “การประเมินผลตามสภาพจริง” เน้นพัฒนาการจริงที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน จากผลงาน จากพฤติกรรม จากสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ซึ่งได้มาจากการสังเกตโดยละเอียดของพ่อแม่ ไม่ใช่ข้อทดสอบหรือการสอบที่ไม่สามารถประเมินความเป็นจริงอย่างรอบด้านของตัวผู้เรียนได้

แนวทางการประเมินผล

- มุ่งให้เห็นถึงพัฒนาการของลูกอย่างแท้จริง เพื่อให้ลูกได้ค้นพบวิถีทางของการพัฒนาตนเอง

- เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการประเมินผลตัวเองด้วย

- มีความต่อเนื่องเห็นตลอดทั้งกระบวนการ มากกว่าดูเพียงชิ้นงานที่เป็นผลลัพธ์ในขั้นสุดท้าย

- มีความหลากหลายในวิธีการทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทุกสิ่งล้วนเป็นการเรียนรู้ และสามารถใช้เป็นประจักษ์พยานแสดงผลของการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น

หลักฐานที่ใช้ประกอบการประเมินผล

- สมุดบันทึกของพ่อแม่ แสดงปัญหา การแก้ปัญหา พัฒนาการในการจัดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการของลูก

- แฟ้มสะสมงาน สมุดภาพของลูก แสดงประสบการณ์ และเนื้อหาความรู้

- ผลงานในลักษณะโครงงาน ทั้งโดยบุคคลและโดยกลุ่ม

**แผนการจัดการศึกษา
ครอบครัวสังฆวาระภักดิ์**

แผนการจัดการศึกษาครอบคุณ์สังวรเวชภักดิ์

ข้อมูลพื้นฐานของครอบคุณ์

บิดา นายแดนสรวง สังวรเวชภักดิ์ ครุศาสตร์บัณฑิต (ศิลปศึกษา) อายุ 47 ปี อาชีพอิสระ ประสบการณ์การทำงาน ช่างภาพอิสระ ออกแบบสิ่งพิมพ์ บรรณาธิการศิลปะ แสดงงานนิทรรศการศิลปะ อาจารย์พิเศษ วิชาภาพถ่าย คณะศิลปกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาจารย์พิเศษ วิชาศิลปะและคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

มารดา นางอรวรรณ สังวรเวชภักดิ์ ครุศาสตร์บัณฑิต (ศิลปศึกษา) อายุ 39 ปี อาชีพแม่บ้าน ประสบการณ์การทำงาน ออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้า วาดภาพประกอบนิตยสาร

ที่อยู่ 205/49 ซอยผาสุกสันติ 2 หมู่บ้านผาสุก เขตประเวศ กทม. 10250

วิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาของครอบคุณ์

ภาวการณ์เรียนรู้เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่สามารถเป็นอิสระ อยู่เหนือระบบใดๆ ได้ ด้วยการพึ่งพาความคิด จิตใจ และสติปัญญาของตนเอง การเรียนรู้ที่แท้จริงเป็นกระบวนการแห่งชีวิตที่ไม่มีจุดสิ้นสุดตายตัว แต่สามารถบรรลุสู่เป้าหมายเป็นขั้นๆ ดังนั้นในการจัดการศึกษาจึงควร มุ่งเน้นไปสู่ทักษะการเข้าถึงความจริงทั้งหมดในหลายๆ มิติ เป็นการ เชื่อมโยงระหว่างศาสตร์สาขาเข้าสู่องค์รวมเดียวกัน ภาพที่แจ่มชัดใน มโนคติเกี่ยวกับสิ่งที่ดำรงอยู่รอบตัว พลังความคิดสร้างสรรค์อันเกิดจาก ความเข้าใจกฎเกณฑ์ของสิ่งที่อยู่เบื้องหลังและปรากฏการณ์ทั้งหมด จะต้องถูกเชื่อมต่อเข้าสู่ประสบการณ์สำคัญในกระบวนการเรียนรู้ สู่แรงบันดาลใจในศิลปะ วิทยาศาสตร์ และศาสนา ซึ่งจะน้อมนำสู่ความ กระตือรือร้นในการงานแห่งการอุทิศตน จากภารกิจน้อยๆ ในมือที่ได้

รับผิดชอบไปสู่การต่อยอดความรู้ใหม่อย่างสร้างสรรค์ ญาณทัศนะเหล่านี้จะตกผลึกเป็นประสิทธิภาพในการแยกแยะวิเคราะห์และสังเคราะห์ความหมายแห่งการดำรงชีวิต อันจะนำไปสู่วิธีการทางปัญญาที่จะเข้าถึงความรู้แห่งชีวิตอย่างเป็นอิสระลุ่มลึกและเชื่อมโยง กระบวนการเรียนรู้ในเชิงบูรณาการกับมิติรอบด้านแห่งองค์ความรู้จึงเป็นตัวตั้งในการพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ไปสู่ศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ความจำเป็นแห่งศตวรรษหน้าในสังคมแห่งการเรียนรู้ที่แท้จริง โลกเราต้องการเมล็ดพันธุ์ที่มีความสามารถในการผสมผสานศาสตร์ทุกสาขาที่ทวีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นทุกวัน ให้ถูกนำไปใช้ในการจัดการอย่างสมดุลต่อโลกที่มีทรัพยากรจำกัด บนวิถีชีวิตที่เกื้อกูลและยั่งยืนในอุดมคติแบบพอเพียง

เหตุผลหรือมูลเหตุในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

จากการพิจารณาของพ่อแม่ ตัดสินใจเลือกการจัดการศึกษาโดยครอบครัวด้วยความเห็นพ้องต้องกัน ด้วยทัศนคติความเชื่อและสาเหตุปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1. มีทัศนะแตกต่างไปจากการศึกษาในระบบปัจจุบัน เชื่อว่าการศึกษามีทางเลือกอื่น ๆ ที่สามารถบรรลุสู่เป้าหมายได้อย่างเป็นรูปธรรมมากกว่าระบบโรงเรียน โดยเฉพาะการบ่มเพาะปลูกฝังอุดมคติจริยธรรม และคุณธรรม อันจะเป็นตัวชี้้นำความรู้และนำทางในการพัฒนาชีวิตไปสู่เป้าหมายที่แท้จริง ซึ่งเป็นบทบาทและภารกิจสำคัญของพ่อแม่ต่อบุตรของตน ในความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นพัฒนามาจากการค้นหาตัวเอง รู้จักตัวเอง นำไปสู่ความตระหนักรู้ในตัวตนเอง ซึ่งสำคัญมากกว่าการค้นหาความเป็นเลิศ หมายถึงระบบโรงเรียนที่มุ่งแข่งขันไปสู่ความเป็นเลิศสูงสุดได้กลายเป็นความกดดันและข้อจำกัดในการเรียนรู้ตามธรรมชาติ

2. พ่อแม่มีปัจจัยความพร้อมที่จะทุ่มเทเวลาและพลังในการเรียนรู้ด้วยสายสัมพันธ์แห่งความรัก เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทั้งชีวิตของครอบครัว โดยเชื่อมั่นว่าจะสามารถสร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง และเป็นชุมชนเรียนรู้หน่วยย่อยที่จะเชื่อมต่อกับเครือข่ายครอบครัวอื่นๆ ไปสู่สังคมเรียนรู้ได้

3. วัยเด็กเป็นช่วงวัยที่พร้อมจะเรียนรู้ สามารถซึมซับแบบอย่างได้อย่างรวดเร็วและฝังลึก เป็นช่วงเวลาทองที่จะปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีงามทัศนคติเชิงบวก ความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ทุกพื้นที่ทุกเวลาทุกสถานการณ์ของชีวิต อันเป็นวิถีชีวิตที่เป็นจริงมากกว่าการเรียนวิชาความรู้สำเร็จรูปจากแบบเรียน

4. องค์ความรู้ทุกวันนี้ขยายขอบเขตและเปลี่ยนแปลงไปสู่ความซับซ้อนมากขึ้น วิธีการเรียนรู้แบบเดิมกำลังจะกลายเป็นข้อจำกัดในการเข้าถึงความรู้ที่หลากหลายในยุคสมัยปัจจุบัน

ข้อมูลพื้นฐานของผู้อยู่เียน

ด.ช.ดล สังวรเวชภันท์ อายุ 7 ปี

ระดับการศึกษาที่จัด ระดับประถมศึกษา ช่วงชั้นที่ 1

พัฒนาการโดยทั่วไป

ช่วง 1-3 ปี ลูกเป็นเด็กเดินได้ช้า ไม่ซุกซน แต่พัฒนาากล้ามเนื้อเล็กได้เร็ว มักชอบเปิดดูหนังสือภาพและขีดเขียน ชอบเดินดูธรรมชาติรอบตัวมากกว่าวิ่งเล่น จากผลพวงของพัฒนาการเหล่านี้ต่อมาในช่วงวัย 3-7 ปีจะพัฒนาการการเรียนรู้ทั้งในการพูด คิด อ่าน เขียน โดยมีแรงบันดาลใจ มีความถนัดความชอบที่จะถ่ายทอดทางด้านศิลปะและธรรมชาติเป็นพิเศษ มีทักษะทางด้านมิติสัมพันธ์ มีสมาธิในงานที่สนใจค่อนข้างสูง มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เป็นเด็กช่างสังเกต

มีความคิดละเอียดอ่อนและอารมณ์ค่อนข้างอ่อนไหว มีความคิดที่มีเหตุผลชอบเชื่อมโยงสาเหตุปัจจัยในปรากฏการณ์ธรรมชาติอยู่เสมอๆ แต่พูดน้อยและขี้อาย จากการประเมินของพ่อแม่พบว่า มีทักษะและพัฒนาการในด้านต่างๆ ดังนี้

ภาษาไทย อ่านค่าง่ายๆ และอ่านนิทานเรื่องสั้นให้น้องฟังได้ เขียนประโยค เล่าเรื่องถ่ายทอดอย่างง่ายๆ ได้

ภาษาอังกฤษ เขียนอักษร ตัวนำตัวตามคำศัพท์ง่ายๆ ได้ แต่จำเสียงและความหมายได้มากกว่า

คณิตศาสตร์ นับ 1-100 ได้ บวกลบระคนเลขสองหลักได้อ่านโจทย์บวกลบได้

วิทยาศาสตร์ มีความรู้เรื่องพืช แมลงและหนอน โดยเฉพาะผีเสื้อมากพอสมควร

ดนตรี เล่นและอ่านโน้ตไวโอลินได้ 7-8 เพลง

กีฬา ชอบเป็นพิเศษคือขี่จักรยาน

ประสบการณ์การศึกษาในระบบ เคยเข้าเรียนโรงเรียนอนุบาลถึงชั้นอนุบาล 2

เป้าหมายหลักในการจัดการศึกษา

การศึกษาเป็นไปเพื่อพัฒนามนุษย์สู่ศักยภาพสูงสุดตามปัจเจกบุคคล และสามารถบรรลุสู่ขั้นปัญญาในระดับต่างๆ ด้วยสำนึกตามธรรมชาติของแต่ละคน ตระหนักรู้ถึงแก่นแท้ของตัวเองและองค์รวมสัมพันธ์ เข้าถึงธรรมชาติและมิติสัมพันธ์ในองค์ความรู้ทุกๆ พรหมแดน มีทักษะแห่งสมดุลชีวิต มีจินตนาการและจิตสำนึกแห่งคุณค่าในคุณธรรมสากล สามารถกำหนดภารกิจแห่งชีวิตด้วยตนเองและสอดคล้องกับพันธกิจทางสังคมด้วยความคิดสร้างสรรค์ สามารถพึ่งพา

ตนเองได้ทั้งทางความคิด ปัญญา และเนื้อหาชีวิตอย่างเบิกบาน ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อวิถีชีวิตทั้งมวลสู่ภารกิจต่อสังคมและโลก โดยจะถูกสืบทอดสู่เจตนาธรรมอื่น ๆ ในมิติและขอบเขตที่กว้างขึ้น รวมทั้งความรับผิดชอบต่อองค์ความรู้ที่จะกระตุ้นเตือนเจตคติต่อเพื่อนมนุษย์ และเข้าใจถึงบทบาทและผลพวงของการดำเนินชีวิตในบริบทที่ซับซ้อน อย่างเชื่อมโยงกัน

จุดมุ่งหมายในการศึกษา

มุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้ที่มีพัฒนาการตามธรรมชาติและ เต็มตามศักยภาพ ซึ่งให้ผลองกวมทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย ปัญญาและ สังคม ไปสู่คุณค่าความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ โดยใช้เป้าหมายเดียวกัน กับมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาระดับพื้นฐาน ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. ชยัน ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน สม่ำเสมอ มีวินัย มีความรับผิดชอบต่อ คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม
2. มีคุณธรรมนำชีวิต ปฏิบัติฝึกหัดตามหลักธรรมของศาสนา ที่ตนนับถือด้วยความเชื่อและศรัทธา
3. ตระหนักรู้ในตนเอง เห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น มีความ มั่นคงทางอารมณ์
4. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รู้วิธีการ เรียนรู้ รักการอ่าน
5. มีทักษะในการถ่ายทอด สื่อความหมายและเข้าถึงความรู้ ในการใช้ภาษาไทยและสากล
6. มีทักษะในการทำงาน การจัดการ รักการทำงาน และมีเจตคติ ที่ดีต่อการทำงานและภารกิจที่รับผิดชอบ

7. มีทักษะความรู้วิชาการ เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เทคโนโลยีและวิทยาการด้านอื่นๆ
8. มีความคิดเชิงระบบ คิดอย่างมีวิจารณญาณ และคิดอย่างสร้างสรรค์
9. รักการออกกำลังกาย ออกกำลังกายสม่ำเสมอ และมีสมรรถภาพทางกาย
10. รู้จักดูแลรักษาสุขภาพของตนเอง ครอบครัวและชุมชน ป้องกันตนเองจากสารเสพติดและอบายมุข
11. มีลักษณะนิสัยที่ดีในการบริโภค เลือกลงและตัดสินใจบริโภคได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
12. เห็นคุณค่าในความงามของศิลปะและธรรมชาติ
13. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ พลังงาน และสิ่งแวดล้อม
14. รักท้องถิ่น ประเทศชาติ และความเป็นไทย สืบสานมรดกทางศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย
15. มีจิตสำนึกและปฏิบัติตนตามวิถีทางประชาธิปไตย รักษาสิทธิเสรีภาพตนเอง และเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

การวัดสาระ/ความรู้

สาระองค์รวมสัมพันธ์

การจัดการศึกษาของครอบครัวจะเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และมี **ธรรมชาติศึกษา** เป็นแกนกลางแห่งบูรณาการองค์ความรู้ สร้างกระบวนการสังเคราะห์เชื่อมต่อการเรียนรู้ทั้งหมดเข้าสู่ผลิตผลทางความคิดและจินตนาการ ผ่านกระบวนการทางศิลปะ เชื่อมต่อสู่แขนงความรู้แยกย่อย ครอบครัวและสอดคล้องกับ

มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีภาพรวมของกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระรวมอยู่ด้วย สาระความรู้แต่ละด้านได้รวบรวมจัดกลุ่มขึ้นอย่างมีนัยของความเป็นองค์รวมสัมพันธ์ ดังนี้

ธรรมชาติศึกษา ต้นธารแห่งความหมายและแม่บทศึกษาที่จะเข้าถึงความจริงทั้งหมดในบริบทที่ซับซ้อนของสรรพชีวิต อันรวมถึงตัวเราที่จะเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยมีฐานองค์ความรู้ของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ประยุกต์วิทยา และระบบสัมพันธ์ เป็นสำคัญ

มนุษย์และสังคมวิทยา ความเป็นไปที่แท้จริงระหว่างตัวเราและเพื่อนมนุษย์ไปจนถึงสังคมโลกที่อิงอาศัยกัน และมีที่มาความเป็นไปตามปรากฏการณ์ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งระบบภายใต้เส้นเวลาเดียวกัน อันรวมถึงภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา วัฒนธรรม วิถีแห่งภูมิปัญญาตะวันออก-ตะวันตก และภูมิปัญญาไทย

คณิต ตรรกะ สัญญา และมิติ การเข้าถึงธรรมชาติแห่งกฎเกณฑ์และระบบเงื่อนไข ปริมาณ จำนวน รูปทรงแห่งที่ว่าง เวลาและอาณาเขต โดยการผ่านสัญลักษณ์ตัวเลขและรูปทรงเรขาคณิต เซอร์ปีญญา โครงสร้างและมิติสัมพันธ์ เพื่อหยั่งรู้ถึงปริศนาภาวะแห่งแบบแผนซึ่งกำกับชีวิตและธรรมชาติ

ระบบสื่อสารและภาษาความหมาย รหัสความหมายผ่านอักขระสู่ไวยากรณ์ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ ระบบแห่งความหมาย การถ่ายทอด การตีความ วิธีสื่อความหมาย รวมถึง ระบบสารสนเทศสากล และการจัดการสารสนเทศ

ศาสนาและจริยธรรม วิธีการทางปัญญาที่จะเข้าถึงความจริงที่แท้แห่งคุณธรรม ที่มาแห่งความเชื่อและศรัทธา กฎเกณฑ์แห่งชีวิต พุทธประวัติ ธรรมศึกษา พระคริสต์ธรรมหนทางนำชีวิต จริยธรรมสากล

ประวัติศาสตร์อื่นๆ รวมถึงวิถีปฏิบัติสู่เป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิตดุจลวดลาย
กายและจิต กลไกแห่งชีวิต ระบบสมดุลแห่งชีวิตและธรรมชาติ ดุลยภาพ
แห่งกายและจิต รวมถึงสันตนาการกีฬา สุขชีวิตสู่กระบวนการทางสังคม
วิถีชุมชนและภาวะแวดล้อมสัมพันธ์ที่เสริมสร้างคุณภาพชีวิต

สุนทรีย์ จินตสังเคราะห์ จินตนาการแห่งความคิดสร้างสรรค์
ภาษาความคิด อารมณ์และความรู้สึกที่ละเอียดอ่อน ศาสตร์แห่งการ
เชื่อมต่อความหมายแห่งความรู้ให้เคลื่อนไหว จุดประกายสู่ความคิดใหม่
การเข้าถึงความดี ความงามและความจริง ด้วยการสังเคราะห์จาก
จินตนาการความรู้ไปสู่กระบวนการทางศิลปะทุกแขนง อันจะนำไปสู่การ
ตระหนักรู้โดยธรรมชาติ

การจัดกระบวนการเรียนรู้

แนวคิดสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้

- ส่งเสริมสร้างเหตุปัจจัย เนื้อหาชีวิต และเนื้อหาวิชา ให้
หลอมรวมเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้โดยประสบการณ์จริง โดยใช้ธรรมชาติ
รอบตัวเป็นห้องเรียนใหญ่ เอื้ออำนวยไปสู่ภาวะความพร้อมที่จะเรียนรู้
เต็มประสิทธิภาพ โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและมีส่วนร่วมใน
แผนการเรียนรู้

- กิจกรรมชีวิต จังหวะขั้นตอนของชีวิตที่สำคัญ ปรากฏการณ์
จากความจริงทั้งหมด จะเป็นตัวบทที่กระตุ้นปฏิสัมพันธ์ทั้งภายในและ
ภายนอกให้ถึงจุดเปลี่ยนในการเรียนรู้ทุกๆ ชั้น อันเป็นผลมาจากการ
สืบค้นหาคำตอบ ทดลอง ปฏิบัติจริง และวิเคราะห์ด้วยตัวเอง

- สัมพันธภาพกับผู้รู้ และการหาความรู้จากผู้ชำนาญการใน
แต่ละด้าน โดยการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองสะสมประสบการณ์ไปสู่ทักษะ
ความชำนาญ จะเป็นการต่อยอดและเติมเต็มภาวะแห่งการเรียนรู้

- เรียนรู้ “วิธีการเข้าถึงความรู้” มากกว่า “ตัวความรู้” จะเป็นกระบวนการที่ผลักดันให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ไปตลอดชีวิต
- ความยืดหยุ่นและหลากหลายในการจัดการเรียนรู้ อย่างปรับเปลี่ยนได้เป็นพลวัตไม่ตายตัว เกิดขึ้นได้ทุกขณะ มีอิสระ มีเสรีภาพ ตามพัฒนาการที่เกิดขึ้นจริง และเป็นการเรียนรู้ร่วมกันของทั้งครอบครัว ถือเป็นพื้นฐานอันสำคัญ

การจัดกลุ่มกิจกรรมเรียนรู้

จากโครงสร้างสาระองค์ความรู้สัมพันธ์ที่มี “ตนเองกับธรรมชาติแห่งสรรพสิ่งและความจริงทั้งหมด” เป็นตัวบทสำคัญแห่งการเรียนรู้ อันไม่มีขอบเขตพื้นที่จำกัดสามารถเชื่อมโยงไปสู่ความรู้สาระวิชาด้านต่างๆ ได้ครบถ้วนในหลายๆ มิติ ขยายขอบเขตไปสู่สภาพแวดล้อมที่กว้างขึ้นและลึกขึ้น โดยมีช่วงชั้นและพัฒนาการของผู้เรียนเป็นตัวกำหนดความซับซ้อนที่เหมาะสม พร้อมทั้งสามารถยืดหยุ่นได้ขึ้นกับความสนใจและศักยภาพของผู้เรียน มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดในลักษณะเป็นกลุ่มกิจกรรมเรียนรู้ 4 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

1. กลุ่มโครงเรื่องสัมพันธ์ เป็นกลุ่มหลักในการเรียนรู้ มุ่งหวังถึงคุณลักษณะพึงประสงค์ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์จริง จากกระบวนการทั้งด้านความรู้ การเรียนการสอน และการฝึกปฏิบัติ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสร้างโครงเรื่องต่อยอดความรู้ได้ด้วยตนเอง ตามช่วงเวลา ความสนใจและแรงบันดาลใจจากประสบการณ์รอบตัว โดยมีโครงเรื่องเป็นชุดกิจกรรมเรียนรู้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

โครงเรื่อง	ขอบเขตเนื้อหา ช่วงชั้นที่ 1
“ชีวิตมหัศจรรย์”	กำเนิดชีวิต วิวัฒนาการชีวิต ระบบชีวิต สรรพสิ่งล้วนพึ่งพา
“ร่างกายของฉัน”	สำรวจร่างกาย ระบบกายและจิต ระบบอวัยวะ การสร้างเสริมสุขภาพ พัฒนาการตามวัย
“ตัวตนนั้นสำคัญ”	สำรวจตัวตน คุณค่าในตนเอง จุดเด่น จุดด้อย เพศตรงข้าม บทบาททำที่ในธรรมชาติ สัมพันธภาพ ต่อครอบครัวและผู้อื่น
“ตัวฉันแสนสะอาด”	การดูแลรักษาความสะอาดของตนเอง สุขภาวะ สุขบัญญัติ
“บ้านฉันน่าอยู่”	ความเป็นบ้าน พื้นที่ ห้องต่างๆ ของใช้ในบ้านและ ประโยชน์ใช้สอย การใช้พลังงาน สิ่งแวดล้อมและการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
“ครอบครัวของฉัน”	โครงสร้างสายสัมพันธ์ ลำดับเครือญาติ ประวัติดรพบุรุษ บทบาทหน้าที่ในครอบครัว เส้นเวลา เหตุการณ์สำคัญและวิถีครอบครัว
“งานบ้านน่าสนุก”	การจัดการภายในบ้าน งานในบ้านที่ต้องดูแลรับผิดชอบกฎ ระเบียบ กติการ่วมกันภายในบ้าน
“ปลอดภัยไว้ก่อน”	การป้องกันความเสี่ยงต่อสุขภาพด้านต่างๆ ภายในบ้าน-นอกร้าน สิ่งมีพิษ เครื่องหมายเตือน กฎจราจร การปฐมพยาบาลเบื้องต้น
“หมู่บ้านผาสุก”	แผนผัง สถานที่ตำแหน่งต่างๆ ในชุมชนหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน ตลาด
“ชีวิตสัตว์น่ารู้”	จำแนกสัตว์ประเภทต่างๆ การดำรงชีวิต คุณสมบัติ พิเศษ
“แมลงและพืช”	ระบบนิเวศน์และวงจรชีวิตที่สัมพันธ์กันลักษณะพิเศษ การจำแนกชื่อตามภูมิปัญญาท้องถิ่นและชื่อทางวิทยาศาสตร์

- “แผ่นดิน แหล่งน้ำ” ภายภาพทางภูมิศาสตร์ ส่วนประกอบ สัดส่วนของ น้ำและดินในโลก แหล่งน้ำในโลก ชั้นดินและหิน ทรัพยากรและคุณประโยชน์
- “ท้องฟ้าและดวงดาว” โลก ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว สุริยจักรวาล ผลกระทบและอิทธิพลต่อโลกและมวลชีวิต วงจรเวลา ทิศ ฤดูกับวิถีชีวิต
- “ชีวิตสีเขียว” พืชชนิดต่างๆ พืชท้องถิ่น พืชเกษตร ความสัมพันธ์ พืช-ดิน-น้ำ-แสงแดด วัฒนธรรมเกษตร
- “พลังธรรมชาติ” พลังงานด้านต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก การประยุกต์ใช้ในภูมิปัญญาไทยและสากล
- “ซ่อมได้ง่ายจัง” สสำรวจบ้านและเครื่องใช้ ซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดหรือ ดัดแปลงการใช้ประโยชน์
- “ของเล่นเน้นประหยัด” ออกแบบประยุกต์ทั้งเทคโนโลยีและจินตนาการ สร้างสรรค์ ทำของเล่นจากวัสดุใช้แล้วหรือชำรุด
- “สวนผักกินได้” วางแผน ปลูกผัก ประยุกต์ความรู้จากเรื่องพืชและดิน
- “จักรยานของฉัน” สสำรวจจักรยานตนเอง ระบบการทำงาน หน้าที่ของ ชิ้นส่วนต่างๆ การบำรุงรักษา เปรียบเทียบกับ จักรยานคันอื่นๆ
- “ประหยัดออมถนอมใช้” การออม การสะสม ทั้งในด้านการใช้จ่าย การใช้ พลังงาน การใช้ร่างกาย เครื่องใช้ และเวลา
- “สมดุลชีวิต” การปรับสมดุลกายจิต ค้นหาทัศนคติเชิงบวก การสื่อสารเชิงบวก การเผชิญความเครียดและ การจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี
- “เด็กน้อยนึกคิดอะไร” ช่วงเวลาแห่งจินตนาการ บันเทิงความคิดฝันความ ประทับใจต่อสิ่งต่างๆ รวบรวมถ่ายทอดเป็นระบบ สื่อสารด้วยวิธีการหลากหลาย
- “กล่อง บ้าน ฐาน คาน และเสา” โครงสร้างสี่เหลี่ยม การประกอบกันเป็นรูปทรงหลัก อิสรระ จากส่วนประกอบแบบเครือข่ายสัมพันธ์ ฐาน คาน และเสา

“รูปทรงแห่งความหมาย”	เส้นสายและการเกิดรูปทรง สำนวนจรรู้ความหมาย รูปทรงต่างๆ ผ่านความรู้สึกสุจินตนาการ
“เจาะเกมปริศนา”	วิเคราะห์กฎเกณฑ์และปริศนาแห่งเงื่อนไข จากการเล่นเกมที่ต่างกัน เช่น หมากฮอส กลยุทธ์โอเอ็กซ์ เป็นต้น
“ช่วงเวลาวันสำคัญ”	เวลากับการดำเนินชีวิต หน่วยเวลา เส้นเวลาไทย-สากล มิติแห่งเวลา อดีต ปัจจุบัน อนาคต วันสำคัญ ปฏิทิน เงื่อนไขเวลาและความรับผิดชอบ
“ชาติไทยของเรา”	ประเทศไทยในแผนที่โลก ภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ท้องถิ่น ธงชาติ ที่มาชาติไทย ในหลวงของเรา
“กรุงเทพฯเมืองใหญ่”	องค์ประกอบความเป็นเมือง โดยขยายขอบเขตจากที่ตั้งของบ้าน ไปสู่สถานที่ที่รู้จักทั้งหมด

2. กลุ่มสาระทักษะแกนร่วม บูรณาการร่วมกับกลุ่มโครงเรื่องสัมพันธ์ เป็นการเรียนรู้และฝึกหัดโดยยึดตามกรอบสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ในกลุ่มสาระภาษาไทย คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ

3. กลุ่มถนัดเลือกเรียนรู้ เป็นการเลือกเรียนรู้เฉพาะด้านสู่การฝึกปฏิบัติจากครูผู้ชำนาญเฉพาะสาขาโดยตรง โดยกำหนดมาจากความสนใจของตัวผู้เรียน ซึ่งขณะนี้มีความสนใจเรียนรู้และฝึกหัดเกี่ยวกับ

- การเล่นเครื่องดนตรีไวโอลิน
- การเล่นกีฬาเทนนิส วาเลย์บอล
- กีฬาศึกษาโดยมีการฝึกปฏิบัติงานที่ “พิพิธภัณฑ์แมลงและผีเสื้อ” สวนรถไฟ กทม.

- โครงการนิทรรศการศิลปะ จัดแสดงนิทรรศการศิลปะของครอบครัว เป็นการต่อเนื่อง

4. กลุ่มเรียนรู้ร่วมกิจกรรม สร้างกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มครอบครัวบ้านเรียนและกลุ่มเรียนรู้อื่นๆ เพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้ซึ่งกันและกัน มุ่งเน้นไปที่กระบวนการกลุ่มและทักษะทางสังคม

แหล่งเรียนรู้

- แหล่งเรียนรู้ภายในบ้านโดยมีวิถีชีวิตเป็นตัวอย่างศึกษา เกิดเป็นกิจวัตรประจำวันต่างๆ

- แหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า น้ำตก สวนสาธารณะ ฯลฯ

- แหล่งข้อมูลจากศูนย์ความรู้ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ สวนสัตว์ ฯลฯ

- แหล่งข้อมูลจากสื่อต่างๆ หนังสือ วิทยุทัศน์ สารานุกรม สารคดี รายการโทรทัศน์ ฯลฯ

- แหล่งเรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์โดยตรง เช่น เรียนดนตรีกับโรงเรียนดนตรีริมหิวดล เสรีเซ็นเตอร์ เรียนเทนนิสกับโรงเรียนพีวีเทนนิส ฝึกว่ายน้ำที่สระว่ายน้ำหมู่บ้านผาสุก ฝึกงานกับพิพิธภัณฑ์แมลงและผีเสื้อ สวนรถไฟ กทม. ทุกวันพฤหัสบดี เป็นต้น

แนวทางการวัดและประเมินผล

เนื่องจากการศึกษาโดยครอบครัวเป็นการศึกษาของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ผู้เรียนมีพัฒนาการไปตามธรรมชาติและศักยภาพของตน การประเมินผลจึงเป็นไปเพื่อการดูพัฒนาการของผู้เรียนอย่างเป็นจริงและรอบด้าน และมีความจำเป็นที่จะต้องมีความยืดหยุ่นด้วยวิธีการที่หลากหลาย และโดยการสังเกตอย่างใกล้ชิดของพ่อแม่ เพื่อนำสู่การปรับปรุงแผนการเรียนรู้ในระยะต่อไป และค้นพบวิถีทางของการพัฒนา

ผู้เรียนอย่างตามสภาพที่เป็นจริงมากที่สุด โดยจะประเมินพัฒนาการในด้านต่างๆ ดังนี้

- ด้านความรู้ ความเข้าใจ และกระบวนการคิด
- ด้านทักษะ การทำงาน การจัดการ และการแก้ปัญหา
- ด้านการถ่ายทอดและสื่อสาร
- ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์

ประเมินโดยใช้วิธีการต่างๆ ดังนี้

- ใช้แฟ้มบันทึกผลงานการเรียนรู้ เช่น สมุดบันทึก สมุดภาพ ชิ้นผลงาน สื่อบันทึก และบันทึกของพ่อแม่

- กิจกรรมเรียนรู้กลุ่มโครงเรื่องสัมพันธ์ ใช้แบบบันทึกผลพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ทั้งระหว่างการศึกษาปฏิบัติกิจกรรม และเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม โดยดูผลพัฒนาการทั้งสี่ด้านข้างตน

- กลุ่มสาระทักษะแกนร่วม ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ ใช้แบบฝึกหัดและแบบทดสอบความรู้

- กลุ่มถนัดเลือกเรียนรู้ ใช้รายงานประเมินผลจากครูผู้สอน แต่ละกิจกรรมเรียนรู้

บันทึกบ้านเรียนเสวนา
การเติบโตอย่างมีความหมาย
ของศิษย์เก่าโฮมสคูลไทยรุ่นบุกเบิก

บันทึกบ้านเรียนสวน การเติบโตอย่างมีความหมาย ของศิษย์เก่าโฮมสคูลไทยรุ่นบุกเบิก

ปี 2543 งานวิจัยเล่มแรกของ สกศ. เกี่ยวกับเรื่องบ้านเรียน ได้แก่ “รูปแบบและพัฒนาการจัดการการศึกษาโดยครอบครัวในสังคมไทย” เนื้อหาสำคัญคือการสัมภาษณ์ครอบครัวบ้านเรียนรุ่นบุกเบิก เปิดเผยให้เห็นว่า ก่อนหน้าที่จะมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ก็ได้มีครอบครัวไทยจำนวนหนึ่งตัดสินใจไม่ส่งลูกเข้าโรงเรียนแต่นำมาจัดการศึกษาให้เองอยู่บ้างแล้ว ซึ่งในท่ามกลางพันธนาการอันแน่นหนาของระบบโรงเรียนเช่นนั้น การกล้าแหกคอกออกมาจากกฎเกณฑ์ของแต่ละท่าน ต้องถือว่าควรค่าแก่การยกย่องถึงความอาจหาญบวกกับความมีวิสัยทัศน์รู้ก่อนการณ์

วันนี้ ถึงแม้การศึกษาบ้านเรียนในสังคมไทยได้รับการรับรองสิทธิทางกฎหมายแล้วโดยสมบูรณ์ มีศักดิ์และสิทธิ์เช่นเดียวกับการศึกษาในโรงเรียน มีครอบครัวจำนวนมากขึ้นทุกปีที่เลือกเส้นทางการศึกษาสายใหม่นี้อย่างสามารถเข็ดหน้าบอกกับทุกคนได้ว่า “ฉันจัดการศึกษาให้กับลูกเอง” สังคมไทยเริ่มรู้จักและเข้าใจเรื่องของศึกษารูปแบบที่แตกต่างนี้มากขึ้นเรื่อยๆ แต่ก็ยังหนีไม่พ้นความคลางแคลงเสียทีเดียว บ้านเรียนจะทำให้เด็กเรียนรู้ได้จริงหรือ เด็กจะขาดความรู้ ขาดวินัย ขาดทักษะสังคม โตขึ้นจะกลายเป็นพวกแปลกแยกเข้ากับใครไม่ได้หรือไม่ ทำนองยังไม่อยากจะเชื่อว่า การเรียนรู้มีอยู่นอกโรงเรียนจริงๆ เด็กๆ เรียนรู้ได้ดีและอาจดีกว่าเมื่อไม่ต้องไปโรงเรียน

การตอบคำถามดังกล่าว ดีที่สุดต้องตอบโดยลูกหลานที่เป็นศิษย์เก่าโฮมสคูลหรือบ้านเรียนไทยรุ่นบุกเบิก ซึ่งได้เติบโตมาบนเส้นทาง

ที่มีความหมายเฉพาะของตน ให้พวกเขาและเธอได้บอกเล่าเรื่องราวอันเป็นคำตอบที่มีชีวิตชีวาทำพิสูจน์ได้อย่างแท้จริง รวมทั้ง หากมีอะไรที่ควรเป็นข้อเตือนสติแก่ครอบครัวบ้านเรียนไทยรุ่นหลังก็จะได้ตื่นตัวกันเสียตั้งแต่ตอนนี้

วันที่ 1 ตุลาคม 2549 สมาคมบ้านเรียนไทย ร่วมกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา และสถาบันรักลูก ได้จัดให้มีการเสวนา เรื่อง “การเติบโตอย่างมีความหมายของศิษย์เก่าโฮมสคูลไทยรุ่นบุกเบิก” ณ ห้องประชุมอาคารรักลูกแฟมิลีกรุป เซียนห่มสาว 6 คน มาในรายการเปิดให้มีการพูดคุยซักถามกันเต็มอิม ประกอบด้วย

ธาร ธงไชย บุตรชายคนเล็กของคุณพิภพ-รัชนี ธงไชย ผู้ก่อตั้ง “โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก” ซึ่งนับเป็นโรงเรียนการศึกษาทางเลือกแห่งแรกที่ยังคงดำเนินการจวบจนทุกวันนี้ ธารไปมาระหว่างบ้านคุณย่ากับโรงเรียนหมู่บ้านเด็กตั้งแต่สี่ขวบ ปี 2522 ปัจจุบันประกอบอาชีพเป็นช่างภาพของนิตยสารในเครือบริษัทรักลูกแฟมิลีกรุป จำกัด

สุนิศา ชุตินธร (ชูชาน) บุตรสาวคนกลางของ นพ.โชติชวงชุตินธร ผู้เป็นตำนานของการศึกษาโฮมสคูลไทย เคยเป็นข่าวโด่งดังในช่วงเดือนสิงหาคม 2531 ตอนที่คุณพ่อถูกตั้งข้อหาเป็นหมอบ้าขังลูกสามคนไว้ไม่ส่งไปโรงเรียน ปัจจุบันประกอบอาชีพเป็นพิธีกรภาคภาษาอังกฤษ ที่วีซีของ Thailand Outlook Channel

ไกรการย์ พันธุ์โอสถ (เอก) บุตร นพ.พร พันธุ์โอสถ ผู้ก่อตั้ง “สถาบันปัญญาไทย” โรงเรียนทางเลือกที่ยึดแนวการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ ไกรการย์เริ่มได้รับการศึกษาแบบบ้านเรียนตั้งแต่ปี 2538 ปัจจุบันจบไฮสคูลจากโรงเรียนวอลดอร์ฟในออสเตรเลียอยู่ระหว่างจะเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา (เข้าร่วมการเสวนาตอนช่วงท้ายรายการ)

ฟ้าใส พิงอุดม บุตรคุณสมพร พิงอุดม ที่รู้จักกันทั่วไปในนาม “แม่ส้ม” จากหนังสือ “ทำไมต้องโฮมสคูล” และ “แต่ละวันของเด็กโฮมสคูล” บอกเล่าประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ให้กับลูกตั้งตั้งแต่ปี 2539 จนเป็นที่ประทับใจของใครต่อใครมากมาย ปัจจุบันกำลังศึกษาทางด้าน Audio Engineering

บัณฑิตา เหลืองแจ่ม (มะปราง) บุตรคุณนิราพร เหลืองแจ่ม เธอถือกำเนิดและได้มีโอกาสใช้ชีวิตช่วงปฐมวัยในฟินแลนด์ ประเทศที่ได้ชื่อว่าประชากรมีคุณภาพมากที่สุดในโลก ได้รับการศึกษาแบบบ้านเรียนตั้งตั้งแต่ปี 2541 ปัจจุบัน กำลังศึกษาชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล

กษิต์เดช คุณวัฒนาการ บุตรคุณพรสวรรค์ คุณวัฒนาการ เมื่อตอนอายุ 9 ปี คนต่างรู้จักในนาม “โจ” เด็กผู้ปรารถนาเรื่องในทางอิเล็กทรอนิกส์ จากการสัมภาษณ์ออกรายการทีวี “เจาะใจ” แต่เด็กที่ชื่อว่าปัญญาเลิศคนนี้ต้องย้ายโรงเรียนโรงแล้วโรงเล่า จนที่สุดคุณแม่ต้องจัดการศึกษาบ้านเรียนให้เองตั้งตั้งแต่ปี 2542 ปัจจุบัน กำลังศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม

ดำเนินรายการเสวนาโดย **คุณประพจน์ ภูทองคำ** จากรายการ “คิดได้ไง” และ “เวทีชาวบ้าน”

ตลอดเวลาสามชั่วโมงของบ่ายวันนั้นมีเรื่องราวน่าสนใจมากมาย เรียบเรียงสรุปความมาจากเทปบันทึกการเสวนา ดังนี้

พิธีกร สวัสดีครับ ต้องขอขอบคุณสมาคมบ้านเรียนไทยที่กรุณาให้ผมมาเปิดโลกทัศน์และได้พบกับเด็กบ้านเรียนที่ได้ชื่อว่าเป็นรุ่นบุกเบิก ทางทีมงานรายการ “คิดได้ไง” ก็มาบันทึกภาพเพื่อนำไปออกอากาศให้คนทั้งประเทศได้เห็นว่า ผลิตผลจากการจัดการศึกษาแบบครอบครัวหรือการศึกษาแบบบ้านเรียนนั้นเป็นอย่างไรบ้าง พวกเขาจะ

มาเปิดเผยและถอดรหัสความคิดที่ถูกถ่ายทอดกลายเป็นตัวน้อง เหล่านี้แล้ว ผมคิดว่าประสบการณ์จากเรื่องเล่าจะมีประโยชน์อย่างมาก เวทีนี้จะเป็นการเสวนาพูดคุยแบบกันเอง ไม่มีลำดับก่อนหลัง ท่านที่อยู่ ด้านล่างก็มีโอกาสแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้วยนะครับ เราจะบันทึกไว้เพื่อนำไปเผยแพร่ในโอกาสต่อไป ขอเริ่มรายการเลยนะครับ

ผม ขอถามน้องชูชานก่อน ในฐานะที่เป็นยุคบุกเบิกแรกๆ ถ้าเทียบจากประสบการณ์เมื่อ 20 ปีที่แล้วกับวันนี้ ความเข้าใจของคน ต่อคำว่า โฮมสคูล หรือการเรียนแบบบ้านเรียน ยังมีคนมาไถ่ถามอยู่ ไหมว่าเรียนจบอะไร จบโรงเรียนไหน เวลาเราเรียนระดับที่สูงขึ้นถูกคน ถาถามเรื่องนี้มากขึ้นไหม

ชูชาน ก็มีบ้างคะ ตอนเรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยมหิดล มีเพื่อน บางคนที่ทำวิจัยเรื่องโฮมสคูล พอเขาหาข้อมูลก็รู้ว่าเราเป็นเด็กโฮมสคูล เรียนอยู่ด้วยกัน ก่อนนั้น เราไม่ได้บอกเขาว่าเราเคยทำโฮมสคูลมา

พิธีกร ทุกวันนี้คนเข้าใจโฮมสคูลมากขึ้นหรือน้อยลง วัตถุประสงค์จาก อะไร

ชูชาน รู้สึกมากขึ้นนะคะ มีคนพูดถึงมากขึ้น และก็มีเพื่อนบาง คนพูดถึงโฮมสคูลกันว่ามันเป็นทางเลือกทางการศึกษาอันหนึ่งที่ กระทรวงศึกษาธิการยอมรับแล้ว

พิธีกร ย้อนกลับไป 20 ปีที่แล้ว เวลาพูดถึงโฮมสคูลแล้วเขา ไม่เข้าใจ เรารู้สึกอย่างไร

ชูชาน ตอนนั้นยังเด็กอยู่นะคะ แต่ก็เข้าใจว่าเป็นเรื่องแปลก คุณพ่อคุณแม่มีหัวทันสมัยนะคะ พอจะรู้ว่าทางอเมริกาเค้ามีมานาน ทำมานานแล้วแต่ว่ายังไม่ได้เข้ามาทางเอเชีย

พิธีกร แล้ววันที่คุณพ่อเป็นข่าวลงหนังสือพิมพ์ใหญ่โตเลย รู้สึกอย่างไรบ้าง

ชูชาน ก็ถามว่าลงข่าวเราทำไม คุณแม่อธิบายว่าเพราะเราไม่ได้เข้าโรงเรียนเหมือนคนอื่นเค้า เด็กทุกคนจะต้องตื่นเข้าไปโรงเรียนกันแต่เราไม่ต้อง ตอนนั้นก็รู้สึกสบายดีค่ะ

พิธีกร ตามถารต่อ ถ้าเทียบกับกระแสสังคมไทย 20 ปีที่แล้วกับวันนี้ความเข้าใจมันมากขึ้นหรือน้อยลง

ถาร ผมว่าคนรู้จักโฮมสคูลกันมากขึ้นครับ แต่เรื่องความเข้าใจ ผมไม่ค่อยแน่ใจเท่าไรว่าเค้าเข้าใจกันอย่างไร เพราะการทำโฮมสคูลจริงๆ นั้นค่อนข้างหลากหลายและกว้างขวางซึ่งต่างจากโรงเรียนทั่วไปพอสมควร

พิธีกร ถ้าอย่างนั้น ประเด็นที่คนทั่วไปเข้าใจในเรื่องโฮมสคูล น่าจะเป็นเรื่องอะไรครับ หรือที่คนทั่วไปรับรู้เรื่องโฮมสคูลนั้นน่าจะเป็นเรื่องอะไร

ถาร ก็คงเป็นเรื่องการเรียนอยู่ที่บ้านครับ

พิธีกร อ้อ 20 ปี สังคมไทยได้เรียนรู้ว่าบ้านเรียนคือการเรียนที่บ้านไม่ต้องไปเรียนที่โรงเรียน

ถาร จริงๆ แล้วการเรียนรู้แบบโฮมสคูลมีอะไรหลากหลายมากขึ้น เราน่าจะรับรู้มากขึ้น

พิธีกร ฟังไปเสียดายยุคก่อนนี้กับยุคปัจจุบันเราเข้าใจเรื่องการจัดการศึกษาแบบบ้านเรียนมากขึ้นไหมครับ

ฟ้าใส พอโตขึ้นก็ไม่ค่อยมีคนถามนะครับว่าตอนเด็กๆ เรียนอะไรมา แต่ตอนเด็กจะถูกถามเยอะมาก เวลาเดินไปไหนคนเห็นผมยาวก็จะถามว่า เป็นเด็กเป็นเด็กทำไมไว้ผมยาว ทำไมไม่ไปโรงเรียน ทำไมไม่เหมือนเด็กคนอื่น เราก็คงตอบไม่ถูก พอตอบว่าเรียนอยู่ที่บ้านครับ เขาก็สงสัยอีกว่ามันมีด้วยหรือ

พิธีกร โตขึ้นได้มีโอกาสไปอธิบายความหมายของโฮมสคูลให้คนอื่นฟังไหมครับ

ธาร ไม่ค่อยมีครับ

พิธีกร แล้วมะปรางล่ะครับ มีคนมาถามบ้างไหม

มะปราง ไม่ค่อยมีค่ะ จะมีมาถามคือก่อนหน้านี่เรียนอยู่โรงเรียนอะไร เราจะบอกว่าเรียนที่บ้านเค้าจะแปลกใจแต่ไม่มาซักใช้อะไรมาก ถ้าเทียบกับตอนอยู่ที่บ้านเดินไปไหนใครเห็นก็จะถามว่า ทำไมหนูไม่ไปโรงเรียน เราตอบว่าเรียนอยู่ที่บ้านจะมีคนซักเยอะกว่าเดี๋ยวนี้นะ

พิธีกร ถามใจบ้างว่า ปัญหาที่เจอพบตอนที่กลับเข้าไปเรียนในโรงเรียน คืออะไรบ้าง

ใจ สมัยก่อนตอนเรียน กคนไม่ค่อยมีปัญหามาก เพราะนอกจากได้เรียนตามหลักสูตรแล้วยังมีเวลาให้เราได้เรียนรู้เรื่องอื่นเพิ่มเติม เช่น คอมพิวเตอร์ ถ้าเรียนในระบบจะไม่มีเวลามาเรียนรู้เรื่องพวกนี้มากนัก

พิธีกร ตอนนี้น้องบางคนเริ่มทำงานบ้างแล้ว ขอถามธารว่าการเรียนแบบบ้านเรียนทำให้เราค้นพบตัวเองได้ตอนไหน ตอนนี้งานเป็นช่างภาพใช้ไหมครับ แล้วรู้ได้อย่างไรว่าเราอยากเป็นช่างภาพ

ธาร แต่เดิมผมไม่ได้อยากเป็นช่างภาพมาก่อน แต่เพราะได้เดินทางไปหลายๆ ที่ กับพอได้มาจับกล้องก็เริ่มพบว่าการถ่ายรูปมีอะไรน่าสนใจอยู่เยอะ ทำให้เรามีมุมมองแปลกๆ จึงเรียนรู้มาเรื่อยๆ

พิธีกร แสดงว่าตอนเด็กคงฝันอยากเป็นหลายอย่าง แล้วฝันอยากเป็นอะไรบ้าง

ธาร หลายอย่างครับ คงบอกไม่หมด รู้สึกว่าการเรียนแบบโฮมสคูลช่วยให้เราได้เรียนรู้อะไรหลายอย่าง ไม่ถูกตีกรอบจากในห้องเรียน จากวิชาที่ถูกจัดมาให้แล้ว เราสามารถเรียนรู้จากสื่อหลายทาง จากทีวี และพ่อแม่ก็มีส่วนช่วยหลายอย่าง ช่วยหาข้อมูลอะไรมาให้เราเยอะแยะ เราจึงได้ข้อมูลหลายด้าน แต่มันก็ยังไม่ชัดเจนว่าเราอยากเป็น

อะไร จนเริ่มโตขึ้นจึงค่อยตัดสิ่งที่คิดว่าไม่ถนัดออกไป และเริ่มเห็นเองว่า สิ่งไหนคือสิ่งที่เหมาะกับเรา สามารถอยู่กับมันได้

พิธีกร เคยอยากเป็นนักดนตรีไหมครับ

ธาร เคยครับ แต่ผมไม่ถนัด ชอบงานศิลปะมากกว่า

พิธีกร น้องชูชานล่ะ ค้นพบตัวเองได้ยังไงครับ

ชูชาน จริงๆ แล้วชอบหลายอย่างเหมือนพีธาร์เลย เพราะได้ผ่านประสบการณ์หลายอย่างงานที่ทำอยู่ตัวเองไม่ได้จบมาทางนี้มานะคะ จบทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร จากมหาวิทยาลัยมหิดล พอติดอนเรียนจบเพื่อนๆ อยากเป็นพิธีกรกัน ก็พาเพื่อนไปสมัครและตัวเองสมัครด้วย เลยได้หมดทุกคนเลย

พิธีกร การจัดโฮมสคูลแบบคุณหมอโชติช่วงนี้จัดยังไงครับ เล่าให้ฟังให้เห็นภาพหน่อยได้ไหมครับ

ชูชาน ตื่นเช้ามาก็ทำกิจวัตรประจำวันทั่วไป วิ่งเล่น พักผ่อน สักพักก็เป็นเวลาอ่านหนังสือ มีตารางที่ไม่ได้กำหนดตายตัว เช่น ถ้าวันนั้นไม่ได้ออกไปไหนก็จะอ่านหนังสือ อ่านตำราวิชาต่างๆ แล้วก็พัก วิ่งเล่น ถ้าคุณแม่ไปธนาคารก็จะตามไปด้วย จากนั้นก็กลับมาบ้านมาอ่านหนังสือต่อ ส่วนตอนเย็นก็จะอ่านหนังสือภาษาอังกฤษกับคุณพ่อ และมีข้อตกลงว่าจะต้องพูดเป็นภาษาอังกฤษกับคุณพ่อ พูดภาษาไทยไม่ได้พูดได้กับพี่เลี้ยง ก็เลยพูดภาษาอังกฤษเก่ง เลยได้เป็นพิธีกรภาคภาษาอังกฤษช่อง Thailand Outlook Channel ค่ะ

พิธีกร ไม่รู้สึกกดดันหรือที่จะต้องพูดภาษาอังกฤษกับคุณพ่อตลอด

ชูชาน ไม่หรอกค่ะ รู้สึกสนุกดีค่ะ

พิธีกร เรารู้สึกไหมว่าเรากำลังเรียนหนังสืออยู่กับคุณพ่อคุณแม่

ชูชาน รู้ค่ะ เวลาคุณแม่สอนจะใจเย็นมาก จริงๆ แล้วรู้สึกดีนะที่เรียนโฮมสคูลแล้วได้คุณแม่คนนี้ ถ้าเป็นคุณแม่คนอื่นตัวเองก็ไม่ว่าจะเรียนโฮมสคูลรอดหรือเปล่า ยิ่งพอโตขึ้นมาก็เข้าใจวิธีสอนของคุณแม่มากขึ้น เช่น คุณแม่จะสอนพี่กับน้องไม่เหมือนกัน

พิธิกร ยกตัวอย่างวิธีการสอนสักเรื่องได้ไหมครับ

ชูชาน เวลาเราไม่เข้าใจ เช่น วิชาเลข คุณแม่ก็จะสอนซ้ำๆ ซึ่งต่างจากห้องเรียนในระบบที่เวลาไม่เข้าใจส่วนใหญ่เด็กจะไม่ค่อยกล้าถามกัน แต่ตัวเองจะชินกับการถาม พอเรียนมหาวิทยาลัยไม่เข้าใจก็จะถามเลยซึ่งอาจารย์ก็ชอบ เพื่อนๆ ก็รู้กันว่าเราเป็นคนกล้าถาม

พิธิกร ถ้ามองฟ้าใส กระบวนการเรียนรู้ที่เป็นวิถีธรรมชาติ คุณแม่สั่งสอนยังไง

ฟ้าใส คำว่า บ้านเรียน สำหรับผมไม่ค่อยอยากจะใช้เท่าไร อยากใช้คำว่า บ้านเล่น มากกว่า เพราะเราเป็นครอบครัวที่ค่อนข้างซีเกียจ แล้วก็ไม่มีตารางมากมาย บางที่ตื่นมาแล้วก็นอนต่อ อาจจะโดนกล่าวหาว่าเป็นคนที่ไม่ค่อยมีระเบียบวินัย แต่เราก็จะรู้ตัวเองอยู่ว่าจะไรควรไม่ควรทำ การเรียนมีทั้งที่บ้านและออกไปเรียนข้างนอกบ้าน ออกไปเรียนกศน. แล้วพอลกลับมาบ้านก็เล่น มีบ้างที่ครูมาสอนที่บ้าน พอเห็นน้องวิ่งเล่นก็อยากจะทำอะไรด้วยเหมือนกัน แต่ผมก็เรียนรู้ได้เยอะนะครับ จากการเล่น

พิธิกร แล้วน้องมะปรางล่ะครับ

มะปราง ตอนช่วงเรียนอยู่ที่บ้านจะเรียนด้วยตัวเองมากกว่าที่บ้านจะมีหนังสือเยอะมาก คุณแม่จะสนับสนุนการเป็นสมาชิกนิตยสารหลายฉบับ ตื่นมาตอนเช้าช่วยทำงานบ้านเสร็จก็จะมานอนอ่านหนังสือแล้วเขียนบันทึก จะชอบเขียนบันทึกมาก

พิธิกร มีทฤษฎีหนึ่งที่กล่าวว่า เด็กๆ จะเอาคุณพ่อหรือคุณแม่

เป็นต้นแบบ ทฤษฎีนี้เป็นจริงสำหรับตัวน้องๆ เองบ้างไหม มันมีการ
ซึมซับเข้ามาในตัวน้องๆ บ้างไหม

มะปราง ก็น่าจะซึมซับนะคะ เพราะว่าคุณแม่ชอบอ่านหนังสือ
มาก เราเห็นอยู่เราก็อ่านตาม

ฟ้าใส จริงอย่างยิ่งครับ อย่างที่บ้านผม พ่อแม่เป็นยังไงลูกก็
เป็นอย่างนั้น เช่น คุณพ่อไม่สูบบุหรี่ไม่กินเหล้า เราก็จะดูพ่อเราเป็น
ตัวอย่าง หรือที่แม่เล่าให้ฟังว่า แม่หาเงินเลี้ยงน้องตั้งแต่อายุ 20 เราก็
รู้สึกจะยอมแพ้แม่ไม่ได้ พ่อแม่เป็นแบบอย่างที่เราอยากจะเป็นครับ

ธาร ก็มีส่วนครับ พ่อแม่ผมเป็นคนที่ทำงานเยอะเลยไม่ค่อยมี
เวลาและอาจจะไม่ค่อยได้เจอกันเท่าไร แต่เรามองเห็นอะไรที่ดีเราก็จะ
เอามาเป็นตัวอย่าง

พิธิกร ตอนเด็กๆ เราได้รับข้อมูลและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
ทำไฮมสคูลกับพ่อแม่มากน้อยแค่ไหนครับ

ธาร ได้ครับ เคื่อบอกครับแต่ไม่ได้บอกรายละเอียดมากนัก
แต่ตอนนั้นก็ไม่ค่อยได้สนใจด้วย รู้สึกดีที่ไม่ต้องไปนั่งอยู่แต่ในห้องเรียน
สามารถเรียนได้อย่างอิสระ

พิธิกร ตอนนั้นเคยเข้าเรียนโรงเรียนในระบบมาก่อนหรือเปล่าครับ

ธาร ยังไม่เคยครับ

พิธิกร แล้วเคยจินตนาการไหมว่า เรียนในโรงเรียนต้องทำอะไร

ธาร เคยเห็นจากพี่ชายครับ

พิธิกร ชูชานครับ เห็นเด็กไปเรียนในโรงเรียนแล้วรู้สึกอย่างไร

ชูชาน ก็เข้าใจว่าเค้าต้องไปเข้าโรงเรียน แต่เรามามออยู่ในอีกระบบ
หนึ่ง แล้วคุณพ่อคุณแม่ก็เล่าให้ฟังด้วย ช่วงลงข่าวนี้รับรู้จริงจังว่าเรา
เรียนไม่เหมือนคนอื่น แต่ก็รู้สึกปกตินะคะ รู้สึกโชคดีด้วยเข้าไป สบายไม่
กดดัน ไม่ต้องตื่นเช้า รดติด

มะปราง ตัวเองเข้าเรียนอนุบาล จนถึงชั้นป.3 แล้วออกมาเรียนอยู่กับบ้าน ตอนนั้นไม่ค่อยรู้เรื่องคุณแม่ให้ทำอะไรก็ทำ เราเป็นเด็กก็เลยเชื่อว่าคุณพ่อคุณแม่ต้องเลือกอะไรที่ดีที่สุดให้เราแล้ว ไม่ได้เหงา ไม่ได้รู้สึกแย่อะไรนะค่ะ

โจ ส่วนตัวเองมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย เพราะตอนเรียนในโรงเรียนจะมีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนนิดหน่อย โดนแกล้งบ้าง และตัวเองเป็นโรคหอบด้วย

พิธีกร ที่คนชอบพูดกันว่าเด็กบ้านเรียนไร้วินัย ไม่มีระเบียบ อันนี้ไม่จริงใช่ไหมครับ

มะปราง อยู่บ้านก็ไม่ได้เคร่งมากมายนะค่ะ ให้อ่านหนังสือที่เราคืออะไร แต่พอเข้ากลับไปเรียนที่วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ตอน ม.4 กลายเป็นว่าทุกคนจะมองว่าเราเป็นเด็กดีเรียบร้อยมีระเบียบวินัย อย่างปรางจะเก็บซีดีที่ใช้เรียนทุกวิชาจนเพื่อนต้องมาขออีกต่างหาก

ฟ้าใส ระเบียบคือการตื่นนอนแต่เช้า ไปเรียนตรงเวลา กินข้าวเที่ยง กลับบ้านบ่ายสาม มาทำการบ้าน ดูทีวีหนึ่งชั่วโมง นอนสองทุ่ม อย่างนี้เรียกว่า ระเบียบ หรือเปล่า ถ้าเป็นอย่างนั้น ระเบียบของบ้านผมอาจจะป็นนอนตีหนึ่งตีสองแล้วก็ตื่นสิบโมง แต่เราเรียนหนังสือ 6 ชั่วโมงเท่ากันหรือบางที่เรียนทั้งวัน จำเป็นไหมที่จะต้องทำงานเป็นเวลา 10 โมงถึงเที่ยง แล้วใครกันที่เป็นคนกำหนดเวลา เวลาไม่ใช่สิ่งที่กำหนดชีวิตเรา ถ้าเรามีเวลาทั้งวันโดยไม่ต้องมีใครมากำหนดจะทำให้เราเรียนรู้ที่จะสามารถจัดการแบ่งเวลาได้เอง

พิธีกร แล้วฟ้าใสว่า ที่เค้ากำหนดตารางเวลากันเยอะๆ เนี่ย เค้ากำหนดไปทำไม

ฟ้าใส ในโรงเรียน ผมว่ามันเป็นความสะดวกที่จะจัดการเด็กให้อยู่ในคอนโทรลได้ เพราะการเอาเด็กหลายๆ คนมาอยู่รวมกันมันลำบาก

ในการดูแล ดังนั้น การสร้างกรอบคงเป็นวิธีการจัดการกับเด็กให้ง่ายขึ้นมากกว่า

ธาร ผมว่าเด็กจะเก็บกอดนะครับ ถูกกำหนดทุกอย่าง ผมเห็นว่า เป็นเด็กควรจะชน จะทำอะไรก็ควรจะได้เรียนรู้ ได้วิ่งเล่นเป็น ประสบการณ์ของเขา ไม่ควรจะให้เขาต้องเรียนตามที่คุณใหญ่กำหนดให้

พิธีกร คำว่าชน น่าสนใจ เราจะมามีวิธีจัดการกับเด็กอย่างไรไม่ให้ เป็นปัญหา

ธาร ผมว่าต้องค่อยๆ สอน ความชนมีประโยชน์ตรงที่ทำให้เด็ก กล้าที่จะทำอะไรหลายอย่างที่มีมันแตกต่างออกไป

พิธีกร คุณหมอโชติช่วงมีความเห็นอย่างไรครับในเรื่องนี้

นพ.โชติช่วง เรื่องวินัยต้องมีพ่อแม่เป็นตัวอย่าง เช่นผมไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มเหล้า ลูกก็จะทำตามเหมือนลูกปูที่เดินตามพ่อปูแม่ปู แล้วเราจะ บอกเหตุผลด้วย ส่วนที่มีคนบอกว่าเด็กโฮมสคูลจะไม่มีสังคมเพราะอยู่ใน บ้านเป็นครอบครัวเล็กๆ ลองดูอย่างลูกสาวผม เมื่อเรียนมหาวิทยาลัย มหิดลเขาก็อยู่ระดับแนวหน้าด้านสังคมนะ เป็นประชาสัมพันธ์ ทำ กิจกรรมเยอะ เป็นนักข่าว ตอนที่เราโฮมสคูลก็มีคนต่อว่านินทาอยู่ลูกเรา โตขึ้นจะมีปัญหาเรื่องสังคม ตอนนี้อยู่กลายเป็นตรงกันข้าม กลายเป็นว่า ลูกของเขาเองกลับเป็นคนเจียบๆ เก็บตัวอยู่ในบ้านไม่กล้าคบคน

พิธีกร เพราะเขามองว่าคุณหมอเก็บลูกไว้ที่บ้านอย่างเดียว ไม่ได้พาลูกออกไปเที่ยวที่ไหนเลย

นพ.โชติช่วง แต่จริงๆ แล้วผมพาลูกไปตลอด ไปธนาคารก็พาไป ไปต่างประเทศ ไปต่างจังหวัด เราสอนเขาตลอด เรื่องคุณธรรมเราก็สอน วันหนึ่งมีคนทอนสตางค์เกินมาเราก็คืนไป เราสอนจริยธรรมแบบปฏิบัติ ได้ทันที

พิธีกร ไม่ได้แยกสอนเหมือนในโรงเรียนใช่ไหมครับ ที่แยกว่า อันนี้วิชาจริยธรรม หรือวิชาเลข

นพ.โชติช่วง อย่างอาจารย์สอนวิชาสุขภาพแต่สูบบุหรี่ต่อหน้าเด็กหรือว่าดื่มเหล้า ในโรงเรียนจัดงานปาร์ตี้แล้วให้นักเรียนมัธยมมาเลิฟเหล้า แล้วเด็กจะเป็นอย่างไร โตขึ้นก็สูบบุหรี่ดื่มเหล้าตามอาจารย์ ดังนั้น เราต้องเป็นตัวอย่งที่ถูกต้องครับ

ผู้ร่วมเสวนา ขอถามคำถามที่ติดค้างในใจมานาน คือสังคมส่วนหนึ่งเชื่อว่า คนที่ต้องจัดการศึกษาให้ลูกเองเนื่องจากผิดหวังจากการเรียนในระบบโรงเรียน บางคนถึงกับพูดว่าพวกนี้ถ้าโตขึ้นไปเป็นใหญ่เป็นโตจะอันตรายมาก จะกลายเป็นคนที่ต่อต้านสังคม ขอให้ช่วยพูดถึงความคิดในแนวนี้ด้วยนะคะ พวกหนูผิดหวังกับระบบโรงเรียนใช่ไหม

โจ ไม่ใช่ทั้งหมดครับ ตอนสมัยเรียนในโรงเรียนผมสนใจเรื่องไฟฟ้าและระบบอิเล็กทรอนิกส์ พอเรียนเสร็จกลับบ้านก็เย็นแล้วครับ ทำให้ไม่มีเวลาศึกษาเพิ่มเติม แต่เมื่อเรียนอยู่ที่บ้านได้ศึกษาเรื่องแบบนี้เพิ่มเติมได้เยอะกว่า ทำให้ตอนนี้เรียนมหาวิทยาลัยมีวิชาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ จะมีเพื่อนมาถามว่าอันนี้เขียนยังไงเราก็สามารถอธิบายได้

ฟ้าใส แม่ผมพูดตลกๆ ว่า เห็นครูเค้านักเรียนเยอะแม่ก็เลยอยากลดภาระโดยการสอนลูกเอง ระบบโรงเรียนสเกลมันใหญ่ครับ ความต้องการของนักเรียนมีมากกว่าการตอบสนองของโรงเรียน ผมเองเคยเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ 2 ครั้ง ตอน ป. 1 ถึง ป.4 กับตอน ม.4 ตอนอยู่ ป.4 ออกจากโรงเรียนเพราะตามแม่ ตอนนั้นยังไม่ค่อยรู้เรื่องเท่าไร แต่ตอนอยู่ ม.4 เข้าไปแค่ 2 เดือนผมก็ออกมาเองเลย เพราะเรียนไม่รู้เรื่องตามไม่ทันจะให้ครูมาสอนเราคนเดียวก็ยาก และสังคมเพื่อนเป็นสิ่งที่เราคุมไม่ได้ เพื่อนไม่ค่อยตั้งใจเรียนจะไปบังคับให้เขาตั้งใจเรียนบ้างก็ไม่ได้ มันนอกเหนือการควบคุมในสิ่งที่เราต้องการ ดังนั้น การออกมา

ทำเองเราสามารถคุมได้ง่าย อยากได้อะไรเราก็บอกพ่อแม่ หรือเราหาเอง มันก็ง่ายกว่าเยอะครับ

พิธีกร นอกจากพ่อแม่ผิดหวังกับระบบโรงเรียนแล้ว เราเป็น หนูทดลองด้วยหรือเปล่า

ธาร ผมเป็นคนตัดสินใจเรียนโฮมสคูลเองหลังจากจบป.6 ไปแล้ว ส่วนผิดหวังจากระบบโรงเรียนหรือเปล่านั้น โดยส่วนตัวผมไม่ได้ชอบ การเรียนในระบบอยู่แล้ว ผมมองว่าเป็นไปตามความเหมาะสมมากกว่า เด็กบางคนเรียนในระบบได้ บางคนสามารถเรียนด้วยตัวเองได้ ผมว่า พ่อแม่สามารถมองเห็นได้ว่าลูกเราสามารถเรียนได้ด้วยตัวเองหรือต้อง เรียนในระบบ อย่างใจที่มีความสนใจเรื่องเทคโนโลยี ถ้าอาทิตย์หนึ่งได้ เรียนวิชานี้แค่ 2 ชั่วโมงก็น่าเสียดาย เขาควรจะได้ทำในสิ่งที่เขาต้องการ อย่างเต็มที่ที่จะดีกว่า

พิธีกร ชูชานล่ะครับคิดว่าตัวเองเป็นหนูทดลองหรือเปล่า

ชูชาน เคยคิดว่าเป็นค่ะ คิดเล่นๆ นะคะ เพราะตัวเองอยู่ใน ครอบครัวแรกๆ ที่เริ่มทำ แต่ก็ไม่ได้รู้สึกแปลกกว่าชาวบ้าน และพอ เข้าไปเรียนในระบบก็เรียนทันนะคะ คุณแม่ปูพื้นฐานโดยสอนตาม หลักสูตรไว้ และเรายังมีโอกาสมากกว่าคนอื่นเพราะคุณพ่อเป็นนักสะสม ได้ไปเที่ยวตามที่ต่างๆ มากมาย

มะปราง ปรางคิดว่าการเรียนอยู่กับบ้านน่าจะให้อะไรเรามากกว่า เพราะอยู่บ้านมีโอกาสได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้อย่างอิสระและเต็มที่มากกว่าค่ะ

พิธีกร ขอถามคุณนิราพรในคำถามนี้ครับ

คุณนิราพร ตัวเองรักลูกมากและได้ไปเป็นครูในโรงเรียนที่ลูก เรียนด้วยตอนเขาอยู่ ป.1 คิดว่า ได้เลือกก่อนแล้วว่าโรงเรียนนี้มีปรัชญา การเรียนการสอนที่ดี แต่พอเราเข้าไปอยู่ในโรงเรียนด้วยก็เลยได้เห็น อะไรเยอะ พบว่าเนื้อแท้มันหลอกลวงหลายอย่าง เราในฐานะแม่น่าจะ

ให้อะไรลูกได้มากกว่า ตอนนี้อยู่ผู้ชายคนเล็กกลับเข้าเรียนชั้น ม.4 ก็เข้าไปสอนในโรงเรียนที่ลูกเรียนอีก อย่างรู้ว่าโรงเรียนให้อะไรไม่ได้มาก เราจำเป็นต้องเรียนรู้เองด้วย

ผู้ชายออกจากโรงเรียนตั้งแต่ ป.1 และเขาขอกลับเข้าไปเรียนต่อในชั้นม.4 เพราะอยากมีเพื่อน ส่วนมะปรางเพราะเลือกเรียนในวิชาเฉพาะด้านดนตรี ซึ่งถ้าเรียนข้างนอกต้องใช้เงินมากมายมหาศาล ส่วนผู้ชายเป็นความต้องการที่ต่างออกไป อยากกลับเข้าไปเรียนเพราะที่ไม่อยู่บ้านแล้ว เด็กโฮมสคูลรุ่นเดียวกันก็มีน้อยและส่วนใหญ่ก็กลับไปเรียนในระบบแล้วด้วย เขาเตะบอลที่สโมสรก็จะโดนว่าโฮมสคูลเป็นพวกโฮมอลีน ลูกเราหาทีมเข้าไม่ได้เพราะเขาไม่ยอมเข้าโรงเรียน ทางสโมสกรักพยายามผลักดันให้เราเอาลูกเข้าโรงเรียนเพื่อให้ได้เข้าทีมฟุตบอล

จริงๆ ไม่ได้เป็นคนต่อต้านระบบโรงเรียน เพียงแต่เห็นว่าการสอนในระบบโดยเฉพาะโรงเรียนเอกชน ครุยังคุณภาพไม่ดีพอ เด็กทุกวันนี้ไม่ได้เรียนอะไรที่เป็นเรื่องของคุณภาพชีวิต ตอนนี้อยู่ตัวเองสอนโรงเรียน bilingual ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กฐานะดีแต่น่าสงสารตรงที่เขาไม่รู้จักความเป็นจริงของชีวิต อย่างเราจะเรียนเรื่องพืชเราเข้าป่าเพื่อให้ลูกได้เรียนจากของจริง ซึ่งโรงเรียนทำไม่ได้ การทดลองส่วนใหญ่เป็นแบบแห้งทั้งนั้น เด็กๆ ไม่ได้เรียนอย่างที่เขาคงจะได้ มันเป็นการแอบอ้าง สิ่งที่ตัวเองพยายามปลูกฝังลูกในการเรียนแบบโฮมสคูล คือ วิธีการคิด วิธีการเรียนรู้ โดยที่เนื้อหาเด็กๆ สามารถไปหาเรียนได้เอง นี่คือธรรมชาติในการเรียนรู้ เพราะเราเชื่อมั่นว่าเด็กทุกคนมีศักยภาพในการเรียนรู้ได้ ลูกชายที่กลับเข้าไปเรียนในระบบตอนนี้ ไม่ต้องเรียนพิเศษเขาก็สามารถเรียนตามทันเพื่อนๆ ได้

พิธีกร อาจารย์รุ่งเรื่องเห็นประเด็นในการคุยกันอย่างไรบ้างครับ
ดร.รุ่งเรื่อง (จาก สกศ.) เห็นความหลากหลาย เห็นความแตกต่าง

ซึ่งดิฉันคิดว่าเป็นธรรมชาติ การศึกษาก็จะต้องมีความหลากหลายและยืดหยุ่นเช่นกัน เราชินกับการศึกษาในระบบและคิดไปว่าเป็นรูปแบบเดียวในการจัดการศึกษาซึ่งจริงๆ แล้วมันไม่ใช่ เมื่อก่อนสมัยที่ยังไม่มีโรงเรียนใครกันที่ทำหน้าที่สอนลูก ก็พ่อแม่ไม่ใช่หรือ ดังนั้น ไม่ผิดอะไรที่พ่อแม่จะสอนลูกตัวเอง และความรักที่พ่อแม่มีต่อลูกทำให้ปราศจากการเคลือบแคลงสงสัยว่าจะทำอะไรที่ไม่ดีแต่ครอบครัวมีเหตุผลของตนเอง บางคนอาจจะพบว่าลูกมีความสามารถพิเศษที่โรงเรียนตอบสนองไม่ได้ ถ้าโรงเรียนสอนได้เขาก็ไม่ต้องมาเหนื่อยเพราะการสอนลูกเองมันเหนื่อยมหาศาล ดิฉันชื่นชมนะคะในแต่ละคนที่เป็นผลผลิตของการศึกษาโดยครอบครัว วันนี้ถือเป็นการพิสูจน์ได้นะคะว่า เด็กบ้านเรียนไม่ได้แปลกแยกออกไปและก็มีวิถีชีวิตที่ตีงามได้

พิธีกร ถ้าไม่ได้เข้าระบบโรงเรียนแล้วเรามีเพื่อนได้อย่างไรบ้างครับ

ธาร ส่วนหนึ่งมาจากการเล่นกีฬา หรือตามสถานที่ที่เราชอบไปประจำ เช่นร้านหนังสือ ถ้าเป็นความสนใจเดียวกันก็ไปด้วยกันได้ครับ

ฟ้าใส ตอนอยู่โฮมสคูลนี้ไม่รู้จักเพื่อนผู้หญิงเลย ตอนนั้นเพื่อนส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่อายุ 30-40 ปี ขณะที่เราอายุ 10 ขวบ มีช่วงหนึ่งที่ชอบเล่นโยโย่มากก็จะไปสนิทกับป้าเจ้าของร้านอายุ 50 ไปช่วยเขาขายของด้วย กลายเป็นเพื่อนกันไป เพื่อนผู้หญิงเพิ่งมารู้จักตอนโตขึ้น

มะปราง ตอนอยู่บ้านที่สนิทก็จะมี แม่หอม ฟาง เพื่อนบ้านเรียนด้วยกัน ส่วนมากจะสนิทกับคนที่เราไปเรียนรู้จากเขา เช่น พี่ที่รายการทุ่งแสงตะวัน จะเขียนไปสการ์ตคุยกันเสมอ จนกระทั่งเข้าโรงเรียนถึงมีเพื่อนรุ่นเดียวกันมากขึ้น

พิธีกร มีข้อแตกต่างหรือข้อดีข้อเสียอย่างไรหรือเปล่ากับการที่มีเพื่อนต่างวัยที่อายุมากกว่ากับการมีเพื่อนรุ่นเดียวกันในวัยเด็ก

มะปราง ถ้าเรารู้จักเพื่อนที่อายุมากกว่าก็ได้เรียนรู้ประสบการณ์จากเขา ได้ความคิดใหม่ๆ แต่รุ่นเดียวกันก็เป็นเพื่อนเล่นมากกว่าและได้ทำอะไรที่ชอบเหมือนกัน

ใจ ตอนเรียนโฮมสคูลมีเพื่อนไม่ค่อยเยอะมาก พอเข้า กศน. ก็รู้จักผู้ใหญ่กว่า ส่วนตอนอยู่อุดมศึกษามีเยอะครับ

พิธีกร การทำโฮมสคูลจำเป็นหรือแปล่าที่ต้องเป็นครอบครัวที่ค่อนข้างมีฐานะ

ใจ ไม่จำเป็นครับ อยู่ชนบทก็เรียนรู้จากสิ่งรอบตัวได้ ไม่จำเป็นต้องอาศัยของที่มีราคาแพง ส่วนตัวผมจะใช้เงินไปในการซื้ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์บ้างครั้ง

ฟ้าใส บ้านผมก็ไม่ได้รวยครับ พ่อแม่ใช้จ่ายเงินน้อยครับเวลาอยู่บ้าน มีค่าเรียนพิเศษบ้าง ใช้บ้างเวลาไปเที่ยว และก็ไม่มีเพื่อนมาล่อหลอกให้ไปซื้อของเล่น ส่วนมากทำของเล่นเอง อาจจะมีบ้างแต่ไม่ใช่ซื้อตามเพื่อน อย่างเมื่อถือก็ใช้รุ่นโบราณและอึด

ชูชาน ส่วนตัวคิดว่าไม่จำเป็นต้องรวย แต่พ่อแม่ควรจะมีพอที่จะอยู่ได้ เพราะต้องมีคนใดคนหนึ่งดูแลลูก คุณพ่อเป็นคนประหยัดและสอนให้รู้จักใช้เงินรวมทั้งในชีวิตประจำวัน เช่น ต้องปิดไฟถ้าไม่ใช้ ไม่เปิดแอร์ถ้าไม่จำเป็น

คุณแม่ของชูชาน ถ้าเรียนที่บ้านไม่มีค่าเล่าเรียน เราสอนเองเลย ไม่มีค่าใช้จ่าย เราสอนลูกให้ประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย เช่น ซื้อของตามฤดูกาลจะได้ของราคาถูกลง ไปกินข้าวนอกบ้านบางครั้ง

คุณรัชนี ขอบเขตที่ลูกตอบหน่อยนะคะ คือเราไม่ได้รู้สึกว่าคุณชน เพราะมันคือธรรมชาติที่เด็กจะสนใจเรื่องต่างๆ รอบตัว แต่ถ้าเรายิ่งห้าม เขารู้สึกต่อต้าน นั่นคือเหตุที่ทำให้เรารู้สึกว่าคุณชน เขาจะไม่ดีกับเรา เพราะเราไม่ดีกับเขาก่อน สำหรับเรื่องค่าใช้จ่าย เรียนรู้ที่บ้านก็ไม่ได้

ใช้อะไรมาก เรื่องของเล่น อย่างรถบังคับ มันต่างออกไปจากสิ่งแวดล้อมในบ้าน ต่างจากต้นไม้ พอถูกไปตลาดเขาเห็นก็อยากได้ พอบอกว่าแม่ไม่มีสตางค์ ดิ้นกลางตลาดเลยทั้งพี่ทั้งน้อง เราก็ควักสตางค์ให้ดูเลยว่าเรามีแค่นี้ เอาไว้ซื้อกับข้าว เอาไว้ซื้อขนม พอโตขึ้นก็จะเอาจักรยาน เพราะเริ่มอยากเรียนรู้การทรงตัว การจัดสมดุล เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเสมอ เราจะพาถูกไปตลาดบ่อยๆ ให้นับเลขจากสตางค์ที่ใช้จ่ายไปนั่นจริงๆ

ตัวเองจะเล่นนิทานให้ลูกฟังตั้งแต่เขาแค่ 1 เดือน นอนกินนมก็เล่นนิทาน เป็นสิ่งที่ทำตลอดเวลาที่อยู่ด้วยกัน พอมาทำโรงเรียนหมู่บ้านเด็กมีห้องสมุดให้ มีคุณย่าช่วยสอนการอ่าน วันหนึ่งลูกก็ตัดสินใจมาบอกแม่ว่าผมกลับไปหมู่บ้านเด็กนะ เราก็ให้ไป พอถึง ม.1 เราขอลูกให้เข้าเรียนในระบบ พอกลับมาจากไปทำงานที่ต่างประเทศลูกก็มาบอกว่าลาออกจากโรงเรียนแล้ว โดยบอกกับโรงเรียนว่าแม่ให้ออก จากนั้นธารไปเรียน กศน. ถึงตอนนี้เขาเรียนเองเพียงแต่มีอะไรไม่เข้าใจก็จะมาหาให้เราอธิบาย ดังนั้น คำว่า วินัย มีอยู่ตามวัยของเด็กแต่ละคน ซึ่งจะมีธรรมชาติเป็นของเขาเอง ถ้าไม่มีผู้ใหญ่เข้าไปแทรกแซงเราจะเห็น เช่น ตอนอายุ 13-14 จะนอนเยอะ ซี้เกียจ ลูกเราก็เป็น ต่อมาก็มักจะพูดคำว่า เซ็ง เหมือนกันหมดเลย เป็นภาวะการเปลี่ยนแปลงภายในร่างกาย ซึ่งเขายังจัดการไม่ถูก และเราสามารถช่วยเขาได้โดยการเสนอกิจกรรมต่างๆ ไม่ให้เขาอยู่กับตัวเองเยอะ และมันจะกลายเป็นพัฒนาการทางสังคม ในขณะที่เดียวกันเราช่วยเสริมเรื่องหนังสือซึ่งสอดคล้องกับวัยของเขา กับสังคมที่เขาต้องการจะไปมีความสัมพันธ์กับอะไรสักอย่าง เราต้องนั่งคุยกัน บางทีถูกไปเจอประเด็นความไม่ยุติธรรมด้านโครงสร้างเชิงสังคม เขาก็จะตั้งคำถาม เราก็ต้องคุยกันว่ามันเป็นอย่างไร คำถามของลูกจึงสำคัญ

พิธีกร แล้วเราควรจะอธิบายคำถามกับลูกได้เมื่อไร

คุณรัชนี ถ้าเราจะอธิบายคำจำกัดความของ สติ เขาควรต้องอายุ 10 ขวบขึ้นไป ขออธิบายจากประสบการณ์ตัวเองนะคะ ธารเขาเคยเดิน ตกร่องแล้วเขาร้องให้ ถ้าเป็นแม่คนอื่นคงจะตีร้อง แต่เราจะถามเขาว่า เจ็บไหม แล้วเขาเดินอย่างไร เดินแบบนี้ใช่ไหม เขาก็จะเรียนรู้วิธีการ เดินแบบที่ไม่ตกได้อีกโดยให้เขาเริ่มทำดู ถ้าเขาทำได้เราก็ตบมือให้ แล้วเราก็จะบอกเขาว่า สติ คือการที่เขารู้ว่าเขากำลังทำอะไรอยู่ หนูกิดอะไร โกรธอยู่หรือเปล่า ถ้าโกรธอยู่เราจะจัดการอย่างไร จะพูดคุยกับลูกในแต่ละวัย คือการโยนคำถามให้ลูกและให้เขาหัดตรวจสอบตัวเอง จากนั้นเราจะรู้ว่าลูกมีสติหรือเปล่า ก็ดูจากผลงาน พอโตขึ้นทำงานเป็นอย่างไร

พิธีกร แม่แฉ้วเคยลงโทษลูกไหม

คุณรัชนี ใช้จมูกลงโทษเวลาเขาทำผิดโดยหอมลูกหนึ่งทีแล้วถามว่าทำทำไม หรือการหกล้ม เราเตือนแล้วว่าเดี๋ยวจะหกล้ม เขาไม่เชื่อเรา พอเขาวิ่งหกล้ม เราจะไม่ดูเขาเลย รู้ว่าลูกกำลังตกใจและประหม่ารู้สึกกลัว เรา รู้ความ รู้สึกของเขา เราจะเข้าไปหอมเขาหนึ่งทีและถามเขาว่าเจ็บไหม ทำไม่ถึงเจ็บ ดังนั้น ตัวเองจะไม่เคยตีเขาเลยคะ จะหอมแก้มลูก และอะไรที่ลูกทำผิดก็จะคุยกันว่าผิดเป็นครู และเราจะเริ่มต้นกันใหม่อย่างไร แต่พอโตขึ้นก็จะไม่หอมแล้วเพราะเขาบอกว่าแก้มไม่ได้มีไว้ให้แม่หอมแล้ว

พิธีกร ธารจำความรู้สึกผิดตอนที่แม่แฉ้วพูดถึงได้ไหมครับ

ธาร มันช่วยทำให้รู้สึกผ่อนคลายและไม่กลัว ไม่ตกใจครับ ทำให้เราค่อยๆ คิดได้

พิธีกร แล้วใจล่ะครับ ใจได้ของเล่นมา เช่น รถบังคับ แล้วใจทำอะไรกับมันบ้าง

ใจ พอเล่นเสร็จ บางทีก็แกะออกมาดูเลยครับว่ามันทำงานได้อย่างไร บางอย่างแกะแล้วประกอบกลับไม่ได้ แต่บางอย่างพังก็ซ่อมได้ครับ ซึ่งคุณแม่ก็ให้โอกาสได้เล่น และไม่ตีครับ

ฟ้าใส ผมตอนเด็กๆ โดนตีบ่อยครับ เช่น แกล้งน้อง งอแง ก็โกรธคุณแม่ครับ แต่เรามานั่งคิดก็คิดว่าเราผิดจริง ร้องให้ด้วยครับ แต่ไม่นานครับ

มะปราง มีทำผิดบ้างคะ ทำอะไรฟังหรือเสียหายบ้าง ทะเลาะกับน้องบ้าง แม่ก็จะดุและสอน

ชูชาน เคยทะเลาะกับพี่ หรือเคยเถียงกับผู้ใหญ่ ก็โดนคุณพ่อดุตอนนั้นเลยว่าคุณไม่ควรเถียงกับผู้ใหญ่ แต่ไม่ใช่การกดดันคะ สอนให้เรา มีเหตุผลและให้หายโกรธก่อนแล้วค่อยคุยกัน

พิธีกร คุณหมอโชติช่วงครับทำไมต้องสอนในช่วงนั้นเวลานั้นด้วยครับ มันมีความหมายอย่างไรบ้าง

นพ.โชติช่วง ถ้าจะมีการลงโทษ เราต้องควบคุมอารมณ์ได้ กำลังโมโหอยู่ไม่ควรลงโทษเพราะเราจะทำเกินไป ควรทำตอนมีสติที่เห็นสมควรลงโทษ ซึ่งผมเห็นว่าควรตีได้ครับ ผมเลี้ยงลูกตามสุภาพศรัทธา รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี สมัยนี้เด็กทำผิดครูตีกลายเป็นครูผิดต้องเข้าคุก ผมว่ามันตลกมากและสังคมมันจะแยกว่านี้อีก ผมว่าคนทำผิดก็ควรถูกลงโทษครับ แต่ไม่ใช่การลงโทษอย่างรุนแรง และควรจะเป็นวิธีสุดท้าย ผมไม่ตีโดยไม่จำเป็น และควรจะลงโทษตอนนั้นไม่ใช่ทำผิดตอน 10 โมง เข้าไปตีเขาตอน 4 โมงเย็น มันก็ไม่มีมีความหมาย การตีก็ต้องดูเวลาด้วย เช่น ตอนจะเข้านอนจิ้มปลั๊กไฟก็ตีแล้วครับ แต่ที่สำคัญคือไม่ควรลงโทษตอนเขาไม่โกรธ

พิธีกร คำถามจากในวงนะครับ เมื่อตอนกลับเข้าไปโรงเรียน เรียนทันเพื่อนหรือเปล่า แล้วมีปัญหากับการเรียนรู้ในระบบหรือไม่

ฟ้าใส มีบ้างครับ ตอนอยู่ ม.4 ผมมีความรู้เลขเท่ากับ ป.4 ป.5 ก็ตามไม่ทัน กับเถียงครูบ้างครับ เพราะที่บ้านใช้เหตุผลในการคุยกัน พอเรามาเจอสิ่งที่ไม่มีความผิด โดยเฉพาะในสิ่งที่เราไม่ผิด เราก็จะเถียงเลย

เช่น ตอนเข้าไปเรียนทำผมตั้ง หรือเรียนเลขไม่เข้าใจ อธิบายไม่ได้ โดนครูตีผมก็ออกเลย ผมไปอยู่มิชชันนารีสคูลก็ต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับโรงเรียน ถึงเด็กจะมีน้อยกว่า แต่ครูมีเวลาตอนเย็นมาสอนเราด้วย โดยที่ไม่ต้องไปเรียนพิเศษ ตอนนี่เรียนออติโอเอ็นจิเนียร์ก็มีปัญหาบ้าง ก็ต้องสู้จนขายเองแล้ว เพราะเราโตแล้ว ต้องเรียนเพิ่มเองถ้าไม่ไหวก็ต้องดรอปไป ตอนมัธยมมันมีปัญหว่าจำนวนเด็กเยอะมากจะให้ครูมานั่งตอบคำถามเราคนเดียวก็เสียเวลาแต่พอมาอยู่ระดับนี้แล้วมีคนน้อยลงแค่ 10 กว่าคนก็ดีขึ้น

โจ ตอนนี้อยู่มหาวิทยาลัยสยาม มีปัญหาวิชาเลข ฟิสิกส์ครับ เลขที่เรียนมาส่วนมากเป็นทักษะบวก ลบ คูณหาร พอเข้ามาวิทยาลัยต้องเรียนพวกแคลคูลัส ไม่ค่อยรู้เรื่องต้องไปเรียนเพิ่มเองครับ

ธาร ผมไปเรียนระดับอุดมศึกษาที่สวนสุนันทา ก็มีปัญหบ้าง เพราะพื้นฐานบางอย่างเราไม่ได้เรียนเหมือนคนอื่น ๆ เราไม่ได้เรียนเพราะรู้สึกว่ามันไม่จำเป็น แต่พอได้ยินเพื่อนพูดถึงเราถึงว่าต้องเรียนด้วยหรือเรื่องพวกนี้ไม่เห็นได้ใช้ในชีวิตประจำวันเลย อย่างคำยากๆ ทางคณิตศาสตร์บางคำผมไม่เคยได้ยินเลยด้วยซ้ำ บางวิชาเรียนไปก็ได้อะไรมาบ้าง บางวิชาก็ต้องขอยืมเลคเชอร์เพื่อนมาใช้

พิธิกร มีคนถามว่าเข้าสัปดาห์แรกมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องวุฒิการศึกษาบ้างหรือเปล่า

ชูชาน ไม่มีปัญหาอะ เพราะได้วุฒิเทียบโอนตามปกติทั่วไปคะ

พิธิกร ตอนนี้มีกฎหมายเกี่ยวกับโฮมสคูลแล้วแต่ติดขัดอยู่ที่ปัญหาบางประการ น้อยๆ พอทราบกันบ้างไหมครับ เช่น เรื่องการขออนุญาตจดทะเบียน การประเมินผล ได้ยินบ้างไหมครับ

ชูชาน พอทราบนิดหน่อยคะ เช่น เรื่องเด็กจะได้เรียนครบถ้วนเหมือนในระบบหรือเปล่า พ่อแม่จะเลี้ยงลูกไม่ถูกหรือเปล่า พร้อมแค่ไหน

พิธีกร ถ้ามีคนถามว่าจะจัดการศึกษาโฮมสคูลจะเตรียมความพร้อมอย่างไร ชูชานจะแนะนำอย่างไร

ชูชาน ก็ต้องดูความสมัครใจของพ่อแม่ เห็นประโยชน์จากการทำโฮมสคูล สังเกตว่าลูกเป็นอย่างไร เก่งเรื่องอะไร มีบุคลิกอย่างไร คุณพ่อคุณแม่ต้องใจเย็นและเอาจริงเอ้างในการทำโฮมสคูล ไม่ควรทะเลาะกันให้ลูกเห็นบ่อยๆ เพราะลูกจะอยู่ใกล้ขีด

มะปร่าง ปัญหาก็คือพ่อแม่ไม่สามารถประเมินความรู้ของเราได้เองอย่างเต็มที่ ต้องอาศัยการสอบเทียบเอาค่ะ ถ้ามีโอกาสเราควรได้ประเมินเองอย่างเต็มที่โดยทั้งครอบครัวมีส่วนร่วมด้วย

ใจ เรื่องการประเมินเรายังทำเองไม่ได้ต้องไปสอบเทียบที่ กศน. อยู่ ซึ่งเป็นการประเมินจากในระบบไม่ใช่การประเมินจากตัวเราเอง

ฟ้าใส ผมว่าการประเมินขึ้นอยู่กับตัวบุคคลครับอย่างผมจะให้ใครประเมินก็ประเมินไปในมุมมองของเขา เช่นเกรดในบางวิชาที่ต่ำผมก็ยอมรับเพราะเป็นวิชาที่เราไม่ถนัด แต่บางอย่างเราก็เก่งกว่าเขา ผมอาจจะไม่ได้จบปริญญาตรี แต่ผมสามารถทำงานได้เงินมากกว่าคนที่ จบปริญญาตรี เรากรู้้อยู่แก่ใจ ซึ่งมันไม่ใช่การประเมินจากบนกระดาษแค่นั้น ดังนั้นแม้ไม่มีอะไรที่เป็นตัววัดได้แต่เรารู้ที่อยู่ในใจว่าความสำเร็จของเราอยู่ที่ไหน อาจจะไม่จำเป็นต้องให้คนอื่นมาบอก แต่ไม่อดอยากก็ถือว่าเราสำเร็จในระดับหนึ่ง และคนที่ภูมิใจก็เป็นคนใกล้ขีดเรา พ่อแม่ของเรา

พิธีกร ขอถามผู้แทนจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.) หน่อยนะครับว่า ตอนนีการประเมินเป็นอย่างไรบ้างครับ

ผู้ร่วมเสวนา พอติได้เป็นคนละทำงานเรื่องตรงนี้ก็พยายามช่วยกันคิดว่าจะมีวิธีการวัดประเมินเด็กโฮมสคูลอย่างไรถึงจะเทียบเคียงกันได้ ในกรณีที่เด็กต้องการเข้าสู่ระบบก็จะเข้าได้โดยไม่ติดขัด แต่ไม่ใช่เรื่องง่ายในการทำเช่นนั้นเพราะโฮมสคูลมีหลายรูปแบบ บางครอบครัวจัดการเรียน

การสอนแบบมีสาระ จัดกิจกรรมโดยมีเนื้อหาคล้ายในโรงเรียน อันนี้ก็
ไม่ยากค่ะ แต่บางครั้งครอบครัวใช้แบบองค์รวมเน้นทักษะชีวิต ความเป็นคน
ที่สมบูรณ์ เรียนวิทยาศาสตร์ก็เรียนเฉพาะในส่วนที่เป็นประโยชน์กับชีวิต
ซึ่งอาจจะไม่ตรงกับมาตรฐานช่วงชั้นเลย ยิ่งเด็กที่มีความสนใจเฉพาะ
ด้านยิ่งไปกันใหญ่ ถ้าเราเอาวิธีประเมินเด็กที่ตายตัวมาใช้จะยิ่งแย่มาก
และข้อกำหนดตามหลักสูตรบอกว่าต้องประเมินตามสาระการเรียนรู้
8 กลุ่มสาระ ตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่คาดหวัง แกรมต้องประเมินการ
เขียนวิเคราะห์ การสื่อความ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรม
พัฒนาผู้เรียนอีก ก็พากันมึนทั้งคณะทำงานและครอบครัว

พิธีกร อาจารย์เริ่มรู้จักโฮมสคูลตั้งแต่เมื่อไรครับ

ผู้ร่วมเสวนา ตั้งแต่รู้จักกับครอบครัวหนึ่งเป็นคนกรุงเทพฯ ที่เขา
หันไปใช้ชีวิตทางเลือกที่ อ.ชุมแสง จ.นครสวรรค์ ใช้ชีวิตพึ่งตนเอง ทำ
เกษตรไร้สารพิษ และเลือกจัดการศึกษาโดยครอบครัวเพราะเห็นว่
การศึกษาในระบบนั้นมีความไม่เหมาะสมบางประการ เช่น เน้นความสุข
ความสำเร็จเฉพาะตน ทั้งผู้ครอบข้าง ชีวิตแปลกแยก เน้นแค่เรียนจบ
มีงานทำ สำหรับตัวเองคิดว่า วิธีคิดที่เหมาะสมแก่การสร้างคนต้องเป็นแบบนี้
คือต้องคิดแบบองค์รวมให้ได้ มองเชื่อมโยงกับชีวิตจริงและสิ่งแวดล้อม
มันเป็นเรื่องที่ต้องกล้าหาญพอที่จะคิดอธิบายและตัดสินใจ วันก่อนบอก
เพื่อนว่าจะไปเสวนาเรื่องโฮมสคูล เพื่อนยังบอกว่าพวกโฮมสคูลเป็นพวก
แปลกแยกจากสังคม เขาคิดแต่จะเอาลูกออกจากสังคมโดยไม่มองว่าใน
ที่สุดเด็กจบแล้วก็ต้องกลับไปอยู่ในสังคม ตัวเองบอกว่าคิดต่างจากเรานะ
เราคิดว่าพวกทำโฮมสคูลเขาเข้าใจสังคมนะ ระบบโรงเรียนต่างหากสอน
ให้เราแปลกแยกจากสังคม เช่น ขยะหน้าโรงเรียนจะเป็นอย่างไรฉันไม่สน
แต่เรียนในห้องให้เกรด ให้ระดับ ยกย่องกันในมิติที่มันหลอกลวงไม่ใช่
เรื่องจริง และเราพากันคิดอย่างนี้ทั้งประเทศ คุณครูจะทำยังไงไร้เหตุผล

ขนาดไหนเด็กก็เชื่อฟังคะ เพราะเป็นเด็ก แต่พอโตขึ้นเริ่มเป็นวัยรุ่นจะไม่เชื่อครูแล้ว จะคิดออกนอกกรอบ เพราะเขาหาตัวเองไม่เจอ นี่คือปัญหาสำคัญที่มีต้นเหตุมาจากผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ที่มัวแต่คิดหากรอบแต่ถามว่ามีอะไรบ้างที่เป็นประโยชน์กับเด็ก ส่วนมากทำไปเพื่อหน้าตา ไม่เหนียวนะคะและก็สนุก ทำทนาย ต้องคอยตอบคำถามผู้คน และที่สำคัญที่สุดคือต้องพูดกับครูว่า ความเป็นครูไม่ใช่การสอนวิชา แต่เป็นการยกระดับความคิด จิตวิญญาณคน ซึ่งตัวเองพยายามเอาแนวคิดจากโฮมสคูลนี้ ถ่ายไปสู่โรงเรียน

และที่บอกว่าเด็กห้องหนึ่ง 40-50 คนเป็นสเกลใหญ่ ตัวเองอยู่ในระบบโรงเรียนมามีเด็ก 8 คน 10 คนก็มีนะต่อ 1 ห้อง แต่ก็ไม่มีคุณภาพเหมือนเดิมคะ เพราะคิดไม่เป็น ไม่ใช่ไม่มีเวลา เหตุใหญ่มาจากวิธีคิดที่คิดจะสอนแต่วิชาแล้วก็เอาไปสอบแข่งได้โลรางวัล เอนทรานซ์ได้แต่ที่เหลืออยู่ที่ไหน เด็กตั้งสิบห้องมีที่ยืนอยู่แค่ไม่กี่คน ไม่มีที่ยืนอีกตั้งกี่คน แล้วคนเหล่านี้ไปอยู่ที่ไหน มีอะไรเกิดขึ้นกับชีวิตเขา และใครจะรับรองได้ว่าคนที่สอบเอนทรานซ์ได้จะมีชีวิตที่สุขสำเร็จ คนที่สอบเอ็นฯ ไม่ได้แสดงว่าโง่กว่าคนสอบเอ็นฯ ได้หรือเปล่า ไม่มีใครตอบได้ ดิฉันไม่เชื่อว่าระบบเอ็นทรานซ์จะแบ่งคนได้ คนที่เป็นครูนั้นอยู่ในระบบที่แข่งมาก ทำตามที่เขาทำกันมา พอได้สัมผัสกับน้องเรื่องโฮมสคูลทำให้เรารู้สึกได้ว่า จิตวิญญาณคนมันสำคัญกว่าความรู้

พิธีกร แล้วเราจะทำอย่างไรดีให้คนในภาครัฐเริ่มเข้าใจโฮมสคูลแบบอาจารย์บ้างล่ะครับ

ผู้ร่วมเสวนา ดิฉันเองแต่ก่อนตอนพบครอบครัวบ้านเรียนครั้งแรกก็เถียงกันมาก เพราะต่างกันเรื่องความคิด จนในที่สุดยอมรับกันได้ในเหตุผล เพราะเราเอาเด็กเป็นสำคัญ หากเราเอาหน้าตาเป็นเหตุ ยังไงก็ตกลงกันไม่ได้ ดิฉันพยายามจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

ในเรื่องนี้ ชวนเพื่อนๆ ไปเที่ยวบ้านโฮมสคูล พุดคุยกันบ้าง ต้องให้โอกาสเขาได้เรียนรู้ และต้องให้เวลา

ผู้ร่วมเสวนา ที่มาวันนี้เพราะเขตมอบหมายให้มา แต่ผมสนใจเรื่องนี้มาก่อนหน้านี้นานแล้ว เคยเข้าไปในเว็บดูตั้งแต่กฎกระทรวงยังไม่ออก อันนี้เป็นการศึกษาทางเลือกหนึ่งที่มีชีวิตเป็นตัวตั้ง ซึ่งต่างไปจากระบบที่เน้นเรื่องของวิชาการ สังคมมนุษย์จัดสรรให้คนมีหน้าที่ต่างกัน และเมื่อคนมีมากขึ้นจากอุตสาหกรรม สารนิเทศ โลกาภิวัตน์ เป็นการจัดสรรคนให้เข้าสู่ระบบของเศรษฐกิจ ซึ่งยุคนี้ต้องการคนที่ชำนาญเฉพาะทางมากเพราะเป็นสิ่งคนบริโภคนิยมเพื่อกำไรสูงสุด ดังนั้น การที่จะสร้างคนไปรองรับระบบจึงจำเป็นต้องใช้วิธีคล้ายกับอุตสาหกรรมเอาคนไปแข่งกันเพื่อเลือกหัวกะทิมาเป็นผู้รับจ้างทำงานในระบบครอบครัวต้องเท่าทัน เพราะสังคมแบบนั้นเข้าไปก็จะไม่มีความสุข แต่เด็กบางคนก็ไปไหว อยู่ที่ว่าแล้วแต่จะเลือก ซึ่งวันนี้ได้มาฟังเรื่องบ้านเรียนแล้วน้องๆ ที่นั่งอยู่นี้บางคนถ้าหากได้มีการผสมผสานการเรียนรู้ในระบบบ้าง มีวิชาในระบบบ้างไม่ทิ้งเลย ผมคิดว่าจะมีคุณภาพมากกว่าการเรียนในระบบ ถ้าหากเป็นไปได้อาจจะมีนักวิทยาศาสตร์ที่เก่งๆ ในบ้านเรียน ที่มีคุณภาพมากกว่าเพราะมีเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมด้วย เด็กที่ไปอยู่หัวแถวในระบบบางที่จะขาดส่วนของจริยธรรม เพราะต้องแข่งขันตลอดเพื่อให้ได้อยู่หัวแถวก็เลยขาดความเอื้ออาทรกับคนที่อยู่ด้วยกัน เป็นเพื่อนกันแต่ต้องกลัวจะแพ้เรื่องเกรดกัน

เรื่องการประเมินนั้น ครูก็ถูกอบรมให้รู้จักวิธีการเรียนการสอนแบบหนึ่ง ระบบการประเมินครูของกระทรวงศึกษา ครูต้องพยายามสอนให้ครบสาระ พอจะมาสอนเรื่องชีวิตก็กลัวจะไม่ทัน ทาง สมศ. (หน่วยงานประเมินคุณภาพภายนอก) ก็มีการประเมินที่ครอบคลุมเรื่องชีวิตมากขึ้น แต่ว่าครูยังติดลักษณะเดิมยังหลุดออกไปไม่ได้ และจริงๆ กระแสหลัก

ก็ยังครอบให้คนยังต้องแข่งกันและสิ้นสุดที่เอ็นทรานซ์ ซึ่งค่อนข้างลำบากกันอยู่ ทาง สพท. กทม. เขต 1 มีครอบครัวมาขออนุญาตรายหนึ่ง ผู้ปกครองเป็นอาจารย์อยู่เขาก็มั่นใจว่าจะดูแลลูกได้ดีและอีกท่านกำลังจะขออนุญาตลูกเล่นสโนว์บอร์ดเก่งมากตอนนี้อยู่ในระหว่างคุยกันอยู่ ปัญหาเรื่องของการประเมินนี้มีการพูดคุยระหว่างเพื่อนศึกษานิเทศก์ด้วยกัน คิดว่ายังคงต้องรักษามาตรฐานไว้ ซึ่งก็เป็นห่วงว่าหากใช้การประเมินแบบในระบบก็อาจจะยากหน่อยเป็นเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจกันอีกมากถ้าจะแก้ปัญหาควรจะเสนอเข้าไปในคณะปฏิรูปการปกครองหาวิธีให้การปฏิบัติตอบสนองต่อ พรบ.การศึกษาแห่งชาติ ด้วย

พิธีกร ถึงตอนนี้ผู้ฟังที่กำลังตัดสินใจจะจัดการศึกษาบ้านเรียนได้ข้อมูลพอหรือยังครับต่อการตัดสินใจ

ผู้ร่วมเสวนา สนใจเรื่องการทำโฮมสคูลมาตั้งแต่ลูกยังอายุ 3-4 ขวบนะคะ โดยอ่านเจอในหนังสือบ้าง แต่ก็ถูกดึงเข้าไปสู่ระบบแล้วได้พบว่าศักยภาพของลูกที่น่าจะได้รับการพัฒนาได้มากกว่านี้กลับกลายเป็นถูกปิดกั้นด้วยระบบแข่งขัน ลูกไม่ชอบอ่านหนังสือเรียนเลยแต่สนใจที่จะอ่านหนังสือข้างนอกและมาอธิบายแม่ พอเราถามว่ารู้ได้อย่างไร เขาตอบว่ารู้จากหนังสือพิมพ์หรือเขาเอาหนังสือความสุขของกะทิมาให้แม่อ่านและหนังสือต่างๆ บางทีเวลาคุยกันเขาจะสามารถสะท้อนแง่มุมบางอย่างกับเราได้ เช่น วันก่อนลูกทำน้ำหยดลงบนขมิ้น เราก็โวยวายว่าลูกทำน้ำหยดลงบนขมิ้นไม่ได้นะมันจะมีผลต่อขมิ้น เขาบอกทำยังกับหนูไปฆ่าคนตายมา มันเป็นคำตอบที่เรารู้สึกอึ้งและเราคิดว่าเขาเริ่มมีความคิดเป็นของตัวเอง เราเองต่างหากเอาความคิดเราไปใส่เขามากเกินไปว่าอย่างนี้ทำได้ อย่างนั้นทำไม่ได้ เป็นกรอบที่ผู้ใหญ่วางไว้ให้เด็กทั้งนั้นเลย

สิ่งที่ได้วันนี้คือ เราได้เปิดหูเปิดตากว้างขึ้น ได้รับรู้สิ่งต่างๆ ได้เห็นมุมมองของการเรียนแบบโฮมสคูลที่เราเคยแต่อ่านมันเป็นสิ่งที่เราทำได้

สิ่งที่กำลังคิดกับตัวเองคืออย่างที่พี่จาก สพท.บอก เรากล้าไหมที่จะออกจากระบบ และมันคงแค่นี้แหละ ถ้าดูจากลูกเขาพร้อมมาก อายุแค่ 4 ขวบครึ่ง มาถามเราว่าเมื่อไรแม่จะสอนหนูเองสักที ไปโรงเรียนวันจันทร์ มาถามเราว่าพุงนี้หยุดแล้วใช่ไหม ลูกถามทุกวันว่าพุงนี้วันหยุดใช่ไหม และก็จะเรียนกับแม่ ถึงตอนนี้จึงต้องถามตัวเองว่าเราพร้อมหรือเปล่า

พิธีกร ครอบครัวที่ทำแล้วจะให้ความมั่นใจได้หรือเปล่าครับ

ผู้ร่วมเสวนา ผมทำบ้านเรียนมา 8 ปีแล้ว อยากบอกว่าคุณตัดสินใจแล้วก็ออกเดินเลย อย่ามัวแต่กังวลว่าเดินแล้วจะหกล้มเจ็บขา ถ้าคุณไม่ออกเดินก็จะไม่รู้ว่ามีปัญหาคืออะไร คุณจะไม่ได้เรียนรู้การแก้ไขปัญหาให้กับลูกในวันข้างหน้า อย่าไปถามบ้างนั่นบ้านนี้ว่าจะแก้ปัญหาอย่างไร เพราะที่นั่นกันอยู่นี้ก็คนละแบบ ผมเชื่อว่าแต่ละบ้านก็ไม่เหมือนกันเลย ดังนั้น ถ้าออกเดินวันนี้คุณก็จะได้รับความรู้วันนี้ อย่ามัวแต่ลังเลและถอยหลัง อยากให้เริ่มก่อนแล้วปัญหาที่เกิดขึ้นค่อยมาแก้กัน

ผู้ร่วมเสวนา ได้ฟังหลากหลายแนวคิดที่เป็นประโยชน์ครับ โดยส่วนใหญ่คนที่เป็นผู้ตัดสินใจจะทำคือพ่อแม่ แต่ผมมองว่าได้คำนึงหรือไม่ว่าลูกเขาพร้อมหรือไม่ ขณะนี้ ดูแล้วมีจุดจบที่สวยหรูคือการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานสามารถทำโฮมสคูลได้ แล้วไปบรรจบกับการศึกษาในระบบได้ ซึ่งค่อนข้างสมบูรณ์เต็มเต็มได้ แต่อยากให้ผู้ดำเนินรายการถามย้อนอดีตตอนเด็กๆ ว่า ตอนที่เขาเรียนโฮมสคูลเขามีความรู้สึกอย่างไรที่เห็นเพื่อนเด็กข้างบ้านเดินทางไปโรงเรียน ทำไมตัวเองต้องมาอยู่บ้าน มันเป็นเรื่องต้องการของเขาหรือเปล่า เขาถูกแปลกแยกออกจากสังคมหรือไม่ เพราะในด้านจิตวิทยาพัฒนาการเราพัฒนา 4 ด้าน คือ กาย สมรรถนะ อารมณ์ และสังคม ในด้านต่างๆ พ่อแม่สามารถให้ได้สมบูรณ์ แต่ในส่วนของสังคมหรือโลกที่กว้างกว่านั้นเขาขาดหายไปหรือไม่ ถ้ามาเติมเต็มทีหลังจะทันหรือไม่

มะปราง เราได้คุยกับพ่อแม่มาตลอดว่า เราคิดอะไร อยากทำอะไร ส่วนที่เห็นเด็กคนอื่นก็รู้สึกที่ตัวเองแปลกกว่าคนอื่น แต่ไม่ได้รู้สึกแปลกแยกจากคนอื่นนะค่ะและคิดว่าสิ่งที่เรามีชีวิตแบบนี้เรามีความสุขดี และเราไม่เคยรู้สึกว่าชีวิตขาดอะไรไปเลยค่ะ

ฟ้าใส ตอนที่พ่อแม่ตัดสินใจ เราอยู่แค่ ป.4 จึงยังไม่รู้เรื่องอะไร แต่พ่อแม่บอกไม่ต้องไปโรงเรียน เย้ โยนกระเป๋าหนังสือทิ้งเลย ปีนั้นหมดซึ่งภาระและความกดดันตลอดทั้งปี แม่ปล่อยให้เล่นอย่างเดียว เล่นโคลนปลุกข้าว ทำอะไรเล่นเอง ก็ได้กลับสู่ความเป็นธรรมชาติของมนุษย์มากขึ้น

พิธีกร การตัดสินใจของแม่ตรงกับความคิดตอนนั้นของเราพอดีหรือเปล่า

ฟ้าใส มีเด็กน้อยคนละครึ่งที่อยากไปโรงเรียน เด็กหลายคนพอได้ยินว่าผมไม่ต้องไปโรงเรียนก็จะบอกว่า เออ ดี อยากทำบ้าง แต่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวเราอย่างเดียว ต้องขึ้นอยู่กับพ่อแม่ที่รู้หรือไม่ว่าลูกอยากทำหรือเปล่า

ชูชาน ตัวเองยังเด็กอยู่ค่ะ จะให้ตัดสินใจว่าอยากทำโฮมสคูลหรือเปล่านั้นยาก เพราะยังไม่ได้เข้าใจร้อยเปอร์เซ็นต์ว่าการเรียนที่บ้านกับเรียนที่โรงเรียนมันแตกต่างกันอย่างไร เคยคิดอยากลองมีประสบการณ์เรียนในโรงเรียนดู แต่พอรู้ว่าในอนาคตเราจะได้เรียนในระบบโรงเรียนอยู่แล้วก็เข้าใจว่าทำแบบนี้จะช่วยปูความพร้อมให้เราสามารถเข้าไปเรียนในระบบได้ด้วย และบอกตัวเองว่าถึงแม้จะเรียนอยู่ที่บ้านเราก็สามารถที่จะเรียนรู้ได้เท่ากับคนในระบบ พอเราไปสอบเข้าในระบบเราก็สอบเข้าได้ ยิ่งทำให้เรารู้สึกว่าเราไม่ได้แตกต่าง และมั่นใจ พอใจในสิ่งที่เราเป็น

พิธีกร การพยายามทำความเข้าใจระบบโรงเรียนดูจะง่ายกว่านะค่ะ เพราะค่อนข้างมีกรอบกฎเกณฑ์ต่างๆ ตายตัว แต่โฮมสคูลนี่ 5 คนก็ 5 แบบ

ชูชาน พอมาเรียนในระบบก็ได้ความรู้รู้สึกว่าได้เจออะไรแปลกใหม่ และคิดว่าถ้าจะต้องเรียนในระบบตั้งแต่อนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัยมันคงน่าเบื่อเพราะเจอแบบเดียวตลอด ในมหาวิทยาลัยนั้นเราเลือกได้เองแล้วว่าอยากเรียนอะไร ไม่เหมือนตอนช่วงประถมมัธยมที่ต้องเรียนตามตารางสอนเหมือนกันหมด

โจ ผมเป็นคนตัดสินใจไม่เรียนในโรงเรียน เพราะผมคิดว่าการเรียนในโรงเรียนมันไม่สามารถตอบสนองเนื้อหาที่ผมสนใจเป็นพิเศษได้

ผู้ร่วมเสวนา ผมว่าเป็นคำถามที่แปลกนะครับว่า เด็กสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำโฮมสคูลได้หรือไม่ น่าจะมีคำถามแบบเดียวกันนะครับว่า เด็กไม่ว่าจะที่ไหนก็ตามเขาควรมีโอกาสเลือกที่จะไปหรือไม่ไปโรงเรียนได้หรือเปล่าด้วย ผมว่าระบบการศึกษาที่ให้เสรีภาพมากที่สุดน่าจะมีการผ่อนปรนให้เด็กมีส่วนร่วมตรงนี้มากที่สุด ครอบครัวผมเด็กเป็นคนตัดสินใจ แต่ถ้าถามว่าเป็นไปได้อย่างไรที่เด็กอนุบาลจะเป็นผู้ตัดสินใจที่จะเรียนโฮมสคูล คำตอบคือครอบครัวเราทำโฮมสคูลมาตั้งแต่เด็กยังไม่เข้าอนุบาล และต่อเมื่อจนเข้าอนุบาล ทำคู่ขนานกันมาจนถึงประถม เมื่อวันหนึ่งที่ลูกงอมลูกเขาจะเป็นผู้เลือก แต่จะบอกว่าพ่อแม่ครอบงำก็ได้ เพราะจริงๆ ในโลกนี้เราล้วนถูกครอบงำทั้งนั้น เพียงแต่เราจะทำอย่างไรให้เขาได้ข้อมูลที่กระจ่างที่สุดแก่เขา และให้เสรีภาพเขามากที่สุดในการตัดสินใจ น้อยๆ ที่อยู่ที่นี้อาจจะผ่านช่วงเวลานั้นมานานแล้วจนจำไม่ได้หรืออธิบายไม่ได้ว่าทำไมจึงตัดสินใจอย่างนั้นและอธิบายเป็นหลักการไม่ได้ แต่การที่บอกว่า กลับมาบ้านแล้วโยนกระเป๋าหนึ่งสือทิ้งก็เท่ากับเป็นการตัดสินใจแล้วชัดเจนพอสมควร

อีกประเด็นคือผมคิดว่า ถ้าเราจะปฏิรูปการศึกษากันอย่างจริงจังควรยกเลิกการศึกษาภาคบังคับ แล้วเสริมสร้างการพัฒนาความเป็นมนุษย์ขึ้นมา แต่ไม่ได้บอกว่าจะให้เลิกระบบโรงเรียนนะครับ เมื่อสักครู่

ฟังอาจารย์ท่านหนึ่งแล้วเห็นด้วยนะครับที่ว่ากระบวนการศึกษาของเราสร้างคนขึ้นมาเพื่อไว้รองรับอุตสาหกรรม รวมแล้วคือการสร้างคนเพื่อรองรับระบบบริโภคนิยม เราจึงควรจะต้องคำถามกับระบบการศึกษาของเราว่า จริงๆ แล้วเราจะเขียนหนังสือไปทำไม ถ้าตอบว่าเรียนไปเพื่อรับใช้ระบบบริโภคนิยม ก็ยกเลิกโฮมสคูล ให้มีการศึกษาภาคบังคับ ทำอย่างเดิมนี่ถูกต้องที่สุดแล้ว เราจะได้นักวิทยาศาสตร์ หมอ วิศวกร ผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ เพื่อไปทำให้ประเทศชาติเป็นในแนวทางนี้ แต่ถ้ามีคนคิดว่าการศึกษาที่เราควรให้แก่นุชนุษย์คือการทำให้คนสามารถค้นพบตัวตนและพบความเป็นปัจเจก ปัจเจกในที่นี้หมายถึงการเข้าใจว่าคนแต่ละคนมีความต่างกันไม่จำเป็นต้องเหมือนกันแบบแกะกล่องออกมา หากคิดแบบนี้จุดมุ่งหมายจะเปลี่ยนไปทันที ผลลัพธ์ก็จะเปลี่ยนไป ถึงตอนนั้นเราคงจะมีคำถามว่าเราจะขาดแคลนนักวิทยาศาสตร์หรือเปล่า ขาดแพทย์ไหม ก็ถ้าขาดแคลนแล้วมันจะเป็นอะไรไป พวกเราต้องการนักวิทยาศาสตร์มากอย่างนั้นหรือ ผมว่าโลกเราต้องการมนุษยที่รู้จักตัวตนมากกว่า

เรามักไม่ตั้งคำถามกับเป้าหมายว่าเราเรียนไปเพื่ออะไร เพราะแนวคิดแบบนี้มันครอบเราไว้แล้ว เรามักมองเพียงในแง่เทคนิคว่าระหว่างโรงเรียนกับโฮมสคูลใครที่จะสอนให้ได้วิศวกรที่เก่งกว่ากันโฮมสคูลนั้นหากเรามองเชิงเทคนิค เช่น น้องใจเขาสนใจอิเล็กทรอนิกส์มาก ถ้าเราให้เขาเรียนระบบโฮมสคูลไม่นานเขาจะเป็นนักเทคนิคประยุกต์คือสามารถที่จะใช้เทคโนโลยีในการประดิษฐ์ข้าวของได้ แต่ถามว่าสุดท้ายเขาอยู่ตรงไหน เขามีความสุขหรือเปล่า ผมว่ามันเป็นสิ่งที่ควรถูกถามมากกว่า ไม่ใช่เรื่องแค่ว่าโฮมสคูลไปบังคับเด็ก แต่มันต้องถามว่าจะเรียนไปทำไม

ผู้ร่วมเสวนา ผมว่ามันถึงจุดที่ต้องเปลี่ยนแล้วเพราะโลกมีปัญหาที่เกิดจากระบบที่มันเป็นอยู่ ดังนั้น การเรียนที่เอาคนมาตอบสนองระบบก็เป็นวิธีคิดที่ไม่ถูกแล้ว ผมว่าการศึกษาคงต้องหวนกลับมาสู่การศึกษาทางเลือก แต่เทคโนโลยีก็ยังคงก้าวไป วิทยาศาสตร์ การแพทย์ยังจำเป็นต้องมี แต่ต้องกระจายผลประโยชน์ไม่ให้เกิดกระจุกตัวอยู่ไม่กี่ตระกูลที่มั่งคั่งในขณะที่คนจำนวนมากยากจน ถ้าเรายังต้องการให้เรามีสังคมแบบตะวันตก เราจำเป็นต้องมีโลกอีกถึงห้าใบถึงจะพอให้คนมีมาตรฐานชีวิตแบบนั้น เราต้องมองในภาพกว้างด้วยว่าเยาวชนในปัจจุบันหากเดินเข้าสู่ระบบเดิมนั้นมันไปไม่รอดแล้ว ตอนนี้ความจริงสังคมเราเป็นต้นแบบเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง คือการหาเลี้ยงตัวเองโดยไม่แสวงหาผลกำไร จัดสรรผลประโยชน์ทุกอย่างให้เท่าเทียม รู้จักพอประมาณ โดยใช้ความรู้ คุณคุณธรรม ซึ่งผมคิดว่าหลายฝ่ายเริ่มเห็นว่ามันถึงจุดเปลี่ยนของสังคมแล้ว ระบบโฮมสคูลเป็นส่วนหนึ่งของทางออก โดยเราไม่ต้องเน้นระบบโรงเรียนมากนัก เน้นที่ศูนย์การเรียนรู้มากขึ้น เรียนในระบบน้อยลง ผู้ปกครองอยู่กับลูกมากขึ้น เด็กที่ถนัดวิชาไหนให้มีสถานที่ให้เข้าไปเรียน น่าจะเป็นมิติใหม่ทางการศึกษา

นพ.โชติช่วง เด็กโฮมสคูลผมเชื่อว่าเก่งกว่าได้ ฉลาดกว่าได้ เอ็ดิสัน หรือ ลินคอล์น เป็นเด็กโฮมสคูลเพราะไม่เคยเข้าโรงเรียนเกินหนึ่งปี นักปรัชญาคนหนึ่งเขาวิจารณ์การศึกษาในระบบว่ายิ่งเรียนยิ่งโง่ บิลเกตส์ก็เรียนไม่จบมหาวิทยาลัย ส่วนคำถามที่ว่าเด็กโฮมสคูลจะต่อต้านสังคมหรือไม่นั้น มีงานวิจัยยืนยันนะครับว่าไม่มีปัญหาเรื่องสังคม เด็กที่จะต่อต้านสังคมคือเด็กในระบบโรงเรียนปกติ ผมมีข้อมูลเรื่องนี้นะครับ ซึ่งมีงานวิจัยยืนยันเรื่องนี้เยอะแยะทั้งในและต่างประเทศ ผมจะศึกษาก่อนจะตัดสินใจทำอะไรผมขอยืนยันว่าการทำโฮมสคูลนั้นดีกว่าการศึกษาในระบบปกติ และตอนนี้สังคมก็เข้าใจและยอมรับมากขึ้น เมื่อก่อนผม

โดนว่าว่าบ้า แต่ผมไม่ค่อยแคร์สังคมเท่าไรเพราะผมเชื่อมั่นในสิ่งที่ผมทำ
อย่างที่สุภาษิตจีนบอกว่า ต้นไม้ลงรากหยั่งดินแข็งแรงทำไม่ต้องกลัวลม
ที่พัดเขย่า ผมว่าเราอย่ากลัว เชื่อเถอะว่าดีกับลูก ผมเชื่อว่าเรากำลัง
ทำสิ่งที่ดีที่สุดในให้กับลูกกับครอบครัว เรากำลังทำให้ลูกเป็นคนดี เป็น
นักประชาธิปไตย

ผู้ร่วมเสวนา คุณค่าที่เกิดขึ้นนั้นไม่ใช่แค่ว่าเป็นโฮมสคูลหรือไม่
เป็นโฮมสคูล สารระคือคุณภาพในการจัดการเรียนรู้ต่างหาก ครอบครัว
น่าจะจัดการเรียนการสอนได้ดีกว่าโรงเรียน เนื่องจากพ่อแม่รักลูกมากกว่า
คนอื่น และพร้อมที่จะให้ลูกมากกว่าคนอื่น แต่คุณภาพคือทำอย่างไร
ที่จะให้เด็กเข้าใจค้นพบตนเองได้ด้วย ไม่ใช่ทำเหมือนกับเรียนพิเศษ
เด็กจะแย่งยิ่งกว่าเรียนในโรงเรียนอีก การทำโฮมสคูลต้องมีความหมาย
ถึงการศึกษาที่ได้จิตวิญญาณให้ลูก ต้องมีความรับผิดชอบให้สอดคล้อง
กับเขา ให้เขาได้มีส่วนร่วมด้วย

พิธีกร น้องเอกช่วยแนะนำตัวเองด้วยครับ ตอนนี้เรียนอยู่ชั้นไหน
ครับ และตัดสินใจทำโฮมสคูลอย่างไรครับ

เอก ตอนนี้ผมจบไฮสคูลมาจากออสเตรเลีย และเป็นพ่อแม่
ที่ตัดสินใจทำโฮมสคูลครับ ทำโฮมสคูลถึงประมาณชั้น ม.1 หลังจากนั้น
ไปเรียนต่อไฮสคูลที่ออสเตรเลีย และผมคิดว่าจะเรียนต่อด้านวิศวะ
สิ่งแวดล้อมครับ

นพ.พร แนวการเรียนการสอนที่เราใช้อยู่เรียกว่า การเรียน
การสอนแบบวอลดอร์ฟ ซึ่งตอนนั้นไม่มีในเมืองไทย ผมจึงทำการสอนเอง
ส่วนประเด็นที่บอกว่าเด็กได้เลือกทำโฮมสคูลเองหรือไม่ นั่นไม่สำคัญ
อยู่ที่ผู้ใหญ่ต่างหากที่จะมีวิจรณ์ญาณแค่ไหนในการเลือกให้เขา ขึ้นอยู่
กับจุดมุ่งหมายของเรา และเราควรจะได้มีสิทธิ์ในการเลือกด้วย ผมไม่
คิดว่าเป็นเรื่องจำเป็นในการให้เด็กเลือกเพราะในแง่หนึ่งเราต้องตระหนัก

ถึงวุฒิภาวะของเด็กที่แตกต่างจากผู้ใหญ่ และถ้าหากเราซึ่งเป็นผู้ใหญ่ ไม่ใช้วิจรรณญาณในการเลือกเพื่อเขา ก็อย่ามีผู้ใหญ่เสียเลยดีกว่า ดังนั้น การตัดสินใจเพื่อลูกไม่ใช่การบังคับ

พิธีกร แล้วตอนนั้นทำไมคุณหมอลงถึงตัดสินใจก่อตั้งโรงเรียน ปัญญาทัยขึ้นมาครับ

นพ.พร สังคมเราควรจะมีเสรีภาพทางการศึกษา พ่อแม่ควรมีโอกาสได้เลือก เพราะการศึกษาไม่ใช่เรื่องของกฤษฎีกาหรือความคิด ดังนั้น ควรเปิดโอกาสให้พ่อแม่ได้มีช่องทางในการเลือกมากขึ้น และนี่เป็นสาเหตุในการก่อตั้งปัญญาทัยขึ้นมา ขณะนี้มีประมาณ 100 ครอบครัว เราตั้งเป็นโรงเรียนและใช้แนวการสอนแบบวอลดอร์ฟ มีตั้งแต่ชั้นอนุบาล ถึง ม.3

ผู้ร่วมเสวนา ขอเสนอความเห็นนะคะว่า การทำโฮมสคูล คือการปูพื้นฐานความพร้อมในการเรียนรู้ เห็นด้วยที่ว่าทำไมไม่มีใครถามเด็กว่า อยากเข้าโรงเรียนหรือเปล่า นี่ก็ถึงภาพลูกร้องไห้เมื่อต้องเข้าโรงเรียน อนุบาล เด็กหลายคนไม่รู้จะเรียนไปเพื่ออะไรเขาจึงไม่อยากไปโรงเรียน แต่พอถึงวันเสาร์อาทิตย์จะตื่นเช้ากว่าปกติเพราะมีเป้าหมายว่าจะตื่นมา ดูการ์ตูนมีแรงจูงใจโดยที่ไม่ต้องมีพ่อแม่คอยบอกเลย วิธีการเรียนรู้ของแต่ละคนจะไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับความสนใจ เช่น ลูกตัวเองสนใจฟุตบอล ก็จะใช้ฟุตบอลเป็นตัวนำไปสู่การเรียนเรื่องอื่นๆ เช่น เรียนการอ่าน ภาษาไทยเรื่องฟุตบอล เรียนภูมิศาสตร์จากฟุตบอลในทวีปต่างๆ และเมื่อเขาได้ไปต่างประเทศเขาได้รู้จักภาษาอังกฤษ เขาจึงเริ่มสนใจเรียนภาษาอังกฤษ และนี่เองที่บอกว่าเขาพร้อมที่จะเรียนรู้แล้วโดยเขาจะพยายามค้นพบได้ด้วยตัวเอง

พิธีกร น้องๆ จะเอาประสบการณ์ของตัวเองบอกเล่าให้เป็นประโยชน์แก่สังคมอย่างไรบ้าง

ชูชาน ถ้าสังคมไทยเปิดกว้างและยอมรับมากขึ้นว่า โสมสคูล เป็นอีกทางเลือกที่ไม่แปลกแยกต่อสังคม จะช่วยพัฒนาการเรียนรู้อันของเด็กได้มากขึ้น ทำให้เด็กมีคุณธรรมและมีความสุขกับสิ่งที่เราเป็น และไม่รู้สึกถูกเปรียบเทียบกับใครหรือไม่เก่ง

ฟ้าใส โดยธรรมชาติคนเรานั้นไม่เหมือนกันรวมทั้งการศึกษาด้วย จะให้เรามีจุดมุ่งหมายเหมือนกันคงไม่ได้ หากผมเข้าโรงเรียนตั้งที่แล้วไม่รู้ว่าจะเรียนไปทำไม ผู้ปกครองเรียนที่ๆ สร้างให้เราได้เรียนรู้อะไรจุดมุ่งหมายของชีวิตเราคืออะไร นั่นจะไม่ดีกว่าหรือ

มะปร่าง ให้เป็นอย่างที่เราเป็นค่ะ ผลอยู่ที่เรา คนจะเห็นว่า โสมสคูลเป็นอย่างไรก็ตามดูที่เราได้

ใจ คนทุกคนไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน เราต่างกันได้

ธาร เรามีความสุขอย่างที่เราเป็น เราพอใจและภูมิใจในสิ่งที่เราเป็น

พิธิกร ตอนนี้ธารเป็นผู้ใหญ่แล้ว คิดว่าถ้ามีลูกจะเลือกจัดการเรียนการสอนแบบไหนให้เขาครับ

ธาร คิดว่าถ้าเป็นไปได้อยากทำโสมสคูลครับ เพราะผมไม่ค่อยชอบการเรียนการสอนในระบบ ผมอยากให้ลูกได้อิสระในการคิดเอง ทำเองมากกว่า

ชูชาน ขึ้นอยู่กับความพร้อมของเราและความคิดของคู่ครองด้วย แต่ถ้าเป็นไปได้ไม่อยากจะเข้าอนุบาลค่ะ เพราะวัยอนุบาลยังเด็กเกินไป เราควรจะให้เลี้ยงเขาเอง

พิธิกร วันนี้เราได้เห็นประสบการณ์หลากหลาย ซึ่งน้องๆ พยายามจะเล่าให้เราฟัง แม้จะยาวนานมากแล้วเป็นสิบปีแต่ก็พยายามรื้อฟื้นความทรงจำมาบอกเล่า จะให้เหมือนเกิดขึ้นเมื่อวานก็คงยาก ผมชอบใจปรัชญาชาวบ้านท่านหนึ่งที่นครพนมบอกว่า กระบวนการพัฒนาชนบท

ทั้งหมดนั้นมีความหลากหลายมากเลย แต่ว่าการทำงานมีเป้าหมายเดียว คือ การทำให้ชุมชนร่มเย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน โดยเปรียบเทียบกับเทียน หลากสีมีหลายเล่มแต่จุดแล้วล้วนให้แสงสีเดียวกัน เสมือนกับการศึกษาไทยครบที่มีทั้งโรงเรียนรัฐ โรงเรียนเอกชน โฮมสคูล แต่ล้วนมีเป้าหมายเดียวกันคือต้องการพัฒนาคนให้มีคุณภาพแก่สังคมอย่างยั่งยืน ผมจึงอยากเชิญเชิญให้ทุกท่านช่วยปรบมือให้กำลังใจแก่น้องๆ ทั้ง 6 คน ด้วยครับ และขอบขอบคุณคุณแม่และแขกผู้มีเกียรติที่มาร่วมงานในครั้งนี้ด้วยครับ

ผู้จัดการเสวนา ต้องขอขอบพระคุณคุณประพจน์มากครับ เป็นการพูดคุยในเวลาสามชั่วโมงที่อัดแน่นเต็มอิม ต้องขอขอบคุณน้องๆ และคุณแม่ของน้องๆ ด้วย ในความรู้สึกของผม เด็กบ้านเรียนไม่ใช่ซูเปอร์แมนซูเปอร์เกิร์ล เพราะเค้าไม่ได้ถูกจับขังไว้ในห้องปราศจากเชื้อโรค หรือทำอะไรเป็นพิเศษเพื่อสร้างลักษณะพิเศษ บางคนนึกว่าการที่เอาลูกมาทำโฮมสคูลเพราะอยากเห็นลูกเก่งกว่าคนอื่น อย่างผมเคยได้ยินมีคนหนึ่งบอกว่าพวกโฮมสคูลคือคลับคนรวย จะเอาแต่ลูกมันหวังจะให้ลูกเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่คิดถึงชาวบ้าน คือเขาคิดว่าพวกนี้หวังจะให้ลูกเป็นซูเปอร์แมนหรือมุ่งไปสู่ระดับยอดของสังคมจากการเสวนาคราวนี้เราคงได้เห็นร่วมกันว่าพวกเขาคือคนหนุ่มสาวที่ไม่ได้หลุดออกไปจากความเป็นจริงตามสภาพของสังคม แต่อย่างน้อยมีอยู่อย่างหนึ่งที่ผมเห็นได้ชัดเจนก็คือ พวกเขาล้วนเป็นตัวของตัวเอง และรู้จักตัวเองกันพอสมควร

ผมคิดว่าหัวใจของการจัดการศึกษาบ้านเรียน คือ การให้การศึกษาริเริ่มนำไปสู่ความเจริญงอกงามทางสติปัญญา และมันไปจบตรงที่การรู้จักตัวเองอย่างถ่องแท้ หมายถึงสามารถรู้ผิดชอบชั่วดีและมีวิจรรณญาณเกิดขึ้นได้ในตนเอง โดยที่ไม่ได้หลงเชื่อตามๆ กันไปในขณะเดียวกันก็ไม่ปล่อยให้ชีวิตเคັงคว้าง

มีคำพูดของศึกษานิเทศก์ท่านหนึ่งในที่นี่ที่น่าสนใจ ท่านว่า ไม่ได้หมายความว่าทำโฮมสคูลแล้วจะยอดเยี่ยม โฮมสคูลไม่ใช่วิเศษที่เอาใส่ปากเด็กแล้วเด็กจะกลายเป็นผู้วิเศษขึ้นมา แต่อย่างน้อยท่านก็คงเห็นด้วยว่า โฮมสคูลเป็นกระบวนการหนึ่งของการเยียวยาปัญหาในสังคม เป็นการสร้างทางเลือกใหม่ในการศึกษาเรียนรู้ที่พ่อแม่กำลังนำสิ่งดีๆ มาให้กับลูก

ในขณะที่สังคมเริ่มเปิดกว้างเรื่องโฮมสคูล ข้อดีคือพ่อแม่ที่ทำโฮมสคูลคลายความกดดัน รวมถึงเด็กๆ ลูกหลานด้วย เพราะคำถามที่ว่าทำไมไม่ไปโรงเรียนแล้วตอบว่าเรียนอยู่ที่บ้านนั้น คนเริ่มเข้าใจกันมากขึ้น แต่ขณะเดียวกัน การเปิดกว้างก็อาจส่งผลไปในอีกทางหนึ่งด้วย

จากคำพูดของคุณหมอโชติช่วงที่บอกว่า คนว่าท่านบ้า ท่านไม่กลัวเพราะท่านเป็นต้นไม้ใหญ่ที่ลงรากลึกแล้วลมที่พัดมากระทบยอมไม่ทำให้หวั่นไหว หรืออย่างที่คุณหมอพรพุดด้วยความมั่นใจว่า ถ้าเราไม่ยอมให้พ่อแม่ซึ่งเป็นผู้ใหญ่สามารถใช้วิจารณญาณแทนลูกซึ่งยังเป็นเด็ก ถ้าอย่างนั้นก็ไม่ต้องมีผู้ใหญ่เสียเลยดีกว่า ท่านพูดอย่างนี้ได้ เพราะท่านต่อสู้กันมาอย่างหนักในที่สภาพสังคมมันไม่เปิด มันจำเป็นต้องปะทุออกมาจากภายใน บ้านเรียนรุ่นบุกเบิกจึงไม่ใช่เพียงการตัดสินใจแค่ชั่วคราวช่วยยามนะครับ แต่ผ่านการคิดถล่นกรอง คิดแล้วคิดอีกจนกลายเป็นการตกผลึกทางความคิด เมื่อลงมือทำจึงลงรากลึกแข็งแรงเหมือนต้นไม้ใหญ่

ปัจจุบันที่เปิดกว้างขึ้นง่ายขึ้นโอกาสที่จะไม่ได้รับการคิดถล่นกรองหรือไม่ได้ผ่านการตกผลึกทางความคิดจึงเป็นไปได้ มันอาจกลายเป็นกระแสถ้าไม่เอาโรงเรียนก็มาเป็นบ้านเรียน ที่จริงไม่ถึงกับต้องกระโดดมาที่บ้านเรียนก็ได้ ถ้าสังคมมีทางเลือกอื่นๆ ให้กับพ่อแม่ด้วย อย่างมีโรงเรียนดีๆ ที่มีปรัชญาของการศึกษาเพื่อความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

หรือมีศูนย์การเรียนรู้ขององค์กร สถาบันทางสังคมอื่นๆ ตามมาตรา 12 เกิดขึ้นแล้ว เมื่อยังไม่มีสิ่งเหล่านั้นมันก็จะแยกกระโดดจากโรงเรียนมาเป็นบ้านเรียน และหากเป็นการกระโดดที่ยังไม่แข็งแรง ก็เป็นไปได้ที่จะมีโฮมสคูลประเภทที่ไปผิดที่ผิดทาง

เพราะฉะนั้นโฮมสคูลโดยตัวของมันเองจึงเป็นวิถีทางของการเรียนรู้ โฮมสคูลสามารถเป็นคำตอบให้ได้สำหรับหลายครอบครัว แต่จะเป็นคำตอบให้กับสังคมแค่ไหนขึ้นอยู่กับพัฒนาการของตัวมันเองด้วย บรรดาครอบครัวที่ตัดสินใจเลือกวิถีการศึกษาแบบนี้จำเป็นต้องเรียนรู้ อย่างไม่มีสูตรสำเร็จ เริ่มจากต้องรู้จักครอบครัวของตัวเองก่อนจริงๆ และรู้ถึงวิถีการพัฒนาโดยถูกเป็นสำคัญ คือทำอย่างไรให้วิถีการเรียนรู้นั้นช่วยสร้างความสัมพันธ์ ความเข้มแข็ง และความเจริญงอกงามของครอบครัว เป็นไปอย่างเหมาะสมกับสติปัญญาของลูกเราจริงๆ จนสุดท้ายอาจถึงขั้นสามารถสร้างนิยามเรื่องความสำเร็จของชีวิตใหม่ที่ ไม่ใช่คำตอบแบบเดิมๆ อย่างที่ครอบงำเราอยู่ก็ได้ ถ้าครอบครัวใดก้าวไปถึงจุดนั้นก็ถือว่า การศึกษาบ้านเรียนนี้ได้ให้อานิสงส์สูงสุดแก่ครอบครัวนั้น แต่แม้อย่างน้อยได้เกิดประโยชน์งอกงามขึ้นต่อครอบครัวในทางใดทางหนึ่งก็ถือว่าประโยชน์ได้เกิดขึ้นแล้ว แต่หากผิดเพี้ยนไปจนทำให้เกิดทุกข์ทางการศึกษาแบบใหม่ก็ต้องช่วยกันหาทางดูแล

สุดท้าย ผมเชื่อว่าหนุ่มสาวทั้ง 6 คนตรงนี้มีความสุขดีกับวิถีชีวิตที่พวกเขาได้เติบโตมา ถ้าย้อนกลับไปได้ก็คงจะยังเลือกให้พ่อแม่ทำโฮมสคูลให้เหมือนเดิม เช่นเดียวกับลูกชายทั้งสองคนของผมและลูกๆ ของอีกหลายครอบครัวที่เติบโตมาบนเส้นทางบ้านเรียนเช่นกัน ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายที่มีข้อจำกัดไม่ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นด้วยในวันนี้

ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมจากการประชุมสัมมนาเรื่อง
ภาคีบ้านเรียน : การจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัว
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และเครือข่าย

ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมจากการประชุมสัมมนาเรื่อง
ภาคีบ้านเรียน : การจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัว
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และเครือข่าย
วันพุธที่ 7 มีนาคม 2550
ณ โรงแรมรอยัลซิติ้ กรุงเทพมหานคร

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ร่วมกับสมาคมบ้านเรียนไทย ได้จัดให้มีการสัมมนาเรื่อง “ภาคีบ้านเรียน : การจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างครอบครัว สพท. และเครือข่าย” ในวันพุธที่ 7 มีนาคม 2550 ณ โรงแรมรอยัลซิติ้ กรุงเทพฯ โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและครอบครัวจำนวนประมาณ 170 คน ซึ่งสรุปสาระสำคัญจากข้อคิดเห็นเพิ่มเติมในการอภิปรายนำและอภิปรายทั่วไปของการสัมมนาได้ดังนี้

1. การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน ที่ประชุมมีความเห็นดังนี้

1.1 วิสัยทัศน์มีลักษณะเป็นนามธรรมและสร้างร่วมกันได้ยาก ซึ่งหากไม่สามารถสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันได้และวิสัยทัศน์ที่สร้างไม่สอดคล้องกับธรรมชาติของการเรียนรู้แล้ว กลับจะก่อให้เกิดปัญหาแทนที่จะทำงานร่วมกันได้ ทุกฝ่ายในภาคีจึงต้องสร้างวิสัยทัศน์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงร่วมกัน

1.2 การจัดการศึกษาของบ้านเรียนและ สพท. ได้ผ่านขั้นตอนการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันมาแล้ว ซึ่งมีความเข้าใจและทำงานร่วมมือกับครอบครัว สมาคมบ้านเรียนไทยเป็นอย่างดี และมีแนวโน้มที่มีพลังในการจัดการศึกษาที่ถูกต้องตามธรรมชาติ บ้านเรียนจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่มีความสำคัญในการจัดการศึกษาได้ถูกต้องและเหมาะสมกับธรรมชาติของเด็ก

1.3 การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันเป็นสิ่งสำคัญและต้องทำต่อเนื่อง เพื่อสร้างความคิดร่วมกันและเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดกลับไปสู่ภาวะเดิมอีก ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของโลกอาจทำให้วิสัยทัศน์เปลี่ยนไป ซึ่งจะทำให้ทำงานร่วมกันลำบากมากขึ้น

1.4 การมีวิสัยทัศน์แท้ที่จริงก็คือการเริ่มต้นเปิดใจรับซึ่งกันและกันระหว่างบ้านเรียนกับ สพท. โดย สพท. มีหน้าที่ให้บริการการศึกษาแก่นักเรียนทุกคนในเขตพื้นที่ และการจัดการศึกษาสามารถจัดได้ 3 รูปแบบ เมื่อเด็กไม่ประสบความสำเร็จกับการเรียนในระบบ แม้ว่าจะเป็นโรงเรียนชั้นดีที่เด็กแย่งกันเข้ามากก็ตาม เช่น เด็กอ่านหนังสือภาษาอังกฤษได้ดีกว่าชั้นที่เรียนอยู่มาก (อ่านแฮร์รี่พอร์เตอร์ภาษาอังกฤษได้แต่สอน ABC) จึงไม่ควรนำการเรียนการสอนในระบบไปใช้กับเด็กบ้านเรียนซึ่งมีลักษณะเฉพาะตนต่างจากเด็กในระบบโรงเรียน และควรมีการออกแบบการสอน การวัดประเมินผลที่แตกต่างจากการศึกษาในระบบ เพราะเป็นการเรียนคนละแบบกัน แต่ก็ต้องเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาในระดับที่เรียน การจัดการเรียนการสอนของบ้านเรียนในระยะแรก จึงควรมีการหารือร่วมกันทั้งครอบครัว ศีษานิเทศก์ ในการออกแบบการเรียนการสอน และมีการพัฒนาต่อไปจนเหมาะกับเด็ก

2. การจัดการศึกษาที่จะไม่ย่อ้ซ้ำรอยความผิดพลาดเดิมนั้น ผู้จัดบ้านเรียนจะต้องไม่จัดการศึกษาโดยนำตัวกระตุ้นกิเลสตัณหาเข้ามาใช้ เช่น การให้รางวัล การลงโทษ การแข่งขัน เพราะจะทำให้เด็กเรียนรู้แบบมีจุดประสงค์ คือทำไปเพราะอยากได้รางวัล/อยากชนะ แต่ควรจัดการศึกษาที่ใช้ความรัก ความเมตตา การให้อภัย และใช้สติในการจัดการศึกษากับเด็ก เพื่อวางรากฐานให้ถูกต้อง และอย่าจัดการศึกษาด้วยความกลัว เช่น กลัวจะสอบไม่ได้ กลัวไม่มีงานทำหรือตั้งความ

คาดหวังให้ลูกเป็นในสิ่งที่ผู้ปกครองต้องการ แต่ควรจัดการศึกษาแบบมีอิสรภาพและมีความหวังคือให้อิสระแก่เด็กได้มีโอกาสคิดและได้ทำในสิ่งที่ตัวเองสนใจ ด้วยการสอนให้เด็กเรียนรู้ตามสภาพที่มีโดยไม่ฟังเพื่อและเรียนรู้จากชีวิตจริงของสังคม เพื่อให้เข้าใจในคุณค่าที่แท้จริง เห็นคุณค่าของจิตใจว่าสำคัญกว่าวัตถุ จะทำให้เด็กรู้จักประหยัด พึ่งพาตัวเองไม่ดิ้นรนและผู้ปกครองสามารถจัดการศึกษานี้ได้ไม่ว่าจะมีฐานะใดก็ตาม

3. สิ่งสำคัญในการอนุญาตให้จัดบ้านเรียนคือ การคำนึงถึงความต้องการของเด็กซึ่งผู้เรียนสำคัญที่สุด การตัดสินใจของพ่อแม่แทนลูกจึงต้องอยู่บนความต้องการของเด็กที่ชัดเจน การจัดทำแผนการจัดการศึกษาเป็นรายบุคคล จะต้องกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้หลักจากความถนัดความสนใจของเด็ก และคุณภาพโดยรวมของผู้เรียนตามแผนการเรียนรายบุคคลซึ่งต้องไม่ลดหย่อนไปจากมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานแต่สามารถปรับเปลี่ยนน้ำหนักให้เหมาะสมกับความถนัดของเด็กซึ่งสามารถทำความเข้าใจกับ สพท. และศึกษานิเทศก์ได้

4. การพัฒนาแผนการจัดการศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคลเป็นเรื่องเดียวกันกับการปรับใช้มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและต้องทำไปพร้อมกัน ปัจจุบันหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมีเพียงหลักสูตรเดียวที่มีกรอบที่รัดกุมและไม่เหมาะสมกับธรรมชาติการเรียนการสอนของการศึกษานอกโรงเรียน(กศน.) และบ้านเรียน กศน. จึงได้ขอปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ก็ทำได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้นและขณะนี้ สพฐ. กำลังปรับปรุงหลักสูตรใหม่ บ้านเรียนจึงควรให้แนวคิด/ทิศทางการปรับหลักสูตรใหม่เสนอไปด้วย เพื่อให้หลักสูตรมีความยืดหยุ่นในการเลือกใช้มาตรฐาน กระบวนการ และสาระต่างๆ อันเป็นทางเลือกให้กับผู้จัดการศึกษากลุ่มอื่นตามมาตรา 12 ได้ด้วย

5. การเชื่อมโยงการศึกษาบ้านเรียนกับโรงเรียน ซึ่งมีเด็กบ้านเรียนที่เรียนชั้นมัธยมศึกษาขอไปเรียนกับโรงเรียนในบางวิชาเขตพื้นที่การศึกษาบางแห่งจึงจัดให้เด็กได้เรียนในโรงเรียน โดยผู้อำนวยการโรงเรียนใจกว้างมากยินดีทดลองรับเด็กบ้านเรียนเข้าเรียน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเด็กแต่ละคนมีการเรียนรู้ที่ต่างกัน และเด็กสามารถจะเรียนร่วมกันได้ทั้ง 3 รูปแบบ อย่างไรก็ตาม การเชื่อมโยงระหว่างบ้านเรียนกับโรงเรียนจะต้องเป็นความเต็มใจของทั้งสองฝ่าย เพราะการจัดการศึกษาโดยครอบครัวพ่อแม่เป็นผู้รับผิดชอบหลัก ส่วนการเชื่อมโยงกับโรงเรียนก็ต่อเมื่อมีการสร้างความเข้าใจร่วมกันและยินยอมพร้อมใจทั้งสองฝ่าย ซึ่งโรงเรียนทุกโรงเรียนไม่ได้มีหน้าที่ที่จะต้องเชื่อมโยงกับบ้านเรียน

6. การสนับสนุนเด็กบ้านเรียนให้ประสบความสำเร็จในการเรียนเป็นหน้าที่ขององค์กรภาครัฐ แต่สิ่งสำคัญที่ต้องสนับสนุนก็คือ การเยี่ยมและดูแลช่วยเหลือเพื่อความสำเร็จของเด็กเป็นหลัก ซึ่งคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา และเจ้าหน้าที่ สพท. ต้องให้การสนับสนุนอย่างเต็มความสามารถ

7. ศูนย์การเรียนมีความสำคัญมากขึ้น ซึ่งนอกจากจะมีศูนย์การเรียนบ้านเรียนแล้ว ยังมีศูนย์การเรียนของสถานประกอบการอีกด้วย โดย สพท. บางแห่งก็ได้อนุญาตให้จัดตั้งศูนย์การเรียนได้แล้ว อันเป็นการเปิดใจกว้างยอมรับศูนย์การเรียนมากขึ้น และเป็นการเปิดใจซึ่งกันและกันให้มีความเข้าใจกันมากขึ้น รวมทั้งช่วยกันทำช่วยกันสร้างการศึกษาให้แก่เด็ก

8. สิทธิประโยชน์ที่พึงได้จากรัฐ ในด้านเงินอุดหนุนที่บ้านเรียนได้รับคงเป็นกำลังใจให้กับผู้จัดบ้านเรียนแต่คงไม่สามารถชดเชยกับรายได้ที่ผู้ปกครองต้องจ่ายไปทั้งหมด โดยในสวนนี้เป็นการหวังโยกกันฉันท์กัลยาณมิตรระหว่างรัฐบาลกับครอบครัว

9. การบริหารจัดการอันเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาศาสน์ใหม่ และเป็นหัวใจสำคัญของบ้านเรียน เพราะบ้านเรียนต้องการความร่วมมือในการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายให้เกิดการตั้งเป็นองค์กรเครือข่ายที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีการร่วมคิดร่วมรับผิดชอบด้วยกัน เพื่อให้งานที่ทำมีน้ำหนักความสำคัญมากขึ้นและมีความเป็นเจ้าของร่วมกัน รวมทั้งการปรับโครงสร้างองค์ประกอบของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งขณะนี้ก็อยู่ในระหว่างการปรับปรุงคณะกรรมการฯ ให้มีผู้แทนจากองค์กรเครือข่ายบ้านเรียน หรือผู้แทนองค์กรเครือข่ายอื่นตามมาตรา 12 อย่างน้อย 1 คนในคณะกรรมการฯ เพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องนี้แก่คณะกรรมการฯ ได้มากขึ้น และสามารถนำความคิดต่าง ๆ เข้าไปสู่คณะกรรมการฯ ได้ เพื่อให้หลักสูตร มาตรฐานของบ้านเรียน ได้รับการดูแลสนับสนุนมากขึ้น

10. ปัญหาการจัดการศึกษาของบ้านเรียนในปัจจุบัน มีดังนี้

10.1 การจัดทำแผนการจัดการศึกษาของลูก บางครั้งครอบครัวรู้สึกเป็นเรื่องที่ยากมาก และการจดทะเบียนของครอบครัวและสถานประกอบการ ในบางจุดอาจล่าช้า/ไม่ได้รับความสะดวกเท่าที่ควร โดยพ่อแม่ที่มาขอจดทะเบียนอาจยังขาดความรู้ความเข้าใจ/ความชำนาญในการจัดทำแผนการจัดการศึกษา แต่มีแนวคิดและความต้องการให้ลูกมีทักษะชีวิต มีความรู้ความสามารถ แต่ยังไม่สันทัดในการเขียนซึ่ง สพท. ต้องช่วยเขียนแผนการจัดการศึกษาร่วมกันกับครอบครัว เพื่อลดการเสียเวลาโดยใช้เหตุ รวมทั้งต้องมีจิตสาธารณะ และมีจิตบริการ เพราะยังมีเครือข่ายร่วมจัดการศึกษามากเท่าไรก็ยิ่งเป็นผลดีต่อการศึกษาของชาติ

10.2 ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจให้ตรงกันทั้งครอบครัว สพท. สพฐ. ในลักษณะเช่นนี้มากขึ้น และควร

ขยายผลไปตามภูมิภาคต่างๆ ด้วย โดยเฉพาะ สพฐ. ควรมีการทำงานเชิงรุกร่วมกับ สพท. ด้วย เพราะการเข้าใจกันและรู้จักกันในเบื้องต้นก็จะเป็นแนวทางที่ดีในการทำงานร่วมกันต่อไป โดยเฉพาะปัจจุบันการจัดการศึกษาไม่ได้อยู่เพียงแต่ในโรงเรียนอีกต่อไป ยังมีเครือข่ายต่างๆ ทั้งบ้านเรียน สถานประกอบการ ซึ่งควรพยายามรักษาเครือข่ายและขยายผลเครือข่ายให้มากขึ้น

10.3 การประเมินผลและการออกหลักฐานการศึกษา สำหรับผู้เรียนบ้านเรียน ไม่ควรเหมือนกับการศึกษาในระบบ แต่ขณะนี้มีการจัดทำแบบประเมินในรูปแบบที่ดีต้องมีทั้งจำนวนน้ำหนักและหน่วยกิตเรียบร้อยแล้ว ซึ่งจะสร้างความยุ่งยากและก่อให้เกิดปัญหาตามมา ทั้งนี้การประเมินผลควรมีความหลากหลายในการออกแบบ โดยเฉพาะการคิดนอกรอบเพื่อเป็นทางเลือกได้บ้าง โดยไม่ยึดเอกสารคู่มือ/แนวทางเป็นหลัก แต่ยึดประโยชน์ของเด็กเป็นหลัก ซึ่งอาจเสนอเป็นรูปแบบเฉพาะหรือรูปแบบที่เทียบเคียงกับมาตรฐานก็ได้ ซึ่งเรื่องนี้ควรมีการอภิปรายเพื่อความกระจ่างชัดอีกครั้ง

10.4 ส่วนกลางไม่ควรกำหนดหลักเกณฑ์ให้ สพท. ดำเนินการ แต่ควรมีบทบาทในการกำหนดทิศทางกรอบนโยบายกว้างๆ เพราะจะทำให้ยุ่งยากและเป็นการบังคับเขตพื้นที่การศึกษา จึงควรให้อิสระกับเขตพื้นที่การศึกษาในการดำเนินงานได้เต็มที่เพื่อให้งานสมบูรณ์ รวดเร็วและเป็นกัลยาณมิตรได้ง่ายขึ้น

10.5 สพท. ยังไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของบ้านเรียน ซึ่งบ้านเรียนต้องการได้รับรู้ข้อมูล รวมทั้งข่าวสารกิจกรรมต่างๆ ที่สามารถเปิดให้เด็กบ้านเรียนเข้าร่วมแข่งขันในกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย

10.6 บ้านเรียนกับ สพท. ยังมีความเข้าใจในคุณภาพการศึกษาที่ไม่ตรงกัน แม้ว่าไม่มีใครที่จะรักลูกเท่ากับคนที่ เป็นพ่อเป็นแม่

แต่ สพท. ก็มีความปรารถนาที่จะเห็นเด็กมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด เช่นเดียวกัน ซึ่งไม่ว่าใครจะเป็นผู้จัดการศึกษาก็ต้องมีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเช่นกัน

11. พ่อแม่ไม่สามารถยื่นขอจัดการศึกษาให้กับลูกเป็นกลุ่มได้ โดยการยื่นขอจดทะเบียนบ้านเรียนต้องจัดเป็นรายครอบครัว และแต่ละครอบครัวจะต้องจัดทำแผนการจัดการศึกษาของลูกเป็นรายบุคคล ซึ่งเด็กแต่ละคนจะแตกต่างกัน โดยผู้ปกครองกับ สพท. ต้องร่วมกันพิจารณาให้เหมาะกับเด็กกัน และต้องเสนอขออนุมัติเป็นรายครอบครัวไป ส่วนวิธีการเรียนการจัดการกิจกรรม อาจร่วมกันพัฒนา/นำลูกไปเรียนกับผู้รู้ได้ เพราะกฎกระทรวงกำหนดให้พ่อแม่คือ ผู้อำนวยการให้เกิดการเรียนรู้ สิ่งใดที่พ่อแม่สอนเองได้ก็สอน ส่วนที่สอนไม่ได้ก็สามารถหาผู้รู้มาสอนได้ แต่พ่อแม่ต้องเป็นคนวัดผลของลูกเองตามที่รัฐกำหนด

12. การสอบผ่านแต่ละช่วงชั้น เด็กบ้านเรียนไม่จำเป็นต้องสอบ NT เพราะการสอบ NT ของบ้านเรียนเป็นการเชิญชวนให้ผู้ปกครอง วัดผลการเรียนของลูกจากข้อสอบกลางเพื่อดูความก้าวหน้าของบุตรหลาน ซึ่งไม่ได้ส่งผลต่อการเลื่อนชั้นของเด็ก

คณะผู้จัดทำรายงานวิจัย

ที่ปรึกษา

ดร.อ่ำรุ่ง จันทวานิช	เลขาธิการสภาการศึกษา
ดร.สิริพร บุญญานันต์	รองเลขาธิการสภาการศึกษา
ดร.สุทธศรี วงษ์สมาน	ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและ แผนการศึกษา

ผู้พิจารณารายงาน

ดร.รุ่งเรือง สุขากิริมชัย	ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ เขตการศึกษา 10
นายกมล ศิริบรรณ	ผู้อำนวยการสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1

ผู้วิจัย

นายยุทธชัย เฉลิมชัย	นายกสมาคมบ้านเรียนไทย
นางอุทัยวรรณ เฉลิมชัย	

ผู้รับผิดชอบโครงการ

ดร.จินตนา ศักดิ์ภู่อ่วม	หัวหน้ากลุ่มนโยบาย และแผนส่งเสริมการจัดการศึกษา ของศูนย์การเรียนรู้
นางสาวจักษณา อธิรัตน์ปัญญา	นักวิชาการศึกษา 7
นางกัลยานี ปฏิมาพรเทพ	นักวิชาการศึกษา 7 ว
นางสาวดารณี อรุณวราภรณ์	นักวิชาการศึกษา 6 ว

หน่วยงานรับผิดชอบ

กลุ่มนโยบายและแผนส่งเสริมการจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้
สำนักนโยบายและแผนการศึกษา
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า
หากท่านไม่ใช้หนังสือเล่มนี้แล้ว
โปรดมอบให้ผู้อื่นนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป